

పెన్న పట్టణము, జూన్ ౧౯౨౪

సంపుటము ౧.

రక్తాక్షి సంపత్సరము ద్వీపమాసము

సంఖ్య ౬.

పుష్పంజలి

మల్లినాథుడు

ఇదిగోనుంది బ్రహ్మశ్రీ వేటూరుప్రభాకర శాస్త్రిగారు ఆంధ్రపత్రిక యుగాది సంవత్సరలో విస్తరించి వ్రాయించుట యెల్ల రకు విదితము. ఇతనికాలనిర్ణయము నమరొం దుట కనుమలముగ నిరసిగ్రంథ మొకటి యిటీవల లభించె. 'వైశ్యవంశసూధార్మవ'మను నొకనిబంధన మిక్కడ రచించి యందుఁ గోమ ట్టులకు వశిష్టవ్యక్తికృతప్రయోగచిన్దమును తెలిపి వశిష్టశ్రీ వానలధర్మ మనునో కాదో యనుసంశయము శాస్త్రిగారిగాఁ బరిష్క-

రించెయన్నాడు. కర్ణాటకా దిగు వీరప్రతా ప ప్రాధు దేవమహారాయలు మల్లినాథుని నిలు వనంతి కాంధీపురమునుండి తత్త్వసైన్యమహా లనశానజమును దెప్పించి పైయంశములను బరిష్కరింపు మని ప్రార్థించెగా మల్లినాథుఁ డాగ్రంథమును నడిపూరముగా రచించె నట. ఈప్రాధు దేవరాయుడు పరూపాత్ముఁ డను నామాంతరము గలమహావంశీయుడు. పరిపా రకాయలపుత్రుడు. మల్లినాథుడు రసార్థవ సుధాకరమును వనవ్యాఖ్యలలో నుదాహరించి

యన్నందున దక్కర్తయగు సింగభూపతి
1400 శ్రీ. శకమునకుఁ బూర్వం దవి యెఱుఁ
గవలయును. మల్లివాసుఁ ఁ గ్రంథములో—

“ప్రాచీన్పితృగ్రంథస్య విప్రసిద్ధ్యాపాదనా ప్రయే
తస్మిన్సారాంతః పాఠ్యం ప్రాంత్యం మహాభక్త” ఇతి
మంగళం విధాయ చాచ్యుతైర్నాచ్యుతా ర్థవాచనాంతయో
ర్ధవాచనాంత్యం కాంక్షిభూషణోర్ద్రుతకాంతం ప్రశ్నక
ర్మాభిధేయవానంతైశ్చకం శక్యం చేతో హామర్థ్యం కృత్రి
యజాతీయస్య కాంక్షిభూషణోర్ద్రుతకాంతం శక్యం
భయం చేతో శక్తిం ప్రాచీనాభిరాజరాజపరశక్యం
ప్రేక్షిప్రతాపప్రాధేయమహారాయే విష్ణునివసాద్భావ
నానంతరం తద్భావనానీయం దృష్టమ్, దృష్ట్యై తేనైవ
విద్యావనం ప్రాప్యోష్ణం కాంతీయమియ్యతైశ్చ...”

అని తనశ్లోకములకే తాను వ్యాఖ్య
ప్రాయముఁ బ్రారంభమున నవతారికఁ గూర్చి
యన్నందున నితనికాలనిర్ణయము కొంతవ
ఱకు న్నష్టమగును. గద్యములో—

(ఇతి వచనాశ్చ ప్రమాణపాఠాశ్చ పాఠీగణముఁ
పాఠ్యాదుః కాలంబు మల్లివాభిమానివిరచితే ప్రశ్నమంకను
భాగ్దే శ్చక్రిపురాణాదీహోమైశ్చ సంజితాః ప్రశ్నాదైశ్చ
వాచిల్లమిత్యాగ్రహణైశ్చకం కాంక్షిభూషణో
రాజాంతోవిరచిత విద్యలైశ్చాచ్యుతానంతయో
ర్ధ్వస్య నిర్ణయో నాను జగతాఽభ్యామః)

అని శకవటం గలదు. దీనిలో ధర్మపురా
ణ మనునాంధ్ర ద్వైపదకావ్యము నుండియుఁ
గొన్ని ప్రయోగములఁజాత్యచారములను
విధానించుటకుఁ గొన్నిపంక్తు లుపాహరించు
టదీనవి.

ప ర్వ ష్ట సిం గ భూ ప తి

“లేచర్లవంశస్థులలో నితఁ డెన్నవపురు
షుఁడో యితఁడేకాలమునందుండునో యన్న
విషయ మింకను నుపయుగఁ జేరినది నాను.

బ్రహ్మశ్రీ చిలుమూరి వీరభద్రరావుగారును,
బ్ర. జేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలవారును గొంత
యభిప్రాయభేదములను జూపిరి. కవులచరిత్ర
కారులయూహ లన్నియు నితాధారములై
పూర్వపక్షితము లై నందున నిటివలివారి యూ
ధారములఁ బ్రేక్షించువారల కుపోద్ఘటముగా
సిక్రిందియంశముల నుదాహరించెదను. రసా
ర్థవసుధాకరమును భారద్వాజకోశముఁ జను
విశ్వేశ్వరకవియే రచించి దానికి సింగభూపతి
కర్తృత్వ మారోపించ నని చమత్కార
చంద్రికలోను రసార్థవ సుధాకరములోను
“మమైవ కందర్పసంధవే” యను వాక్యరత్న
మువలనఁ దేలుచున్నది. “సింగభూపాలరచితే
రసార్థవసుధాకరే” యని చమత్కారచంద్రి
కలో విశ్వేశ్వరకవి దానిఁ జేర్కొనుటచే
నారెంటిలోరసార్థవసుధాకరము పూర్వగ్రంథ
మని విశద మగుచున్నది. విశ్వేశ్వరకవి యీ
రెంటినిగాక కందర్పసంధవము, వీరభద్రదీ
పము, అనంతనాయకీయము, మొదలగు
అనుగ్రంథములురచించినవాఁడు. ఇతని చమ
త్కారచంద్రికలోని చక్రబంధోదాహరణం
ద్యమును సాయదాచార్యుఁడు తారచించిన
యలంతారసుధానిధిలో నుదాహరించుటయే
కాక చక్రబంధవలయస్థనంశేతనామము లగు
“చమత్కారవశ్యత్సన్నివిశ్వంఠకవి, సింగవ్రథు
యశః” అనుమాఁడును, 8, 7, 9, వలయుము
లలో నుంచునట్లు నివరణము చేసి యెత్తిచూ
పియున్నాఁడు. (పాయఁబనివంశములో నొక
విశ్వేశ్వరుఁ డున్నట్లు తోచుచున్నది. అది

శ్రీమదానందము యంద్ర దేశమునకు వచ్చి వెలమ రాజులవధలోఁ జేర్చి పరివహించును.) సా యు యు దు తనయలంతారసుధానిధిలోఁ దనతమ్ముఁ దగుభోగినాథుని యుదాహరణముల, శృంగారమంజరి, శాకీనాథాష్టకము, త్రిపురవిజయము మొదలగు వానిలోని పద్యములను, బహుప్రచీనపద్యముల నుదాహరించెను. ఇతఁడు గద్యమున “ఇది శ్రీమత్పూర్వ చక్రీమోత్తరపముద్రాధిపతి బుక్కరాజుప్రథమదేశికమాధవాచార్యానుబంధము. శ్రీమత్పింగమరాజు పరివరాజ్యగురింధరస్య పరివరద్యానిధానభూతస్య భోగినాథాగ్రజన్మనః సాయుజ్యామాత్యస్య స్మృతావలంతారసుధానిధో” అని చెప్పటచే సంగమరాజుకాలమునకే యలంతారసుధానిధిలో నుదాహరింపఁబడిన పదుతొరవంద్రిక యంతకంటను ప్రాచీనైయంజవలయును. దానికంటను రసార్థననుభావర వింయక పూర్వగ్రంథము. కయోధారముల నాలోఁచింప రసార్థననుభావరకర్తృప్రభావతి పహించినసింగభూపతి 1380 ప్రాంతమున నుండియుండును. ఇతని శ్రీనాథుఁడు దర్శించె ననుట పోవఁగలనని తోచెను. శ్రీనాథుని యవసానకాలము శ్రీ. శ. 1480 వఱకును దిగుచున్నది. రసార్థననుభావరకారుఁ దగుసింగభూపతికి వర్ణన విరుదము లేదని కొందఱు పోరవచుచున్నారు. రసార్థననుభావరనామమువలనే పండితరత్నాకరవ్యాఖ్య యగునంగీకరసుధావర మనుగ్రంథము సింగభూపాలవిరచితము అందు ;

“అంగభూపతిఁడే
 కలియఁజేర్చెత్తెల్లవాగ్రంథః,
 ముగ్ధాగ్రంథావళిః
 వర్ణనా స్థిరవాక్యము ఏదైః (1)”

అనియుండుటచే సింగభూపతికి వర్ణన విరుద ముండియుండు ననుట విశేషము.

విశేషమారచిత్రములోఁ బాతక్రమము

అంద్రభాషలో దినదినము పనేకప్రాచీన గ్రంథములు ముద్రింపబడుచున్నవి. భారత భాగవతాది ముద్రసిద్ధగ్రంథములు తక్కువ చక్రీన యుద్ధగ్రంథములు ప్రాయశః మితమాతృకా సహాయముననే ప్రచురింపబడుచున్నవి. అనేకములకు రెండువమాతృకయు లభించుట యరుదు. అట్లమాతృకల ముద్రాధారము నవలించినపుడు గ్రంథకర్తృత్వములును లేఖకత్వములును అగుచోపముల నిశ్చయించుట కష్టము. పరిశోధకులు తమ యజ్ఞానమువలన వపూర్వ పదప్రయోగముల ద్విత్వ తమమహోధర్మజ్ఞానమానముల కనుసూలముగాఁ బాతముల సిద్ధాంతము చేసి ప్రచురించుటయే గొన్నియెడలఁ జూచుచున్నాము. విశేషాతృకామూలములగు ప్రాచీనగ్రంథములు ముద్రితప్రకారముగా నమ్ముకొని యపూర్వబద్ధ్యలక్షణ విమర్శమునకుఁ బూనుకొనుట ప్రశంసనీయము కానేరదు. బహుమాతృకాలంబవములకు భారత భాగవతాదులు సహితము లక్ష్యవిశేషములకు గతులు గానక పరిశ్రమించుచు మాతృకాంతరములఁ బరిశీలించి చూడఁగా నుండరము లగు ప్రయోగములు వర్ణనకర్తృలక్ష్యప్రాయములుగా లభిం

చుచున్నది. ఇట్టియవస్థ నాలోచించుగా నమ
స్త్రగ్రంథములకును చాళివత్రాదిలిఖితమాత్య
కలను పంపాదించుట యవశ్య మని తోచును.
సంస్కృతమును సిగతి నశ్చయమే.

శాకుంతలో తర రామదరితాదులలోఁ
గూడ ముద్రితగ్రంథపాఠములకంటె విశ్శీలి
వరవతరమైన పాఠములు తాళివత్రమాత్యక
లలో లభించుచున్నవి లక్షాగ్రంథములలో
నుదాహరించఁబడియుండు పాఠములు సామా
న్యముగా ముద్రితపాఠములకంటె రమణీయ
ములుగా నుండుట పెక్కుసందర్భములలోఁ
బాచియున్నారము.

ప్రాచీనగ్రంథములలో నెక్కుటి రెండు
మాత్యకలతో ముద్రించఁబడియుండు సమస్త
గ్రంథములును శుద్ధములు కా వని మాయధి
ప్రాయము. మేము ముద్రించిన గ్రంథములు
కును నీతోషము సామాన్యమే. చరిత్రోధనా
భ్యాసపాటవమున నీరెంటితైన తోషబాహు
ళ్యమునఁ దారతమ్యము తోచవచ్చును. ఎట్టి
ప్రేక్షక వ్యసంహృతరాజము, కేయూర బాహు
చరిత్రము, ఉత్తరహరివంశము, దశకుమార
చరిత్రము, క్రీడాధిరామము, కీమఖండము,
మొదలగునవి యబ్జప్తపాఠపూరితము లగుటకు
సంవియము లేదు.

ఇట్టియసందర్భముల నమ్ముకొని తేకద
రిత్రకాయలు యశేచ్ఛముగా గంధర్వజగర
ములఁ గట్టి క్రైశంకవనా ప్రాజ్యముల స్థాపిం
చుదుఁ గల్పనావేతల్పనలికలఁ బాఠకుల
నూచుచుఁ బరిపాదపాదమదిరావనకులై
యన్యురములు ప్రకటించుట విశ్వాంతిచింతావి

నోదులకు తులకాలహాస్యావర్జము కలిగించు
చున్నది.

కేతవదశకుమారచరిత్రము తిక్కనహా
మయాజీర్ణిపారధమునకు నిద్రాన మనుట
యట్లుండఁగా భాషలో స్వచ్ఛంద పాకుమా
ర్యమనోహరము లగుకావ్యములలో విష్ణు
యని నిశ్శంకముగాఁ జెప్పవచ్చును. అదియుఁ
దంబాపురములో నుండునేకమాత్యక నను
సరించియే ప్రచురించఁబడియె. దానిలో దైవ
వయాశ్వాసమునుండియుఁ గడవతకుఁ దన్ను
ద్రావకులకు యథాశక్తి మేము మాత్యకమ
ముద్రణమునకు సవరించి యిచ్చియుండియె.
ప్రథమాశ్వాసమున, ముఖ్యముగా దేశచరి
త్రకాయల కుపయోగించు ప్రదేశములు ననే
కపాఠములు ముద్రావకుల చిత్రభ్రంశమువ
లనఁ బ్రమాదఃపరితములై తిక్కనాయులచరిత్ర
వరణిలోఁ గంటకములుగాఁ దగులుచున్నవి.
కొన్నిటి సిక్రింద నుదాహరించెదము.

నల్లూరిమనుమసిద్ధిరంద్రి యగుతిక్కవృ
పాలునివర్ణించు వద్యము—

శీ. పరిమిదే బృహ్మేశవరాధీశులఁ బ్రసంధి
గలకసామంతులవర్తనకుఁ దే
గాళివతిధి పరాంతారంబు చూపింపఁడె
కాంచ్యులదేదే గవ్యంబు గానయి
ప్రదివకులవేదేవ లంకాఁ జిక్కె గలిగి వో
నది విచిత్రాజ్ఞునియన నరీతి
కలుమనుష్యుల దివ్యంబు భట్టఁగా నేతె
తెలియ నాదులూరు నోర్చి
యోధపారిరా య పింపిండుభయోబు
టియఁ జిక్కినవిధోఁడఁ దాకారమందుఁ
జనం భారభారీతులహాత్మికత
తిక్కదీప్రుంకు సునహాళితిక్కవృతి.

అనుపద్యము ముద్రాపకులమాతృకలో:

1. అమరే బృహస్పతిగణలయించి కేవల

కటకపాపంబులవర్ణ నడచి

ప్రదివసుంధరేదులయించి దక్కనేరె ధో

దని నీజల బృహితుడన నిలిచె

గర్హటవిభువంశారంబు నుద్భవించె

బాంధ్యవిదేశం గప్పించు గావయె

శేలుచున్నెల పాపపుష్టగా శేరె

చైతనియ పాపలూర శోచ్య

క్రిభువరాచివెంచారు మధురకటా

నిదు విభిషణ్ణాం కాకారమమన

పను భావభావయనుచోర్మిరిదరి

దక్కనియందుచే చోళుల దక్కవనతి

అని యున్నది. ఇందుఁ బాదములవరివృత్తి యటండఁగాఁ బాదములమాన్య చాల శోచ్యముగా నున్నది. ఇట్లే “కవలచరితము”లోఁ బెక్కుచోట్ల పట్టు మార్పులుజేసినపాదములతో నబద్ధసాహసకరంబరా పరితములైన మామూనిధాంతసోపరిములు ద్వారలోఁ బ్రదికట్టి పాదములచిత్రాదర్శములకు మురితవిభాంతిరళిత్య మాపాదించుచున్నవి. పైపద్యమున సేవ గాకటక మనఁగా చేవగిరి. సేవలరాజుల మఱచి కటకశబ్దమునకు రాజభాని యను నర్థము స్ఫురింపక కటకపురిమీదఁ జెల్లము పాటఁగాఁ దయిక్కున “వసుధేసు” శబ్దమును గడుముఁ దోపి కేరన సాధారణముగాఁ బ్రయోగించి “వట”లయనిని గవికలకుఁ గట్టిన ముద్రాపకులచాతుర్యము ప్రాశస్యమైనదే. కటక శబ్దము నీట్లే పోరపడినపాదావ్యత్యంబితుఁడు దుర్బ దేవునియనుమఁపించి శాసనములో 1162 క్రీ.శ. “ప్రాశిచ్యాంతాకటకవికలభా యిని రాజ్య లక్ష్మి” అన్నచోట కాకరియరాజ్యము చాళు

క్యకటక మగునల్యాఁపురమునదీపమువలకు వ్యాపించ ననుటకు మాఱు కటకపురము వలకు విస్తరిల్లె నని భ్రమపడి లిఖించియుండఁగా మాఱుకులవారికి దోష మేమి యని యెవఁడైన నమర్కింతుఁగమో! రెండవపాదమున “దక్కనేరె” నను మాటలకు స్పష్టముగా నర్థము గాక “నలిచి”యని పంతుల వారు దిద్దిరి. కక్కనేలుట యనఁగాఁ బరాశ్రయమునకుఁ బోసిక రాన యేలుట యని యర్థము. “కేసము లేకనుదక్త యైనభాషాంగనఁ దక్కనేలినమహాత్మ్యము” అని నన్నెచోరునిప్రయోగము కలదు. మూడవపాదమునఁ గర్హటవిభుడు పద్యములోఁ జూన్పు. ఇతఁడు పంతులవారిమనోరాజ్యములో విద్యంశించినయుపిల్పనాముడు కాఁజోలు! తరువాత “పిఱువ” దొరలు, “పిఱుకునున్నెలు”గా నైరి. క్రిభువనరాయపంతులు యుద్ధమోహిరాచివెండరుఁ డియ్యె. 4. తరుద మిట్లు మార్చి యెదురెఱుంగినయెడలఁ దిక్కకృపాలుడు విని యేమనుచో! చోళ లనఁగాఁ జోళ రాజులు. చోడఁ డనియే యేకపదనము. ఘన చోళ యని దిద్దుట తచ్చబ్రప్రయోగరహస్యమునకు స్వరూపాశ్రయము కదా!

23 వ పద్యమునఁ గేరన తనవానస్థానమును వర్ణించుచోట, “వేగి విషయమున వెంటచా లనుచేర,” అనుటకు “వెక్కిరా లను” నొకకొత్తగ్రామము నృప్తింపబడియె.

53 పద్యమునః— “వనజానన యవ్యమనుఁ బ్రవర్ణరే క్తిలలో”, అనియుండఁగా “యచ్చమను” అని ముద్రింపబడియె.

68-పద్యమున, “నరసింహముఖకూచమ
కుఁ” అని యుండవలయు. “మాచమ”
యని దిద్దుట దోషము.

69-పద్యమున:-

“వనితాజనులమాపు లనుసూపులకుఁ
దనప్రన్ననిమేను లెప్పంటి గాఁగ” అని మా
తృతలో నుండగా “లేపంటి” అని ముద్రింపఁ
బడియె.

75-పద్యమునకుఁ దరువాత, “అరవియ
నునందు” అనునచనభాగము లేలిపోయెను.

79-పద్యమున:-

“ఉరవడి నుగ్ర సేవణవయోనిధి” యని
యుండగా సేవణశబ్దమున శర్థముగాక పంతు
లుగాదు. కాని “భాగ్యవ” యని దిద్దిరి.

అందే— “బాచని నన్ననగంధవార
ణుఁ”, అని పద్యము ముగియఁగా “నదృట
గంధవారణుఁ” అని ననఁజేయఁబడుట వికా
రము. “నన్ననగంధవారణుఁ” దినుడుదము
పెక్కింపు ప్రభువులకుఁ గలదు.

79-పద్యమునకు నెంబడిగా

౬. “ఇమ్ముడిఖచరాధీశ్వరుఁ

డిమ్ముడివిశాఖాధీశ్వరుఁ డిమ్ముడిసత్తుం (1)

డిమ్ముడివిల్లియ్యుఁ డనఁగాఁ

లేమ్ముడు విలేరొలుగుమువలె తెంపు వహించెన్”

అన్న పద్యము పంతులుచాటికి దృష్టిగోచ
రము గాక పాదకులు చదువుభాగ్యముఁ బొంద
దయ్యె.

96-పద్యమునకుఁ విదవ మప్యంతము
లలో:

౬. భాగ్యవ్యూహవిరహవిర

భాగ్యవ్యక్తియనునది విషయపరుడను గవణా

గ్రహిణ్యాయుడను ననునది

పశ్చాత్తాపయాది మృత్యువరహానునకుఁ.

అన్ పద్యమును బంతులువారు ముద్రాణములో
ఎదలిపెట్టిరి. ఇందుఁ దిక్కనకు విశేషణమూఁ
మగు “తపస్వాధ్యాయాది సుకృతపరిపాకము”
ముద్రాణవిరహమునకుఁ బ్రతియోగి యగు
నేమో!

(నశేషము)

చైత్ర లక్ష్మి

శ్రీ శేషాద్రిరమణావధులు

పవనబట్టనిలేత పల్లవంబులమేసి కూయుచున్నవి. ఇది కోకిలములు

గవవుపూల తేన్నైపుడే బాడుచు మలయుచున్నది మధుమక్షికములు

తలిమపల్లెరమునఁ తెలితోక ఫలరసంబులఁ గ్రోలుచున్నది చిలుకగుంపు

పచ్చికలయలుపైఁ బద్మరాగంబులఁ జక్రించుచుండ రావేపహితుఁడు

విచ్చివిచ్చని తిమ్మిపై వింతోనర్ప, దేవదేవరాలు ప్రియులై తిరుగుచుండె

న్నక్షియంతయు వెలయుచు కనఁగిల, వర్షమిది నీపభావంతె చె తెలలక్ష్మి.

క వి - క వి త్వ ము

II

భోగ రాజు నారాయణమూర్తి గారు

కవిత్వమును గవిత్వమును మెట్లు ప్రతిబింబించుకోవలయునో విషయము కొంత చర్చించితిమి కాని యట్టిప్రతిబింబము మాత్రమే కవిత్వముని చెప్పవలయును. అకానుక వస్తు విశేషమునుగాని యవస్థా విశేషమునుగాని (situation) వర్ణించునట్లు మైని వివరించినట్లు కవి యొకప్పుడు తన మనస్తత్వమును భావనాశక్తిచే ప్రతిబింబించు వేయవచ్చును. ఒకప్పుడు స్వభావము చెడుకుండ వర్ణమును దసరిచనా చాతుర్యముచే ఇతరకారులవలె నుత్తించి మనకన్నులకు ప్రేలాదనట్టుచున్నాడు.

కల్పనాశక్తి

ఒకప్పుడు తనకల్పనాశక్తి ప్రకటించవచ్చును. కవి తనకవిత్వవృత్తి మిన్నవిధములుగాఁ జూపుట కవికాశమున్నది. వీనిలోఁ గల్పనాశక్తిని మాత్రముకవి రసవిశిష్టములైన భాగములయందు వయోగించును. రసపోషణమునకు భావనాశక్తివలెఁ గల్పనాశక్తి తోడుపడలేదు. అందుచే నయ్యది కవి కావ్యమునకుఁ బ్రయోగముగా రసానందరమునందే కాని రసాంతరమునందుఁ గానరాదు. కావ్య రసార్థవమగుండై కవి చాత్రులయందైక్యము నొంది తన్నుఁ జా ముడిబోలెను. కావ్యస్థితియందలి సుఖదుఃఖాద్యవర్ణనలన్నియు ననుభవమునకుఁ జెచ్చుకొని తాను నవ్వ నవ్వించుచుండును. ఏదో యేదోచుచుండును.

అంశురకాపికామహానుభావ, భావనాశక్తి

ప్రపంచము శుద్ధశక్తియైయుండు వచనాధిమహాప్రాణి. పెద్దన యియ్యిందర మెక్కయెడఁ జేర్చెను. ఇది కేవలశృంగారరసప్రకరణము గాదు. భక్తిశృంగారములను పోలవలె శాంతశృంగారములను పెద్దన కడు నేర్పుతో జోడించెను. మిహికాహార్యప్రాంగమున నభోవాహినీలహారీ శీతల గంభవాహ చరిత్రలన్ ముంఁచి సారథ్య గ్రహ నేందిందిరతుంది లంబగు నెక్క శాంతాశాంతరమునందుఁ బువ్వఁడివెలును చ్రాక్షతీవెలును నల్లుకొనిన నెలరాళ్ల నందిల్లు గల గరుడవచ్చులనుందరమంది రము ముందరి తీయమానుడిగున్న క్రింద నెప్పు తిన్నెపైఁ నూర్చుండి యింపు దళకౌత్ర వీణవాఁయింపుచుండిన వచాధిని, మకరాంత శశాంక మనోజ్ఞమూర్తియు నలేఖ్యతనూ విలాసండు నగు ప్రవరుని జూచినది. చూచి పూచిననంకెంబాలుపు మధుకరాంగనలకుం బలె, వానిచక్కఁదనం బవ్యకామినులకు భోగ కాహ్యాంబవి యెక్కువక యాతనిం గూమించినది. కామింది యంగలు కన్నలుండఁ జెరు పెవ్వరి వేఁడద వనియు, శై రజకునుమక రానవ యని సంబోధించియు, తా నేకాంతమునందున్న జవరాలనియు, లోనికి రమ్మనియు, నాతిభయము గొమ్మనియు, ననేకవిధముల నర్చ

గర్భముగాఁ బలుకుచుఁ దనమనోవికారమును వానియెడ వెల్లడించినది.

ఇంక, బ్రవచుఁడో వేలిమియు సురార్పణయు విప్రవచర్యయుఁ జిక్కుటయుఁ దనకుభుక్తి || వేలి యెత్తి క్రిందుటయు, వృష్ణులనబ్రవచి జనకు లాకట సోలుచుఁ దనరాత్రి యెదురు చూచుచుండుటయుఁ దలంచుకొనుచుఁ దానిలు సేరకున్న సమ స్తభర్మంబులుఁ దూలు ననుచింతతోఁ దద్గంధర్వాంగవ యశస్యసామాన్యలావణ్యాతిశయమునకుఁ గాని, తదియశ్యం గారచేష్టులకుఁ గాని, సర్వగర్భముగాఁ బరికింపఁబలుకులకుఁ గాని లేకము కలంగఁ దయ్యె.

పాత్రాగ్రం

ఈ ప్రకరణమునందు నాయకీనాయకుల వాక్యోపవాక్యములయందు సత్యక్షులు లేవు. ఆతాళమునంటుకొన్నవలు లేవు. ఇందలికవితా శక్తియంతయు రసాత్కర్షకు ముఖ్యప్రకరణ మగుభావనాశక్తియందే మిలిగింపి యున్నది. ఆభావనాశక్తి క్రమక్రమముగాఁ బరిణామావస్థకు వచ్చినంతనే కవి నాయకీనాయకులయందు సంపూర్ణ తిష్ఠయత్వము నొందుచున్నాఁడు. కవి తానేవమాధినియగుటచే నచుచిరవాచాభిప్రయోగాంభాసయోదూతతోడను, సర్వగోళ్యక్షులతోడను, నిష్ఠురోక్షులతోడను, మదిగరఁగించుననువయాభావములతోడను, ప్రవచుని యెడమోచుకోర్కెర్పావమ్మరణము సంత వ్యభావసిద్ధముగాఁ గావించు గలిగెను! మఱియుఁ గవి తానే ప్రవచుండగుటచే, శుద్ధశ్రీయత్వము వికపక్ష ప్రతపకత్వము, ఇంద్రియఽట్యత్వము, విత్వైక ర్పానుష్ఠానానక్తి, సురార్పణావిప్ర

సపర్యామరక్తి, మాతాపితృభక్తి, నిష్కలంక జైరాగ్రదీక్ష, మొదలగు నుత్తమలక్షణముల నాచిత్యము చెడకుండ నింతగాఁ బ్రకటింపఁ గలిగెను!

దనము కలిగితి చెందువలకును గవి యిట్లు పాత్రలయందే తిష్ఠయత్వము చెందె యందును. దనమునకుఁ బరిణామావస్థ తటస్థించిన పిమ్మట వారసము మఱి పోషించుట దదు. బోషించుటకుఁ గవియును బ్రయత్నించెడు.

ప్రవరసాంగత్యమునకై వమాధిని తన చాతచక్రమంతయుఁ బ్రకటించినది. కాని తార్థ్యము లేకపోయినది. అందుచే నింకఁ గేవలశ్యంగారచేష్టులును వర్ణనలును గొఱగావని నిశ్చయించినది. నిశ్చయించి కుయుక్తులలోనికి దిగినది. యజ్ఞకోటలం గావనుకొంటుకు ఫలము మాకప్రగిల్ల సుఖంబులేకదా యని బోధించినది. వెన్నవలెం గరంగువలివేలులఁ గఁగిటఁ జేర్చు భాగ్యము లన్నిభవంబులం గలుగునని హెచ్చరించినది. సకలీరస్వర్గసుఖ మనుభవించుమని ప్రోత్సహించినది. “అనందోబ్రహ్మ” యను శ్రుతివాక్యమును ప్రమాణము చూపినది.

ఇంకఁ బ్రవచుండు నీవన్నయర్థం తెల్లఁ గాముకునకు మాత్రమే నిజముగాని యతాముఁ దిది గణించఁదని తృణీకరించెను. ఇంద్రియవశగతిచే బ్రాహ్మణుడు బ్రహ్మజందాధిరాజ్యవదవిద్యుత్తులై నెడువని దృఢీకరించెను. మోక్షలక్ష్మీవర్ణ్యాగమసూత్రసంక్తికి మీసాం ప్రదాయాగము లిట్టివియేనా యని “యానం

దోలప్రహరణ"యనునూత్తమున కామయర్థము
 సుఖించించును ఇట్టితత్పరములు మీసా
 లపైఁ దేనియలగుటచే నరదులు దర్శలు
 నన్నియును నాకుఁబ్రయము లగునట్లనన్యం
 బులు గావని వ్యక్తపరచెను.

కవచకామము

నరూధిని చేయఁ దగినదిం కేమున్న
 ది? కవరుఁడు నిరాకరించుకొలది నామె
 మోహ ముద్రేకింపసాగను. ఆమె మోహ
 ముద్రేకించుకొలది వానివైరాగ్యము బల
 పడఁ జొచ్చెను. శృంగార శాంతరసముల
 కిప్పుడు పరిణామావస్థ తటస్థించినది. రతినం
 రంధ మతిశ్రమించి సంరక్షే నరూధిని బలా
 త్కృతిని వానిపైఁ బడి, ప్రాంతద్యూపణశా
 హుములరుచితోఁ బాలిండ్లు పొంగారఁ
 జైయంచుట మోహగఁ గొనిలించి యథ
 రం జాసించినది. శృంగారరసమున కింతకంటె
 మఱివిగతి యుండును. ఆబ్రహ్మజంతును
 హస్త్రీవా! యంచు నోరమో మిడి, తదీ
 యాంసద్వయం బంటి పామ్యంచుఁ ద్రోసెను.
 శాంతరసమునకుఁగూడ నింతకంటె బరిగతి
 యుండదు. ఇట్లు లీలంసురసములును బరిగతి
 దశకు వచ్చినంతనే కవి పాత్రలనుండి వేరగు
 చున్నాడు. వేరయి, 'కలంచునే నతులమా
 యల్ ధీరచిత్తంబులన్' అని నవ్యకొనుచు
 న్నాఁడు !!

పిమ్మటఁ బ్రవరుండు సంపూర్ణవిజయ
 ముతో నగ్నిధగవాసుని ప్రవన్నుం గావించు
 కొని తత్పరాయమున నిలు సేరఁగలిగెను.
 ఆదైవపనమిదియే వానిశాంతరసవరసం

మునకు ఫలసిద్ధి! కవిభావవిధియందెప్పుడొక్క
 నరూధినిమాత్రమే యున్నది. మఱియెడి తత్ప
 ర్యతప్రాంతకాంతారములలోఁ బ్రవరావ్యేష
 గార్థ మున్నాదినివలెఁ దిరుగుచున్నది. కవి
 కామయం దిష్ట పత్వంతకదుగారనము జనిం
 చినది. నరూధినిహృదయవేదన కవి తనయను
 భవమునకుఁ దెచ్చుకొనుటచేతనే నరూధిని
 విలాపమునందుఁ గరుగారనవృత్తి యుట్టివడు
 చున్నది. ప్రవరునికై యతికరుణముగా మీ
 పించి విలపించి, తుద కక్కాంతామనే కును
 మికిలతాంతనిశాంతశశికాంత వేదికాంతర
 మున మేను వాల్చినది. ఇంతతోఁ గరుగారన
 మును ముగించినది.

కల్పనాకల్పము

ఇంకఁ గవి భావనాప్రపంచమునం దెవ్వ
 రును లేరు. శాంతశృంగారములయందుఁ గొం
 తపేపును గరుగారనమునందుఁ గొంతపేపును
 మునిగిమునిగి కవి యిప్పుడు రసార్థవము
 నుండి పారమును లేరుకొనెను. వాని కిప్పుడు
 సంపూర్ణవిక్రాంతి కలిగినది. అందుచే నన
 యవల్పకల్పనా శిల్పమును (Meta-physical
 Poetry) బ్రదర్శించుటకుఁ ప్రారంభించెను. త
 త్త్యకర్తృశమునకు నాందివద్య మిది.

చ. రమణి నవన్యకాంత పతి
 కావణశ్చక్రీకీడుఁబుష్పధా
 భగవదకాంతి సంకర్షణ
 కాశీవ్యసుఁడే, ప్రాయఁదై
 యంగ మహామహాముఁడ
 బాంశ్చతిలో పని జోషభిక్షుఁ
 క్షురం బరీంప నోయన ద
 జోషణి కాశీం గుఱయదీధిగ.

కరుణారసవృష్టి యివ్వడే యాగినందున
నవ్యానందమును లిందులోఁ గొంచెము తోనేకే
నవిగాని యీతరువాతి కద్యమును కట్టి సంత
ర్కమే యుండును.

౧. తరచి యిది గ్రుంతుచున్నా
చతురముగి చంద్రుఁ డిల్ల వరిగనురజగి
తరుణిమణి దూతిగ అన
వరిగం దూర్వము నీడ లలిదీర్ఘ ముల్లె.
౨. అంతటఁ బ్రాచీని విశాచరి
యంతిగఁగఁ దొట విని ముఖాంబుజిము
మంగలములు దీర్చుగఁ గొన
దంతెల్ల నుద్వేగ యవంధి భవకలు తోఁచు.
౩. మమక యంగఁ గాంతు ర
మగ్గుటకాంతుగా మహాదయ
స్ఫురదంటఁ ప్రభావభక్
కోదంతి క్రితొడు భక్తమున
వారిపాదవిష్ణుభి స్థలము
దం లలి చిల్లి పటాంశమున వనూ
గ్నిరభరతంబునై బయగఁ
గాంచి ముఖానిధి గెల్లె చిత్తచిత్.

ఇట్టి కల్పనాశిల్పమునకును గణాకథన
మునకును బరస్పర సంబంధముగవలయు
నను నియమము లేదు. ఒకప్పు డీరండును
గలయనవచ్చును. కలయకపోవచ్చును, ఈకల్ప
నాశిల్పమునందుఁ గవి, తననిరంకుశత్వమును
వెల్లడించుచుండును. మారిన వృష్టికాకల
మును బ్రకాశించఁ జేయుచుండును. ధూర్జటి
యొక తామరకొల నెఱచిర ముగ వర్ణించెనో
చిత్తగింపుడు.

౪. దశమలలో రథాంగవివ
దము తరంగము వాచితాంబుజం
దలము కిరీమగ్గులైవల
మోదము ముంగళంబును లయ

జ్వలనభ్రంషిణీమయః
బాలగఁ గర్ణి మహాభక్తిరీ
బాంబు పదాంబు వర్ణిలని
గీతంబు సోయ్యవఁ జేరి యప్పుట

కవి నిరంకుశుడు

సరోవరమునకును సమరరంగమునకును
జతుర్దశభువనములయం దెచ్చటను సామ్యము
లేదు. ఏవిధమైనసంబంధముగాని, యాశ్చర్య
యం దైనను బోలికగాని, వృష్టియందుఁ గాన
రాదు. అట్టియొక సరోవరాకారమును సంగ
నిరంగకాకాశముగా సమన్వయించట యొక
నిరంకుశత్వదా. ఈవృష్టి కావ్యప్రపంచము
నందుఁ గవియే గావించుకలడు. తదితరుల
కీయభివారము లేదు. అట్టినిర్మాణశక్తియుఁ
గలుగదు. విశిష్ట దేవతైవ సక్కిలనిం
గని యిది యుద్ధరంగముని పలికనయెడ, విన్న
వారు వానిని మతిక్రాంతి కలిగినదని యన్మా
దవైద్యకాలకుఁ బంపివేసెదరు. సకల నిషయ
ములయందుఁ గవియొకఁడే నిరంకుశుడు.
ఆతనిదృష్టి సగనమధ్యవ్యాప్తమై నాట్యమా
డుచుండును.

'The poet's eye in a fine frenzy rolling
doth glance from earth to heaven and
heaven to earth' (Shakspeare)

కవిప్రస్థా

ఈశ్వరవృష్టియందలి నిర్ణీతవచనములను
దనగవితాప్రపంచమునఁ జేర్చి కవి వానికిఁ
బ్రాణప్రతిష్ఠ గావించుచుండు సజరస్రహృ
తత్వప్రపంచమున వాహినీరత్నాగరులు కైరవ
శీతకరులు - చక్రిని చక్రాకరులు - కాముకీ

కామకులై వింతవింతపాదాగములు వహించు
 చుందురు. లోహకాయడు కవిత్రావకంబు
 పండు వైచి లోహపదార్థములకు మాత్రమే
 పెట్టుగలడు. కావ్యకాయడు కవి
 తా మాత్రమే గల సమూహకవిత్రావకమున
 లోహలోహేతర సకలపదార్థములకును వన్నె
 పెట్టుచుండును. మనయు లోహకాయము
 లుగల కృత్రిమము, నస్థిరము; కావ్యకాయని
 పెట్టు గతలంకము, నాచంద్రార్కము!

కవిత్వప్రతినిధిలోహకావ్య నిజాయము.
 కేవలకృష్టికి సామాన్యముగాఁ దోచు
 విషయములును వస్తువులును గవిరాదర్శన
 మునం దెంతయు మనోహరములై భువనర
 ములై తోచుచుండును. విగమశిర్మకు వాని
 యుక్త- గావించిన కీతిపూర్వకపదారములు
 రామకృష్ణునివిధియం దెంత ముగ్ధములై
 యన్నతో చూచుడు!

- క. ఇంగ్లం దంతలు వని కిం
 యంతకము యం దంబు సందేహియేయ
 ప్రాంతమున విరిచి కమ్ముని
 సంతలుండునము విడిచి ట్టెలాళియన్లు.
- గీ. ఎంతయిచ్చాగ్రములతోడ పిళ్ల వ్రక్కి
 యుండునందును తెలిసింది యెట్లు చాటిచె
 గోమడుక్కుల దిగదుట్ట తొలుతెత్తి
 నలులు గడిగివేలి నప్పించిరి దిగదె.
- క. తెచ్చెనున్న పడిది యంతలు
 ముడిగొని, నెలహోసివచ్చుదులు గరగనగాఁ
 గడిగిగొని, తెచ్చె ముండులు
 విడిచి నుండునందుఁ బడిచిపడిది కిదన కిదా.

విభవలసివనియుఁ గవవలసివనియుఁ గాని
 యాచనులు కవిత్వాప్రచారమునఁ గావించు
 లుమునదే నాచి కంఠమునకుఁ జేసికొనినది. కవి

కవి కావ్య గ్రహణకే
 వలనఁ బాత్రులు మనకంటెయెదులు పెలఁగు
 చున్నట్టులే మనకుఁ దోచుచుండును. ఇది
 యిట్లుండ మానుమంతుఁడు సమస్తమును
 దాటినప్పుడు మొల్ల తానాప్రాంతముననే
 యుండి చూచినది కావోలు! తత్వముద్రో
 జింపున మెంతయు యధార్థవ్యూహమునఁ
 జరించినది.

- చ. మగము దిరింది, పాచముల
 విల్లియం గా మునాది క్రొక్కెనీ
 బుగి ముగిమెత్తి, ట్టెరక
 కోరకరణంబు నాల్కి, కావాల
 ద్దగిరిగిల నూదిలు
 యెలుగ కావము క్రిష్టి, క్రేగవ
 కనము పనమ్మ స్త్రోగ కలి
 కాకులు దిరిగి దాటె దివ్యజో.

ఇందలి ఛాయాగ్రహణకళాకళ్యము
 (Photographic art) ప్రకంఠించందగినది. కవి
 త్వము వలనకళావిజ్ఞానవర్ధవ్యము గదా? రంగు
 లకు మోటుగాఁ బడముల నుపయోగించుచుఁ
 జిత్రకామనివలె మానుమంతుని మొల్ల యలేస్త
 ట్లానజనకముగఁ జిత్రించినది. కవిత్వమున్న
 దిట్లులే యుండవలెనని మహాళే దోరగారి
 నంతల్పము.

" We mean the art of employing
 words in such a manner as to produce
 an illusion on the imagination, the art
 of doing by means of words what the
 painter does by means of colours"

అంగ్లకవుల భేష్మచరితము
 సౌందర్యమును చిత్రించుటయే కవిత్వ
 మని ఎడ్వార్డ్. ఎలర్. పో. అనునదియమెరికా
 గది యాచువాడు. It is 'The rhetorical

Creation of beauty' అనగా అయితో శేషించిన శ్రావ్యమును సంగీతము వినువచ్చును హృదయమునకు గలుగునానందమువంటి యానందము జీవిత్యము చెవనశబ్దములతో పొందవలయును శ్రీచింత్యవిత్వమువలన గలుగును

గవలయవని నానియభిప్రాయము. కవిత్వము యంతో బద్ధమైనరచన యనియు, భావనాశక్తిచే నపేక్షిత మువర్ణి నశ్యమును నానంద బాధకముగా కల్పించి కేవలమియు నూతనవృద్ధి చే. తత్ప్రయోజన మనియు, శాస్త్రము కవి విత్వచనము.

"Poetry," says Johnson "is metrical composition' It is 'the art of uniting pleasure with truth by calling imagination to the help of reason' and its 'essence' is 'invention."

శ్లో ౧౬

శ్లో ౧౬ కవిత్వానుకము నీవి కెంతయు నిష్పమైనది. నశ్యము శాస్త్రాద్యకే శాని కవిత్వోద్యమము కావనియు, గవలహృదయానందము మాత్రమే కవిత్వాప్రయోజనమనియు వారనితలంపు.

"In Coleridge's view, poetry is the anti-thesis of science, having for its immediate object pleasure not truth."

కాని విత్వరహితమైనయానంద ము శాశ్వతము, మలీయః స్పృశియము. గారడీచా దిభుకయంకు మామిడికంకలం జొనిచి, గంజలో మాటువలది కొన్ని విమువములకుఁ బన్నమామిడి మొక్కలం జోపించును. క్రేమిగు లయ్యది విత్వరహితమైన కవిత్వము.

యని యెఱింగి నానిహస్తలాఘవమున కానందించెదరు. ఆయానందము తాత్కాలికము.

మనము ప్రత్యక్షముగ నాటి పెంచి ఫలొన్ముఖమునకుఁ జెచ్చిన రసాలములవలన గలుగునానందము యథాన్యమైనది. శాశ్వతమైనది. సర్వసత్త్వశనము లేనియానందము సుఖప్రదము కాదని యెఱింగియే 'లేహంబు' తివక విత్వ విత్వచనమునందుఁ గవిత్వారచనకు సర్వమును నెవకస్తుతగా (subject) విర్ణయించెను.

'The utterance of a passion for truth, beauty and power, embodying and illustrating its conceptions by imagination and fancy, and modulating its language on the principle of variety in unity'

సర్వమునందును సాంవ్యమునందును ప్రతిభయందును గల యుత్సాహము కవిత్వమునకు వస్తువంటి భావములను భావనాశక్తిచే వ్యక్తపరచుటకుఁ బ్రయత్నించుట కవిత్వా మార్గమంటి భావనమువ్యయమున కినుకూలమైనశైలి (style) నమవ్వయము కవిత్వా భావముంటి

కావ్యరచన కం జొకానాకరణము ను శ్లో ౧౭ చింతకు భావములును, తద్భావములను బ్రకటించుటకుఁ బడగుంధనమును సాధనము లగుచున్నది. తరచుభావశబ్దములు మూలమును గాభమైనవరవృత్తానుసార్యమును జొందినప్పుడే వాస్తవమైనకవిత్వావ్యయమే ర్పడ గలదు. అందుచే 'లేహంబు' భావముతో నుత్సాహమైనకారణము శేషమునకు

పైతము నునంగి, కవితారచన కుచిత్రమైన భాషయును నిర్వచితము. రసములును భావ

రాచిత్యము

నాశక్తియు సేకృతములయందుఁ బ్రకటింపఁబడునో యాశక్తిలభము కవిత్వమని చెప్పవచ్చును. సీమంతమును హేతులతో ముద్రించి దృఢపఱచెను.

'The language of imagination and passions'

మేయూర్ ఆశ్వాజ్ఞ

మనుష్యులు మాటాడుకొనుభాషలోఁ బరిశ్రుతము, హృదయరంజకత్వమును నుజుములుగాఁ గల భాషయే కవిత్వమని మేయూర్ ఆశ్వాజ్ఞులు వంశిల్పము.

It is simply the most delightful and perfect form of utterance that, human words can reach.'

* రమణీయార్థ ప్రతిపాదకశక్తి మెట్లు కావ్యమగునో ఆ శ్లేఃరమణీయార్థప్రతిపాదక మాత్రము చిత్రమగును. రమణీయార్థప్రతిపాదకత్వము లేంకింలేని సామాన్యమే. అయినను రమణీయార్థముమాత్రము కావ్యమగును. రత్నప్రాసమైవశక్తియు కావ్యమున కక్కరలేదని చెప్పబడు మీరు లేదు. కావ్యమనే పండి ముద్రైవవారలు శక్తిార్థములు లేండును గావ్యమందును. వానినే పండిరవాణులుగన్నాఘలు రమణీయార్థ ప్రతిపాదకమైవశక్తియు కావ్యమన్నాడు. కావ్యము వలయునన్న శక్తియులేదు. శ్లేః చిత్రము కావలయునన్న రమణీయార్థ ప్రతిపాదకమాత్రము లేదు. చిత్రమందు యావదావ్య మక్కరలేదు. రమ్యాధమే

కావలె వనియు తెప్పించు సంభవమైనదోగ నోరుట. నాకాచిత్రమును విడిచి పంఠానందము లేదు. నూపాచిత్రమును విడిచి చిత్రవిద్య లేదు. శక్తిచిత్రమును విడిచి కావ్యము లేదు.

గీర్వాణాశ్వాజ్ఞము

కావ్యలక్షణమును నూర్చి ప్రసంగించిన సంస్కృతాలంకారికులులో ననేకు లర్థమునకుఁ బాటశాస్త్రమును నూపవట్లుగఁ జెరించుచున్నారు.

'అదోయి పదనో పాలంకారాః శక్తిార్థా కావ్యమే' - శామంధ్రుడు.

'అదోయి పదనో పాలంకారాః శక్తిార్థా కావ్యమే కావ్య పాదాశ్చ లక్షణమే' ప్రభావద్రుయ్యుడు. "పాదశక్తిార్థపరివర్తం గతాలంకారమౌచికం, వ్యుత్పన్నరసోచితం కావ్యం పద్యకీర్తయే" - వాగ్మణుడు.

'కావ్యశక్తోఽయం గతాలంకార సంస్కృతియో శ్చక్తిార్థమే' త్యక్తమే - వాచుడు.

'పదకాలంకారి కావ్యం పదార్థో పాదశక్తిః' - పాదీశ్వరశ్వాకరము.

'రమణీయార్థ ప్రతిపాదకశక్తి కావ్యం' - శక్తిార్థపండితుడు.

అలంకారములు

అర్థమంతోఁ బాటశాస్త్రమును బాటించుటయే కాక యలంకారములు గావ్యలక్షణములయందు నలంకారమును విధిగాఁ జేర్చుచును వచ్చిరి. అలంకారములు రసాత్మకా విష్కరణమునకు సాధనములనియు, శక్తిరమునకు పంగదాక్షిణ్యంకారములవలె గావ్యమునకు సులమాన్యాలంకారములును శోభాతిశయము నెవగూర్చునవి యనియు లాక్షణికులు

చెప్పచున్నాడు. కావ్యలక్షణములలో నలంకారము ముఖ్యలక్షణముగా లాక్షణికులు నిర్ణయించుచుండ, బహుశా కావ్యమునందు శ్రీకారము మొదలు సంపూర్ణమువఱకును బ్రతిపద్యమునందుఁ గాని ప్రతిశ్లోకమునందుఁ గాని అలంకార ముండిరనలె ననునిర్ణయము లేక, అనలంకారమైనదోలు కావ్యర్యమునకు హాని కలుగదని 'త దనోపా క్త్యానా నగుగా వనలంకృతీ పునః క్వాఠీ' అను వాక్యమువలనఁ గావ్యర కాశికాదుఃసుత మేమో యని స్ఫురించుచున్నది. అలంకారములను గూర్చి మరేదేవము లనేకము లున్నవి. నేటికవి తాత ర్హ్యాలలోఁ గొందఱు యథీప్రాయము వీక్షించఁజొందువలయుటకంటె వీరిమతమును గూర్చి వేటాకవిధమునచర్చ యవసరము లేదు.

* "మొదటినుండి తుదవఱకు మధురా వ్నభోజనము చేసినవాని కరుచి యెట్లు కలుగునో యు జ్జీయలంకారపూర్ణ మగు కావ్యము ను ఇదివలె నరుచి కలుగుననుట సాహసము కాదు. మఱియు నలంకారాశీకరణ మప్రయత్న సాధ్యముగాదు. విశేష ప్రయత్న సాధ్యము లగునియమములతో రచించఁబడిన కావ్యము హృద్యముగా నుండదు.

రత్నాక్షి ప్రకటనా యన్య
అంధ కృష్ణక్షిణా భరత,
అన్యోగ గృహ్య విద్యరత్న
సృష్టిలంకారో ద్యమ మహి వ్యవ్యాలోకము.
రత్నాక్షి నంద
ప్రయతే దాగత నంద,

ఇలా కావ్యములాగా లేక
నరసా విరసా భరత.
ఉత్తమకావ్యముతోఁగల నుండుపుష్పమువలె నహింసావిమళము గలది. కాని శిల్పి చేసినకృతీకునుమమువలె నిర్బంధము గాదు. వదినకపు లలంకారములపై తక్కువప్రయత్నించి యున్నట్లయిన వారిప్రబంధములు పాచ్చుగ నంతోషము నిచ్చునని తలంచెదను అప్రయత్న సంపితాలంకారములు గల తక్కువాదుల కవిత్వము లెంతలాగుగ నున్నవో చేను జెప్ప వవసరము లేదు."

+ "విజముగా నలంకారముల ధర్మము రసాన్వయము మైనచో, వాని నె క్లంత వలె తుదయోగించవచ్చునో కూడదో కవియే నియమించవలయును గాని మనము నియమించఁజాలము. మఱియుఁ గవికి రసమే యహస్య దేవత యగునని యతఁ డలంకారశాస్త్రము సెలమింపదిన నంత మేలు. అలంకారములు రసాధీనములుగాని రస మలంకారాధీనము గాదు. కావునఁ గవి కలంకారశాస్త్రపరిచయము యోగి సంసారవాసనవంటిది.

+ "కావ్యరచన ముందు సాగినది. గవి 'యస్తార్థవ్యవర్చిన్నమైవ' పదావధిని గానము లేదును. ప్రకృతివిలాసానుభవముచేఁ గవికి మహాత్తరమైన రసానందభోగము గలిగినది. అందు లీనుడై ప్రసన్నహృదయమువందుఁ గంపింపించిన భావములను జేరీఁ జెల్లెను. ఈభావ ప్రసంగము నూపవలోకము నావహించిన

* శ్రీ కొండీ భామనూరిదాస్యలు గారు. ఎం. ఏ.
+ శ్రీ రాశవల్లి. అపరిమితకృష్ణానాం. No. I. Vol. II. P. 15-16.
† గోపాలయనవిద్వంశం. I. Vol. No. III. P. 258.

కొలది అభిరుచికి బ్రచారము కలిగినది. ఆ
 ర్థించుటచేత కొలది బదులు వ్రతవశులైరి. తగు
 వాత స్థాయి కుదుర్చుకొనిరి. అనంతరము
 కావ్యప్రపంచము నా ర్థ కృష్టితోఁ బరిశోధిం
 చుచు గదిరి. ముట్టుముడుకు గ మ్యాకర్షింపబడి
 పాండర్యమని ననిపెట్టిరి. రసావలంబిత త్త్వసాద
 మనితనిసిరి. ఎచ్చ కెచ్చుటచేత కానందమొక్క
 డయినచో అచ్చటచ్చట వెల్ల పొందు లున్న
 వని గుర్తించిరి. ఈసాగములే వీరవ సలంకా
 రము లైనవి. అంతేకాని ముందు అలంకార
 ములు సిద్ధము చేసి, అవి భరించుటకు యుక్త
 మయిన కావ్యోపగమ వ్యక్త చేలేదు. కావ్య
 ము లవలంబ్యతమునైనను ఉత్తమస్థానము
 నవలొపించుట కాటంకము లేదనుట వీర
 ర్యవ మొక్కటియే చాలును. కావ్యమునం
 దలంకారము లవశ్యకవిభోష్యములనుట ఉచిత
 త్త్వవిమర్శనాంశము గాదు. ఏలయన?
 మమ్ము టాదులు తనివితీరి పొగడి యుదాహ
 రించిన యుక్తమశ్లోకము లన్నియును అవలం
 బ్యతములుగానే యున్నవి. ఇంక యేల, ఉచిత
 త్త్వమున వ్యంగ్యవై భవము విలసిల్లిన స్థలము
 లయ్యెదను నియమప్రయుక్తములగు అలంకా
 రములు నిలచుటలేన నవకాశము గానవ
 చ్చుట లేదు."

చిత్తవలంబితము.

అనేక భాషలయందు వందలకొలది
 గ్రంథాలు వందలకొలది విధములు గవిత్వతత్త్వ
 మును నిర్వచింపుచువచ్చిరి. ఆయా నిర్వచ
 నము లన్నియు నాయాశక్తులయొక్క రుచిని
 శేషముల ననుసరించియే కావించుబడినవని
 చెప్పవచ్చును. ప్రకృతిని ప్రేమించుకవి ప్రకృ
 తిపాండర్యమే కవిత్వమనుచున్నాడు. రసము
 నుపాసించుకవి 'వాక్యం రసాశ్మకం కావ్య'మ
 నుచు అందు వీరశృంగారరసములనుమాత్రమే
 మన్నించుకవి 'వీరశృంగారయో రేక, ప్రభా
 సంయత్ర వర్ణ్యతే' అనుచున్నాడు. ఒక్కొక్కరు
 గారనమునుమాత్రమే కరుణించుకవి 'ఏకో
 రసః కరుణ ఏవ' అనుచున్నాడు. ఈ మతభే
 దము లన్నియుఁ గవులకే కాని కవిత్వమునకు
 లేవు. ఏలయన నాయామతముల కనురూప
 ములగు గుణవిశేషము లన్నియుఁ గవిత్వము
 నం దున్నవి. ఆగుణవిశేషములలో గొన్ని
 కొన్ని కొందఱుఁ గొందఱు నుద్గరించినవి.
 రుచించినవి. నగుణమని కొందఱుచేతను నిర్దు
 ణమని కొందఱుచేతను, నై నమని కొందఱుచే
 తను, వైష్ణవమని కొందఱుచేతను, చెక్కుమ
 తముల నచ్చదానందమయమగు వరప్రహ్లా
 దమారాధించుచున్నదికదా? నిర్వలమహా
 నందస్వరూపమగు కవిత్వము గూడ నట్టిదియే!!

వే నఁ గి

కంకరదీపితులు

శ్రీ గలకుఁ బగలెల్లను, వేగలేక,
 కోమలకు, నల్లులకు, గాలి లేను, నేను
 తెల్లవాగెడునటకును దిండియయ్యె,
 మందువేసఁగి తాపంబు మాన్పు మరుగా!
 నంఘు లూటలరీతి నిచ్చలును, వెమ్మ
 గిల్లు నున్నవి, రేనువలు నల్లు భారే,
 మేను లిటులయ్యె కలమయ్యమ్మమ్మయములు
 మందువేసఁగి తాపంబు మాన్పు మరుగా!
 కానికైన మారనియనమాన మైన
 స్థూలకాయంపుబాధకేత్రువకు నైన
 వలదను, వలదని, చనులు క్లుప్కు లిడుచుండ
 మందువేసఁగి తాపంబు మాన్పు మరుగా!
 ఉడుకుచే, నున్న లేకున్న నెక్కడై, యచి
 ఇంక నింటివాండ్రను బాడ శెల్లరకును,
 రాత్రులందు వంసార వైరాగ్య మిట్లు,
 మందువేసఁగి తాపంబు మాన్పు మరుగా!
 ఉడుకు బాపు నుపాయంబు లున్న నేమి,
 తాళఁ జాలక నీపేద వలచి, రలచి
 తనుకు లాడుచు నున్నాడు, ధనికు లిండ్ల
 మందువేసఁగి తాపంబు మాన్పు మరుగా!
 పొట్టకూటికి మాల్కికై పోయి, యెండ
 ములమలని మాడుచున్న చేదలను బాడు!
 విధివలెనె, నీకు వాల్కికై వెగటలేల?
 మందువేసఁగి తాపంబు మాన్పు మరుగా!
 చేదలైనను, ధనికులు, పెద్దవారు,

తెట్టివారైన, నేమి, నీవృష్టి బాగబ!
 మందువేసఁగి తాపంబు మాన్పు మరుగా!
 మెదలు నెక్కింది, పై నేగుమేఘములకు
 కల్ప తెల్ల, నీటికి సమన్వయము లొనర్చ
 దుష్టుడవె కాకపోయిన కోడువడవె?
 మందువేసఁగి తాపంబు మాన్పు మరుగా!
 ఇన్ దియాయనిమిత్తులనైపు, శిష్టుఁ
 జూచుచులను పొనగించుటయె కాదె?
 శేషులలేకమును, నీవు లేదటానుట;
 మందువేసవి తాపంబుమాన్పు మరుగా!
 దుష్టుడవటంచు నిన్నుండ మారమందు,
 చక్కతి యుంచిన నేమి, వ్యభావకావ్య
 వింతగాఁ జూపు విన్న గర్హించ రెవరు?
 మందువేసఁగి తాపంబు మాన్పు మరుగా!
 వేద్య విహారిను గాడుచే, సిగ్గు లేక,
 దాసుడై విను, కోర్కవఁ వలచు నపుడు
 ప్రజల కిం శేల సుఖము, తపములు నిలుచు,
 మందువేసఁగి తాపంబు మాన్పు మరుగా!
 వినుగు లేక త్రాగుదునీడు వెదలఁగక్కు-
 నట్టిమముఁ జూచి యెవ నీపొట్టనిండఁ
 వీర్చి యున్నోటిని దిగిదిచి చేగ,
 మందువేసఁగి తాపంబు మాన్పు మరుగా!
 నో రెటుంగనివశువు లాచార నీను
 దిండియను లేక, అల్లుడుచుండ, తప
 వధకి నీవు లేటిది సన్మతమువందు

వ్యావహారిక భాషా బహిష్కార నిరసనము

రా'ప్రసా'హాల్ గిడుగు చేరికటరావమూర్తి పంతులు గారు

(1950-1951)

[illegible]

(గ్రంథములను) బట్టిరామలోకే రచింపై: ఉత్పం
 చున జకాలమును బట్టిరనన కర్మమనకారమున
 ముంజున నుపాసనలను. దీక్షాధిపతి, దీక్షా
 ధిపతి (1866), వాచానకాదిగాన శిష్యుర్యధిపతి
 (1869), పరమహంసాధిపతి (1881) ముద్రయంతి
 అట్లే వాచానకామలోకే అమృతమైరి. అంబు పూర్వ
 మునగా ఇట్లు కవియ రచించుట కష్టపాద
 మగా ఉండేదా అని విచారించగా, అట్లైనా
 కి-త్తు పరిమర్చి ప్రభావంగా రమించు వ్యాపకానా
 మలో రచితములలోను వాచానకామలో వాచా
 నకామర్త్య. ఉపానయోగ్యమధిపతి, పాపమంతరి,
 వ్యాధిరంత్యంధిపతి అధిపతి, పంచరత్నాధిపతి, పా
 నకామధిపతి ముద్రయంతి కా, రామాయణము,
 భాగవతము, భాగవతము ముద్రయంతి కానీతిర్యమం
 నునా బట్టిరామలోకే పంచమనా కవియగా రచితములు
 పది ఉన్నవి. "రామాయణాధిపతి అంబురీ శిష్యునానీ
 కవియారమునా మ-ర్త్యంబియమలోమని పాపమంత
 నున అమృతకారం దీక్షాధిపతి అమృతకారం
 మృత్యుధిపతి పంచరత్నాధిపతి గ్రంథాధిపతి గ్రంథాధిపతి
 పంచరత్నాధిపతి ఇట్లు రచించినానీ పంచరత్నాధిపతి
 శిష్యునా. ఇట్లు రచించిన రామాయణము భాగవతము
 వాచానకము, పాపమంతరిమధిపతి అధిపతి, రామాయ
 ణము, భాగవతము, భాగవతము అమృతము, పంచ
 రత్నాధిపతి ప్రభావంతి, పంచరత్నాధిపతి అమృతము
 ప్రాచీనములలో అమృతము అమృతమైరి. గుర్తముల
 మో విధిరత్నాధిపతిగానమించు రింకాపానకామ
 ధిపతి, పాపమంతరి, భాగవతాధిపతి అమృతము, పంచ
 రత్నాధిపతి ప్రభావంతి, పంచరత్నాధిపతి అమృతము
 పాపమంతరి అమృతము రచించినాన. శిష్యుర్యధిపతి
 పంచరత్నాధిపతి అమృతము, పంచరత్నాధిపతి అమృతము

బెంటుల్, బ్రాన్ సెంటులయినవారు చంపించిరినది మధ్యలకువలనగా నన్ను మెంటులలో ఉత్తరభాగంగా గారమందు "అగ్రరక్షణ" అనే పేరితో ఉన్నది. అంబ్రెయిల్ 149 వ సంవత్సరం 35.1.24 వ. లేదని "పీరి యంటర్ లైట్" అనేదిగో. క. చూపుచున్నది. గాన ప్రకటించినవ్యాసము చూస్తే, ఇది ఎంతయు అయినా తలెత్తుంది.

19. కడపరహితానందరాజులు భార్య మిట్టంబేనని గ్రామస్థులంతాకాదము వివరించి తీర్పు చెప్పిన తరువాతదీనినకు గాని యోగినిచ్చి చందీకులకుగాని కామనిచ్చాడనిలోని తెలుగుభాషను దీనిగాని విద్యాభ్యాసములకుగాని 1914 సం.రమకు భార్యను తీయలేదు. ఇట్టికడపగ్రంథములు చంపల కొలదిగా ప్రాచీనములలో ఉన్నది చేయగా మెంటు ఎయిగులు లోకములో చేరినవి. ఈవంశి తీరికచూచుచు. అయితే, ఇట్టికడపగ్రంథములలో కొన్ని, పొందిన వోకముందలములలో అంధ్రరాజులచేర్చినవిగా నుండినవిను "గ్రాంథికాంధ్రము" కడపముగా రచించిరినిభావము, క్రీతంగమహాస్వయము, భారతము తెలుగుయియ్యనిన్నిగ్రంథములకు ప్రాచీనము పొందినవి చేయవలసివారికి వారిని అందుగా తెలుపిభారతము చూపియి. వదియవారే, భాషలో ముదిరినవియు కొన్ని చేసి, అచ్చుచేయించినారు. శ్రీవ్రాణ్యవంశము లలోమూడు "బాటింగ", "బాటింగ", "తెలంగాణభాష యము", ఉండే, "చేరింగ", "మూసరింగ" "పీరియ" "పొంకా", "రాజాని", "ఇయై" మొదలయిన అయిదు ముఖము అనేముగాఉన్నది. ఇట్టిరి వద్దవినులోకాన్ని మూసపుచ్చడము కాదా! ఇది రచించినవారు ప్రాచీనాంధ్రభాష శ్రద్ధగా అభ్యసించి, అభాషలో తమ దిగం రచనాసామర్థ్యము ప్రకటించి వందీకులవలన పొందగలిగినారు. కామరభాషలో కామ రచించిన వందగ్రంథములకది ఇది అభిలషాలోకకారక మైనది కావని చా రయిచుచు.

20. లోకలయిరికి ఉపయోగించేలందుకు రచించినపుస్తకము లన్నీ కామర భాషలోనే ఉన్నవని వివాదములేదు. కామరభాషలోనే ఉన్నది వివాదములేదు.

కారములందే ఉన్నదిగదా! ఇంతకడప, కామరములు, పాటలు, యితర గారములు, పాటములు, కథలు, పురాణకథానములు, చరిత్రలు వ్యాకరణభాషలో ముఖ్య భాషలు రచించినది అనే మున్నది విన్నవించుముగా చూచుచున్నది గదా! ఇకను, శాస్త్రములు, కథలు అన్నీ కొంతతెలుగువిద్యార్థులకు నయవులు పట్టిభాషలో గ్రంథములు రచించేవారో తెలియజేస్తాను. అన్నివిధములలోనూ "అభ్యాసవిద్యార్థివిద్యాభాషాంధ్రము" మూడు" అని ప్రత్యక్షగ్రహములు చెప్పియు, అభ్యాసవిద్య శ్రేష్ఠములు పరిగదా. ఈవిధము తెలుగువారికి కామరములలో వోకమూ పొందెను, అయిదు తెలుగుయివట్టాక వంద నులు రచించిన వందగ్రంథములు ఉందలన్నది. ఉదా: పోయెనుగారికర్త మున్నది కొన్నిటిని "పీరింగ" అను. మూడుశాస్త్రము, భగవద్గీతానందము, కామరమునము, వేదాంధ్రాంధ్రము, మహాభాగ్యలక్ష్మము, వేదాంధ్రమునము, సారలయంధ్రము, పోలోపమత్యరంగంధ్రము, పాత్రికప్రమువిద్యామూలము, గవర్నమెంటు పాత్రికాభాగంగా గారమందు అభ్యాసభాషాంధ్రము భాషాంధ్రము, వేదాంధ్రాంధ్రముగ్రహము, అన్నిరామగ్రహ, తిర్వము, ంధ్రాంధ్రకాళి మెంటుయిని మామూలున్నది. ఉన్నవలమందున్న వేదాంధ్రగ్రంథములు చూడగలిగే తెలుగువారి కోసము కామరములలోనే నయవులు వాటికి భాషలు రచించినారు. భగవద్గీతను ఆరంభదీర్ఘములను, వందమానందదీర్ఘము, తార్లపాక వినుమయ్యంగారు రచించినదీర్ఘము, ఉత్తరగీతను వందమానంద దీర్ఘములు ముఖ్యదీర్ఘములు రచించినదీర్ఘము, మహాభాషామహా, ప్రాధాను ధూతివ్యాఖ్య, వందగ్రంథము తెలుగుయివదిన్నీ, గవర్నమెంటువారి ఉత్తరములలో నుండినవిన్నవి. భార్య ప్రవృత్తతము ననుసరించి ప్రవేశించినవారానా ప్రవేశించినవారు. వీరిపొందినవియు అగవర్ణభాషము. వీరు

కామరభాషలోనే ఉన్నది వివాదములేదు. కామరభాషలోనే ఉన్నది వివాదములేదు.

తెలుగుదేశమందు చాచాశ్యాసించి ఉన్నది శ్యాసీ
మమమ్ము, బైద్యమమ్ము. కిటిని తెలుగువారు
అభ్యసించుటతోగాను సంప్రద్యగ్రంథములకు వాడు
కములలోనే దేశము రచించి నుచువులు శిష్యుల శిష్యు
వారు. శ్యాసీమమందు గతర్ష మెంటువారి వ్రాశక్తి ప్ర
మలలో బృహత్పరశ్రీ, క్షిప్రమి శోభనము, ప్రతి
భాగవివరము, ప్రశ్నశాస్త్రము, నోచులత్యాగము
మొదలయినవిన్ని నశీశాస్త్రములు శిష్యుని ఉన్నది.
మార్కెట్టాంగము, నిశిత్రము, అశ్వశిల్ప శ్రవణియోగ
విధిని విశాఖవట్టుములు చూచినాను. బైద్యమందు
బైద్యశాస్త్రము, యోగశిల్పనామ ముద్రానిరంహి
దో, బైద్యచింతామనీ, నోచుగ్రము గతర్ష మెంటు ప్ర
కారలో ఉన్నది. పరిమత్తువారిగ్రంథము బాబా కిటిని
శిష్యులకు లభించి. బైద్యులకి అయిదేళ్లలో గతలో
అనేక గ్రంథము కిటిని ఉన్నది. ఇవ్వమునుగా బిట్టాశీ
ముఖ, బైద్యము వాడుగ భాషలోనే కా ప్రతిబద్ధమేము.
క్రిమిమిత్రిక ప్రాచ్యుగ్రంథముగాను రచించిన "శ్యాసీ
శ్యాసీగ్రంథము" గ్రంథములుగతర్షము (కిటిని
ప్రతిబింబము ఉన్నది. నానినిగా కానినంరవామి
భాష ఉన్నది. బైద్యులకు మొదలయినగ్రంథలోని
శిష్యులందువాదిన మొదలు తెలుగుగా కనెనంతా
ఉంటుంది. నశీశాస్త్రము, క్షిప్రశాస్త్రము, బాహుశా
స్త్రము, శిష్యశాస్త్రము, విశ్వవిద్యాశిల్పము, నాను
ప్రశాస్త్రము, బృహత్పరశ్రీ (బేట) విద్యాస్త్రము, మొదలు
యినవాటియందువాదా తెలుగుగ్రంథంలోనే తెలుగువారు
పూర్వము చదువుకొనే గ్రంథాలు శిష్యుల ఉన్నది.

21. సంస్కృతియన, ప్రాచీనాశ్రయ భావము, ప్రాచీనమున నడచుచును నుత్తమగ్రంథముల తెలుగువాని తెలుగునా కేతులగుట నాటికి వాడుక భాషలలోనే లోలులయ్యు, అనురక్తు తెలుగులునువధాన్యమైనవలయుటయన, వాడుకనాటలలోనే ఉద్భవయ్యు, గాఢ్యవిశేషములు మున్నుచేందెట్లు భూరత్వమే ప్రాచీనజాటివాడు. ఈ ప్రాచీన పరివరాణములను చొప్పున వుదాహరణముకొరకుగానుండున్న, ప్రపంచవిరాట్టలయిన విద్యార్థిభవనముగా ప్రాచీనతలవిద్యవిద్యమనాడునదిగా భాషించివారు. వారు దిగగానుభావములను ప్రభుత్వరచయితలను నాగరీక

[illegible]

[illegible]

22. వ్యవస్థాపకములు :—గ్రామీణకాంగ్రెస్ పక్షగా
'భాగవాద్' ప్రాచీనాంధ్ర ప్రభుత్వములలోనున్న 'తెలుగు';
అత్యంతభావన అంతర్జాతీయమనీ అనేకానుగము
మందు సులభమైనది. కొంతమంది ముందుకు
గతించినది. దీనిని మానా వ్యావహారికాంతర్జాతీయలో
కాంతర్జాతీయ అనే విషయము, విశేషించినవాడు; మర
కొంతము కాలము గడచినట్లుగా, అప్పుడని అంతర్జాత
ముగా చేసినది, అంతర్జాతీయము గడచినవాడు
కానినా వివాదము గ్రామీణకాంగ్రెస్ లోను, వివాదము
అంతర్జాతీయములోను (ప్రాచీనము). అప్పుడనియు
1899.9 నుండి మొట్టమొదట అంతర్జాతీయము (గ్రామ
మొట్టమొదట (ప్రాచీనము కామామలలో అనేకవంటియు
(అంతర్జాతీయముగాని వివాదము) అంతర్జాతీయము
గ్రామీణకాంగ్రెస్ లోను ముఖ్యమైనది. కానిమిది అం
గలనీ అంతర్జాతీయము మొదటయిన కామామలలో అంతర్
జాతీయ, ప్రాచీనము కేంద్రీకృతమైనది, అంతర్జాత
లో వివాదముగాని, అంతర్జాతీయము గడచినప్రతిభా
తీరినది. కానిమిది వివాదముగాని కామామల ముందు
కొంతము. అంతర్జాతీయములోను, అంతర్జాతీయ
ప్రతిభామొదట కామామల వివాదముగాని (ప్రాచీనముగాని
మొట్టమొదట గ్రామీణకాంగ్రెస్ లోను (ప్రాచీనము కామామలలో

ఈ అంశంపై ఇద్దరికీ భావం. బాలసరస్వతీయను అప్పగి
 యడగా ఇరవే, తక్కిన లక్షల గ్రంథములన్నీ, వస్తువులు
 గ్రంథభాగములోను, విలసితములను, అంతా
 కలసి మొదలయినది. అప్పుడే భాగములోను రచితములు
 అప్పుడు ప్రాచీనములన్నిటిలోను నేకములందేలా కలి
 పడుతున్నది. అప్పుడే శ్రీనివాసాచార్యులతో అర్థాధిపతియగు రచిత
 విగ్రహకాండమునది సో ముగ్ధుని ఉన్నది. అదిన్నీ
 అట్టిదే. నామోదరచించిన భజనములను సారసంగ్రహ
 మున్ను, మరల "లక్షల గ్రంథమున్ను" పరిమళముల
 పద్ధతులను. ఇదిన్నీ అట్లే రచితములను. గదన్న
 మొట్టమొదట ప్రభుకాలములో ఇన్ని పూర్వము రచిం
 పడలక్షల గ్రంథము లనే ముగా ఉన్నది. అప్పుడే
 ఉన్నది శ్రీనివాసాచార్యులను. వీరిలోని శ్రీనివాసుని
 అర్థము తాత్పర్య వివరణగలవానియై మొదటిపద్ధ
 తులుగ రచించి ప్రతివానికీ అవతారకావ్యము లాదు
 ములతోనే చెప్పినాడు. సామంతునియ్యగది, మంచి
 మంచి వేగ ప్రాయము, తాత్పర్యముతో కావ్య, లక్షల గ్రంథ
 ములనుగా పూర్వార్థము తాత్పర్య రచించినాడు.
 లక్షల గ్రంథాలను ప్రయిలు లక్షల గ్రంథములందేలా "స్వం
 తాతకు" ప్రాధాన్యముగాదు. మరల "తాతాదు" నామోద
 అప్పయించినందు మొదలయినది ప్రాతాతాతా
 తాతము అంధ్రభారతాది గ్రంథముల ప్రయిలు అనేము
 లంగీకరించి తాత్పర్య గ్రంథములోని పాఠములు విశ్లేష
 తింపి ప్రాచీనముల నీతలు, మొదలయినవి విమర్శి
 ప్రతి అంశమునీ లక్షల గ్రంథములను భాగములోనే రచిం
 పినాడు. గదన్న మొట్టమొదట ప్రభుకాలము నుండి కేలు
 చెప్పిన విషయములు అప్పుడే ఉన్న తాత్పర్యములను
 అట్టిన్నీ విమర్శించి ప్రభుకాలము నుండి విమర్శ
 ములు వారిపేర్లను అట్టిన్నీ విమర్శించి విమర్శ
 ములు.

[illegible]

[illegible][illegible]

సూర్యోదయము ప్రకాశమగుచున్నదిగా అనుకూలించి
 ముగిసినట్లును. అంతరీక్షావ్యవస్థయు, ఆకాశమం
 దున్ను, పర్యవేక్షావ్యవస్థయుగా అంతరిక్షలక్షణశాస్త్ర నిర్వ
 శేయమగు ఏర్పడినదనితలచి, ఉపాధ్యాయులు “అశ
 వ్యుపశానానుకూలముగా” విద్యార్థులచేత, మన్వ
 భాషాపరమాధ్యానము చేయవలె, భాగవద్విగ్రహము
 లలోని పద్యములు కొన్ని వాచాగ్రహాలలో
 అర్థముచేర్చి నివసించవలెను ననాచారము ఉండగా,
 ప్రాచీనప్రబంధము, శేషప్రయోగశాస్త్రము, పండితులు
 నైవామ్యప్రయోగపాద్యము, ఆగ్రహములనిర్వచనము
 ముదంతే నుపయోగించవలె, పండితులు ముగ్రము అర్థ
 వివరములను “గ్రాంథకాండ” లో, అధికార పధికారి
 తాతతద్యము ఆలోచించుచునా, ఆకాశగోళాలం అం
 దరిక్షలక్షణశాస్త్రము, పరమాధ్యానము చేయుచు నుద్దేశించి,
 అందును పాఠశాలగా, అనుగ్రహము, అనిర్వాణము,
 ప్రభుత్వరూపార్థమును అయిన చిన్నివ్యాపకము
 లగుచిన్ని అర్థముకాని చిన్ని తరగ్రంథములచేర్చి
 వదిలించివచ్చి, అనునానాదు క్రితములునాను.
 ‘‘గ్రాంథకాండ” ముదంతేనుండి పట్టుకొని తెచ్చు
 కొని నుపయోగించి భాగవద్విగ్రహము అను వాచము
 శేషము, గ్రాంథకాండ చిన్ని చిన్నితలము అగ్రహమును
 చిన్నితలము చేయుచో చిట్టి, తల్లిచిట్టలము ప్రీతితలము
 (గ్రహ) తల పట్టుచును.

25. యిగ్గయే ముదోళమయమై, బోహవాన
మగ్రమనగి యుగములోని వారందరికి అలవడిన వర్త
మావహ్యములో భావ, గ్రాంథికభావగా జన్మించి
వసు ఏదోకములలో బహువారముగా ఉప్పులో ప్రదోమ
లలోని ప్రయంము, నిగతమును బిగ్గ, బ్రహ్మజీవనా
నంతర్వర్తి ఉరవరించే మృత్తులు కాని ములుపుగా
నిల్చునది, తెలివితేలులు గలవారయి, స్వరగ్రహణయి,
కామ్యమృహారమునూడా స్వయం నిగ్గహింమనూ
త్యర్థహింవదమనూ, నీ, వనదోళభావము మర అలవడిన
లేరను పంధినించిన నాకాగ్యములలో నుపపత్తి నిర్భా
స్యలమై ఉన్నామని తోచి, దోహదోమములకు దూఖము
లగుగోమాదులు, నీమ ప్రతివహిప్రూప్యమృహారముల
ఏమని నిగ్గహింమనూలో నిన్నామనగా దుర్మృత్యు

[illegible]

26. గతమున నామియు అర్హుడు పంపింపఁబడెను.

[illegible]

1. ఈ ధ్యానమునకు నుత్తరీయ దేవతాది. ఇంద్రుని
 పాద భస్మచిహ్నములను గ్రహించుచునున్న ప్రతి
 కర్మమునకును పార్థివము, పైశాచికములైనానూ,
 సైన్యాధిపత్యరానూ, కేల్యగాయలపాత్యరానూ, కైరీ
 కేషులపాత్యరానూ, మహాధనుఃప్రముఖరానూ, ప్రపం
 మంపాత్యపించి ముగియగలూ పర్యవసాన పుస్త
 కములలోను ప్రకటించుచు నొగ్గుమొకుంజే, మనవరి
 మనోపదేశము ముగ్ధుడేధాను అపావృణా నివృణా
 నీవనా! "గ్రామ్య"భావా! ఎంత అవివేకు! పండి
 తులమ్మ, కానిరంధర భోధనేర మాధులై ఉన్నవారి
 శిష్యులుమ్మ, నందివిద్వా లెలుగులారే, ఎవరేమన్నా
 గంగిరెద్దులగునె నీల ఉదేహావరణములను పట్టి నుం
 మెప్పుకొనే "గ్రాంథికాధ్యక్షు" ఎవరికంటె
 తలవరు; ఎవరివదిరి పడునా! ఇంద్రుడా పెద్దలు
 మేల్కాంటరా? కేల్కాంటా? కేల్యపరాధ
 పాదవారి! విజయదేవమ్మ "ఇంద్రుడా మేల కొంపి
 మనజన్మహిమలను గోరండీ!" అని అంతాండ్రుని
 నున్నను గర్వముగను నేమి సంభాషించి ఉత్పన్న
 మ్మామేలుకొన్న పాటలాడినాను. తమ్ముడిమాటే అ
 పాట్లకుని అన్వేషితుని తరమ్మనించిన నేమి పాట
 గునానిది అపావృణని అన్వేషితుని నిందించి మాన
 ప్రయతై మనోహ్లానిని కేరేమన్ను మండితులు ఇత
 రుల ముద్రవించింతా! ప్రజల జానగ భాషయొక్క
 ప్రయోజనములు అధిగ్రహించిని పండితులకంటెను
 అంతశీమి నీడిచిక్ష నీకాది, ప్రజలపాద్యులను ఎవో
 ధిమా ఉన్న ప్రభుత్వయువారి కేలగించి అంతులేనును
 లాగిచేసి ప్రయోజన మందిరము. నేను ఆంధ్రరాష్ట్ర

మన విద్యుదవిద్యుదు: శీఘ్రచ్యుతాజ్ఞాను రావయ్యను: ప్రభుత్వము ప్రసాదించినను కాదువిద్యుదు, అయితే, ఈ జోలాలలో మనదానియలు నిరక్షరమయ్యెదము అంటే, దేశమునకు ఎంత ఉచ్చదినము కలుగునో మన దేశవాసులును, దేశధర్మము, దేశబంధులు లెప్పుడు అ గోచరించవలసి ఉన్నది. మన తెలుగువానిలో మనటి 90 మంది ఇంకా పేదమాలివా రావునుమంది !

37. దేశమున్న దిక్కుగా అధిష్టునిగాంబడాది
అనుమందు ముట్టుగా, మనుషు నున్నట్లే, పరమేశ
వ్యావహారిక భావ గ్రాంతభావగా అంగీకరింప
వచ్చును. అది తాత్కాలికము. ప్రాచీనాంధ్రభాషావర్ణ
న పోషించవలసి ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారి ఉ
ద్దేశములే కాదు అష్టాదశశతాబ్దము కాలమునకు
వ్యావహారిక భాషను అంగీకరింపగల వారినింకా
ముగించు. వారునేను అష్టాదశ శతాబ్దమునాడు
కాదురక. తత్కాలాన్ని ప్రతినిధి పయమునది. కాదు నేని
క ననిప్రాచీన కళ సంప్రదాయమునకు నిరుద్ధమయ్యె
దిక లేదని ఆంధ్రుల సంఘాదికమునకును అంగీకరిం
చును నద్భుతములు. నిరీక్ష్యత్యమునకును వచ్చు
వలయు వెంటనే గ్రామ్య భాష నిరచకభాష అనిపవచ్చును
అధ్యక్షుడుగా ఉండి పరిషత్తు వారి ఉద్దేశమునకు
అంబున ఉండును నిరచకంబున కందునది పరిశీలించి
పంతులుగారు చురధివాసము లేనివారు గనుక నాకు
ప్రాచీన సంప్రదాయము తెలుసు వచ్చునంటే వాని
పరిధినిండి పరమేశ వ్యావహారిక భాషావర్ణన
ము (28.2.1919) నేని స్థానించి వాటి వాని
అధ్యక్షుని పయమునది.

వలపు పూప

సాయం నమయము

అడివి వాటి రాజు గారు

౧

ప్రేమదళో నామదము పల్లి వత్తుంది
దీపంబు వెలిగించి పీఠానిసూట
తెట్టి లక్ష్మీమాత లలిది గుక్కిరి
కంకణాల పోచీలు గాజులు గదల,
కరచిరకుట్టులాధరకాంతు లాడ
వల్లకీనవనములకా పాట రాడిరిది.

౨

నిద్రనాద్రివనాబు నేత్రముల తెరచి
స్వాదయంబు చివ్వన నలుగే గ్రయేష్టి,
మానుషయ్యలకేయ్య ముప్పట్లమధ్య
సిగ్గరమవర్ణ కూ చిన్నదేహంబు
లిరిరిగొని కుచ్చుండె వెట్టివామనమ.
చక్కగంతునలోయి యువ్వత్తునెత్తి
బుగ్గలు కనులు మోము మూర్ధంబులుగీ
చక్కనే నుంచంబు పై నకూర్చుండి
అద్దాల వేగొని అచారమోము
కడగిరిది నానాబు కుడువంగపాలు

౩

దిద్దిగంతనుపెల్లు తెల్లిపోవంగ
శోంఱి చూచుచునుండె దోచూచులాడి
ఎట్లైనై వందె మా యింటిగోచలను
తీసుచు పూగించి నలుగురుగ్గులతో

౪

మమిది త్వరితంబుగా జోగొట్టి నిద్ర
వంటి టిగిం జోయి వంశంగవలయు
లివయనకు భోజనము భక్తవిభోజనము.

౫

దొడ్డిలో మాయాపు మావల్లె యురచె.

౬

సాంస్కృతికాంశాలలకుచిమిద్య
నంది, నున్నుముకడిగు, నవ్వుకాకాక
నుండరాంగింబు హృదయేంద్రవరాధి
వతి, వాచునయమూ దీవద్రు, లోహాది
చిమిద్యవదళులకా చిందిల్ల వేసి
నాచక్కనిక్కల్ల వర్మభావము
కుచ్చుండి నామోది శ్రోతగమిరివ;
వచ్చుతో పెద్దపైపు నయనవ్యంభవము
వ గెలిచి, చిరగు ననుచీసిపుర్ర
ప్రేమ యులికిపోవ ద్రియమూరగాంచ
వాచకమున పాల నాచుచున్నట్టి
నూర్మిలం దనచూపు వలనుకంభకుచి
కాంచి ముద్దీయగా నై మల్యమయ్యె
చియ్యచ్యుతమునాగు నింక కావలయు
వానాభుజుమిమంగు నానవ్వుయెవల.

ప్రాచీనార్యస్త్రీలు: భారతీయనాగరికతయందు వారి స్థానము

దిగవల్లి శేరిలింగంపల్లి గారు, బి. ఏ., డి. ఎల్.

(గత పండితాశ్రమము)

హనుమంతము లంగఃబోధిషాను. అచ్చ

టిస్త్రీలను జూచినాడు. వాలో 'సువర్ణ
వర్ణులున్నారు. ముగ్ధులు ములవాడున్నారు.
చందరమనోహర శేషములను బూము వారిని
ముచ్చటగాడువారిని ఇంక ననేక కళ్యాణగా
రావధులయందున్నవారిని మన యాంజనే
యేడు చూచినాడు. రాక్షసశిశువుతోనీ
మను నిత్యారశలను జూచినాడు. అందు కళి
నిధముఖ లగు బాలికలుగూడ కనబడి
నారు. రావణుని సగయన రావణకామరీచిలు
సనేకు బుండిరి. రత్నకీటములను భరింప
జారు, ముక్తాహారము, విమయాంజనములను
భరించినవారు సనేకు బుండిరి. అచ్చటివా
రెల్లను సంవక్షలే. రావణుఁడట్టుమహిషి
మంత్రిదరి చాలచక్కనిస్త్రీ. హనుమంతుడు
రావణాసుయని యంత్రులముఖం గలకాంతల
నెల్లఁ జూచినాడు. వీతాశనికొక కచ్చట
నుండిర నాగకన్యకలందు నాగకన్యకలందు
గంధర్వకన్యకలందును నెడలినాడు! లేకు
చుగ అంజనేయుడు రాక్షసపానశాలను జొ
చ్చినాడు. అచ్చట నొడల్లెపై బట్ట లేకు
గక వివిధావస్థలందు ప్టుమలుచి వడియన్న
స్త్రీలను జూచినాడు. అచ్చటి రాక్షసమద
వతులు పంపమివవారే. నిజముగ వీరే రాక్ష

సులని తలచుచున్నాను. అట్టిరాక్షసస్త్రీ లేదేక
మందు సేకాలమందు లేదు.

యద్ధకాంతలో హతవతులను హతను
తులను హత బాంధవులను గూర్చి ముఖండు
రాక్షసాంగనలు కనబడుచున్నారు. "దిక్కు
మాలి మనము దేవులందురుండేగ రావణు
డింకను రామువలన రాగలమువ్వఁ దెలియ
లేకున్నవాడు. ఇంకను వరము బున్నపికా
యవి గల్గించుచున్నాడు. యద్ధములందు
త్పారములెన్నో కనబడుచున్నవి. వీర లను
రతులమును మ్రొగుటకేవచ్చినది. విభీషణుని
మాటలు రావణుఁ డేల విన్న" డని హింపిండు
చున్నాడు. దివ్యతాకారలు అజ్ఞులు దుర్వర్త
నలు మధుపానమిత్తలు నగు అనాగరిక
రాక్షసు లెన్ని విరక్తింతురారీ పాపము! ఈ
రాక్షసాంగనలు దుఃఖములపాలయిరి. రావ
ణుడు గలింపినాడు. ఆరివిధార్యులను "వీవు
కామశుఁడవుకావు. వర్తకార్యములందును వ్య
రంత్రుఁడవు కావు. మహావీరుఁడవు. అట్టివకు
వినాశముగలుగుట వై వవిధకాక వేళేమి కార
ణ"మని తలంచుకొనుచు దుఃఖించిరి. రాక్షస
స్త్రీలయందు యుక్తయుక్తవివేచన, నెత్తులు
ముసును, తెలివి తేటలు మగలవు. వీలో రాక్షస
పురుషుల కున్న యహంకారము కానరాదు.

కారిదవ్యవస్థభావము అనపహిష్ణుత మొనరింప
వలయు నున్నట్లు తోచెను. ప్రశ్నోక్తముగ
క్రూరవ్యభావముగ క్రూరాకారముగ వర్ణించు
బలిన కాటక లంకిని మున్నగువాని కావ
ణిని దానిజనులు తప్ప, క్షిప్రశ్రీలు సాధా
రణమానవవ్యభావములనే కనబడుచుచున్నా
రు. మంచివాగరకతను కలిగియున్నాడు.

రావణుని పట్టుమహిషి మంజువరి.
మహాకాళపుత్రి కుండవలసిన పాండర్యము,
నర్మగుము లీమ కున్నవి రావణునికే ధ్రియు
రాలు. అతనితో మేముర్యతము మున్నగు
వగాగ్రములను శైత్రవధోద్యావములను విహ
రించినది. అనునమముచనను మహాకలికొను
రిత. భునుడగు వింద్రజిత్తుకు వర్తి. ఎం
తోతెలివికలయట్టిది. రాక్షసవనితయైనను దైవ
భక్తి, అవతారమాహావ్యక్తము నొందినది.
శ్రీరామునినుండి మహావిష్ణుప్రసంగుల్ని నే
రాంతమునుచూర్చి యొందినది. మంచివిద్యాం
సురాలు. రావణుని తెన్నియో బుద్ధులు గల
దినది కాని లాభము లేకపోయినది. ఆమె
విలాసమున నెన్నోవిశేషవంగతులు తెలియు
చున్నవి. తనభర్త ఉత్తమకాశ్రుశ్రుతివయ
శేత్ర, సురసదనవివిశేషాహార, సజ్జన్మమార్గ
విధిమర్యాదా శేత్ర, పుణ్యవానిచ్చేత్ర, యని
చెప్పుచు దుఃఖించుచున్నది. పాపముగడరమ
పాతితత్వభవ్యకీలలగు భర్తవలల భవ్యవృద్ధ
శుక్రావగావిరకచిత్తల నెంజజన్మ, కలిహిమ
రాంత్రం జేయుటవలన వారికావడే తన
భర్తకు కలిగిన" దనుచున్నది. తూర్పువైపును
తనభర్త చేసినవాకిచార్యము నీచమని చెలుకు

చున్నది. ఆమె "నీవు మంచియో చెనుకో
చేసి నిగతికి నీవు పోయితివి. నే నన్ననో, నీ
వియోగముచేత నిట్లు దుఃఖించుచు బ్రతికి
యున్నా"ననిభర్తనుచూర్చి విలసించుచున్నది.
ఆమె భర్తవియోగము నహి. వనేరక మూర్ఖ
పోయినది. ఇట్టి మంచిదగి. మనకలంపులో
నెక క్రూరరాక్షసి.

రావణుడు తన్నుం బరిగ్రహించునీతా
దీనిపై వాగ్రహావధిసప్పుడు భావ్యమాలిని
యతని నజ్ఞసింది కాగిలించుకొని "ఈమానవ
శ్రీత్ర యే! యాపించెదవు? కామములేని
కామినులను గామించుటవలన చెడుగు కలు
గును గావున నామను విడిచి వచ్చు గూడు"
మని భర్తర్యముగఁ బలుకఁగ నతఁడు నవ్యకొ
నుచు నాప్రయత్నము మానెను! భావ్యమా
లినివలకులుకొంచెము నీచముగనే కనబడుచు
గాని పైర్వితే, పాపావతరియు నగు కాంత
అట్టి యు. తోచిన నట్లాచరించుటకు నెను
దీయవా?

నీకాదేవిని రావణుని చెన్నోహించులు పె
ట్టినాడు. ఆమెచట్టుచు క్రూరాకారము కా
మహాపీఠులను కావలియొందినాడు. అయి
నను రావణాదిష్టలై రక్షించుకాంతలలో నర
మ యుత్తమురాలు; దృఢవ్రత; నదయకీల.
మాయారామశిరమును బాచి, పందిరయై
దుఃఖించు నీకాదేవి! ఈ కమణాకుపు నిజ
మెజిగించి రామునియట్లవన్నాహము దెలిపి
యూహించెను. త్రివిధ మణియుకయు త్తమ
శ్రీ. ఇట్టిరాక్షసశ్రీ లింక నెంజజన్మ కలదు.
రాక్షసవ్యక్త్యములు మానవులు చేసినను

రాక్షసకృత్యములే. నీతను బాధి వచ్చుటకు పోయినవానుమంతుడు లంకను గాల్చి వచ్చి వాడు. అతడు చేసినకార్యకృత్యమును జూచి రాక్షసులు వెలుగండి కింది యిది సీతాదేవి నడుగ నది వారినాయగనే తలంచి "మీమ యుమాయంపు బనులు మీకే యెఱుంగఁ జెల్లు" ననినది ! రామరావలయుద్ధ ప్రవరదు వాత సీతాదేవిని బాధించినరాక్షసస్త్రీలు శం పెదనని హనుమంతుఁ డన రాజాశ్రయమున నుండి అతనియార్జ్ఞనువద్దటగు దాసీజనులను బండ్లగూడనని సీతాదేవియే వాఁడనినది.

రామాయణపుస్త్రీలు ఆర్యులవాగ్ధరిగ యొక్క ఆచర్యములను తెల్లఁబెంచుచున్నాను. వాల్మీకియుచి చిత్రించినస్త్రీలు సామర్థ్యవ్యభావము ఆచార్యవహారములను చక్కఁగ వివరించువారు. విధ్యుక్తధర్మముగను బాటించువారు. పాక్ష్యములు, భారతజాతీయత యొక్క కేవలభావము వివరించుఁ జూచిన చున్నను, ఆర్యస్త్రీల ముగ్ధభావము సుగుణధరంబరలు వివరించుఁ జూచినగును. ప్రాంతవస్త్రీలలోకములును వీరియందుఁ గనఁబడుచునే యున్నవి. వీరిజేడ బాలమునాటి నూడర్చములును కమ్మకంఠముగు పూర్వాచారములును వీరియాచర్యము లగు సావిత్రి లోహితీ మున్నగు మహావక్త్రవ్రతలచరిత్రములఁ గనఁబడుచున్నవి. ఎదిమిదిధర్మములగు వివాహములు భ్యాసకవిధపుస్త్రీలు కీరకాలమునఁ గానరావు.

వాల్మీకి స్త్రీలను వర్ణించుచున్న చక్కని భాష నుపయోగించినాడు. మృదులదములు

అలంకారములు నాతనిసంగీతమును సీతాదేవి దుఃఖమున గనఁబడుచున్నవి. రామాయణపుస్త్రీలసందర్భము సంగ్రహములు విచారిత్రములు మనకు వాల్మీకివ్రతవలన లభించినవి. మహాభారతమున స్త్రీలనుగూర్చిన ప్రశంస యంతవిపులముగ లేకపోవుట యొకచిత్తము. వాల్మీకి మానుషేతరస్త్రీలను వర్ణించినవల్లను చక్కఁగాఁ జిత్రించినాడు. తాతయు మంధోదరియు వాల్మీకి చిత్త లేఖనమునఁ గొలంక లేనిమందరపాత్రములుగనే గనఁబడుచున్నారు. రామాయణకాలపుసంఘమున నున్న శిష్టాశ్రమనే యలంకరించుచున్నారు. కామక్రోధములు తుర్వణభయం దంతనపాపముగఁ జిత్రించినాడో మూర్ఖత్వము మందరయందు వంతనపాపముగ వర్ణించినాడు. శిష్ణములగు నాచార్యవహారములఁ జూచి నేనవగించుకొని దిగ్భ్రమఁజెంది దమ్యులను దూషించిన ఆర్యులును వాల్మీకిమహాముని. రాక్షసులచుట్టుగా మును ఘోరరూపములు నాక్యులవ్రాతలందు భోతలద్దమునందువలెఁ బ్రకాశించి స్థూల భావము వందినది. మనకు వివిధములగు నభిప్రాయములు కలుగుటకును గారణ మైనది. అయినను మొత్తముమీఁద మనలనుగూర్చి వ్రాసినపాశ్చాత్యులవ్రాతలకన్న నీవి బాగుగ నున్నవియే చెప్పవచ్చును. మహాభారతకాలమునాటికి రామాయణకాలమునాటి ఆర్యుల స్త్రీస్వీకృతి నచాచారములు కలఁగఁ జెందినవి. శంకరమార్మకూడఁ జెందినవి. రామాయణమే పురాణ మైనది. సావిత్రిచరిత్ర వలనవచ్చి శకుంతలచరిత్ర మున్నగు నుపా

భార్యములనుబట్టి యిప్పటి కవియు పర్యవే
లముగాకలై పోయినట్లు భావింపవచ్చును.
ధర్మవాచకరచాలనకాలముననే కలియగవు
చెప్పాములు కనబడినది. మహాభారత
ములో భారతీయుల కిందక ప్రార్థన మైనదని
చెప్పవచ్చును.

భారతమునాటిస్త్రీలును ఆర్యులవలె
నాచారముల నుత్తమాచర్యములుగనే తలం
చిరి. కాని కాలమునుబట్టి కొన్నిమార్పులు
కలుగక తప్పినవికావు. వివాహములం దొక
మార్పు కలిగినది. శుక్రునికొమరిత దేవయాన
రాజగుదుయాతని పెండ్లాడినది. అం దపత్ర
మములు లేకుండి శుక్రుడు వరమిచ్చినాడు!
శకుంతల అప్పరపకును మురిసి గలిగినకన్య.
కన్యని పెంపుడుకొమరిత. రాజగుదువ్యంతుఁ
డామను పెండ్లాడినాడు. సర్వవతి వచనమపు
వారికనయ. మహారాజగు కంఠనుఁ డామను
వివాహముచేకొనెను. కిముడు రామస్త్రీ
యగు పొడింబను చేపట్టినాడు. అర్జునుడు
నాగకన్యను పెండ్లాడినాడు. యాదవులును
గొండవులును వియ్యవండిరి. వైదర్యరాజ
భాస్రీ లోకముద్రను అగస్త్యుడు వివాహ
ముచేకొనినాడు. లోమహదని కొమరితను
య్యోక్యంగుడు వరిగాయమైనాడు!

ఒకకులమువా కొంకకులమునఁ పెండ్లాడు
ఒకసేకాక వివిధములగు వివాహములును
విరుపునాచారము వచ్చెను. గాంధర్వము
మహ్నగు నెదిమిదివిధములగు వివాహములు
సంఘమునఁ గనబడుచున్నవి. అనుభవనిక
వలయునదందు పేర్లుడు పేరి చెప్పెను ధర్మము

తెలింగించినాడు. మనయు నిట్టివివాహములు
చేసికొనుట ముష్కరమని యు క్రమమునో గెలి
సినాడు. ఒకవర్ణమువా కొంకవర్ణమువారిని
పెండ్లియాడిన 'యొక్కమొద మావ్యంతుఁ
గాక చెల్లు'నని చెప్పి బ్రాహ్మణువగు నాలుగు
బాతునాతులను బ్రసూరులైనమకులగు డా
యభాగనిర్ణయమునుగూడఁ జేసి చెప్పినాడు.
ఇట్టిపందర్భమున హవ్యకన్యములు, మజ్జ
భోజనములు బ్రాహ్మణియే చేయవలయునని
చెప్పినాడు. ఆటకరువాత బహువిధులగు
కొమరుల లెలుగు చెప్పి అన్నిరీతులకును పొర
నుంచే ముఖ్యుడనియుఁ బాత్రుడనికవినికొలు
ననియుఁ చెప్పినాడు. భారతయుద్ధము ముగిసి
నది. ఈయుద్ధమురకువారే నిరోధముచేసిం
గ్రామానంతరమునలెనే విగతభర్తృకలు పున
ర్వివాహము చేసికొనెను, తండ్రి చనిపోయిన
తరువాతఁ బుట్టిపవారు పొరుగుగ నిష్టయింపఁ
బడినట్లులే మనచేతమునను సూతననియముము
లెన్ని వచ్చినవో చెప్పెనట మర్ల భము
రామానుజమున భార్యలు భర్తలకొరకు,
అగ్నిప్రవేశముచేపెట్టుకానరాదు. కాని ఒక
శుక్కురాల నని తెల్పుటకు నీరొడవి అగ్నిప్ర
వేశముచేసెది. మహాభారతమునందు శ్రీకృ
ష్ణునిభార్యలు ఆయననిర్యాణానంతరము నహ
గమనము చేసికట్లు మానెనచర్యమునఁ జెప్పఁ
బడుట చూడఁ సీకాలమున కామోచారము
విరివి నున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

అనుభావనికవర్ణమున నిమామ హిక్వర
సంవాదమునఁ భార్యలేదీ తల్లికను లోకంది
కట్టుక చేడివ కానగయములు నిలిపియుంచెను.

ఇవి విద్యుత్తదర్శములే. ఇతివ్రత భర్తృమత
మూఁడి యాచరించఁదగిన దేవతాపీఠసమర్ప
నములు, పరిధిపూజలు, ఇతివ్రతల కధర్తృము
లగు భార్యల యధర్తృములు, అధర్వాంగనకు
గల యాసురి, పైకాచి, రాక్షసియనుపేరులు
మొదలయిన విషయములు చెప్పబడినవి.

కలియుగపుమర్దినములు వచ్చినవి. ద్వా
రకాశగరమున ముఁదాత్యరములు పుట్టివట్లు
హానలధర్మమున ".....తిరుసులక, విడిచి
యరిలావములకంట విధులకంపు, సేయ కున్నా
ర్థములు దమచి త్తములకు, నచ్చినట్లు వర్తించు
వనిన లభిచి" యనియు చెడుపునున్నాము.

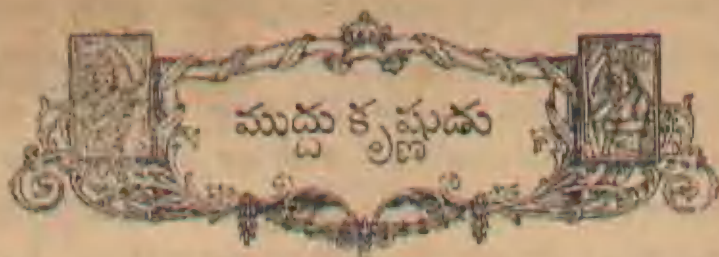
సవతులజనము పట్టవలయు కన్తవదేవ
తలకథయందు ఆనుకానివికధర్మమునఁ జూచు
చున్నాము. కన్తవ వినతను పండించి దాస్య
ముచేయుచునుటయు గయత్థంతుఁ నామ
కు దాస్యవీము క్తిచేయుటయుఁ చెప్పబడినది.
అయినూయ విపాదముగఁ బట్టిన సవతియో
ర్వలేదు.

అకాలమునాటిశ్రీలకు ననేకవిద్యలం
దను గళలందును బాండిత్య ముండినది. ఇత
రకు కళలయందువేక్కనొనరి, కయముతోడ
సర్తవలలు శిష్యంపునుది విచారులును బృహ
న్నులను గురువగ నియమించినాడు. ఉత్తర
కాశపుత్రేకవర్తకశాలనూడ గింకెను. సర్వ
భామకు ధనుర్వేదము వచ్చినది యామెచారి
త్తమువలననె తోయింకలము. భారతము
లోని శ్రీతెల్లను విద్యావతులునా నే నవలము

చున్నాను. కమయంతి, సావిత్రి, దేవయా
నలు నాగరకశ్రీలు; విద్యావతులు, కళం
రల తవభర్తతో నడిపిన సంధావనమువలన
నామె ధర్మశాస్త్రము తెలిగినవిద్యాంసురా
లని స్పష్టపడుచున్నది. ప్రాచీనవాహము కమ
యంతివ్యయంవరమును శ్రీలకాగల స్వాతం
త్ర్యమును దెలుపుచున్నది. సావిత్రి తవ
జనకునితో వాదించి చిత్రాశ్వని కండ్లడు
టయు దీనికె చార్వాణమె.

అకాలమున శ్రీలకు శాస్త్రములందు
విద్యలందుఁ గళలందుమా శ్రీమతాశ మంత్ర
ములందుఁగూడఁ బ్రావీణ్యముండినది. ఉపాసన
మంగ్రకర్తయై వీరి కండినట్లు సావిత్రి కుంతి
మున్నగువారి చరిత్రములవలన గ్రహించఁ
గలము.

భారతపుశ్రీలు తమకుంతలోఁ బడిన
కష్టములు వర్ణనాశీరములు. కుంతి పాండురా
జతో, ప్రాచీది పాండవలతో, కమయంతి
నలునితో అడవలందుఁ గాలముఁ గడపి.
సైరంధ్రులుగఁ జుచేసిరి. వీరికథిర్త, అతిధి
సత్కారము సక్రతిమానములు. వీరు సాధార
ణశ్రీలవలె గృహచ్చిత్తము అనుభవించి సం
సారముల నీడినారు. సావిత్రి భర్త, కమయంతి
యోధు, కళంకల రెలివి యాదర్శప్రాయము
లు. భరతిఖండమున జరిగిన ఘోరసంగ్రామ
మునఁ బతులను మనులను బోగొట్టుకొని
శ్రీలుదుఃఖభావనలైనది. యాదవశ్రీలను
దొడిగి బోయింకలనూడ బరాధమింది.

మంగళాది శేరితకర్త గారు

ద్వివిధరేకు పలుకరేకు గొల్ల భామా-నాతో
నిలిచి మాటలాడ నేమి గొల్ల భామా.

నిలుచుటకు వల్ల గాదు కృష్ణమూర్తి-వన్ను
పలకరించుకోయి యిప్పుడు కృష్ణమూర్తి.

మంచిమాట చెప్పుతానెగొల్ల భామా-న్నే హ
మంచి యాలకించి పోవె గొల్ల భామా.

మంతనాల నేరగాదు కృష్ణమూర్తి-మాట
మంతికిప్పుడు నిలులేదు కృష్ణమూర్తి.

ని త్తర వింతేలటకు గొల్ల భామా-మాట
కుత్తర వియ్యతి నాకు గొల్ల భామా.

అత్తవాళి యింటికాక కృష్ణమూర్తి-నేను
కొత్తకోడలైతివోయి కృష్ణమూర్తి.

కొత్తకోడలైతివోయి గొల్ల భామా-వన్ను
కొత్తగాదు చూడవలెదె గొల్ల భామా.

అత్తదిచ్చుక తీసుకు కృష్ణమూర్తి-వన్ను
పత్తి కట్టును నమ్ము కృష్ణమూర్తి.

అత్తయేమి చేయవలెదె గొల్ల భామా-మన
దిత్తములు కృష్ణమూర్తి గొల్ల భామా.

మామ మంచివాడుగాదు కృష్ణమూర్తి-గది
పాములు చేసినవాడు కృష్ణమూర్తి.

మామ యేమిచేయవలెదె గొల్ల భామా-మన
మనసులు కెంతకమలే గొల్ల భామా.

అడవికడ చాచికోరు కృష్ణమూర్తి-మన
బాదగడిలే చెత్తబాదు కృష్ణమూర్తి.

అడవికడ యేమిచేయు గొల్ల భామా-మన
అశ్శులంకు ప్రేమలుంటు గొల్ల భామా.

మనకు మానవంతుగోయి కృష్ణమూర్తి-శిరి
రిగిరిలే మన్నింబదోయి కృష్ణమూర్తి.

మనకు యేమిచేయవలెదె గొల్ల భామా-మన
మన్ను-వలు నక్కమైలే గొల్ల భామా.

కత్తిలో పోకనైతి కృష్ణమూర్తి-మనను
కత్తిలందు నేమిగతి కృష్ణమూర్తి.

అయ్యలెవరు చూడకుండ గొల్ల భామా-వన్ను
ఎన్నిముక్తు నెట్టివాడె గొల్ల భామా.

కట్టికట్టు చెల్లునోయి కృష్ణమూర్తి-ముక్తు
చెట్టివాను పోగదోయి కృష్ణమూర్తి.

బాచిపోయినావె గమన గొల్ల భామా-వన్ను
బాచిపోయె కొనె ముక్తు గొల్ల భామా.

రామ రామ!

పానుగంటి లక్ష్మీ నవసంహారాపు గారు

‘వీడిబిక్కముద్దేశాదా! డి: యనుచు నెదమ
మోచేరిది బ్రక్కపై వానికుడిచేరిని
భార్యపై వైచినడుమువలకు లేచిన మోమును
భార్యమోమున తీర్చుటయి మూతి చీడు
గుంచేసిన రంగరావు నక్టాయడలించి మోము
మోటుకొని సిరుక్కుచ నెదమవంక కొత్తిగిల్లి
“అబ్బ! వాకుని ద్రవద్దుచున్నది. ఎక్కడునుక్క
ట ముక్కలా! చాలు”నని నృష్టవేణుమ్మ రంగ
రావును బలుచు బలుచుగ మందలించెను. వడు
నైదు దినముల క్రిందటనే శాపురమునకు వచ్చి
వలకుచున్నట్లు. ఒకరిల్ల నింటిలో నేడో రెన్న
పెద్ద, నరువు నేరికొని గర్భవయ్యెను. పెండ్లం
డుగంటలు చాటిన తరువాత కొన నాపిల్లకు
నిద్ర రానూడదా? అది గల్ప! “అబ్బ! ఇటు
తిరుగు; ఒక్కట నిద్రయా!” యని రంగరావు
భార్యను వనవంకకు ద్రివ్వకొనఁబోవఁగ మం
చివుల బట్టెను గుడిచేత నామ కఱియించుకొని
విష్టదిగిపను. ‘ఒక్కట ముక్కలా’ యని భార్య
విరుగువల యయ్యెను. ‘ఒక్కట నిద్రయా’
యని భర్త సాధించెయ్యెను. ఇంక సంభయెట్లు?
తనకేమి రెండవ పెండ్లివాడు; నలువది యేం
డ్లుగడచినవాడు; ప్రపంచవృష్టుముల నెఱిగిన
వాడు. తన కంతకైన నిద్రరాకపోవచ్చును.
అయ్యో! కష్టది. వడుమూడేండ్లది. దానియూ
డున వయస్సురాని బారెండలో యున్నాను
గదా! అది నిద్ర కాగ లేకపోవుట వానియో?

అది కియో? ఈమాత్రపు బాధివ్యము వనకేం
యండఁగూడదు? ఇంటిలో క్లిరముగా బడి
యందుకునవచ్చిన పెండ్లమునదా! మాకోండ్ల
శాపురమునదా! తిరుగు పెల్లవాటదా? ఇంక
లో నేమి పుట్టియునిగినది. ‘అదైదై’ యని తన
కొంటిగంటవేళ నుకము దైంతుకు? భార్యలేత
పిల్లశాపుర నూరకున్నదికాని యాతఁడేగ
డునుడే దైవయెవల భర్తను మూఁటిమీఁదఁ
బొడుచునేమో! అది యట్టిదే దైవయెవల
దానిచి త్తము ననువడిందియే యారెడు ప్రవ
ర్తించునేమో?.....

కుడిచేరిగర్భని నల్లలాకించుచు “యితే
కాదా! యితే కాదా! వరే.” యని భర్త రెండ
వనైపున నొత్తిగిల్లి చంచుకొనిను. ఇతేకాదా
ఇంతేకాదా యవఁగా వర్తమేమో? ఇంతేపు
లలిమాలిగదానిఫల మింతేకాదా యనియో?
ఇంతభవము నగులఁబెట్టుకొని పెండ్లి చేసుకొని
నంనులకు బర్ధవసాన మింతేకాదాయనియో?
ఇంక నీకు నాకు మింతేకాదా యనియో? ఎట్లు
నెరియవచ్చును? కాని ‘నరే’ యనఁగ నక్కమే
మో? తెల్లవాటిపిమ్మట నిన్ను బారగట్టి
ఒరు గట్టించి కొట్టెంతవనియో? కాక, యింక
నీదారి నీది నాదారి నాది యనియో? పాపము!
అయిట్లానివలన మెలఁచుచరాధము జరిగినదో?
ఏగవంసారథులకె సిద్ధునిగదో? కాని, యీ
మాత్రిమన నమోచుకొనలేని భర్తకు రెండ

వచ్చిపోయి నందులలో?.....

ఏమి చేయవచ్చును? రంగరావు మిక్కిలి యెడదొడుగు స్వభావముగలవాడు; కత్తివ దనునైముగలవాడు; అందులో మాటునునుపు వాడు; ముఱుకుల వయస్సువాడు; భార్య యందుఁ బంచప్రాణములు పెట్టుకొన్నవాడు; భార్యకూడఁ దనయం దుర ప్రేమముతోనే యుండవలసిన దన్నవాడు; బాల్లు దన తల్లిదని సిద్ధాంత జూచినవాడు; భార్యనుబాది పొంగి పోవువాడు; భార్యకూడఁ దన్నుబాది నిల లాగుననే పొంగిపోయినయెడల చీలులేవ న్నవాడు; భార్యభర్తలమధులముగ నుండఁ దలచిన యెడల నుకరిచాకను కా లిలియకొని కూరుచుండవలసిన దన్నవాడు; కాని యెడల, భర్త యొక్కోచితము జీవించి కాశిలో, భార్య తల నొకరిందుకొని రామేశ్వరములో నుండవలసినదన్న మతములోవాడు; అంతే కాని, మధ్యమ మార్గ మెక్కటి యుండవచ్చు నను కొన్నవాడు మార్తమూకాడు.....

అట్టి ప్రకృతిగల రంగరావునకు భార్య పెన్నిచ్చిన యెడలఁ దలమండుకొని పోవచాలా భార్య మొగము చిట్టించుకొనఁగ నుండెలలోఁ బోవినట్లుండవచ్చు భార్య మంచపుఁ బట్టును గాగిరిందుకొని పండుకొనినదనఁగ దన్ను నొంతువఱకుఁ బూడ్చినట్లుండవచ్చు?.....

తన ప్రకృతిలాగుననే తన యిల్లాలి ప్రకృతి యుండవలసిభదని యెచ్చటనెవ నున్న

చా? లేకపోవుగాక! తన ప్రకృతి నెహాయి నట్లు తన యిల్లాలి తన ప్రకృతికల మాన్పు కొనఁగూడదను చట్టుకలగలవాడు. ప్రకృతి మారుటకు సాధ్యమగునో కాదో యాపంగతి యటంపుడు. తానే తన ప్రకృతిని భార్య ప్రకృత్యనుఁగఁముగ నేల మాన్పుకొనఁగూడ దో? జూతూ! అది పనికిరాదు. నీవరెవరి ప్రకృతి చకిపాము తెల్లెన్ననో; యెరియియ్యదివ్యత తెల్లెన్న నో; యుండఁగూడఁ చాను? యిరుంగఁ 'నీ' యవల మువనియు, దనకొనవ ట్టులకుకెరగఁదన మొనర్చవలసినదనియు ల్లిలి నరప్రకృతిలో నున్నదికాని లేకపోలేదు. కొం దనకుఁ గొట్టిగింజయంతయుఁ గొంజతకుఁ నుంతుమిందియంతయుఁ నుంచగ, రంగరావు నకుఁ గోడి గుడ్డంతయున్నది.....

భార్య ముగ్ధయగుండఁ బండుకొన్నదం తపోతపాలాడిపోవుచున్నాడు; అందుకొన్న పులికొండవలె లోబోదలనే కుమిలికుమిలి కూలుచున్నాడు; కల్లును తమగ్రంథములుగో వ్రాసినప్రణయకలహాత్తు యందునా యని రవంతి పంటేగొందినాడు; మంచువలె కంటనే విడిచివలసినదే కాని యింతి క్రామతెను వలకుఁ ప్రణయకలహ ముండదని సిద్ధాంతమొ చుకొన్నాడు; కమ్మలి తివలె నూచీదని బూ రించి రెండేసివారల మూల్లు మూల్లుచున్నా ఁడు; భార్యకుఁ దనయం చివ్యత లేదని సిద్ధాంత వలదుకొన్నాడు; ఎంతచేత—రెండవరెండ్లి వాడగుటచేత; రెండుదూ-మములు చాచిన వాడగుటచేత, కెండి చేతిగొనునని చాచిన

శ్రీహితలనుట్టివాడు. పెండ్లికుడిర్చినందుకు
పులుసుదిట్టివాడు. పెండ్లి చేయించినపుడోహితం
నిదిట్టివాడు; ఇట్టి పోకిమాలివనిర్యాన్యరాలి
చేలకనవలయుననియే శ్రీమామలనుదిట్టివాడు;
తన్నుం దిట్టకొన్నాడు; 'ప్రక్కలో ముంక్ష
గంపల్ల; ని నక్కడ దాపుండితివే' యని
పెండ్లమును దిట్టివాడు; కాని యిట్లాల్లి ప్రక్క
లో, దా నెలుగుబంటివలె నుంటివనునందేహ
మాతరికి దోచిన స్త్రీంకడలుగనివలెదేదు....

పెండ్లము చెప్పవచ్చునప్పుడు మొదటి
పెండ్లమే పెండ్లామరి తనపూర్వకశతమును
గొంత ప్రకరించినాడు; అమెకుఁ గోధ
మెక్కువయని కొంత మనసులో దిగుటచేకొ
నినాడు; అమెయెవల నవ్వెక్కడ నాదరగా
చూచినందుకు లెండులు ప్రదికొన్నాడు;
అమెయే ప్రదియిండునెవలం దన కిచ్చ శీగరి
కట్టకయే యుండునని పరిశీలించినాడు.....

స్త్రీభార్యకుఁ దనయం దిష్టము కలు
గుట శ్రేయశ్చేయవలయునా యని గుట్టెటలు
నడుచున్నాడు; అతంకినిగ్రహమాత్ర లందు
లకు మించివేరొ యని మనరాసువంక తిగి
నాడు; శ్రీకృష్ణపుమందు లమోఘములని
గోదావరివాల్లావంక తెలిసినాడు; బాలెంతచాపు
చచ్చినపెద్దభార్య దీని నాచేరించి యిప్పుడు
తనకు ముద్దయకుండుఁ తేసిచేమోయని నందే
హావడి మంత్ర శాస్త్ర వేత్తయైన కృష్ణశాస్త్ర
లుగారు మరగించినందులకు రవంత విచారిం
చినాడు; గ్రహవిము ॥ గంగాస్నానము

దురాశట్టని స్థిరపడినాడు;.....

ప్రక్కచాటుఁ దలగడకుఁ జవరఁబెట్టి
నతల రవంతబాటుటచే మందముపైనుండి శ్రీం
దికిఁ బడిపోవుచున్నావేమోయని యులికిపడి
లేచి వెంటనే పంపాలించుకొని పిచ్చుపైఁ లం
దుకొని కన్నులు తిరుగ మూచుకొనినాడు...
...గుండెలపై కెందులేతులున్నవి. చెవియొద్ద
కోమ గుయ్యమనుచున్నది. తాను గుట్టులి
యును నడుమనడుమఁ గెక్కు కెక్కు మను
చున్నాడు.

కృష్ణుడు

చెడతిన ముంగురులతో మేలుముహూ
గుతో రవంతి చొక్కినరాడలతో; బండ్లక
చ్చతో; చేలిపోవుచున్న కన్నులతో; దాం
బూలర కీల కడపులతో; తెచ్చల దూడిలిం
జలతో; నడుమునకుఁ గట్టుతో; పెండ్లన పట్
ముతో; ప్రత్యక్షమైన పెద్దభార్య ముప్పు
మ్యము; రంగరావు నిట్లు మాటలాడుకొని
ఁచుచుండె.

ముప్పు:—నేను బోయినదీమ్మట; దిరుగఁ
పెండ్లి చేసికొనవని నీవనలేదా? అమాట మఱ
చిపోదూరనా? అది నీప్రక్కలో నుండుట
నేను నెహించునా?

రంగ:—బుద్ధితేజ చేసికొంటిని. నమం
పుము.

ముప్పు:—చేసికోఁబోయి చేసికోఁబోయి
యిట్టి కొంతకక్కను తేలికొంటివే?

రంగ:—అట్లే! అది యనాభారణియా?

మొట్టమొదట దానిని చూచి ముని
నిబోధించువాడా? ఓ! ముద్దిమొద్ది నీ పెండ్లిని
మానిననైన నాచూకొన్నదా? నీవనగ దాని
కృష్ణమనియే అనుకొంటావా?

రంగ:—అ—నాయం దివ్యత లేనేలేదా?

మొట్టమొదట:—వీపై గావలసినంత కోత
కూడదు.

'అటులైనా కెప్పుడీది కొట్టెదనని నిశ్చ
యం నీవనబోయి మాట పైకిరా? 'లే'యని
యెఱచి యలికినది రంగరావు నిద్రనుండి
లేచెను.....

గదిగడ వడలించున్నాడు; ఒకరినింక
ముచ్చెమటలు పట్టివది; అటువీటు కొంతసేపు
గుర్తులేకుండు బాచినాడు. కనులు రవంత
మూసికొని తెలుచునది దీనము గంట
లాగున వెలుగుచున్నది. కోమ చెవియొద్ద
గాన మొనగ్గుచునే యున్నది. చిన్నగుఱుక
దీయదు; గృష్ణ వేణుమృ ప్రక్కపాటుననే వు
డుకొని యున్నది. రహతహలాడుచున్న మన
స్సును రవంత కుదుటబడుచుకొని నిదానించు
కొని వ్యవస్థమంతయు చిరుగజోడికొని
నాడు. "నాపై కోతయే! నాపై కోతయే!"
యని గుర్తిల్లి గట్టిగ బట్టుకొని పెండ్లి దిగ
బట్టి కొంతసేపు గింజుకొనినాడు. "అనివ్వత
యందవచ్చునుగాని యవహ్యతకూడ నేల
యందవలయును? పెద్దభార్య వ్యవస్థమున
కెక్కినమాటలనర్థములు కావు. ప్రస్తుతభార్య
వ్యవస్థల యందు యందుట నిశ్చయము. దా
ని! మఱియొకనియం దిష్టముండుటచేతనే నా

యం దింత కోతకలిగినది. ఆహ! ఆహతకర
భార్యంతము మందుకొనిపోవుచున్నదే! నీవు
చెయుచును? దీనివర్తము నా కెట్లు తెలియ
గలదు? అయ్యయ్యా? పులివి నృపాకునాటితి? ఏ
ఎంతదుర్గతి సంభవించినది? ఓనీవిశ్వాస్యుర
లా! ఓనీకుచ్చురాలా! నన్ను కనులబెట్టి
లిచే! కాంతులా! నీముక్తలముగని! ముద్దిమృ
దప్రకాశి నాకిచ్చెదవా? ముద్దిమృని నిన్నడిగి
నాతో రచవిత్తముగ జేకొంటినే? ఘా! ఘా!
నీగొంతుతో నీవైనా బాపమున్నదా!.....

వీసవాదీ! గదియందు టంగుట
గున రెండుగంటలు కొట్టివది. రంగరావు మఱ
చముదూడగ నూచుచుండి భార్యవంక అడు
చున్నాడు. ఆమె ప్రక్కపాటున బంగార
ముట వాలించి వెలికిబుడచి వెలుకొని నిద్ర
చుడున్నది. ముత్యంబునడిచేయి మెడను
దొక్కపై నున్నది. ప్రక్కపాటున వెలువుగ
వాడబడిన మెడమచేరి వ్రేల్లి బెఱపును రవం
త చాటియున్నది. ఒత్తగిరి చుడివచ్చుచు
కుడికెట్టునడిచు బడిన మంగళమాత్రపునా
నింత వచ్చుటనే యున్నది. కోలవాటగుమో
మగుటచేతను వ్రేలైన తలగదపై చలి యం
దుటచేతను గడ్డముకొన సంభయిన్న పైట
చెఱగుటందు జాగరకపు బాలు చిన్నాని
శ్వాసముచే రవంతకదలిక ప్లగవడుచున్నది.
ఒడ్డుగమునకును నున్న పుష్ప మనలించుచు
రవంత చాటి తను పుష్పనాథిలావచే పట్టి
కడుపు పంటి పట్టుకొని పొమ్మనిగ్గిన ప్లగన్నది.
కుడిపి క్క ము క ము పి క్క పై పైచి

యెందుచే గుడియెడమ బాట్టన వేళ్లతోను
 లోకదాని నోకటి ముక్కువట్టకొనుచున్నవి.
 పైతగిల్లి పంపకొనునట్లయి చెడులుటచే గుడి
 చెందుముంగురులలో రెండుంగురుముల చాడుగు
 గలకుబ్బొక్కిటి తిలకమును నమింపించి దాని
 లోని కమ్మారి నాఘ్రాగించుచున్నదేమో?
 రవంత విడిచి పెడప్రలయమనుండి బయటయి
 యందు కావంత కావబడుచున్నది. మొగ
 మెంత ప్రవన్నముగనైన నున్నది. బంగరు
 లొమ్మనలె నున్న యాబాలికను గాంచి భర్త
 పనిమోసిన భర్త. గుట్టుమను చున్నాడు;
 గుడ్డ ద్రిశ్యమన్నాడు; కలవంపించుచు
 న్నాడు.....

అహహ! అదిదేమి? గుర్రమటుపూవు
 విడిపించిన జ్ఞాపి విద్రలోనే మందహాస మొ
 వర్చుచున్నదే! దీక్షకరిగములగిరిగింతచే. ఇది
 దినములర్జిక్షాడు నవ్వగ నెట్లించునో యోమన
 వ్యట్ల పై కాపించుచున్నదే! వ్యర్థమునుండి దిగి
 వచ్చిత ట్లన్న యానక్యను గాంచి యంత
 రాద్రవ్యహాసంనైవ రంగరాశ్రమధాం చెల్ల
 పోయినాడు. అట్టి జలవరంధినాడు. అంతలో
 గాంతిందినాడు.....

అమె యెందులకు నవ్వెనో! “ఏ మంత
 నెల్లముంపొడుగేవరా” యని యామె ప్రకృ
 తివర్ణియందునేమో? అల్లుకాదు. అనర్థలో
 హాసవళింక మిటను గావబడలేదు. కావ
 పాప మింకం బతిబాలకాధిపతి వోడిట్లలతో
 గ్రచ్చకాయల బాడుకొనవల్ల చాగనుమమూత
 లాడుకొనవల్ల కలగని యోగంబర్థమునం
 గలిగిన చనుక్కారములకు వర్ణనలేమో?

అదియూ నూరూ గాదేమో? ఎవైననీయి?
 పాలమీగడనంతి యూట్లగొంతు నోయి
 టకు భర్త యింతకుముందే కాదా నంగర్పిం
 చికొనినాడు. ఎందువలన జట్లు పంపించికొ
 నినాడు? అమె దుష్టచారిత్ర యగుటవలన—
 నిదర్శన మేమన్నది?—ముద్దయగుంక బం
 దుకొన్నది—సాక్షియోమి? చచ్చినకల్పభా
 ర్య—ఎప్పుడుచెప్పినది?—నవ్వములా.
 అహహ! ఇల్లునిండినమగడు! కథాలంకార
 నైన నాడుకుడు!.....

కాని రంగరా వేడోడిగ్ధాలోచన చేయు
 చున్న ట్లన్నాడు. ప్రస్తుతభార్యయందు
 శ్రోధమున్న చెడభార్యమాలికంకం బ్రబు
 తరమైన నిదర్శన మైనవ లభించువఱకు నీ
 మెనుపంపంపనాడదు. అప్పుడైన సంకలాపణ్య
 పరిధి అంపుటకంట విడిచిపెట్టుటమందేమో!
 ఎందువలన? ఈమెను బంపినయెడల నిరుగ
 పంక్తి కాదు—వహివా! లోకోత్తరమైనకా
 రణ మిక్కవకు పెల్లడియైనది. ఈమె పరిసృష్ట
 వ్యష్టమగువఱకు నీమెను జగలకుంక కూర
 ముగా బండుకొనవలయును. ఈరాత్రి కిటనే
 పండుకొ నెదను.....పెట్టిబంబనీ పండు
 కొనినాడు.....

నవ్వ ము

తిరుగ నవ్వమున సుబ్బమ్మ పాపాగ్ని
 రించినది. రంగరావు నామెయు పట్టు మాట
 లాడుకొనుచుండెరి.

రంగ:—చాచి నామె గోరె యంతరి
 కదా? ఎందులకు గోరెగలుగువలయును?

సుబ్బ:—అంతట మర్యాదయు నెక్క-
డను ఆకారమున నీవు నన్నకుగఁ దగదు.
నేను శిష్యుడనగును.

రంగ:—అ—నే ననుకొన్నమాటయే
నీవు చెప్పిన చెప్పుచున్నావు. నరేకాని దాని
దోషమును గూర్చి నాకుఁ దగినవిదర్శనము
గలుగుటకు?

సుబ్బ:—విదర్శనము కలిగినయెడల నేమి
చేయుదువు?

రంగ:—దానిని విడిచిపెట్టెదను.

సుబ్బ:—ఏమనగోచించునావు. అట్లు
చేసినయెడల నీయింటియెదుటనే గుడిపె పైచి
యది నంత పొంగుదును.

రంగ:—నామనస్సులోని సంజేహమే
నీవు చెప్పినావే. అట్లులైన నేమి చేయవలసి
వది?

సుబ్బ:—ఏమిచేయవలసినదని నన్ను
గుట మొందులకు? నీవు దానిని బంపుటకు
మరల్పించుకొనినయే యున్నావునా. దానిని
నీచేతిలోఁ బెట్టున్నది.

రంగ:—అమాట నిజమేలే. దాని శిష్యు
డు చావున్నది?

సుబ్బ:—ఎక్కడో యన నేల? ఇప్పుడే.

రంగ:—చంపుటకు బ్రతుకైనవిదర్శన
మేది? అది లభించునంతవఱకుఁ జూచును.

సుబ్బ:—మొత్తకొనినట్లే యున్నది.
ఇదిమంది నమటఁ చెట్టుకొని నీభార్య రిచ్చ
చేసియుండువా?

రంగ:—అమాటయు నిజమే. మఱి
అట్లులేదు.

సుబ్బ:—నీ మొగము నీమోర. నీకు నిజ
ర్యవము కావలయు నేమి? న్యాయస్థానము
లలో నిదివఱకు జరిగిన వ్యవహారములలోఁ
బ్రతుకవిదర్శన మొనదానిలో నైనఁ గలిగినట్లు
నీవు వినియుండవా? బ్రతుకవిదర్శనములు లే
వని న్యాయస్థానశిక్ష లొగినవా? గుఱికి తా
రకు హెచ్చరిగ్గయినకారణములలోఁ గాని
క్షేపము జరుగుట లేదా?

రంగ:—చోచి అట్టివ్యర్థకారణములైన
నా నేమి లభించవది?

సుబ్బ:—నేను జిప్పితిని గాదా? నే
నవర్తమాడితివా?

రంగ:—నీకు దాని కిత్తున్నము నీ
మాట నేను నమ్మును.

సుబ్బ:—అట్లులైన నీవుదానిని బంపు?

రంగ:—చూపించు.

సుబ్బ:—చేరఁగాని చచ్చుపెద్దమ్మలు.
నిలఁప నేమగును? చాచిగొంతుకొని నేనే
చంపెదను. (సుబ్బమ్మ 'అ'యని నోరు తెలుచి
నమోపించును.)

రంగ:—దానిని ముట్టుకొనవలెదల నీ
గొంతు నురిమిదను. (గొంతుఁట్టుకొనినటులుము
చున్నాడు). నాభార్యను నేను బంపించును
గాని నీ వేల చంపకుండును? చావుము చా
వుము. తన్నుదవా? నేలను బడఁగొట్టి ప్రశ్న
దను. (కాపు కేళలు పై చించు మంచముమండి
క్రిందఁబడెను.)

రంగరావిట్లు క్రిందఁబడి కర్ణవ వార్చి
కనులు తెలుచి చూచునొక వడకాళ్లమును
కృష్ణవేణమ్మ చేర్చి పడియుండెను. ఎంతదా
రుణహర్షవచనో! రామరామా!

ముండకోప నిషత్తు

మలకపల్లి శేషగిరిరావుగారు, కతావళాసి

ప్రభుమండోయ - ప్రభుమండోయ

శ్రీ

శుం దవ్యయః దాద్యండు న్యస్తీకర్త
విశ్వజీవాలన క్రియా విదుడు దేవ
తాగ్రగణ్యండు దనవ్యస్తీయండు క్రిష్ణః
వా నధర్వన కాశ్యవిద్యను వదించె.

అట్టి బ్రహ్మవిద్య నధర్వన దంగిదునకు
సంగిదుడు సత్యవాచున కాశః దాగి
రమన తెలిగించి క్రిష్ణుల క్రిమముగాను.

నన్నుతగ్గహిష్టుఁ జెప్పటి శోనకుండు
ప్రకటకాస్త్ర కముగ నాంగిదనున తెలుగి
“యనఁను! యేదదార్థముచేత జనునెల్లఁ
దెలివి గల్గెడి; నది యానతియఁగదవె.”

అనిన విని శోనకున క్రిష్ణు లనియె నాంగి
రమఁడు వరమార్థమును గన బ్రహ్మవిదులు
ద్వివిధవిద్యలు గలవని తెలిపియుండి
రవియె వరవిద్య యవరవిద్యయు నకంగ.

అలచతుర్వేదకవట్టాస్త్ర ములును గలుగు
విపులమైన ధర్మాధర్మ విధులుఁ జెల్లుపు
కట్టి దివరంబు వర మెట్టి వదన వినుము
తెలియఁతేనద నిపుడు సుధీప కణ్య!

గో గ్రహివంబు కృష్టి గోచరంబు
వర్ణరహితంబు, వధిర మవ్యాకృతంబు
స్వభృతాక మనంతంబు శాశ్వతంబు
నగునది బ్రహ్మమును దెల్పు నదియె వరము

అణువు సూలంబు సూక్ష్మ మవ్యంబు లేక
ను మముఁబోలి తటస్థభావమున వెలయు
నీశ్వరునిచేత వక్త్రాంతి మోక్షగత్తు
సతతసంపూర్ణ మహితసంగతి నహించె.

పాలెపురు వెల్లు దారంబు లోలిఁ గూర్చు
భూమి నెట్టుల నోషఁగలే పుట్టుచుండు
వట్టిరీతులఁ బరమాత్ము నధిగమించి
జనన మొందుచు నుండె చో మునివశేణ్య!

అడర బ్రహ్మమునను నవ్యాకృతంబు
బ్రాహ్మ మవ్యంబు సత్యంబు అందభోరి
ములును లోకములును గర్మములును నీవ
రాసులును సంధివించెను గ్రమముగాను.

నర్వవే గ్ర యేవంబో శాశ్వతం దేవంబో
జ్ఞానమయుఁ దవ్వఁబో లేచె సత్యమేవంబో
యట్టివరమాత్ము నలన బ్రహ్మమును మిలేయు
నామమును దూషమును నదన్నమును గలిగె.

ప్రభుమండోయ - ద్వితీయమండోయ

నవ్యమై శాశ్వతంబై చక్ర సమగుడు
మును నవిహ్లాదివశిల నన్మునులచేతఁ
శీయఁబడినట్టి కర్మముల నేనెవయన
మోగు సోభోగ్నతులు గల్గు లోకమందు.

వ్యక్తిలింపఁ శీయఁబడిన వహ్నియందు
దక్షిణోత్తరదిశల క్రిద్ధానధి కి
కముల దూషములు గావించఁ గర్మచయము

వరమహావనశాలి విస్తరత తారయి.
 పార్శ్వమాసియు దర్శయి వైశ్వదేవ
 వర్జిత మతిభిః శామహర్షంబు వీధి
 యూర్ధ్వలోకంబు లేడింటి నూర్చివేయు.
 ఘనకరాగి మకావన కాగి విశ్వ
 రూపియను ధూమ్రవర్ణ సులోహిత స్ఫు
 లింగినియు నన్నయట్టి సుగీలమైన
 వత్సవ్యాలు గల హురాకనుని నైల్వ
 వమ్మహాహుతు లర్కచింతాంకులగుచు
 రమ్మ రమ్మని యాదరణమ్ముతోడ
 తీరి పూరించి స్వర్గంబు చేర్చుచుండు.

విరతమైన యష్టాదశ స్పృశులు వద్దన
 మైన నిర్భయత శ్రేష్ఠంబు లనుచు నెవరు
 నలువనెంతెలో వారలు వెంగలేంబు
 కనుము లేక జరామరణముల గాంత్రి.

నిర్భయముగ ముగ్ధులందు రక్తనదరలే
 పండితులమందు శేషుషి జరులమంచు
 కలలకుచుండెడిమయాధు లంధరి వహించి
 నవనమరగై ననంపార జగతి యందు.

ప్రకృతివంశంశమగు నీ ప్రేమచమందు
 గర్భములు చేసి బాలికుల వృషభము
 గాంచగారేక మిగుల దుఃఖంబుచేక
 నూలుచుండు దిగ్లోక కోటియందు.

మూఢమతులు క్రొత్తస్త్రు ముఖవిశేష
 నిర్భయమై ముగిళములు మోగుమున కించు
 కత్తిరత స్వర్ణభాగనంభరేకహింది
 వరకలోకంబు గాంతె కనంకిరంబు.

శాంతముగనున్న వ మహిత విజ్ఞానమగులు
 సారిత సూచితవిధంబు లక నీ గాంచి

యర్కముఖముల నర్కలోకాదికములు
 కనుగుచుందురు సంతతాహ్లాదములను
 నిర్భయత వృద్ధిచందు లోకములు బాది
 యాదరమునన్న శాశ్వత మైవవస్తు
 వెలుగరాదని తన్వజ్ఞులవరత గురుని
 కవకుం జవవలె ద్వితీయ యోగ్యత వహించి.
 ప్రవిమలాత్మ్యంబు వేదచారంగతుండు
 పృథుగోభ్యంబు సతత కలేంద్రియంబు
 నై భవాభివ్యక్తికి విష్ణువమహిమ
 నెలుగఁ జేసెడినాతఁడే గురువగుండు.

ద్వితీయమునకు - ప్రభుభావము

క. ౬ శానకుఁడా! వినుము ప్ర
 కాశించెనునన్ని యందుఁగదామలుఁగునలు
 ద్యాకృష్టకుక్రియ నిజగ
 మాశక్తిగ్మూర్తివన వఖలం బలరేక.

అదరబ్రహ్మ మస్త్రాణ మన మమూర్తి
 మఖలఁగిపూర్ణ మమరంబు నక్షరంబు
 నై ప్రకాశించుచుండు గావ్యంతరములు
 నతనికన్నను మిగ నన్యంబుగలదే?

వినుమ యామూర్తివలన నా నిర్భయించె
 బ్రహ్మ మనంబు విక్రియ వర్ణములును
 భూజలావలమఖలంచ భూతములును.

కవి న్యలోకంబు శరము శీత్రము పాహ
 భానులు దిగలు నిర్ణయత వాగ్వివృతంబు
 సుతులు ప్రాణంబు వాయువు త్పేడి పాద
 ములు జగంబు మనము సెర్వహితసంత
 తాంతరాత్మ్యం దతనికి వర్ణంబు లరయ.

నిర్భయవలనను సూర్యుండు నతనివలన
 మంచు నాతనివలన అనియొక దని

వలన నోపడు బద్ధాని వలన నెక్కు
మందుచేతను బహు ప్రళయైరి సున్ని.
నలిగ నావనప్రహ్లాదువలన నాగ
మములుగ్గ తుల్యున్నలుయఃమానియః కయ
మములుసూక్ష్మించుమహిరలోకములు భవము
నరమరాంశుల విశులరంజరలు విగుల్లు
ప్రాణము వహనమును ప్రహయవలు రవము
త్రైధ్యమును చక్రమును ప్రహ్లాదర్యమా విధి.
ప్రాదయకుపారాంతరంబునఁ గాదలియున్న
యేనుప్రాణంబులును మఱి యేమలోక
ములును న్యులనుయేను హ్యంబును నేను
విషయసమిధలు నిండె యా చిత్తవించె.
నకలగియును నదులును సంద్రములును
నన్యనముదాయములు వృక్షనములు శీన
తేలులు సంతరించెభూతమయమైన
విశ్వమంతయుఁ గల్గె నా విధుఃవలన.
నర్వచిపూర్ణమందు జగత్పాక్షియాట
దవము లవ్యుతంబు ప్రతిము నరండె వారి,
ప్రాదయగునాయందు నలకు పక్ష్యున నవ్యు
తవ్యయాంబు గాంచెడి తత్త్వవిదులు
ప్రకృతినంబుంధ మంటరు ప్రవిమలాత్మ!

వ్యతీయమందము . వ్యతీయమందము
నర్వచిపూర్ణమై మహా ఖర్వమై ప్ర
సిద్ధమై పూజనీయమై చెలఁగునట్టి
నకమలాచారమహిత తేజంబు మదినిఁ
చెలిపికొనుమయ్య! ప్రియతమా! ధృతివహించి.
శుద్ధతేజంబు గలదేదో సూక్ష్మసూక్ష్మ
మేదో లోకంబులుక లోకు లెందునుండు
రిదియె యుక్తరముక ప్రహ్లాదుదియె యవ్యుత

మాత్మ నర్వము వేదవ్య మనియెఱుంగు.
ఓ ముఃశ్రవ! ఉపనిషత్ ప్రోక్తమన
సుకుచికోకార మను భనుస్సుగోపి భ్యావ
మానసాన మహాననాభ్యావనతా
మక్ష్మిందె చరంబు లవ్యుతం దక్కు మిదఁ.
ఇట్లు వచియుంచు నోకారమే భనుస్సు
శరమే శీవ్రంబు లవ్యుతం పరుఁడు గాన
స్థితతరాత్మను తత్రః జాచరము పరియః
దన్యయంబగు ప్రహ్లాంబు దానె యగును
ఏమహాత్మునియందు సంహృతము లయ్యె
మహార భూమ్యంతరిక్షాది భూంభగంబు
లట్టిసోద్యోగు నాత్మను నకుదురిగఁ
జెలియునటె సున్ని సంసారజలధి తరణి.
బంధిచక్రముం దాకు బుండునట్లు
లుండు నాడులు మనమున నుండు శీవ్రః
ప్రణవమియెంచి భ్యానింఁ బరమగుణము
లోకప్రచందెడి మోకు మహిమాన్నరముగ.
ఎవనిమహిమను భాసిల్లె నీజగంబు
విప్రులశ్లోకిర్యయుండు నర్వవిదుఁ జరంబు
లట్టి నర్వజ్ఞుఁ శీక్వరుఁ దంతరాత్ముఁ
క్షప్రకాశించు ప్రాదయకద్యాంతరమున.
ప్రాణదేహ మశోమయుఁ జై నవాని
నవ్యుతమయ్యని నదానందు నాత్మవృద్ధి
ప్రాత్సరోంబునను జేర్చి యెలరుఁ గాంత
రనయమును ప్రహ్లాదిదులై న యట్టిముచులు.
కార్య కారణరూప విఖ్యాతమైన
యాచరప్రహ్లా మారయ నలఘుమతివి
నకలబంధంబు లేకఁబాసి సంగరహితుఁ
డై ప్రకాశించి శ్శని విజ్ఞనయాశి.

విమలమై యమ్మరిమింబు పృథ్వీమలమందు
భువన శ్రోతృర్మయాశారమునఁ జరించు
నట్టియవ్యయ బ్రహ్మశేఖోంశకుని ని
రంతరము గాంచు రెలమి బ్రహ్మగవిదులు.

రవిశశాంశాగ్ని విద్యుగ్నిరంపరాక్ష
వతి వెలుంగఁగ నేర జంతయును నెవని
యతులశేఖంబు ముందట సరనివేళ
నర్వము వెలుంగు నతఁడ శేఖః ప్రమండు.

ప్రాక్షుతీదియామ్యార్ధర భాగములను
మోయు చూర్ధ్వధరాది పదునైగతుల
విభలశేఖ్యయగును వ్యాపించియుండె.

గృహీయమండపము - ప్రగ్రహంబునము

మరము గలయట్టిదేహి వృక్షంబువందు
వరలుచేవేళ్ళదులలోనఁ గరము శీర్ష
దింధర పహించి కర్మఫలాధికములు
గాంచు నీగుఁ జయ్యని యంటకమె మెలంగు.

అజ్ఞత శరీరమే యాత్మ యనుచు శీర్ష
దందు దుఃఖించుచుండు మోహమున నెవ్వ
డవ్యయబ్రహ్మసామర్థ్య మాత్మఁ దాన
యని యుండునొ యవ్వచే కను సుఖంబు.

కర్తయై బ్రహ్మమై దుక్లకాశమై
వరము నెవ్వమ విజ్ఞాని యరయఁగలుగు
నవ్వచే కాంచుఁ బాపపుణ్యములు లేని
చరమసామ్యంబు దుఃఖనంగరుడు గాక.

ఎవఁకు ప్రాణవ్యూహకుం బడఁడు నర్వ
భూతమయుఁ జట్టివరమాత్మ బుద్ధియందు
నాత్మసాపునిఁగా నుండు నట్టిజ్ఞాని
యాత్మరతిఁ గల్గి శ్రేష్ఠఁడై యలరుచుండు.

పితృధృత్తుల న భీరు లేవిమలశేఖ
మాత్మకూడఁబుగా నెంచి యలరుచుంట్రి
యట్టిశ్రోతృర్మయాశార మైర్బ్రహ్మ
మెఱుఁ బును జ్ఞానదీ ప్తినీ పృష్ఠన్నభమున.

నర్వము జయించు నవ్యతంబు చక్కఁగాడు
నర్వమున దేవయానంబు ననిరళమగు
జ్ఞాన మే బ్రహ్మమున నా బ్రహ్మములైన
మునులు గాంచురవ్యది సత్వమునకు మెలు.

దివ్యమై మాక్షిసూక్ష్మమై భవ్యమై య
చీంత్యమై స్వప్రకాశమై శ్రేష్ఠమై
యావరం బల్లలకు దూరమై పునీషు
లకు నమీపమై పృథ్వీమలమను మెఱయు.

ఒలని నిజచతురాధికములను గాని
తతవలోర్భటిచేగాని రవముఖాది
విధులచే గాని యామహావిధుని జనుడు
గాంచఁగా లేడు జ్ఞాననంగిరిని కాంచు.

ప్రాణపాయువు లైదుగాఁ బరిణమించి
యొనడుదేహంబునను సూక్ష్మమునఁ జరించు
నట్టిబ్రహ్మంబు మహారత్నధాగ్నిచేతఁ
దెలియవలెనుమ్మిప్పొడయమింద్రియగతంబు.
విమలవిజ్ఞాని తనమాననమున నట్టి
వాంఛలును లోకములు నదా వలయుననుమె
యట్టివన్నియు బ్రహ్మమం దలగుఁ గాన
భూతి కాముని కాతని పూజ నలయు.

గృహీయమండపము - ద్విగ్రహంబునము

మరబ్రహ్మమున నెవ్వ నీర్తవంప
మట్టిబ్రహ్మంబు గాంచె నాత్మవిదులు
గడఁగి నిష్కాములై నిర్వ్యుగా నుపాస
నములు శేతుకొ పారె బ్రహ్మమును గాంచు.

ఎవడు బహుశామ్యములు గోరు హృదయ
వతడు పుట్టినవాని నందందఁ బెలుచు మందు
సాత్త్విజ్ఞాని యగువాని కాష్టకామ్య
మున శరీరంబు వశియించు మునివఁ గన్గ!

వినుము బ్రహ్మంబు వాక్కుచే వినుటచేత
వలయుమేధను బొంద శక్తింబుగాదు
యాత్మనిదులకుఁ దత్తేజ మధిలపించు
నిచ్చచేతన విపులమై యెఱుంగఁబడెడి.

అది గానిది దృష్టి కయ్యాత్మలేజ
మఱులు గావున జ్ఞాని విజ్ఞానజనిత
నియమితాలింగుఁడై మహా నిష్ఠతోడ
సాధనముసేయఁ దత్ప్రకాశమును గాంచు.

అత్మవర్మనురామును బాత్మనిదులు
జ్ఞానత్వమీని బహుశ కృతార్థు లగుచు
సర్వమయమైన యాత్మసంస్థిత వహించి
బ్రహ్మమునుగాంచుచుండు కోవవిమలాత్మ!

శౌనకమహర్షి ! ఉదనిషత్ జ్ఞానవిపుల
నుహితరాధామ్యవా మహామహులు మునులు
విమలమతి యోగయాధి బ్రహ్మమునఁ శరీ
బ్రహ్మలేజమ్యులై ముక్తిఁ బడయుచుండు

కళలు గర్భము లింద్రియంబులును సీతులు
జ్ఞానహృదయమేవాది కములు మిగుల
సమృత మజ మప్రమేయ మవ్యయ మనంత
మైన బ్రహ్మంబునం దైశ్వర్యమై వెలుంగు.

నదులు లహరీనియుక్తి సంద్రములఁ బొచ్చి
నామయాంబులను విడనాడుఁగిది
బ్రహ్మవిదుఁడును నామయాంబులు విడి
యద్వితీయవర బ్రహ్మ మందు మెలయు.

అదర బ్రహ్మమెవడు ప్రత్యక్షులీ
సాత్మఁ బెలియఁగో వాడె బ్రహ్మైకనిరతి
సమృతమయఁడై భవాదుల నంటఁ దట్టి
వంశమున బ్రహ్మవేత్తలే వరలుచుండు.

వతకళాని! కకర్మానుసారు లెవరు
విపులమోక్షార్థులై యిన్ని నేల్లు రెవ్వ
రల యధర్వణజేద విద్యాప్రకాశు
లై నవారికి వదియింపు మార్మవిద్య.
మున్ను వదియించె సర్వమై వన్నె శక్తు
ననుర బ్రహ్మవిద్యామహాత్మ్య మాంగి
రనుడు శౌనకనకు నిట్లు బ్రహ్మవేత్త
లైన ఋషులకు నందవ మాచరింతె.

ఇది ద్వితీయఖండము సమాప్తము.

వానప్రస్థులు

"సుసీతీశ్రమగః"

హైందవ ధర్మశాస్త్రములన్నియు, వర్ణాశ్రమములను ధర్మమాలములుగఁ బొలింపుచున్నవి. శ్రుతియందును మూలవర్ణములు లేర్పొవఁబడినవి. ధర్మశాస్త్రములును బురాణములును సర్వధికముగ వర్ణోత్పత్తిభేదములంబుగూర్చి తెల్పుచున్నవి. పాశ్చాత్యవంశీయులు సంస్కృతపాఠ్యములచేరిచయముఁ గావించినవాఁటనుండీయు వర్ణవిషయికములైన సిద్ధాంతము లేన్నియో విలువడినవి. అందు నాశ్వర్యము లేదు. మఱి యేదేశమున కను లీకీతిగ విభజంబువడకుండుటంబట్టి భారతవర్ణచరిచయముగలవి దేశీయులకు వర్ణవిభాగమువింతగఁ గన్పట్టకమానదు. కొంతవఱకు వృత్తులు జాతుల ననుసరింపియుండుటంబట్టి యీవింత హెచ్చినది. యవనముగొఱసిన శ్రమజననమునకు మూఁడుశతాబ్దములకుఁ బూర్వము భారతవర్ణమునఁ దా నుండి చూచినవిషయములంబుగూర్చి వ్రాసినపాత్రములలో హైందవసంఘముననుండువర్ణముల కేడింటిగఁ లేర్పొనెను.

వృత్తులే కాక యాశ్రమములుగూడ వర్ణములంబట్టి నియమింపఁబడినట్లు ధర్మశాస్త్రములవలన చెలియవచ్చుచున్నది. మన్వాది ధర్మశాస్త్రములు ద్వైతాలకుఁ జతురాశ్రమములఁ లేర్పొనుచున్నవి. శూద్రులంబుగూర్చిమాత్ర మేమియుఁ గాన్పించదు. వారలకు ద్వైతాలసేవయే నియమింపఁబడినది. తపము నాచరిం

చెడితేత్రు లెట్లులు వర్ణములుగఁ బొలింపఁబడితే శూద్రులకధికవలనఁ చెలియవచ్చుచున్నది. కాని భవమందైన విడుదుల వహించినోక సంసారివిముఖులం బెందిన శూద్రులు వనవాసమునకుం బెరిగినవారలను ద్వైతస్థులు బాధించియంపవని మానమృకము. విభవసాది ధర్మశాస్త్రకారులు బ్రహ్మణులకు బ్రహ్మచర్యగృహస్థవాసప్రస్థయత్యాశ్రమముల నాల్గింటిని, శ్రీశ్రీయులకు నందు మొదటి మూఁడింటిని, బ్రశ్నయులకు నందు మొదటి రెండింటినిమాత్ర మే పెట్టిరి. రామాయణంబునను లక్ష్యుఁడగు శ్రీరామునితో ముచ్చటించునఁ బుత్రులు యుక్తవయస్కులై నతెరి రాజ్యభారంబు వారలపై నిడి వానప్రస్థాశ్రమమును స్వీకరించుట తమ కులాచారమని నుడివి నట్లున్నది. శ్రీరాముఁ డీరీతిగనే తన పూర్వులచరించినట్లులఁ జెప్పెను. ఇత్యుకు వంశస్థులఁ గూర్చి కాలిదాసుఁ డీట్లు వ్రాసెను.

శ్రీ. వైశాఖి కర్మవైదికాశాం
యోగశీ విషయశీరామ,
వార్ధశీ ముద్భిషిశాం
యోగశీ శాంతశీకత్యుశాం.

ఏతస్యవశావ్యంబననే ర ఘమహా
రాజై హిశభోగ విముఖుండయి తరుణవయస్కుండగు పుత్రునకు సామ్రాజ్యవిషాదుగు శ్వేతభక్తంబు నెవంగి భార్యాయకుండయి

యిద్వైశుకులభర్తానుపారముగఁ దపోవనంబు నకుం జనినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. మహా భారతంబునను దుగోధనుండు మడుగున దాగి యుండి యుద్ధిష్ఠిరహారితంఁజై యోతనికీటులఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

౪. ఏ నీయే ధనుః కుర్లు మ

హివాహా! నీకు రాజ్య విచ్చితి కాంతి

గావకుఁ జని చక్రులవర

ధామఁదై రివము సరే విదమ ముపయోగితి.

పుత్రవినాశానంతరము, ధృతరాష్ట్రుండు భార్యనపేతుంఁడై వనవాసంబుఁ గాంచుటకుం జని దావానలదగ్గం బైనట్లులఁ జెప్పఁబడియున్నది. ధున్దండు పిన్ననిరాశ్యతంఁడై బ్రాహ్మమననే తపోవనమునకుం జనినట్లు భాగవతము నుడువ్రచున్నది. యుద్ధిష్ఠిరుండు కర్ణవృత్తాంత నెఱిగి యర్జునునితో నిటుల విలపించెను.

౪. "మహా కలరాజ్య మంతోశ,

జనపదునక నీగి పుష్కలరాజ్యవిధి తి

విదమఁ జదివె"ని యందుచు,

సుఖిభా! యట్లయిన పుణ్య మథేనమమహిమ్నః"

అధార్యధర్మ్య వానప్రస్థాశ్రమమును నూర్చి వ్రాయుచు నీయది ప్రాహ్లాదవాక్యమనునఁ గొంత యసాధారణముగఁ గన్పట్టినను ప్రాహ్లాదేశంబుల రాజవృద్ధుంఁడైన రాజ్య భారము శ్రేష్ఠపుత్రునిదైఁ బడవనీ కాంతా రవానమునకుం జనుట కన్పట్టిన పోలేదని వ్రాసెడి. వానప్రస్థాశ్రమంబు ప్రాహ్లాదునికేవల క్షత్రియునకును బ్రతిధర్మశాస్త్రమును దృఢియగ్రహణీయాశ్రమమని యుద్ధిష్ఠిరుండుండఁ బురాణానుబంధం దెల్పుటో మన

సంబంధమయినగాకలు గన్పించుచుండ సర్కుదొరవా రెందుల కనుల ప్రాసెరో తెలియరాకున్నది.

వానప్రస్థుం డెటులు కేవలవలయును? వానప్రసార మెద్ది? భార్యయుత్తుండై కాని యెద్దదీయండై కాని, నల్కలంబుల ధరియింది, గ్రామంబుఁ బరిత్యజించి వనంబుఁ జేరి, పర్ణశాల నిర్మించుకొని, గ్రామభోజనంబు నివర్జించి, ధరాశాయయై, కందమహాలభలనీ వారాదుల భుజంపుడు బ్రహ్మచర్యమునఁ దపము నల్పుడఁ గాలముఁ గడవవలయును. అహింస, శమదమాదిగుణములు, తపశ్చర్యము, బ్రహ్మచర్యము, బ్రహ్మశిష్యునఁ గలిగి జీంచుటయే యాయాశ్రమికి ముఖ్యములు. వానప్రస్థులలో వమేశాఖిలపార లున్నారని వైఖానస ధర్మసత్సవలనఁ తెలియవచ్చుచున్నది. అట్టివార రవ్వరవిద్య:—

1. దేదుఁబరులు

2. వైరించులు

3. పాలఖిలులు

4. కేసపులు

5. కాలగీకులు

6. ఉద్దండ సంవృత్తులు

7. అశ్రేణుట్టులు

8. ఉదగ్రస్థలినులు

9. దంతోయాశిలీనులు

10. సుంభవృత్తులు

11. సంకళవృత్తులు

12. కపోతవృత్తులు

12. ముగ్ధవాగ్ధీలు

14. హస్తాదాయినులు
15. శైలఫలకాదినులు
16. అర్కదుగ్ధాదినులు
17. జైల్వాదినులు
18. కుసుమాదినులు
19. పాండుపత్రాదినులు
20. కాలాంతరభోజనములు
21. ఏకకాలికులు
22. చతుష్కాలికులు
23. కంటకశాయినులు
24. వీరాసనశాయినులు
25. మానులు
26. పంచాగ్నిమధ్యశాయినులు
27. ధూమాదినులు
28. పామాణశాయినులు
29. అధ్యవగాహినులు
30. ఉదకరంధవాహినులు
31. అవాక్కిరస్కులు
32. సూర్యప్రతిముఖులు
33. షోర్ధ్వబాహుకులు
34. అధోబాహుకులు
35. ఏకపాదభితులు

ఈ క్రమములయందంబులఁ బట్టియే వివిధ శాఖలవారి వ్యాపారములకు గుర్తయంగవచ్చును. ఇప్పటికిని మనము దేశమునందుఁ గంటక శాయినులను పంచాగ్నిమధ్యశాయినులను గనుంగొనగలముగాని యట్టివారలు కేవలమునే వ్యాపారముఁ గలవారితై, ధనము

బుద్ధుఁడు జాతిభేదము లేక యుద్ధమును వీర్యాశ్రమమును స్వీకరించవచ్చునని బోధించెను. మనుజుం దేశాతివాదైవము జాతిని గోల్పోయి జాత్యసంఘమును తేలిక జాత్యశ్రమముం దగనును. మనయు నంపారవిముఖులం బెంచిన ముదుసలులే కాక రాజ్యవిధివాదైవముల ననుభవించురాజులు, అపారనాఖ్యంబుల నోలలాడుచుండు తరుణవయస్కులును వృషభమానులు, అధికై శ్వర్యయుక్తులగు పైశ్చ్యులు, దారాపుత్రులును నకలై శ్వర్యములను విడనాడి హిమవత్ప్రాంతకాంతారప్రదేశములకుం జని, కిందమూలఫలాశ్రమలై, శాంతిమయంబగుతపనమును నల్పుచుండిరని జాత్యవాక్యమునుం గైతెలియవచ్చుచున్నది. బుద్ధుఁడు శాకులకు యవరాజై యుండియు యావనముననే ప్రియరానినిలుత్తు నివిడనాడి శాంతిం బొందుటకు విడిపంబులకుం బోయిన నంగతి జగద్విఖ్యాతంబు. జాతకకథలలో నెనంబంధమును న విషయము తెన్నియో యున్నది. "యవంజయజాతకము" అన్న యొకకథ. జతదినమున యవరాజు ప్రారంభకాలముననే రథముపైఁ బ్రభావశీలుఁడగు ననుచులతో, నూడ నారామంబునకుం జని యందు నతి రమ్యంబగు ప్రదేశమును కేరెను. తుమారలిండువ్రలు గ్రానదశంబులపై ని యూర్ధ్వనాభితంతు బాంబులపై ని విరముయందై న ముక్త్యముల మాడ్కి మోయించి సూతుని 'నవియేమి' యని ప్రశ్నించెను. అతఁడు 'హేమంతము' అనెను. గవంబును తుమారలిండువ్రలుని ప్రత్యుత్త

తిరిగి యుచుటకుఁ జని లిందువులను గానక
'యవి యేమయిన' వని యడిగెను.

సూతుఁడు:—“ఓరాజా! సూర్యుండు వ
యింప వని భూమిపై నుత్తరించును.” కుమా
రుం డిది విని యభిశంకఁబడెను. విట్లు విల
పించెను.

“ఈశవంశులు గ్రాసకళంబున నీతియగ
నుండు మౌర్యబౌద్ధ్యవంశిది. రోగజరామరణం
బులు వన్నధగమింపక పూర్వము, జననిజన
కులయాజ్ఞ వడచి నే శ్రమముంచి నయ్యెదను”

పురమునకుం జని చేరొలగమున వైభ
వముతో వాసీనుండై యున్న జనకునిం గని
భక్తి పురస్కరముగ యాతని కభివందించి నిన్ని
శేతనస్థితి వనలంబించుటకు వాతనియనుజ్ఞ చే
యచు నిట్లు లనియెను.

“మిత్రామూర్త్యుపరివృతం శైవరథవి
యంత్యప్రభవగువాని నమస్కరించుచున్నాఁ
డను. ఓమహారాజా! నేను విర్యావ్యక్తచేత
మును బ్రవేశించి మన్నాఁడ. కాన నందులకు
భవవాఙ్మను వేళుచున్నాఁడను.” రాజాతని
నాయుద్దేశమునుండి మరింపించువానియిటుల
తెప్పెను.

“నీకు వంశోపము లేకున్న నేను నీ
కిది యొకఁ గూర్చెద. నీకు వ్యధఁ గలుగఁ
జెయువాని నే నాశీసం బొనర్చెద. కాంతార
ములకుం జనకుము, ఓయవంబయా! చన
కుము.”

యువరాజు:— “నాకు వంశోపవిరా
మంబు లేదు. నాకు దుఃఖంబు గలుగఁజే
యువాని నే నాపంగను. కాని ఇరావినాశంబుఁ

జేయనేరని జ్యోతిని నేఁ బ్రజ్వలంబుగ నెవ
ర్నఁ గోరుచున్నాఁడను”. ఇది విని రాజాశ్రియ
పుత్రుని యట్టికార్యంబునుండి మరింపం
బూనఁబ్రయత్నించెను గాని కుమారుండు వన
వాసమునకుం జనఁ గృతనిశ్చయించి యుం
డెను. సంసారపరిత్యాగంబుఁ గావించుటని
ప్రార్థించుజననితో వాతఁ డిట్లులనియె “వృథా
తంబున గ్రాసకళంబుమానంబగుతూపారించు
వును బోలియున్నది మనుష్యజీవనంబు. కాన
నోశ్రియజననీ! న న్నిష్ఠితి కార్యంబునుండి నివ
ర్తించఁ జేయకుము.”

వైఁచెప్పంబడిన కథయం దెట్లు దుపార
చిందువు, సంసారవిముఖునిను, జీవితానిత్య
విషయకంబగుజ్ఞానమును గలుగఁజేసినోయిటు
లనే యింకొకనిఁ బలికేశేకంబు సంసారపరి
త్యాగంబును, వనవాసంబును నమకూర్చెను.
“కుల్లసుతసోమజాతకం”బున నాశీతుఁడు సుత
సోముని కిరమునుండి భవశిశేకంబుం దీసి య
తనికొ గనుపెట్టెను సుతసోముఁడు కృతీయా
శ్రమమునం బ్రవేశించఁ గృతవిశ్వయంబా
యెను. జనకుం దెప్పిరీతుల బోధఁ గావించి
నను నాతఁడు వివాహయెను. తుదకు “వత్సా!
సుతసోమా! నీజననిజనకులయందు నీకుఁ
లేమ లేకుండినను ద్వదీయసంరక్షణవిరా
మంబునజీవించలేనియీతే బ్రాయంపుపుత్రికా
పుత్రులను గనుము. వారుయుక్తవయస్కులై
నదిదవ నీవునిన్ని శేతనంపవగుము.” కాని జన
కుని బోధలు, గర్భవతియగు భార్యయొక్క
ప్రార్థనలు నిజకంఠంబుమానుండగు నక్షవక్త
యందైన పుత్రునిపొందవలలు కృతవిశ్వయం

దగువానుని సోముని నీప్రీతికార్యమునుండి మర
లింపఁ జాలకుండును.

ఇప్పుడొరవారు రాజాశ్రమములను బ్రవేశించి
గలుగు పాపపుష్కరిముఖముల ప్రవేశించి
బూదివ రాజాశ్రమములకు యిటులఁ జేయ
వలసియుండెడిదేమోయని యూహించుచు
వచ్చును. అందుల ననుగుణముగ దొరవా
రొకకాతకకథను గనుపఱచిరి.
అందుఁ గన్యపుండరు రాజపురోహితపుత్రుం
డిటులఁ జేరించుకొనెను. "నామిశ్రీయు రాజై
వవాఁడు కన్యయుముగ నాకాఁడు ప్రభు
సాహాయ్యం బొచ్చులఁడు కాని నాకెందు
ల కాలనిసాహాయ్యంబు మాతాపితృలయు,
వృద్ధునియుక్కయు నకల్మషుడని నిర్నిశేధుని
నిని కెందె." ఈకథ దొరవారి యూహ కంఠ
ప్రమాణమై యులు గాన్పించుదు.

మిత్రాదులచేఁ గావించఁబడిన గ్రోహమీ,
లేక దుఃఖవరంధరలచేఁ గలిగిన సంసారవిము
ఖుడయో, లేక ప్రబుచ్చంబునఁ బ్రతికినమున
దృష్టంబులగు శ్రోగ్యధర్మంబులో, ఇతరుల
యన్యాయచర్యలో, లేదుగ మనుజునివృత్తి
యాశ్రమమునఁ ప్రవేశించఁజేయును. నవతి
రల్లి జెక్కింపులును, పిళ్ళవర్తిరంబుగ
నిరసేయు, లేకబ్రాహ్మంపుణులని సకలసా
క్ష్యసాసంబులగు రాజప్రాసాదంబులనుండి కష్ట
భూయిష్టంబులగు శాంతారంబులనుం బంపిచే
సివచ్చి. దివకామ మిడుములఁ బలిపడి యతుం
డతసామ్రాజ్యముఁ బొందియు నభారతపుండు
శాంతిఁ గానక బంధువాకపమున నందరిక
మనస్కుల యుడవలం చేరెను.

ఇటులనే చాతకకథలోఁ గాన్పికథలు
పైఁతెప్పించిన కారణములచే సంసారవిము
ఖుడఁ జెంది తృప్తియాశ్రమ ప్రవేశముం గావించిన
వాఁడగుచు యున్నది. బ్రాహ్మణబ్రా
హ్మచారి యొక్కదుడు, అచార్యుని "ప్రపంచ
మున నందఱుఁ బొందుమార్గం తెల్పి?" అని
ప్రశ్నించె, "లోకజ్ఞానము గలయోరఁడు దుష్ట
మాధ్వాహంబునను, కడటప్రబంధంబునను,
సౌందర్యోపనిషత్ ప్రత్యక్షతరమున; భిక్షాపాత్ర
పాస్త్రంబునఁ బూది మనుజుఁడు నిర్నిశేధుని
యని సంపదించిన నీపాదచరితంబుకంట" మేల
ని నుడువుచు నన్నాస్వని యద్యోగు, సుఖము
లుగాని, కష్టములుగాని ద్విజన్యుల నేకాధికా
నముననే యుండిక, అన్యసాధారణంబులై
ప్రతిమనుజుని బాధిభేదంబులేక యల్లలాడించు
చున్నది. వ్యధాదిరామంబును ప్రతిమనుజుం
డును గోరుచుండును. సంసారమం దైవదుఃఖ
ములు మిక్కుటములై దుర్భరంబులైన య
ట్టివాడే బాధివాఁడనను, సంసారవిముఖుం
డవలెననుటలో వింత యేమియుఁ గన్పడదు.
ప్రపంచమున నధికారస్థానముల నధిష్ఠించువా
రలు గావించు నన్యాయకార్యములు, బలవం
తుల దుష్టవర్తనలు, జనులలోఁ గన్పట్టు
చివరికము ముదలగుచు భూతానుజంధఁ గలి
గిన సువిచారునకు, భేదంబుఁ గలుగఁ జేయు
ను. అట్టివానికిఁ గాంతారవాసంబు శ్రేష్ఠమం
బని తోచిన నాశ్వర్యం జేయును లేదు.
కాని సంసారచరిత్యాగము గావించువపుడు
దుఃఖకాంతారంభవులు నిరోధముఁ గావించును.
"బంధనగరపాతకం" విందునకుఁ జాగా

అందు. పూర్వము బ్రహ్మాదత్తుడు వారాణసిని
తొలించుచుండినపుడు, భోగివత్త్వము వారికి
గృహస్థునిట్లుండుటకున జన్మించెను. కుమారుడు
యెట్లవాడగునప్పుటికి వనకుండు మృతిం
లెంచెను. పుత్రుండును వేరవమునకై కొలువు
సేయును మాత్యసంరక్షణ గావించుచుండెను.
వానిజననియు వానికయిష్టముగనె నుపశాంత
యగునెకగిన్నెయను వానికి వివాహముఁగావించెను.
వివాహమైనకొలదికాలములో నాతనిజ
నినమ్మిరి లెంచెను. అతనిపత్నియు గర్భమును
దాల్చెను. భార్యగర్భవతియని సుత్రముగక
నానిం భోగివత్త్వమున నామెతో నిట్లు లభియెను.

ధర్మ: "దేవీ! ఈవోగంబువలన నీ
యంతట నీవు జీవించుటకుఁ బ్రయత్నముఁ
గావించవలయు; ఏలనన నేను నన్నయ్యసింప
నున్నాడెను.

భార్య: "నాథా! నేనుగర్భవతిని. కను
జనవాచంతరము వలకును మీరుండి వానిం
గావించితే నన్నయ్యసింపుడు".

అటులే యాతఁడు భార్యకుఁబ్రసవించి
యగువలకు నుండి కనుజననానంతరమున
నామెతో విడులు చెప్పెను.

"నీవు శుభప్రసవించితివి. కాన నేను
నన్నయ్యసింపెదను.

భార్య: "దేవీ! కనువు పాలుద్రాల్చుట
విడుచువలకును మాత్రము మీరుండుడు"

కొలదికాలములోనె యామె లెంపవసా
దిగర్భముదాల్చెను. "నే నామె యంగీకార
మును బడయువలకును వేదియుండిన నన్నం
డును నన్నయ్యసింపనేరను. కాన నే నామెతో
నేమియును చెప్పకుండగనే న. సారమును బరి
త్యజించి నన్నయ్యసింపెదను" అని చింతించుకొ
నుచు, గృహము విడిచి జనెను.

వి ప్ర ల బ్ధి

కొత్తలల్లి నుబ్బకాదాడులు (సహితముల)

మలమాదిలములు చలువుగ నొలయగ
వలచులనెత్తావులు తెలగగ
భవనాగ్రోధ్యత్వచేతముందఁగ
ప్రవితరమునొంథమ మెనఁగగ.
వన్నలవేళను నీ వన్నతోటకుఁ
గ్రన్నవ రమ్మని కడకలులగ

మోస మొనర్చెను మోహనాంగి నీ
యాసలు వృధారొనట నేసెగ
వయసుదాని యింక వ్యాకుల మేలా?
క్రియనిది మాఁబుట నయి మొక్కో?
నమ్మా! ముద్దులగుమ్మా! యింటికి
వయ్యగ నుండుట వల దవటగా.

కాలరథము

అంబూరి అశ్వరథశ్శు గారు, ది. 5,

[illegible]

ನಾಟಕಮಂಡಲಿ ಪಾಠಶಾಲೆ

రా. ౧	వై. కి. యె. పి. శ్రీనివాస	కర్నూలు జైలు	రా. ౧
పు. కి. యె. పి. శ్రీనివాస	కర్నూలు జైలు	కర్నూలు జైలు	రా. ౧
రా. ౧	కర్నూలు జైలు	కర్నూలు జైలు	రా. ౧

(కామగ్రహము పర్యవేక్షణకు దృష్టిని సూచించుచున్నది)

చరిత్రము: రాజమూలము

(ಪ್ರವೇಶಮು. ೨ನೆಯ ಪಾಠವು)

శివశివ-యోగము. (రథము విడిచిపోయి) మృత్యుకా
నిర్మల బ్రహ్మమును చూచిపోయినది. కాని అతని
నేమ కరుణ ప్రసాదించియు కనగనమున్నది. కను
నది ప్రతిభా సుఖముగా చూచి అది చూడబట్టిన
చో సకలవిషయకా విముక్తి తెలిసినది.

రెండవ భాగము:- ఇది దీనివర్ణనము నగు. ముఖ్య
కావ లెక్క నుగ్రహించుచున్నది. అరవింద ముఖాంత
కావలెను.

మొదట:—అభివర్ణన ప్రలాపము లేక! కాదు. నిత్యము
మనో మమకారము ప్రదుతి కట్టిన అవిద్య, క్రమము
యొక్క రక్షణ నీ సీమంబులు. ఏదానికైతాను! అది
జ్ఞానమైతే బతులు. కానినీ అనియందునునునీ!
కాని, యెప్పుడు నిర్దుషముగానది భూనియందు అది
యందులేక!

సాక్షాదనుభవములు:—తేలు కరణమునందు, ప్రాచీన పండి
యులైన కాపురనే యొప్పుచో నదిమత కాపురమునను
కై కేలగమునందును పురికాచు కాపురము.

೨೦. ಪಾ:—ಅಯ್ಯೋ ಭಯಂಕರವೇ! ನಾನು ಈಗ
 ಇಂತ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿ ಹೋಗಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನ
 ಕಡೆಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ.

సూ. పా. — సూ.పా.య. చూ.పా.య. అతి క్షీణమునకు వచ్చి
కష్టమునందున్నది.

సూ. పా:—నగదును గవత్తుకయించి వానిగదికి వానిని బుడును బుడిచిపోయి మన కొద్దికొద్ది తప్పకని గనుకూర్చిగాక తిప్పకని.

మా. పా:—అట్లయినచో ప్రపంచమునందలి పాపము
 అన్నియు విష్ణుగ్రహములే కదా! అన్నియు కష్టము
 ప్రదానకరములైనవియే పోవును. నాది నీవెట్లును
 నుపయోగపడేయియనుచున్నాను. కాబట్టి నీయందు
 ను గానితెచ్చినవలెగ్రహించుటకు నీయింకను
 లేదు. కనుకనే కదాగ్రహించుచున్నాను.

మొ. పా. — పునఃపఠనము కథమునై వాచితవ్యము.
పునఃపఠనము కథమునై వాచితవ్యము.

౧౦. తా;—అరేబియన్ల యొక్క స్వలవనము కదాము.
 పూర్వకాలమునందు కన్యకును బుట్టికొని తాళిబట్టిన
 యిప్పుడు, అకాన్యుడే ప్రథమమున కన్యకును తాళ
 చుచియుండును. ప్రస్తుత మరేనియల్లములలో అకా
 న్యుడు కనెందునా? మండ్రియంతో; నింకాతరులు
 కాంతకాలము నిశ్చయించిరి.

[illegible]

మ. యో—మనముచేసినదంతా నీయింకా చేపావ్వు
మనగా బంగారీదోసావారు బలియింకా కారంబించి,
అది కనిపట్టి 'ఇంకేమి చేప?' మరి అడిగినా,
'మీమనస్కము కనుమృతముకాదు' అని ప్రత్యే
క్షింపింతురు. ఈమాట కలుగకు వందలి కుప్పగిడ
య్యేమే వారల నింకెవరినీ చెప్పవలసి. కాబట్టియే
మరియింకేమి కాట్టియే కథమను నవ్వకున్నా
ను. కర్మముచాలా అతి కడగినా! మనస్కము
గ్రూరు, భూమి నానిచ్చకముఖ్యమైన లింపింపి
కాణివదలి ఒక్కటిమాత్రము. మృత్యువు ఈ
యెడముపై కరడుపైచి కేమనాచి 'మన' వని
చాటుదున్నామి. తత్వము! ముండుమి వివేకములు
కలుగదున్నా?

మ. యో—ఈవిధమున మృత్యువు చేయును అను
చు కారంబించును. మునుపాయు బ్రాహ్మణులు
కృషియుండు కావచ్చును. అప్పుడు వివాకము పంపి
యింతును.

రం. యో—అ, దమ్ము. యుద్ధభక్తులగుమై మృత్యు
వాపర్షికి జోగము. ఎవ్వరు బలవంతుల వారికి
కల్పెడును.

మ. యో—ఎవ్వలో భూమినిచ్చుధరి అని, కలయు
గమువలన కాస్త్రములుగాని శస్త్రములుగాని కవి
లేయవలయు, వలెయే కవయాలయవలయు. తప్పని.
కావున కృపణియు పరిగ్రహించిన భవవతికి వర్తమాన
మండును. వారంబులది భవవతిలై గాని కర్మము
కలవదని నవ్యుగము.

మ. యో—వ్యంపక మున్నెత్తునికేతలే నవరే
లో మనోహర ప్రాముఖ్యముగలిగి గంతులతో పరిగె
యింకా గంగలో దిగిపోవలె.

రం. యో—ప్రకృతియు మనము జోహానముచేసినా
వార్య మేమింక గలదా? వైకుంఠ కృష్ణుడు నయిం
దనుకోకటవర్ణన అతి మహ్నము. మహావిద్యతో
నియెవడు అతిమోహవృత్తులనుట బంకార్యుని
నిచ్చును.

మ. యో—అదికన్న మే. విద్యవలెననియు ముం
నదియను. తెలుగును అమెను మృత్యువును.

మ. యో—అదియే. అయ్యది అనుకో యింకేమియు,
వచన భూమికి కేమిప్రకృతి వచనంబికి నిలవల
లియవలెనను. అప్పుడు ఈమహాభక్తులగాని
మంగళరాకాళివలయును మనకి చెల్లునుగా!

మ. యో—కావచ్చును. కావచ్చును. కాని వలె
మన్నవాడే మనియిచ్చుటలేదు.

ప్రవేశము: భవవతి పరివర్తము

మ. యో—ఎవ్వలో దయ్యములకలె జోయిమన్నది

రం. యో—అది కర్మమృత్యులు విడువలనె పని
మహింపిలో అనుమన్నది!

మ. యో—అది కలెముఖ్యమేమి ప్రాంతాగము
గనును. మంగళవతి మన్నది.

మ. యో—వాని భవవతిపరివర్తము. వాని మనకాల
విశ్చయి విధు మవ్వకృష్ణములకలె బంధించి, అందు
లేకకే కళా నేను కలయలెను!

మ. యో—(కృష్ణులతో) ఎందుమిచ్చి మిలుకుచెప్పి
మిలెకెకృష్ణులము— కానాగాని మృత్యులైక భవ
విశ్చయన వర్తమాన మంపి. ఎవ్వరున కర్మముగ
కృష్ణులందులే వలెననుట వానిని యొకటి అందు
అను మిలుకుచున్నాను.

రం. యో—'వారయము' ఎవ్వరు! వారయ్యు నిలవ
యలు కవలె 'మేమిచెప్పివది!

గంధర్వశృంగము— ఈవిధములలో వలెయిచ్చుటగా
మంగళయ మునుబానిమి. వాస్తవముగానికే కళా
చానుమన్నది!

రం. యో—అట్లేము మృత్యు, మంగళములకలె విడు
వలెనను, వలెనను ప్రముఖముల విడువలెనను. అ
కలు.

మంగళభక్తులము—వలెయ ప్రాప్తిమహా కృష్ణ
వలె కలెయిచ్చు మ'కలె వలె!

మ. యో—అవాగవలెనా! జోయి మునుము.

రం. కృష్ణ— జోయిమములకలెచెప్పివలె! మనము
మహాభికార్యులమై ప్రకృతియు మంగళావతము
యలెనను ప్రాప్తిమందుమన్నది నిలువలెనా!

మ. యో—వలె వివాదముగా! మంగళవతికేకృష్ణ
విధవభక్తుల!

రం. శృంగే:—అగస్త్యుని మాయాశక్తిని పరీక్షించుటకునుండి మఱియొకపర్యవేక్షణమునకుఁ గొనిపోవుచున్నది.

మం. పా:—చాకితో వృథా కలహితుల! నిజము వారిని గల్గులెను.

మం. యా:—ఏమో! మఱియొకసారి పర్యవేక్ష.

మం. పా:—విద్యావ్యాసుల మీయెడలలో నుండి తిసి పడుటచే, వానిలోఁ గొన్నిటిని వారలందఱులఁ దిన్నవారిని, గొన్ని మఱియెడిదినివదలించి వానివు.

మం. శృంగే:—నర్మకాశీకమునుండి రోగంబులుగఁ గ్రురి పీడింపవచ్చురనియు, మరల యీలోకమున నున్నవారలకుఁ గ్రయశ్చిమునవృత్తియను విని యున్నాము. వానిఫలము మేలైనదో యేకైక్యము లభి యునదో!

రం. శృంగే:—నాకుఁ దెలియును. కాళిదాసునిమఱియొక ప్రకారము వచ్చుచున్నది మైదోని పొప్పుచున్నది. అందులో నున్నవారు, అంతటి వారతనికి దిక్పరమైనట్లు చేయుటయై, యిదియే ప్రోక్షియనింపయి దిఫలమందగఁగల వై.

మం. శృంగే:—అయితద్విధమునందలినుండి తిన్నగా నానందమున నున్నందులకేరఁ గాలోయ! కాని యిది యేమి కావచ్చునో!

రం. శృంగే:—అతఁడేయియో! తెప్పనులేదు! తెప్పను లేదు. అతఁడు మఱియు పాపములన్నియుఁబోయియుం దుండు వాఁడని నీకీకీ నలు. అతఁడు తానెల్ల నునుకొనఁడు ప్రారంభించెను. ప్రసాదముతోగొల్పఁగలవారలకుఁ బ్రతియోగముగఁగలుగుట గ్రహించి.

మం. శృంగే:—యిదేమి!

రం. శృంగే:—చాళిదాసుని ప్రకృతి ముగిసినది. విచ్చరి. అతఁడును న్యాయము కల్గుదును. స్వేచ్ఛించివలెనని నేను భవించిలో ప్రసంగ వారంభించెను.

మం. శృంగే:—అగస్త్యు, తిపదమునందుకే కాళిదాసును నుండు పాతాళములోనికి గొంపోయి మరలించునా!

రం. శృంగే:—కాని. అతని యనుమతిగల్గునట్లు విరచితమున నుండుభారము రక్షాంగములతోగఁ గన్యుననిఁ జూడఁ జేయఁ! అతనిమఱియెందులకు! మఱి ముగ్ధులను గుంచెనా మురిపించ గలదు కలదుగఁగలుగు.

మం. పా:—భారములనుగతి ముట్లఁగెను. మీ గర్వ భారము ముగ్రము ముట్లఁగఁగా నున్నది.

రం. పా:—అగస్త్యభారము విడంకితము కా నదిగలదు! ముగ్ధులనుగతి. (శృంగేయతో) మిగిలిన తొందలఁగింపఁజేయు! మీధనవతికి గర్వభంగము కావలెను.

మం. శృంగే:—ఇతఁడే! మఱియెందు; కాళిదాసుని భారము పొందుకొని యెప్పుడు ఇమిడునునో! ఇమిడుననినో గర్వము విడంకునదేమి! ముగ్ధులనుగతి ముగ్ధులనుగతి. ఇమిడునదేమి! గదా! నీవయింపు గదెము!

ప్రవేశము.

మంత్రి - భవదత్త.

భవ:—మంత్రిగారా! మీరు వచ్చితిమిరమిమి నానందముగ!

మంత్రి:—రాజ్యమున నుండునాటి వచ్చితిమి మిమ్ముల కేరగా ప్రప్రసమునకుఁ బిలువలసియొచ్చునో!

భవ:—అయింపఁజూచి రేచియింప నున్నా! తెలియిన యింపు లక్షణములను. ప్రస్తుతమున్నవివర్తన తొలం పున్నట్లు!

మంత్రి:—గర్వము విడంకించిన నీవయింపునా!

భవ:—వినియున్నాను; కాని అదిగదాను చాలకాల మునుండి.

మంత్రి:—ప్రకారమునకుఁగలదును. మున్నగునట్లు నేనెఱుంగుదును. ప్రాంతకాలమునందు వారు భృతాను గ్రహములను భృతానుగ్రహములను వర్ణించిగా నుండునా! నీవయింపునకుఁగల నుండు గోప్పతితి. ప్రస్తుతము వారు విచ్చారముగఁగల విచ్చారముగా గూడ నుండిరి. నీవయింపునకుఁగల; వారు పోయి పరిగజా, ఇదియెను భావమునకుఁగలదు.

భవ:—అదిగో! భూవలయము, పరిమితులయందు, మిగిలిన యింపునకుఁగలదు. వారలు ఒక్కొక్కరియందుఁ గ్రాంతి ముగిసినారు. కాళిదాసు గూడను ముగ్ధులనుగఁ గలదునుగలదు. నీవయింపునకు విచ్చారమును కుగ్రహములకేరవారము. నీవయింపునకు విచ్చారము గలదు. నీవయింపునకు విచ్చారము.

మంత్రి:—అగస్త్యులకా! మఱియు. ఈగర్వము విడంకునదే ముండునదేమి! విచ్చారమును ముగ్ధులనుగలదు.

కాని ప్రాంతములలో దండెత్తిన ప్రపంచ విద్యుదు ఎవ్వరి ప్రాణాపత్తియైతే నువ్వులో విశేషము చేయును. ఆ లోహియందు వాయుకుచుగా నువ్వు పుడు రాజ వాయుకుచుగా నుండెను. అప్పుడు లేచి వారుచున్న వల్లు వదిలుటలేక! ఏద్రునుండి మేల్కొలుపువలసిన వ్యుగళావధి యనుకుదండెను. ప్రస్తుతము కారి వల్ల నేడియఁ గాకుండెను. అవగాంఘమును, ఇట్ల మునుగూడ ప్రవృత్తమైను. వాయుత్వము పొందెనీ యెప్పుడు. అప్పుడులే త్రాక్కుచుబలవలెనెను.

ధను:—అదియే. ముందుగ నావశిష్టావము ప్రయత్నిం చును. రథ మేలుకొన్నవను కలయ నూపినయెడల! నీకు వారికి లోపమేమను. కానియెవల నిండును లలో నా కప్రస్తు మేలరగలుగు.

బంధు:—అర్థమిట్ట! అట్లయినచో లేకదుగా వారిని లోయల పెట్టకలెను. రాజ్యమందయిన గణికోప వాని మందే, నీకొక కాకుకలతో వేదయివ్వుది. శక్యమనను వెండువమును మూపించినగాని యెవ్వ నును లోపములందయరు. అదియఁగాక, నీవుమొద యెత్తునువచ్చును. కలయఁగాంచనిచో వచ్చిన యుపరి యేయి! ధూపతిని లోహియవమును విచ్చిన యుపమావములని వచ్చుచులోనిదికాదు.

ధను:—కారు మాకుఁ బ్రచార. మేము వారికిఁ గ్రింది వాదము. లోకము ముప్పూరినగును, వారల నేటికొ రీతిగను వివర్ణించును. రథము కడలవిచ్చుచో వచ్చున నుదాహరణ. కర్మము చాలక వది కలువినో కా పని మట్టయియున్నది. వాయువృత్తియను ఎవ్వరిను విహించెను. ప్రతివాడెను. వారి కల్పయినను పం క్రమించుటయే. అప్పు గదలెను కన్ను మందెను.

బంధు:—నీవు విదించువందీయు పర్యమ. రథ మెట్లు యినను గదలెనట్లు చేయవలెను. అలవ్యము చేసినచోఁ బ్రాణాంతమై కాచి వదలెనురు.

ధను:—అదియే ప్రయత్నించెడుగాక! అప్పుట్టవకమున క యముఁగాంచినచో నందావ వివరములముగాను ముగాక!

(పరివారముతో) ధృన్యూలారా! మనము కార్యసి త్తై మహాభూష్టమైం ఉత్సాహమును ప్రకటిం

పరివారము:—అయినట్టి! అయినట్టి! ధను:—మన కలలేనది, సిద్ధి! పరివారము:—అయినట్టి! మన మందెవరి! ధను:—అయిన దాగులను. శక్తి కానిని గాంబయింబిం దిచ్చి, వానిని ప్రకృతి లేకానిది. అది రథమంద వివరముగవచ్చుది. ఇది మనుష్యమప్రతిపదే యెప్పుడు కార్యముగాదు.

(ధృన్యూలతో) రంధ్రం వివరమును రంధ్రం; గదా నానా ధిపరి యెప్పుడువచ్చుచో! వివరమునుగలది మన యెక్కొకరి ప్రయత్నింపుదు. అయినట్టి! అయినట్టి! ధృన్యూలయారా! మనము. ఇది కార్యములేదు. త్రాచి: విదించునవివరమున వినిపింపుమన్నది.

(అందఱును 'సిద్ధి', 'సిద్ధి' అని పోలుకొలుచును.)

బంధు:—ప్రతిపదేనది. మన మర్యాద నన్నిరం.

ధను:—కావలెప్పుడో! నీకుమందము. నీవు నిజముగా మాతండు కలకల్పించుటయే. కనుక నీ నీవు కలల లేదు. నీవు మహా వీరులయిన నీ కలనిచో నీవు మా వచ్చుచున్న మందెపోయి ముమ్ముల పంపిచే యుండెనే కావచ్చు.

ధృన్యూలు:—అయ్యో! యావూనుఁడా! నేటివిలసము నికలప్రవృత్తిమాన మురువచ్చు మం గారము లేలే తోఁ కన్యపోయిననదా!

ధను:—నూపము; ఇందెవలెనను ప్రాణాపాత్తియను కం బులవనంప, నీకుమందకల్పయ్యాయత్రందం ప్రయత్నము నుగా ముందువలె వచ్చి యెప్పుట్టిగాంచుదులెదెను. ప్రస్తుతము రథమున కయనగా విచ్చుటలేక మన మందఱందెల్ల అడిగింది. అర్థమే రంధ్రం అయినఁ గాంబునువచ్చుది. ఇది రథమునే వచ్చుకాగ్యము పట్టినచో మనకు వివరమునుచెల్లవని యెలలంగవలెను.

బంధు:—(ధనువతితో) పూర్వకాలమునం నీవీకాళి యనుననుపారలంబూధావముల పైనుండకపోకుండెనే.

ధను:—అలాగా మీనేయలను. అది లోకలయలందెది. ఇందెంమొదటి కిక్కడరంధ్రము లేకపోయినను, పృథ వ్యునివాక్యము లేలనుండెదెను!

బంధు:—ప్రభుత్వముల యట లుండెనుంది, కాని పిమ్మటే విచ్చునవిధృన్యూలను గాంబువందీ నీకు

భవ:—పరిశీలించి చూచినందులకు నేను మింగివేసివ్రేకినట్లు
 లయ కావ్యభావ్యము మా శిష్యుడు సుఖమున దేవీ
 ప్రస్తుతము మనకు తీరవలసిన యావేశకావ్యతయే
 మనకురాలుమనఁ జాలవలదు కావలదు. అహర్వ
 తలకు ఏలమిదాకాంత కదలరాని దైవి

మంత్రి:—మనకు కదలలే అర్హములయిన బోధి
 తలకాంతకు గావలసివె. భవప్రయత్నమున నీ
 మాస్థమును లేవించుటనే నేమియును జోరదులలేదు.

భవ:—విచారవత్సహము, ప్రస్తుతము విచార ప్రయత్నం
 తరమలన్నియు వినియోగించి విధివలనలేదు అని
 టలే, కావ్యశైలి తల్లిప్రయత్నమున కావలసినదా
 ను. అంతయొక్క, మనమున్న కావ్యమున అంతయు
 కనుమెందుటలే అతనివ్యవహారమున అంతయు
 కనుమెందున్నాడు. కావ్యశైలి యుద్ధితావ్యములే,
 అదివి గుణావలసినదా ముగిసియు ప్రాచీన
 పురుష మనగత్యైవి వర్తమా. ప్రస్తుతము తెరమల
 నువలన్నావలే అర్హము ముందునవి వర్తమా. ఇంక
 లో కావ్యముగావలసినది. తోయి వానిని పరిష్కరి
 క్రమము నుండును. భవగావ్యమున రమ్మ
 పోవదు. ముందు నదిక రెండుతాళములు కనిపించును.
 అర్హము లేయంగువలెను.

(భవవతి, పరివారము నిష్క్రమించుట)

ప్రవేశము: రావలెను.

రావి:—మంత్రిభంగవో! మాప్రతివాద్యులమునందు
 నొప్పి పుట్టేధము కల్గివె.

మంత్రి:—మహాభయమున గారవమేల!

రావి:—వారలను నొకటి యిటువల వర్తమాన్నది.

కావ్యశైలివర్తమా మేమిదైనదని పలుకుచున్నాడు.

అంతయును—ఏమి! వారలకు మోటులకు మట్టుకొన

నింపుచు కల్గెనా!

రావి:—వారల వర్తకావ్యమున కల్గెనని ముఖము.

యోధులు:—భయములేదు. నేను కావలసినము.

రావి:—యీ కల్పనంభావము. వారలనుండియెవర్త

తీక విశేషవలయునునామిది. పోయివచ్చుచున్నాము.

ఇంకను కేల గుణవి యుండును. విచార వర్తమానివి

మున నిలుచుచున్నాడు. వాళ్ళు లేచిపోవును. మంత్రి
 భంగవో! ఏల విశేషము కనిపించుచున్నది!

మంత్రి:—కావ్యమునకు శతరసని కాదు వాడు. కల్ప
 విశ్వభయము.

రావి:—మృగ భయమేల!

మంత్రి:—వారలకు అంతయు గాంతురవి.

యోధులు:—అహావృతకాగ్! ఏమని ముఖమున్నాది!
 వారల కగ్రమును గావలసినది. భవమావలము
 వారివిధియే లేలకా!

మంత్రి:—కావి కావి అయ్యును కాంచినవో! అదా
 క్యము. అక్కడనుండివలసినది. అక్కడనుండ
 ప్రవేశకల్పమున్నాడని ప్రస్తుతము కావో! పట్టి
 (Ground floor) క్కడో! పట్టికాగ్ (Top floor)
 మేవో! మహాప్రళయ ముగించుకావో! మహాభయం
 కరభావంపడవలగా నేల! భూకల్పమునందు అయి
 విషయమేలకా! కావలసినమున విశేషమునందు
 గను ప్రారంభమయ్యె వలగా, ఏది యిరువది
 నూపై, ప్రవృత్తమై యుండెనో, అది విశేష
 కలై ప్రకాశమున ముగించుకా!

యోధులు:—మహావృతమయ్యుండని ఈవలె
 భవి కలరథము. ప్రపంచమునందు మా కల్పమునందు
 యెంతయు లేదు.

మంత్రి:—ఇట్టి మహావృతమునందు ప్రవేశమునామి,
 మన మహాభయంకర పలుకులు కల్పించుచున్నది.
 ప్రాచీనకల్పమునకువలెను కల్గెనది అట్టి
 విశేషమునామిమను గావలసినదామిదని విశేషించు
 గలదే!

రావి:—అహ! అట్లుయివలె! విచారవత్సహమి!

మంత్రి:—విశేషము కల్పించుచున్నాడు యుక్తివర్తతి.
 ప్రతిభయము కల్పము నందొక మహాత్మని ప్రాప్త
 కించుకీయము. అట్టి మహాత్మని కలయవిశేషము
 విషయమును నాకుం దిందినో! నియ మతము గల
 లో! గలయలకలకలే.

యోధులు:—అట్లుయివలె! నేను ప్రక్కల నిలుచుండి,
 వానిని కావలయుచున్నదే!

రావి:—అదనో, వారలకై పరిపించుచున్నాడు.

మ. కా:—మీరు నట్లుచుండును. అదిచేక్కయిన నది ముప్పయ్యయిన మామే నోయెను. అది పాదమున మోకంబులను నెంచు. నభిముఖై న్నగ్న మెట్లు నేరలు ముప్పయి యుచిత్రా! అదియే కాబట్టియిట్లొనగిన పంకితము. కంకు. అయితో నీవ్వుచు.

భూలో:—అయ్యో! త్రాటిని పుప్పించితి! ఎంత హుట కల్పము పట్టితితి!

మోధులు:—అయ్యో! ఎంతటి గర్వ మైత కావచ్చును.

భూలో:—విద్వంశా! మీరు కన్నుల మామోడును. కాబట్టియే కోపానలమును గ్రమ్మితి మారినై. అనువచ్చును, మోధులై యిదియై ప్రార్థించెడిది మీరులమోద లగ్నము కాగలను.

మోధులు:—ఏమి! ఇట్లుంటు నర్థించుచున్నా! లేక యాకాశము నిరాశిదే నవాల్లనున్నా!

భూలో:—అది కాదు.

మోధులు:—అభ్యుత్థము. కథను కడంచున్నది.

మోధులు:—అదిగో భూలో! ఇది కనవచ్చును! ఎంత గోమ మెంత కోమము! కథను కడంచున్నది! ఎంతవోద మెంతవోదము!

మోధులు:—అయ్యో! అయ్యో! కాబట్టియే అయ్యు!

భూలో:—నాకాశము ప్రార్థించాను! కథను నిజముగా తెలుసుచున్నది.

మోధులు:—అయ్యో! మీరు మాకాత్మ నియమము. అర్థ నియమా! ఇదియే నా కావచ్చుమోదకావచ్చునును మునుట్టించెదము.

భూలో:—నీకు పాపానందము. కాబట్టియే, ఇట్లొనగిన మును కావలెన పప్పును, మునయొక్క కమిము నెరిసి నిక్కాత్తవదలించి నేయియాలవు.

మోధులు:—అట్లుయిది! మునయొద్దవదలెదము కావలెనయను.

భూలో:—నీకును ఇ కావలెనయను కావలెనయను.

మోధులు:—మమము కావచ్చునును నిదియే మునయొద్దము.

మోధులు:—నీ క్షామితి అయ్యును.

మోధులు:—నీకు నాకి పాదును నేయియొనగె.

మోధులు:—నీవో! నాకలతో! నీకలవదా!

మోధులు:—అర్థము కాబట్టియే కనుగొనుచున్నాను.

మోధులు:—అదియేయను కావలెనయను మీరు పుచ్చును

కాశలో! ప్రస్తుతము అదియేయనును కలగాని కల్పగాని కాదు. నీకు మరగొరకము నాకితో ముప్పయి. కాశలోయిదే! మును కగారము నిక్కయను.

మోధులు:—నాకల్యయే కనుగొనెను త్రాటిని మీరు పుప్పించుటయో! అది యెప్పుడును భగవద్దేకల్పము కాదు. మమము నాకిది నెంచించెదలెను. మున్నె క్షయించెడిది అనామకమైన నీకు పోయెను. కథను కావలెన! నది కల్పప్రవాహమునామలదే కల్పక నిధియను.

భూలో:—నీకు మీతో వచ్చెను. మీ కాశోదవచ్చెను ఇది మమయోగవదలెను.

మోధులు:—మీరు, నాకల పుచ్చుకొట్టెను. కథాంగముల క్రంద అది ప్రార్థించు మీరయను వచ్చెను.

మోధులు:—నాకిందు చాలకావచ్చును! నిదలలభిధర మునై గాబట్టియే కథాంగములు అభిప్రాయము కావలెనయను.

భూలో:—మోధులకా! మునుము, మునుము. కథను కావలెనయను నది కలయలతోనికే అనగల్గును క్షుని. ఏద్రామము న్నందనకావచ్చుతో అభిధాన మునికే వచ్చెయలెను.

మోధులు:—భగవతి వరదారము కీ! అనేయయన్ను క్షున్నది. మును కాశోయ్యునువచ్చె కిల్లునన్ను క్షున్నునుచున్నది. లేదు భవాగారమున కెదురుకొనోపుయన్ను కడంచుచున్నది. క్షుంచును, క్షుంచును.

మోధులు:—మీ కథలను మీరు కక్షించుకొనును. నీకు నాకి నిరతల కక్షించును. నాకిందు వచ్చును. కథయొక్కావచ్చెను పోవుచున్న నీమో ముని కాశమునానెను. అట్లుయిది! నాకితో మోధులు కెరియ నుంచెను. అయ్యు యును.

మోధులు:—ఏమి! యలెన!

మోధులు:—త్రాళ్లను గట్టిగా పుచ్చించెను. అదియే కథ మును కలగెడియను! కథలనొక్కము. అలోదవ కిది అనుయము కాదు. నీకు నోపుకొన్నాను

(మోధుల నిష్క్రమించుట)

మోక్షము:—(బ్రహ్మో జ్ఞానము) ఏకైకమును
 (పురాని-మనో) అనుభూతి! మోక్షార్థమును చేయు
 పుణ్య:—కూర్మ-సాగర! మోక్షమును చేయునుగాని
 మోక్షము:—యెన్నడు చేయుదును? అనినచో నా
 కాలోపనిషత్తును చదువు. అనుభూతి! మోక్షార్థము
 చేయునుగాని ౭ అక్షరములు.

ప్రశ్న:—మాయము లానెట్లును? దీని నేమనరామును?
 యెవ్వరైనా? యేమిదెప్పుటకును? చదివెదము.

శ్రీమదాచార్యులు:—దుక్కముక్కలై పోవునో యనువట్లా భయము నొప్పుట కంటిండుగుమ్మరలో బూతు పెరిగెను.

१०. యూ—నీ నమః నమః. అందు కథనము కాల
 మున్నట్లు కవచమునకు. కథనే శివశిల రాయ
 ముందుకు శోభితుమనె.

సూ. ప్రశ్న:—రథమునకు బ్రాహ్మణుడు బిచ్చమువచ్చుచు,
అది దొడ్డు భూమియందున్నది వదిలివేయును. ప్రతి
రథాత్మకు నవయమువలదు నే యొక్కభూమియందే గాని
రథములకు యొక్కభూమియే గాని నున్నట్లు నే నెప్పు
డును యిట్లు, అందుచేతనే యది రాజనాథునియ
వలెనో నూరిన పథమువలె చోవుచున్నది.

೧೦. ಹಾಸ್ಯ:—ಅದಿ ವೇದಾಂತಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವವಿಜಯವಾದುದೇನು?
 ಅದಿನ್ ಕವರನು ಚು ಮದ್ದುಕನ್ನಾರು. ಅದಿಂ ಕವಿ
 ತಿರಿಹಾರ ಕೊಡುತಾನೆ. ೧೭೩೧-೧೭೩೨.

పురికి:—మొన్నటికా! మనకు చెలియని విషయము కవులను చెలియనునది వీవు విలంబముగా న్నాచా! ఇప్పుడు నువ్వెవరో నీవును, నేనెవ్వరూ నేమియున్నారో నాని కేమి తెలియును?

30. **తెలుగు:**—అయ్యో! వేళ్ళు గంభీరము కాకాక అము
 ప్రయోజనీ కలిగిందని. తక్కువ గంభీరతతో నానా
 దుష్ట బలములను గల శురుత్వము పోయినది. కవుల
 ప్రవేశము ముగియఁ పోయినందున, దుష్టి మే మారితాత్వ
 ములనుండి బయటయినది.

[१३५]

உரை:— 411. மே 24-ஆம் நாள் பிள்ளைகள்
காணாமல் போனார்கள்.

151-156 157, 158, 159.

வினா. 2014-15-ல் ரூ. 1000 கோடி அளவிற்கு, ரூ. 1000 கோடி அளவிற்கு உடனடி உதவிகளை அரசு வழங்கியுள்ளதா?

[illegible]

మ. దొంగ-కలి మునాకులచేతం బిడ్డనున్నట్లు ఆ
 రెండుపన్నులి. వారి ముఠ బోధనవలన.

೨೩:—ವಾಣಿ ಗಮನವುಂಟೆ ಪಕ್ಕಾ ಕುಟ್ಟುಗಿಗಿವಾಡ
 ಉತ್ತಮ ಪುಸ್ತಕವುಂಟೆ ವಿಷಯವುಂಟೆ ಪಂಚರಸವುಂಟೆ
 ಪಕ್ಕಾಕುಂಟೆ. ಕಾವ್ಯವುಂಟೆ ಯಾಚುಂಟೆ. ಕಾವ್ಯ
 ಪುಸ್ತಕವುಂಟೆ. ಕಾವ್ಯವುಂಟೆ. ಕಾವ್ಯವುಂಟೆ. ಕಾವ್ಯ
 ಪುಸ್ತಕವುಂಟೆ. ಕಾವ್ಯವುಂಟೆ. ಕಾವ್ಯವುಂಟೆ. ಕಾವ್ಯ

முன்:—உயர்க்கு உதவியுடன் உலகமெல்லாம்
உலகியர் உலகியர் உலகியர் உலகியர்

శ్రీమః—చారీ కాత్యే లేదు. చారీచారీమనుషులలో, చారీ
యందే వచ్చునో ముంది, చర్యచర్యమందివము (చర్య
వృత్తి)వలన చారీచారీ ముఖ్యతనుచర్యచర్య వలన చర్య
చర్యచర్య, శ్రీమత మొ దంతో కావ చర్యచర్య
లేదు; శ్రీమచారీ చారీ, శ్రీచారీచర్య చర్య, చారీచర్య
చర్య చర్య, చర్యచర్య చర్యచర్య చర్య చర్యచర్యచర్య.
చర్యచర్య చారీ చర్యచర్యచర్య చారీ చర్యచర్యచర్య
చారీచర్యచర్య, చర్యచర్య చర్యచర్యచర్యచర్య చర్యచర్య
చర్య చారీచర్య.

శ్రీ 1:—అప్పుడు కవిశివశివ శివశివ శివశివ
శివశివ శివశివ

10 :- దీని ప్రకారమును పోషించు వారు, పర్యవే. కాల
 నిర్ణయమును పోషించువారు, పర్యవే. నిర్ణయించును.
 కాని వారు పర్యవే. నిర్ణయించును. (అ) పోషించు
 వారు, పర్యవే. నిర్ణయించును.

[illegible]

20:—అది మృత్యువునకు ద్వేషము కాదు. మృత్యువునకు
 కార్యదేవతా శ్రీ శ్రీ గల మన ప్రాణమునకాదు.
 అందునన్నోరు మృత్యును, మృత్యును విరామమునకు
 పరమేశ్వరుని విరామము లేకున్నచో నానావిధ
 ముగాఁగి అరియనగాఁగి మృత్యును శ్రీమదానందమైతి
 మైతిమృత్యును, మృత్యును పరమేశ్వరుని కన్నము. విరామ
 ద్వారమునకును, పరమేశ్వరుని కన్నము.

యెక్కుయో, పీచినీయెక్కుయో, జమరెయెక్కు
యెక్కుయో.
కవి:—కవియో! రాజ్యము విభాగము నుండు
యెడ నీ ప్రవర్తనయగువానిని.
కవి:—ప్రతియంగమునందు పాపాత్ములు విభాగమును
జేరినది. కాని దీనికి నీవించుటకేయం దెట్లయి
యో విగతయింపగలదు.
కవి:—గదా! నీ కవియో! ఎక్కుయందుగొంటికి
కవి:—అది, నైశామ్యమునకు జుట్టించు పాపమును
పాపము.
కవి:—కాని నుండు నేను ప్రమాదమున!

కవి:—అది, ప్రమాదమును పాపమునకు, పాపమునకు
కాలములందు గార్యపూర్వమునకుంబునుండు కాలమున
అనుకూలమును మోచించును. అకాలములందు పా
గుటయే ప్రవర్తనయగునని చిత్తపూర్వమునకు పాపము
రగము.
కవి:—నీ కవి! నేనుకలదు!
కవి:—నీ కవి! నేనుకలదు! యుక్తుతి!
కవి:—గొందవలసివచ్చును. భూమి మిక్కిలి యుక్తుతి
యందు గలిగియున్నది, పాపమునందు గార్యముల
నొకప్పుడు.
(తీరదమును.)

అనురాగమా - విరాగమా?

జలధ్యుల వేలక వివక్షలు ('పూదేన' నుండి)

కృష్ణమముం గాంచి నంత నీగుణము
గానముం జేయఁ బూను నామాననము
కౌర! నుండుటి పాండవ్యసార నుండు
నిందితిని! పాండవ్య నర్పించి లేంక!
చిన్నికునుమమ్ము నీ చిన్నివన్నె లాలుక
ఏకప్రేమను నీ విట్టింపినావో?
కాపు లార్చక విష్ణుయచ్చి నీర
గాంచుచుగి కాంచుచునె మేను గగురు తెల్ల
దానివిగ నన్ను ముట్టెదన గాన నిం
మేనీవస్తువు నిను దక్క విశ్వము ను
అటలో నీవను లేంకటియచ్చి కములు
నిను గడువ నుబధమ్ముగఁ గనుట పొంతు
చ్యారముల నెన్ని లేలచి తవ్యాజ్యము!
ఎవ్వ కేవల వాగుండు చిత్తమునగ
నన్ను నవకలిగిని నెట్టుచున్న వాని?
"కోలది పొమ్ము మామూలాలగలిగినను
యీ ప్రకారమున కిట్టి పేరు యింక
వృథగ ననియించి పోదు గట్టింపుమియు

ఈ ప్రకారము మెల్లదె నెవ్వరువాని
నెవ్వము నీయును నీను గొని యేగుచుండు"
అనుచు వచ్చియుచున్న మహాత్ము లెవరు?
* * * * *
పీచినీయెక్కుయెక్కు మెల్లదెలను
నీవ యిందెన గన నానె పోవు తెట్లు?
అవలు జగము మాయాచాలమగును గాక
నీని విడిచి తెట్టుకు పోవు తెట్లు గలదె?
నాధ! యేయొ ప్రసూనవనమున కీవు
తోటమాలితి వాత్సల్యపాటవమున
నీని నర్చామధముల నీ పైన పైచి
కొనుచు నీరికై కంకరతను నీహింతు
వట్టికినిపై ముష్టభావములు గనుట
పాపమును, నీచమును ననుభవమును గాదె?
* * * * *
తత్త్వ మింతయు నెవ్వరు నదిచి చూడ
ఎవని తెల్లదెలను గోచరించు మాయ
వాద విజమున, పా మాయాపాకముందు
కట్టుకలె నేనె యనుకొంక గలుగు నాకు.

ప్రాచీన హైందవ గణితములు

దర్శా యజ్ఞేశ్వర సోమయాచార్యులు. పి. యే., యల్. 43.

గ. పలునందియములఁ దోలఁచును, పలుయును వనోదరాద్ధ విజ్ఞానము లో

కుల కక్షి శాస్త్ర ముత్కృతి, యలవడ దెవ్వనికి వాఁడె యాధుఁడు జగతికొ. — చక్రయూహాః

అంధ్రవచనరచనకు స్పృశించి, యాతాల
సోపాలము నీతి విద్యావారంగతుల
గుఱియు, వన్నెయవరణి వసలంబించి, నీతి
చంద్రికనువ్రాసి, వన్నె లక్ష్మీన సూర్యశేఖ
రుఁడో చిన్నయసూరి యీవన్యమునే విష్ణు
శర్వచే కవిమంజరికి వెల్లడించెనేని వన్నె
పంగతి యెల్ల తెలిసివలెదయమే. ఇందు
శాస్త్రవిజ్ఞానావశ్యకతనుసూచి యే యాతడు
ప్రకరించియున్నాడు. ఈర డొక్క నీతి
శాస్త్రప్రశ్న స్త్యమునుసూచి యే యిందు వచి
యించెనుట యంత సమజవము గాదు.
అన్ని శాస్త్రములను సమవ్యప్తిచే చూచి,
వానివాని ప్రత్యేక ప్రాధాన్యములను సమగ్ర
ముగ గ్రహించి విశేషార్థమును స్ఫూరిం
చేయు "శాస్త్ర" శబ్దమునే భావగర్భితముగ
బ్రయోగించియున్నాడు. ఏ రీతివ్యక్తమున నుడి
వినవిషయములన్నియు గణితశాస్త్రజ్ఞానము
నకు నూడ వర్తించును.

౧. గణితశాస్త్ర మన నేమియో, వాని
ప్రాశస్త్యమెట్టిదో, వానితో దనదేశస్థులు కట్టి
యనుబంధముఁ జేడినో, రానురా నాచాంధ
వ్యము మననాటి కెల్లువడినదియందో, తిరిగి
యిప్పుడు వానితో సాంగత్విపురవ్యవహారముగ

వియ్యమందు పెంకయావశ్యకమో, యను
పంగతులనుసూచి యీదిగువ నానేర్పినకొ
లది నుగ్గడించెదను.

౨. గణితమన నేమి? గణితమనునదియు
"గణ" అనునంశస్మృతక్రియనుండి పేరడింపఁ
బడినది. గణనమనగా లెక్కించుట. గణనమే
ప్రధానముగాఁ గలవిజ్ఞానవిభాగమును గణిత
మందురు. సుద్ధగణితమని ప్రయుక్తగణిత
మని గణితము ద్వివిధము. సుద్ధగణితము
పంకగణితము, వీజగణితము, జ్యామితి (జ్యా
గణితము), త్రికోణమితి (Trigonometry),
క్షేత్రగణితము (Mensuration), కలనము
(Calculus), బీజజ్యామితి (Analytical Geo-
metry), మున్నగువిభాగములుగ విభజించి
వ్యవహరించుచున్నాడు. ప్రయుక్తగణితము
సుద్ధగణితభూతముల మాతగైకొని కంచ
భూతమయ్యుండందవిషయకవికారాదులకర్తవ్య
ముల వక్కపరణికి చెచ్చుచున్నది. ప్రయుక్త
గణితమును ఖగోళశాస్త్రము (Astronomy),
గతివిద్య (Dynamics), స్థితివిద్య (Statics), జల
స్థితివిద్య (Hydrostatics), తదితర భౌతికశా
స్త్రగణితభాగములుగను విభజించియున్నాడు.
ఈగణితభాగములన్నియు నూడ మావస్తువు

కావశ్యకములే. గణితశాస్త్రమునందే మూల ప్రతిపత్తిలక్షణములు గలుగుచున్నవో యరయునము.

౪. మాతృభాష మానవుల కెంతయుపయోగకరమో గణితశాస్త్రమునూడ వారి కంతయుపయోగకరమనుట యతికయోక్తిగాదు. నర్తక వ్యాపారములకెల్ల నాయుపకర్తృవదియేదీ? రాజకీయవిషయములకు మూలాధారమైనది యేదీ? గ్రహచంచారిముల కర్తవ్యము సామర్థ్యముగలది యేదీ? ప్రకృతశాస్త్రమునకు కవగజ్జయైనది యేదీ? "కాలగగింపుమలగాంధర్వ"విద్య కట్టిపాడుమార్గము నెవగివది యేదీ? శిల్పనిర్మాణములకు ప్రార్థము నూర్చిచిరస్థాయిగ నొనర్చగల్గు విజ్ఞానమేదీ? ఇట్టి శ్రుత్యపటలకలిలంబగు శాస్త్రము గణితమే.

౫. ఇక మనదేశమున గణితశాస్త్రమెట్లు పెంపొందినదో యరయునము. మన దీటునుట్టి దీనిచరిత్రమును మూడుభాగములుగ విభజింపవచ్చును.

౧. శుక్లసూత్రముల కాలమునాటిగణితము. ౧. ౩. 200కు పూర్వకాలమునాటిది.

౨. ఖగోళశాస్త్రములకాలము. ౧. ౪. 470-600.

౩. హైందవ గణితముల యుచ్ఛదశ.

౧. ౪. 600-1200. విషయములను యథార్థముగ ప్రకటించునట్లును, యావిభజన మనకు విషయవిస్తరితరగామనందు జూచుటకు నోచ్చుచి, దానిని తగు వాస్తవముతో ప్రకటించునట్లు.

౬. వేదములకాలము: మిక్కిలి ప్రాచీనమగు వేదములకాలమునే గణితములకు ప్రారంభ కాలముగ తేయుచున్నది. వేదముల కాలమునాటి సారస్వతమునందు దాక్షిణి కముగ బేర్కొన్న యుగోన్నీ కొలతలు, సంఖ్యలు తర్క, గట్టిగ గణితభాగములుగ వ్యవహరింప దగిన విషయముల మెందును గానరాదు. పైవ పేర్కొన్న మూడుకాలభాగములలో శుక్లసూత్రములకాలపు గణితభాగములకును, దక్కటి రెండుకాలములందు కలిమ్యునందన గణితములకును, నట్టిసంబంధము లేదనువంగలి కడుంగడుకోరవలయును. తరువాతకాలమునాటి వారలందఱును, శుక్లసూత్రగర్భితగణితవిజ్ఞానము నెఱుంగనట్లే తేటపడుచున్నది. ఈగణితభాగములనుసూర్చి వారెన్నడును ప్రకరించునట్లుయేకాక, వానియందన్న విజ్ఞానఫలితములను నూడ వాడుక చేసినట్లుగనవచ్చును. ౧౮ వ శతాబ్దమునకు పూర్వముననున్న హిందువు లెవ్వరునునూడ శుక్లసూత్రములలో నట్టిప్రాశస్త్యమేది గల గణితభాగము లున్నట్లు చెప్పటకుడ నెఱుగదు. మూడవవిభాగకాలమునాటి గణితము రెండవవిభాగకాలగణితమునుండియే పెంపొందినట్లు చూడకట్లుచున్నది.

౭. శుక్లసూత్రములు: లలితీకముల నిర్మాణములనుసూర్చి శుక్లసూత్రములకు తోచిన వానిని సంపూర్ణముగ వెనక్కువచ్చుచి యీశుక్లసూత్రములే ఈ "శుక్లసూత్రము"లనునామమునకు "శాఖ కొలతలను సూర్చిన విధు"లని యనము. శుక్లసూత్రములను వ్రాసి

వశాలమునుగూర్చి వింటితోత్రములు భిన్నాభి
ప్రాయములను తెల్లజేరియున్నారు. సుశ్రీ
సూత్రములు యాగాదివైదికకర్మలందు తో
డ్పాటుగ నుండుటకై వియోగింపబడినవి. గణ
తదిభజన ప్రకర్త దీనిముఖ్యద్వయముమాత్రము
కాదు. దీనితోనే దీనియందు మతోద్వయ
ప్రవృత్తియే కాని గణితోద్వయప్రవృత్తి యంత
మొదలగ నున్నట్లగుచున్నది. దీనియందు గణ
తభిలములనుమాత్రమే చేర్చి విరికాని వాని
శేషిత్వము యాగాదులనుగాని ముద్దిప్రతిపాద
నములను (Demonstrations) గాని ప్రకటిం
చియుండలేదు. ఈభిలతములను గణితాచార
విధినిరూపణ నూపించియుండలేదు.

౩. సుశ్రీసూత్రములలోనిగణితముఃఖ్యా
నితీభాగము:—

౧. ఆయతములను వర్గములను గల్పిం
చుట.

౨. కర్ణమునకును భుజములకును గలసం
బంధము.

౩. ఆయతములయు వర్గములయు తుల్య
తలు.

౪. వృత్తములయు వర్గములయు తుల్య
తలు.

ఈ నాల్గువిషయములగుఱ్ఱ గణితభాగ
మనకు సంబంధించిన సూత్రములు కొంత
వలకు ప్రకరింపించుచున్నవి. మొదటి రెండు
భాగములసంబర్ధమున, సైభాగము ప్రమే
యముయొక్క సాధారణవిధిని ప్రకటించియు
న్నది. తాద్యావన తాత్యావనములందీ
సూత్రములు.

"చైర్ణ్యవతంత్రస్పాన్యత్ కుయోర్జ్వా
పార్వ్యమానే
తీర్ణ్యకావేన యత్ స్పృశస్యాతే
కురుతే వైదుభయం కరోతి".

"బరయాయతముయొక్క కర్ణము పా
దుగు నదిమొట్టినత్రాడు కల్పించు వైశాల్య
ము, దానిచేర్చుపార్వ్యభుజముల శేర్షరేఖ
త్రాళురెండును విడివిడిగా కల్పించు వైశాల్య
ములరెండి నూడ బ్రకటించును. అనగా
ఆయతపు కర్ణసవర్గము తక్కువ రెండుభుజ
ములమీది వర్గముల మొత్తమునకు సమా
నము" అని యాసూత్రమునకర్థము. అని స్తం
బము "చైర్ణ్య" మనునమును వదలిచేసి
యాసూత్రమునే వివేదించుచున్నది. ఈసూ
త్రము నీదిగు యదాపారగములచే స్పష్టిక
రించియున్నారు.

$$8^2 + 4^2 = 5^2$$

$$5^2 + 12^2 = 13^2$$

$$8^2 + 15^2 = 17^2$$

మన్నునునవి. అవస్తంబ తాద్యావన
ములందట్లుకాక, తాత్యావనమునందు వర్గ
ముయొక్క భుజకర్ణములతో దూర్ణములకు
భుజములకును సమకోణ త్రిభుజముయొక్క
కర్ణముల వర్ణ్యకగణితవిధిని (algebraically)
సంకేతముగ ప్రకరించిరి. అనగా సమకోణ
త్రిభుజపు భుజకర్ణములముఖ్య క్రమముగా
"భు, V_2 భు, V_3 భు" అని ప్రకటించిరి. నీవి
యందు మాత్రమే " $1^2 + 3^2 = 10$ " అనియు,
 $2^2 + 3^2 = 10$ " అనువట్టియు సంబంధములను
నూడ చేర్చియున్నారు. దీని యంతయు

స్వర్గము (Generalrule) నుండి ఏదీవన్నిటిని గ్రహించినట్లు సూచించుచున్నాము లేమియు ఏమిశ్చిన్నాత్రములందు గావరాల్సి.

౧. తాత్కాలికముగ వర్గశర్కపుష్కరము (మును) ప్రకరించెడి.

$$V_2 = 1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \frac{1}{4} + \dots$$

౨. కలిలముగగల శిష్టముల ప్రయోగము యాయనిబంధమునుండి మనము గ్రహించవలసివచ్చెను. ఈఫలముగాని, యాహూము గలశిష్టములుగాని, దీనిరహితాతిహిందవగ్రంథములందు గావరాల్సి.

౩. తుల్యవర్గములను నాయతమును సూచిస్త్రీలు నియములగు యజ్ఞవేదికలకల్పనములందు సంధించుచుచువలెననున సుక్ష్మమాత్రములు ప్రభాగరనుమేయనహయమువలన పాధించుగట్లు సుకొన్నివ్యాసములను ప్రకరించుచున్నది.

౪. ఒకవర్గమును రెండువర్గములయొగములు సమానముగను స్థాపింపబడి.

$$x^2 = y^2 + z^2$$

౫. ఒకవర్గమును రెండువర్గములయొగములను సమానముగ నొనర్చుట.

$$x^2 = y^2 + z^2$$

౬. ఏయిదివర్గమునకు సమానముగ నెగయాయదిమును గల్గించుట.

$$x^2 = V_2 \cdot y^2 + V_3 \cdot z^2$$

౭. ఏయిదివర్గమునకు సమానముగ నెగవర్గమును గల్గించుట.

$$x^2 = \frac{(x+y)^2}{2} - \frac{(x-y)^2}{2}$$

౮. ఒకవర్గమును (Decrease)కు తీయుకవర్గమును కేయట తీయుకవర్గమును గల్గించుట.

౯. వృత్తము బలీకరములవిశ్వాసములందు గొన్నిటవృత్తములములగు వర్గముల గల్గించుట సావకళ్యముగానుండెడిది. ఈనమనస్యముకొని వివరమును సుక్ష్మమాత్రములందుగూడ గాన్పించుచున్నది. ఈవివరములనుసంపూర్ణస్థితి (crude form) నున్నను ఏదిలో నెగయంతము మాత్రమునుచుచుచుచూఢముగానీ యున్నది. వర్గముయొక్క భుజమును (భు) చేతను, వృత్తము యొక్క వ్యాసమును (వ్యా)చేతను, అదర్శితకాల్యమును (భు) చేతను ప్రకరించినచో సుక్ష్మమాత్రములందున్న యానమనస్యఫలముల నీదిగువరీగ వివరించవచ్చును.

$$(1) \text{వ్యా} = \text{భు} + \frac{1}{2}(V_2 \cdot \text{భు} - \text{భు})$$

$$(2) \text{భు} = \text{వ్యా} - \frac{2}{13} \text{వ్యా}$$

$$(3) \text{భు} = \text{వ్యా} \left(\frac{1}{2} + \frac{1}{2.25} - \frac{1}{2.25} + \frac{1}{2.25} \right)$$

ఈఫలములలో ముందటిరెండును తాద్యాతనవాదస్త్రంబములందున్నవి. మూడవది ప్రత్యేకముగా తాద్యాతనమునందే గాన్పించుచున్నది. ఇది V_2 యొక్క చరమాణముగ (20) నునయోగించి (1) నుండి గ్రహించినట్లు గణించుచున్నది. అది యెట్లునిన

$$\frac{3}{2\sqrt{2}} - \frac{3}{2} + \frac{1224}{577} = \frac{1898}{406}$$

$$1 - \frac{1}{8} + \frac{1}{8.29} - \frac{1}{8.29.6} + \frac{1}{8.29.6.5} - \frac{41}{5.29.6.5.1393}$$

ఇదియు (3) సంకలిషణితము మెక్కట. దీనినిబట్టిమాడగా శుక్లమాత్రముల కాలము నందే భిన్నముల నొకటి లభముగాగల చాపీ కభిన్నములుగ (Partial fractions) ప్రకటించువిధుల నజిగిసిపట్ల గోచరించుచున్నది. కాని దీనిని శ్రవణరయట శబ్దియాధారము లును గావరావు. ఇంతియకాక తరువాత వారెవ్వరు సీచాపీకభిన్నప్రక్రియ నవలంబించి యుండులేదు. తరువాత కాలమునందలి హైందవగణితజ్ఞులెవ్వరు సీచ్యుత్తపగ్లికరణ (squaring the circle) సమన్వయవరణను సూక్ష్మిచెప్పించినట్లుకాని, శుక్లమాత్రములం దీవిషయవివరణ మున్నదనిగాని వారి వాత్సల్యంభములతో వాచియుండలే దనుచుండు దిని జ్ఞప్తియందుంచుకొనుట యుత్తమము.

II భగోళాశ్రమలకాము. (I, p. 400, 600

౧౩. శుక్లమాత్రముల కాలమునాటి గణితమునకును నటుతరువాత సంపాదించిన హైందవగణితమునకును సేవిధమైన సంబంధముగాని యున్నట్లుగనడిచు. గ్రీకులందు గణితప్రసక్తి (research) ప్రిగించిన కంటనే హిందువులు తమగణితవిజ్ఞాన కొముదిన బ్రపంచమునంతటను ప్యాక్రముచేయ నారంభించిరి. అంతగణిత, బీజగణితములందు మాత్రమే వారు ప్రఖ్యాతిగాంచిరి. కేళాగణిత విజ్ఞానమునందు వారు చాల విరుగుబడియు

నాడు. అవ్యక్తవిశ్లేషణ మునుగణితకాళను జక్కగా సంపాదించి యున్నవరకు తెచ్చిరి. 10 వ శతాబ్దమువరకు సీవిషయము పాశ్చాత్యులకు తెలియకుండున వరమున నానాటి (I, p. 400, 600) పాశ్చాత్యగణితజేత రీవిషయమును సూక్ష్మ యేమియు వెలుగదు.

౧౩. హిందువులలో ప్రత్యేకగణితకాశ్రమమున కింతము గట్టుకొనినవా రెవ్వరును లేరు. మనము వ్రాయ సమకట్టిన గణితజ్ఞులందరును కేవలసిద్ధాంతుల మనియే వ్యవహరించికొనిరి. సిద్ధాంతవిజ్ఞానభ్యాసమునందు వారు గణితమును కేలాతగా జేకొనిరి. ఆ ప్రధానముగ గుర్తించిన గణితవిజ్ఞానప్రకర్మ యందే వారు ప్రఖ్యాతిగాంచి తమ కళికుచి గర్వి యుచువున్న భగోళకాశ్రమమున నవిలోకనములు నల్పి, రేఖాగణితములను ప్రోత్సహించి, యను గ మ ప రి శో ధ న ము ల (inductive inferences) నెనర్చి విజ్ఞానసంస్కరణము నెనరించుటగాక పోయినది వలించు కుంతయు పాశ్చాత్యగణితము గా నున్నది.

౧౪. హిందువుల గణితములో గొంత, గ్రీకుగణితవ్యవహరంగతి నిశ్చయమైనవిషయమే. హిందువులయొక్కయు, గ్రీకులయొక్కయు నాలోచనవిధుల యనుబంధశ్రమము ముల వివరింపమని నిరూపించుట కష్టతరమైనదయ్యును ప్యాక్రమసమీక్షయేమే.

౧౫. హైందవగణితముల యభివృద్ధిని సూక్ష్మ ప్రయోగము మనకు తెలిసినది మిక్కిలి స్వల్పము. తరతరంబులగుండియు వచ్చుచున్న యాశ్వాభివృద్ధిగణ గణితములన్నియు సూచ

సీతాశ్రమముయొక్క సంపూర్ణస్థితినే సక్రమించుచున్నది. వీనిలో మొదటి గ్రంథపుకాలముతప్ప దక్కినవానిని వ్రాసినకాలములను శాస్త్రవేత్తలు నిర్ణయించియున్నారు. హిందూదేశముయొక్క వాయవ్యదిశయందున్న తక్షశిలానగరమున క్రీ. శ. ౧౮. ౧ సం. వందు భూస్థాపితమైన యొకప్రాచ్య లిఖితాంశగణిత మొకటి దొరికినది. దానిని వ్రాసినవారిపేరందు లేదు. దానిలోని శ్లోకములవికారవిశేషములనుబట్టి యది క్రీ. శ. మూడవశతాబ్దముననే లేక నాల్గవశతాబ్దముననే వ్రాసినట్లు తోచుచున్నది. ఇది భూర్వపుష్టమీద వ్రాసిన గ్రంథపుతునక. ఇది యెనిమిదవశతాబ్దమున లిఖించిన మణియొకప్రాతప్రతికి పుత్రికగా దోచుచున్నది.

౧౬. మనకు దెలిసినగణితశాస్త్రజ్ఞులలో ప్రాచీను డార్యభట్టాచార్యుడు. గంగానది కుత్తరతీరముననున్న పాటలీపుత్రమున క్రీ. శ. ౪౭౬ సం. మున సీతడు జన్మించెను. ఈత డార్యభట్టయమను గ్రంథమును వ్రాసెను. దీని తృతీయాధ్యాయము గణితమునుగురించి వ్రాసినదే. సుమారు నూరేండ్లనతరువాత, ననగా క్రీ. శ. ౫౮౮ సం. మున బ్రహ్మగుప్తుడు పుట్టెను. ఇతడు క్రీ. శ. ౬౪౪ సం. మున “బ్రహ్మస్ఫుట సిద్ధాంత” మనుగ్రంథమును వ్రాసి వాసికెక్కెను. ఈగ్రంథముయొక్క సంక్షేపన యథ్యాయమును, పెద్దవెదిమిదన యథ్యాయమును, గణితమునకు జెందినభాగములు. తరువాత శతాబ్దములందు లెక్కకు నచ్చెడివా రిరువురుమూత్రమే పుట్టిరి. వీరిలో

స్మిధరుడు గణితసారమును, చద్వనాభుడు బీజగణితమును వ్రాసిరి. బ్రహ్మగుప్తుని తరువాత సీగణితశాస్త్ర మంతగా వృద్ధిజెందినట్లు కాన్పించదు. క్రీ. శ. 1150 ప్రాంతమున భాస్కరాచార్యుడు వ్రాసిన సిద్ధాంతశిరోమణి మూత్రము, దాని వైదువందల సంవత్సరములకు క్రిందటనే వ్రాసిన బ్రహ్మగుప్తుని సిద్ధాంతముకంటె కొంచము మిన్నయై సర్తించుచున్నది. భాస్కరుని గ్రంథమునందు, లీలావతి, (అంశగణితము) బీజగణితము, లవబడురెండు ప్రకరణములుమూత్రమే మిక్కిలి ప్రశస్తములైన గణితభాగములు. రామరాను శోధనస్రసక్తి (Spirit of research) క్షీణించినది. తరువాతికాలమున భాగద్దతెక్కిన గణితజ్ఞుడెవ్వడును లేడు.

౧౭ అంతెలకు స్థానికమూల్యము (Place value)ను గల్పించి, గణితవ్యాపారములందు నున్నయొక్క ప్రయోగము నాచరించి, యాచారములోనికి దెచ్చినది హిందువులే. గణిత శాస్త్రమున కాయుత్పన్ననడగు వీని నాచరింపక పూర్వమీశాస్త్ర మంతబాగుగ నభివృద్ధిజెందలేదు. వీనిని బురస్కరించికొనుట చేతనే గణితము లత్యద్భుతముగ నలలికాలముననే పెంపొందినవి.

౧౮ ‘తక్షశిల’ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకము: తక్షశిల ప్రతికుసుక నుపయోగించువారు, లెక్కపెట్టుట తెలిసినవారుగా నుండురను నుద్దేశమును మనస్సున నుంచుకొని వ్రాసినట్లే, కాన్పించుచున్నది. దీనియందు మధ్యగీత లేకయే లవముక్తింద హారమును

వ్రాసి భిన్నములను బ్రకటించియున్నాడు. పూర్ణాంకములను నొకటి హారముగాగల భిన్నములుగా రూపించిరి. మిశ్రసంఖ్యలలో పూర్ణాంకమును భిన్నముకుపై ననే వ్రాసియున్నాడు. ఉ. " $\frac{2}{3} = 2\frac{1}{3}$ ". మన మిపుడు యెగిరించునమిశ్రరణ చిహ్నమునకు (=) బదులు "ఫల"మనుపదమును "ఫ" యనునక్షరసంకేతముచే బ్రదర్శించి వాడియున్నాడు. సంకలనమును "యు" అను "యుత" శబ్దసంకేతముచే సూచించిరి. సంకలనమును జేయవలసిన సంఖ్యల నొక యాయతమునందే వ్రాసి ప్రకటించియున్నాడు. ఉ. "ఫ. 12 $[\frac{7}{1} + \frac{5}{1}]$ యు" యన్నది " $5 + 7 = 12$ "ను ప్రదర్శించుచున్నది. అవ్యక్త పరిమాణమును (Unknown quantity) శూన్యమని వ్యవహరించుచు దాని నొకస్థితి మగుచుక్కచే (.) సూచించిరి. శూన్యశబ్దమునకు వట్టిదని (ఏమియులేనిదని) యర్థము. ఇచ్చట పెద్దబొట్టుచే ప్రకటించబడ్డ సున్నకు గూడ సేవదమునే పర్యాయపదముగ వాడుచున్నాడు. ఈపదముయొక్క ద్వ్యర్థిప్రయోగమును, చుక్కప్రకటనయును, నాస్థానము పూరించబడక వట్టిదిగా నున్నదని తెలుపుచున్నట్లు గ్రహించుచున్నాము. ఇంతియ కాక యాస్థానము నాక్రమించికొనవలసిన సంఖ్య నిర్ణీతము కానంతవఱకు నది వట్టిదిగనే యుండువలె ననుసంగతినిగూడ నిది సూచించుచున్నది.

౧౮ తత్క్షణికయంతగణితమునందు నొకటిని భావనయందు సంకల్పించుకొని వాస్తవ

(False position) నుపయోగించి చేసెడి ప్రశ్నలు గలవు. ఈమిథ్యావిధిప్రయోగమును ప్రత్యేకగణితకర్మముగ గ్రహించి భాస్కరుడు విశేషించి వాడియున్నాడు. తత్క్షణికప్రతియొకటినే యవ్యక్తపరిమాణముగ గ్రహించుచున్నను, భాస్కరుడు చొకటికి బదులుగా మూడు నుపయోగించి వ్యవహరించి యున్నాడు.

ఆర్యభట్టు

౨౦ ఈతడు శ్రీ. శ. 476. సం. మున జన్మించెను. దేశాచారమునుబట్టి యార్యభట్టు గణితశాస్త్రజ్ఞులలో మొట్టమొదటివాడుగ నెన్నలచుచున్నాడు. గణితశాస్త్రమునుగూర్చి ప్రత్యేకముగా వ్రాసినవాలో దొల్టివాడీతడే. ఈతడు ప్రఖ్యాతసిద్ధాంతి యగును సిద్ధాంతభాగములలోనికి గణితశాస్త్రసమ్మతములై యారూఢములైన మార్పులను జేయ నుంకించెనుగాని ఛాందసులగునీతరసిద్ధాంతములు దీనిని నిరోధించిరి. ఈత డార్యభట్టియమను గ్రంథమును వ్రాసెను. దీనియందు సూత్రములయు, ప్రమేయములయు తత్త్వములను సాంకేతికశ్లోకములలో నీతడు వ్రాసెను. దీనిలో నుపపత్తులుగాని యభ్యాసములుగాని కానరావు. దీనియందలిభాష క్లిష్టముగను సంగ్రహముగను నుండి చాల దురవగాహముగా నున్నది. బీజగణిత విశ్లేషణమును (Algebraical analysis) గల్పించిన దీతడేయని పెక్కుండ్రయభిప్రాయము. ఈగ్రంథముయొక్క నాల్గవభాగములలో మూడుభాగములు ఖగోళ శాస్త్రమునుగూర్చియు, నోగీయ త్రికోణమితక

ప్రాథమికాంశములను (Elementary portions of Spherical Trigonometry) గూర్చియు బ్రకటింపఁచునని. ఇతరుభాగమునందలి ముఖ్యమూడుద్వైకడలలో నంకగణిత బీజగణిత, సరిశ్రీకోణమితలుండలిసూత్రములను వాక్కుచ్చియున్నాడు. కేవలసిద్ధాంతియగు నీతడు తన సిద్ధాంతమునకు వినియోగించుగణితభాగములనుమాత్రమే యభ్యసించెను.

౨౧ అంకగణితము సంఖ్యాసీకముతో ప్రారంభించి సంఖ్యలవర్గములను వర్గమూలములను గనిపెట్టుతులను గూర్చి చెప్పి, వైశాల్యములను గూర్చియు, ఘనఫలములనుగూర్చియు కూడ చెప్పుచుచున్నది. ఘనఫలములను గూర్చి చెప్పసూత్రములు చాలవఱకు దోషభూయిష్టములుగ నున్నవి.

“నూచీఘనఫలము (Vol. of a pyramid) = $\frac{1}{2}$ భూమి $\times$ అంబము” అని యీ గ్రంథమున నున్నది. దీనితరువాతి ఖగోళశాస్త్రసాంప్రదాయము గల గణితభాగ (Semi-astronomical section) మున్నది. దీనియందు వృత్తమునుగూర్చియు, ఛాయలనుగూర్చిన ప్రశ్నోనుగూర్చియు, నిట్టి మఱికొన్నివిషయములను గూర్చియు ప్రకటింపఁచున్నాడు.

౨౨ బీజగణితవిభాగమునందు మొదటి “స” సహజాంశములయొక్క ప్రథమ,ద్వితీయ, తృతీయ ఘాతములమొత్తములను గనుగొనువిధులను చెల్పియున్నాడు. వర్గాత్మక సమీకరణపు సాధారణవివరణమును (The general solution of a quadratic equation) ప్రథమఘాతసమకాలిక సమీకరణముల (Simultaneous equations of the first degree) వివరణముల నొకకొన్నిటినిచెల్పియున్నాడు. సమకాలిక సమీకరణముల సాధారణవివరణమును శరంపరాభిన్నముల (Continued fraction) విధి నుపయోగించి ఫలముల గనుగనుగొనుటకు యత్నముచేసినవానిలో నీతడే ప్రథముడు. ఈతడు గ్రంథమున వ్రాసిన సూత్ర మంగయధార్మమైనట్లగనడదు. కాని వీరి యాశయము మాత్రము జ్ఞాఘనీయము. ఈవిధినిగూర్చి మిక్కిలి విస్తరించి వ్రాసి, చదువరుల నాశ్చర్యమగుదుగ నొనర్చు సామర్థ్యమును బ్రకటింపఁ బ్రహ్మగుప్తభాస్కరులకల్పనలకు మార్గదర్శకముగ వర్తింపఁ దీయార్థభట్టియవిభాగమే యని జేత చెప్పవక్కలలేదు. దీనియందుగల యంకలతో గూడిన సమీకరణవ్యాపారముల వరసచూడ దశాంశకలసవిధిని యీతడెఱిగియేయున్నట్లు ద్యోతకమగుచున్నది.

వాన ప్రస్థని విభ్రమము

శ్రీ శివశంకర శాస్త్రిగారు, (సాహితీసమితి సభాపతి)

౪

దేవి, యానేత్రములకు యాదృచ్ఛికముగఁ
దృష్టశోపాక రూప సందర్శనాభి
సిద్ధికయి యెన్నిసార్లు నిర్మితి నో తెలియ
దహహ! వాతాయనముల కభిముఖముగ.

విమలకమనీ నవదనారవిందదివ్య
వీక్షణమీగర క్తి దేవీ, త్వడీయ
సౌధవవిధమునకు వెన్నిసార్లు తీర్థ
యాత్ర సర్పితికో తెల్ప వలవి కాదు!

అమలసంజీవనాషధం బై నగదు
శాంతరమ్యకృపాకటాక్షంబు కొఱకు
చెలగి హర్మ్యమునకుఁ బ్రదక్షిణము లెన్ని
చేసెతి నో దేవి, లెక్కించి చెప్పలేను!

హృదయభారఘనధాన్వంతవిదళనాచ్చ
చంద్రికాకాంతిపూరయమ్మన్నవోజ్ఞ
దివ్యదరహాసమునకు మందిరములోని
కెన్నిసారులు వచ్చితి నెఱక లేదు!

౬

వీతరాగులు సంత్య కవివిధములు
కలుగరాదులు బుద్ధిగురులు దేవి!

కలపు పారల కెల్ల సంఘమ్ము బుద్ధ
దేవతాను ధర్మ మనియెడి "త్రిశరణములు."

సతతహృదయాంతరావజ్ఞాన్వయామాన
దివ్యవిమలానురాగసంవీ ప్తిశాలి,
నఖరముల మార్గకలితభోగాభిరతుఁడః
దేవి, ఉన్నవి నాకును త్రిశరణములు!

నిన్ను వర్ణించి నీయెడ నిరుపమాను
రాగ మునయింపఁ జేసిన రమ్యమూర్తి
ఆర్త హృదయఁడు మామక ప్రాణసఖుని
యమృతనివ్వండి వాక్కుల నాశ్రయింతు!

అఖలశృంగారనిధి జగదాశ్రయండు
భక్తవాంఛితనిఘనసంపత్ప్రదండు
నన్ను నినుఁ గూర్చు రాధికానాథదేవు
సంప్రేమకేరుహంబుల నాశ్రయింతు!

నాదిలోచనతారపు నాడుహృదయ
రాజ్యలక్ష్మివి శృంగారరససరసివి
నాతపఃఫలనిధివి ప్రాణమపు దేవి!
అటి వీడుకటాక్షంబు నాశ్రయింతు!

౮

మినుకు మినుకుని రిక్కలు మెఱయుచుండె
నావరించెను జులకుబ్బు లాకనమ్ము
నదురుగాఁ దోచుచుండె మహాధరమ్ము
చార్చ్యములఁ బాదపక్ష్మిని పరగుచుండె.

కలరవంబున బందరుకాల్వ మిగుల
నింపు లొక్కెడిగతిఁ బ్రవహించుచుండె
నీరచేఱును బ్రాకించి కూరుచుండిఁ
బ్రాణసఖుతోడ నందలి పడవ మీద.

తన్నధురరాత్రి వేళఁ దల్పొంత మెల్ల
నిరజ్జనమనోహరంబయి నెగడుచుండె
శ్రవణగోచరమగుచుండె శాంతరీతిఁ
గృష్ణవేణీ స్రవంతికాగ్నిరవము.

మందనవనకుమారుడు మధురగతిని
కోమలము లైన మాదు ముంగురులతోడ
లలితమా నుత్తరీయాంచలములతోడ
నాడుచుండెను నయాటలను పడమ్ము.

నిన్ను వర్ణించె నప్పుడు నిస్తులముగ
భావభరమున నాగిరాండేవి దివ్య
స్రస్యచిందుకదంబకాస్వాదవిమల
మంజులకవిత్వభోరణి మత్సరుండు!

శ్రవణయుగళిమార్గంబున నర్వగాత్ర
మాక్రమించితి వల్లన నపుడు దేవిః
అభలభువనమ్ము విస్మృతమయ్యె నెదుట
సీమనోహరమాంబు నిలుచు కతన!

హంసవల్కులచే నిషభాధిపతికి
భీమభూపాలపుత్రివైఁ బ్రేమనోలె
ఆపువాక్యము లాలించినంత నాకుఁ
బ్రణయ ముదయించి సీయెడఁ బరిభవితై.

విజయవాడ పురమ్మును విడిచి యవలఁ
గృష్ణవేణీమహాతరంగిణిఁ దరించి
తూర్పు కనుమల దాటుచుఁ దుదకు నాదు
మానసము చేరె గుంటూరు మండలమ్ము!

౧౧

విరహసంతాపభరమున వేగివేగి
త్వన్ముఖసుధాంశులింబనందర్యనాభి
రతిని నిల్పితి మీహార్యరమ్యవట్ట
భంగచాలీలనత్సరోభాగమందు.

అంగణవిరాజమాననవ్యామృదిటపి
లలితకుసుమపరమేశ్వరిపారిఁ దెచ్చి
గంధవాహకుమారుడు కరుణతోడ
నాకు నామోద మొనగూర్చినాఁడు దేవి!

దీపికల్ నవనాంతర నళమందు
వెల్లుచున్నవి తారకాచిలరసమున;
మురుపు గుల్కెడి భవదీయముఖసుధాంశు
లింబ ముదయింపలేదు సంప్రీతి నెఱవ!

నిష్ఫలం లింక నిచ్చట నిలుచు టరుచు
మది నిరాశను వ్యధచెంది మరల నుంక
అటువాహతిరస్కరిణ్యంతరోడి
తేందుమండల మట్లు కాన్పించినావు!

దుస్సహవిరహభారదోదూయమాన
మానసము చల్లబడియె నమందలీల
భవ్యమందారకల్పకపారిజాత
పల్లవరసాభిషేకంబు భంగి నపుడు.

ధవళకాశేయపరిధానభారితవయి
దేహాలత హేమదీధితిఁ దేజిల్లి
వల్లుగమనంబుతో సీపు వచ్చునపుడు
కేవలము లక్ష్మీవనియెడి భావ మొదలె!

అమృతచిందుకదంబకవ్యుదిహృదయ
హానివిస్ఫారితవిలోచనాబ్జయుగళి
నిడుగా నీవు నామీద నిల్వినపుడు
లయము నెందితి మాధుర్యలహరిలోన
ద్వారదేశమునుండి తత్సార్వస్వసీమ
కతిమృదుమనోజ్జగతిని నీ వరిగి దేవి
ఇంతలో రత్నపుత్రిక పీలతోడఁ
గ్రమ్మరిలినావు ద్వారోజకంఠమువలె!

అలనవలితిములై యీషదార్ద్రములయి
ముగ్ధహరిణీవిలోకనస్నిగ్ధము లయి
యలరుసినేత్రకోణనిర్యత్కటాక్ష
పంక్తులకు నైతిఁ బాత్రము ప్రణయమూర్తి!
మధురభావావశీలనస్మతిని నేను
మధురిమముకన్న మధురమా మధురమూర్తి
మధురయామిని వేళ నీమధురిమమునఁ
బూర్ణముగ ముగ్ధభావము పొందినాఁడ!

౧౭

పొద్దులకు నాకు బుద్ధిలోఁ బ్రణయమూర్తి!
అరయ నెంతటి తారతమ్యంబు కలదు!
ఉభయులకుఁగూడ సాదృశ్యమున్న దొకటః
నాకు వారలకును “త్రిరత్నములు” కలవు!

నిక్కలం బయి సంస్తవనీయ మగుచు
నున్నుకోత్తిప్తమత్కర్ణయుగ్మమునకు
దివ్యభూషాయమానమై తేజరిల్లు
త్వన్మణగణంబు ప్రథమరత్నంబుదేవి!

చతురవాణీ లన ద్రంభజాత పతన

సక్తదృఢమత్యనాదృతసమయ మగుచు
నక్కజము గొల్పు నీదు విద్యాభిసరితి
తరళహృద్యైతియరత్నంబు దేవి!

ధీరగంభీరశాంతమదీయహృదయ
చలన మొనరించి మరల సంసారవాంఛ
పాడమఁ దేసి నీ కమృతంపుఁబూత యైన
రమ్యలావణ్యము తృతీయరత్న మపుర!
అమలినములైన యీ త్రిరత్నముల దేవి!
స్తవము చేయుచునుండు న క్కండివంబు
స్వాతంత్ర్యసంస్థితమా వ్యధాధ్వంతజటలి
తెరలుచుండును పీనిదీధితులచేత!

తరుణమార్తంధరుచిహితే నరుణమగుచు
జృంభితాంధోరుహముభాతి స్మేరమగుచు
వృకుశరీషనంద ర్తికాశేశలమయి
యలరు నీచాదయగళి ధ్యేయంబు నాకు!

వికసితనరోజునిర్మిద్రవిధ్రమంబు
పూర్ణిమాచంద్రనిలనంస్ఫూర్తిశాలి
ఇందిరామందిరము సుధాపీఠమకలశ
మగు భవద్వదనంబు ధ్యేయంబు నాకు!

పుల్లనీలోత్పలప్రభాపుంజ మగుచు
నమలబాదామఫలహంపహరియగుచు
మంజులాకర్ణవిశ్రాంతిమహితమగుచు
నలరు నీనేత్రయుగళి ధ్యేయంబు నాకు!

వాసవమణిద్యుతిచ్ఛటాభాసురంబు
చిక్కణతమాలదీధిస్నిగ్ధముగ్ధ
మాకళిందపమతాతరంగాభిరామ
మగు భవత్క్రైశికంబు ధ్యేయంబు నాకు!

౧౮

అపుర! నాకంటె నెంతటియధికవిశద
పుణ్య మొనరించె మీఁదంటి పొగడ తరువు!
వివిధోత్తుల నిన్ను సేవించుచుండు
యోగదేవ ఫలముల నొందుచుండు!

ఆయతగవాక్షపార్శ్వవేత్తాననమ్ము
నధివసించి పికాంగనామధురభాతి
నరనకావ్యము బరియించు నమయమందఁ
జల్లదన మిచ్చు వకుళవృక్షంబు నీకు.

క్లాంతి గని నీవు మధ్యాహ్న కాలమందు
మృదులవర్ణంకతలమున మేను చేర్చ
నలుపు శీతలమారుతచాలనంబు
దాళవృంతాయమానమై తరువు నీకు.

చారువిమలసాయంతననమయములను
మధురవిలసనమున నీవు మండనమ్ము
చేసికొనుచుండునపుడు విచిత్రవృత్త
విభ్రమము గొల్పు నీకు బృథ్వీరూపమ్ము.

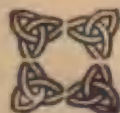
జాలమార్గమునందు నిష్ణానైవ
నీకు రజనిని వకుళావసీజ మమల
సౌరభవ్యాహ్ని గొల్పు విహరలీల
మధురభావోపవనదివ్యమార్గములను.

నీవు తల్పశయానవై నిదుర వోవఁ
గన్నుగవ మూయ వకుళవృక్షంబు నీకు
మండనవనచలత్పర్ణ మర్మరంపు
మృదులగానముతో స్వామి మొదవఁజేయు.

నీవు కరుణాతరంగితనేత్రయుగళి
వేడ్క సారించు వేళల వృక్షరాజు
నమ్మవోదితనంచలనమ్ము గ్రమ్ము
గంపమానవత్సావశీతవమున.

కుసుమములు సంగ్రహించెడి కోర్కె నీకు
మృదులహస్తసంస్పర్శచే నుదితమైన
వేడఁగు మూటకొనుచుండు వృక్షరాజు
భూరినంధ మంతయాభిపుష్పమిషను.

అవుర! నాకంటె నెంతటి యధికవిశద
పుణ్య మొనరించె మీయింటి పొగడతరువు!
వివిధరీతుల నిన్ను సేవించుచుండు
యోగ్యమైన ఫలమ్ముల నొందుచుండు!

ధర్మశాస్త్రము - మహామహేంద్రజాలము

వాసో సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు

శ్యామవధాని పరసింహాశాస్త్రి ప్రవేశించుడు.

రంగము: శ్రీకృష్ణనిలాస గ్రంథాలయము.

శ్యామవధాని:—పరసింహాశాస్త్రి! ధర్మశాస్త్ర విజ్ఞాన మహేంద్రజాలమును ఉ గాదిపంచకలోచనవిజ్ఞానా? చాలకమామిగా నున్నది కాదు!

పరసింహాశాస్త్రి:—ధర్మశాస్త్రంసంగతి తెలియనివాళ్లకు కాగానే యుంటుంది.

శ్యామ:—మొదటియాక్షేపములన్నీ పారలంకరితే కాని ప్రాయశ్చిత్తం తమ-హాలోమాత్రం పీడితావధుండా కారికలను కురిపించి తమసేదాంతమును గురువుగారు బలపర్చుచున్నారు కారు!

పర:—అవధానా! తెయితక్కులపవన, దమదిక్కులపాల వలె, అర్థం పర్థం లేవిమాటలపాదాహించికి నీవు మెచ్చుతావు గాని పండితులు మెచ్చరా?

శ్యామ:—నీమాటలువింటే వాదోర్థులనుకురున్నం. ఆరే పురోదో చూపించుమో!

పర:—ఏథలంలో చూపించమన్నావు?

శ్యా:—శ్లో. అకామర: కృతే పాపే ప్రాయశ్చిత్తం విదు ర్ముఖాః; కామకారం కృతే లిప్యాహా' రేతే శ్రుతినిదర్శనాత్. అని మనువు "ఏకే" అనుటలో మతాంతరము చస్వరసనిమ కలిపి యున్నాడు. కాబట్టి కామకృతంలో ప్రాయశ్చిత్తంలేదు. కామ్యిల్లా! దీనిలో తప్పేమి యున్నది?

పర:—దీనిలో బండరీపు ఉన్నది చూడు "శ్రుతినిదర్శనాత్" అనే పాతూపవ్యాసముయొక్క అర్థమునువిచారినే అతిప్రసవయలంపకుతుంది. వేదములో కామకృత మహాపాతకములకు ప్రాయశ్చిత్తము పుష్కలముగా చెప్పుడియున్నది. కాబట్టి కామకృతంలో మాడా ప్రాయశ్చిత్తం కలదని కొండ్లయ ఆచార్యులు చెప్పిరి అని దానితార్కికము. వేదంలో చెప్పుడి వదే అస్వరసము, మతాంతరము ఆప్రమాదము,

అంటే మన ఆ సీకర్వము మహావృత్తము మనవైకర్వము ఏయేట్లో కలుస్తవి? మనుజే. శ్లో. ధర్మం లిక్ష్వాసమానానాం ప్రమాణం ప్రథమం శ్రుతిః ఆవగా ధర్మవిగ్లయమునకు వేదమే ముఖ్యప్రమాణము అని చెప్పియున్నాడు. "ఏకే" అనుపదము సర్వత్ర అస్వరసతామాదకము కాదు. ఉజ్వల మన్నది, మన్నగు భాష్యములలో "ఏకే ఆచార్యా" అని వ్యాఖ్యానమును చేసియున్నారు.

గారము:—నూ. త్రిలోహ పరిమృతేత్, ద్వి రిశ్యేత్, పశ్య దుపస్యతేత్, ద్వి రిశ్యేత్; ఈరెండుస్థలములలోను రుబ్ధవికల్పము. అస్వరసకలేదు.

నూ:—"త స్వాశ్రమవికల్పమేకబ్రాహ్మణీ" ఇది బాహ్యశ్రుతి లము. నేడును మనవారందరున్నా వికల్పమతిమునే ఆశ్రయిస్తూఉన్నామ గాని సమర్పయమును ఆశ్రయించలేదు.

కళశ్రుతి:—అ స్తీశ్యేత్; నా య మస్తీ పైశ్" ఈరెండు మ్న మతాంతరములేనా?

నూ:—"మ డి శ్యేత్" ఇది మనువులిము.

ఇట్టివి శ్రుతిస్మృతులలో వేదమే గలవు. వాటి పరిచయంగలవారికి "ఏకే"అన్నది సర్వత్ర అస్వరసతా మారోచని రోదదు. "ఏకే" అనుపదమునకు ముఖ్య, అన్య, వేద, అ సేల్యములే యున్నవి గాని నింద్యార్థము లేదు. మాధవాచార్యులుంగారు "గవాలంభవయో శ్రీ" యు" అనుశ్లోకవ్యాఖ్యలో "అకామర: కృతే పాపే" అనే యీతదనమునే ఉదాహరించి వనువుకు ప్రాయశ్చిత్త సన్యాసనాదులలో మొదటివానినిగా వేర్కొన్నాడు. వేదవేదాంగభాష్యకర్తలునుమాధవునకు మనపాటిపాండిత్యం లేక పోలేడు. మనువును అవైదికునిచేయుటకం లే శ్రుతికిన్నీ మనువునకున్నా, కామకృతములలో ప్రాయశ్చిత్తము ఇష్టమని చెప్పకే సస్వరసము. మనువు దీనిపైశ్లోము. "కామకృత కృతం మహా త్నాయ

స్మితే పృథగ్విధౌ" అని విష్ణుప్రభుగా కామకృతము నకు ప్రాయశ్చిత్తమును విధించియున్నాడు.

శ్యామః—కామరూప! ఆశ్రుతియేదో యాచిస్తావా?

పరః—మల్లకభట్టగాత్రే ఆశ్రుతిని వ్యాఖ్యిగా యాచించినారు. శ్లో. ఇంద్రో యతీక పాలావృక్షేభ్యః ప్రాయశ్చిత్తైః తి మల్లికా వా గేత్య నమతే; సప్రజా పతి మహాధావతే; తస్యా త్రి ముసహాయం ప్రాయశ్చిత్త" ఇతి.

తా. ఇంద్రుడు యతులను మృగముచే కరివించి చంపించినాడు. వానికి బ్రహ్మహత్య మట్లుకన్పించి, బ్రహ్మదేవునివద్దకుపోయి మొరపెట్టగా ఉపహావ్యకుణే ప్రాయశ్చిత్తమును విధించినాడు. అని ఈవిధంగా శ్రుతిలో కామకృతమునకు ప్రాయశ్చిత్తం ఉండుమనేట మనువుమూర్తి ప్రాయశ్చిత్తం ఇచ్చుచే అని సిద్ధాంతము.

శ్యామః—కామరూప! వాగ్దత్తమే భుజ్జీవతి. ఇంద్రుడు చచ్చిన యతులను మృగములకు చేసినాడో? లేక శ్రుతిని యతులను మృగములకు చేసినాడా? శ్రుతిలో పాత్యాజ్ఞాపకము లేదుకదా!

పరః—అతథామృ! నీకున్నా తిర్యగము కాగా ముగిసి పదిలే.

ఈకృత వేదంలో మారునాలుగు స్థలములలో చెప్పబడినది.

"శ్లో. యతీవా మవ్యమావానాగం కీర్తానీ పరాపరక తా ఉ త్తరవేద్యా అవక్. ఇతి"

ఇంద్రుడు కర్మచక్రపాతి. యతులు కర్మశ్యాసులు. ఆశోపంచేతిను యజ్ఞంలో ఉత్తరవేదివద్దకు మృగముచే కరివించి చంపించినాడు. ఇది బుద్ధిహింసకే. విద్యా రణ్యభాష్యమును చూడుము. మల్లకభట్ట మనసలెనే వేదవేదాభిప్రాయములేని భట్టాచారికాదు. ఇంకనూ ఆ పాశ్రుతులు కామకృత మహాపాతకములకు ప్రాయశ్చిత్తమును చెప్పవచ్చును. శ్లో. ఏషా వా సర్వా ప్రాయశ్చిత్తి తరతి సర్వపాపానం తరతి బ్రహ్మహత్యాం యోఽశ్వమేగేన యజతే. బ్రహ్మహత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి. భ్రూహత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి; వీరహత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి. ఇట్టివి అనేక శ్రుతులు బ్రహ్మహత్యా దిమహాపాతకములకు కామకృతములకు ప్రాయశ్చిత్తమును

విధిస్తూ ఉన్నవి. శ్రోత్రీయులు స్వీకృతులు వింకే. వప్యతాదు. వైవ యోగిగా యజ్ఞేంద్రుల వేయకును.

శ్యామః—ఈప్రశ్న మహామహాపాండవబాలవారికి తాముగని కల్లకభట్టకగా విని చేసినాడు. సమాధానమును మృగముచే చెప్పితివితే.

పరః—ఎన్ని ప్రమాదములను, యతులను, మహా సమాధానమును చెప్పినా నీవల్లదిని నీవు విడుచువాడవు కావు.

శ్యామః—శ్లో. ప్రాయశ్చిత్తీయతాం ప్రాప్య వైవా త్పూర్వకృతేన వాఃప సంసర్గం వ్రతే త్వద్భిః ప్రాయశ్చిత్తే లక్ష్మణే ద్విజాః. దీనిలోమూడూ "వైవాత్" అనుపదముచే అనివ్యాకృతములకే మనువు ప్రాయశ్చిత్తమును చెప్పినాడుకదా!

పరః—పురోహిత్తరసందర్శముల తరుగనివారి కల్లక వనపదవచ్చును. అది కలలుల పొరపాటు.

శ్యామః—శ్లో. అతర్వ నిహితం కర్మ నిందితం చ సమాచరన్, ప్రపక్త కేంద్రియార్థేషు ప్రాయశ్చిత్తీయతే పరః.

తా. విహితకర్మలను చేయక పాపులచేతనున్న నిందితకర్మలను చేయబడేదనున్న ఇంద్రియార్థప్రసక్తు (పొగలంపలు) సమటచేతనున్న ప్రాయశ్చిత్తార్థప్రసక్తులనున్నాడు. శ్లో. ఇంద్రమూర్తేషు సర్వేషున ప్రసక్త్యేరి కామతః" అని స్మృత్యంతరవచనముచే కామకృతము లయిక ఇంద్రియార్థప్రసక్తులే ప్రాయశ్చిత్తమితి చెప్పవలసి స్పష్టమగును. "రర శ్లో. కామకారకృతే ప్యాహు రేతే శ్రుతివివర్ధనాత్. కగ శ్లో. కామకర్మకృతం మహా తాప్రియశ్చితైః పృథగ్ సిద్ధైః." అని నీకామకృతమునకు ప్రాయశ్చిత్తమును చెప్పినమనువు కల న శ్లోకములో అనివ్యాకృతములకే ప్రాయశ్చిత్తమని స్వోక్తివిరోధముగా చూచిందువా?

శ్యామః—"వైవాత్" అంటే అర్థమేమి?

పరః—దానికి మల్లకభట్ట యొక్కవ్యాఖ్యానమును చూడు "ప్రాయశ్చిత్తీయతామితి వైవాత్ ప్రమాదాత్. అన్యకీరకృతేన పూర్వజన్మార్థితేన చ ముక్తతేన తయలోగాదిభి మ్నాదితేన ప్రాయశ్చిత్తీయతాం ప్రాప్య అపరేప్రాయశ్చిత్తే పాపభి పునా యజనాదినా సంసర్గం మగ్నైవ్." అని

తా. గతజన్మలో బ్రహ్మహత్య మొనరించువా నుమీకు చేసినవారికి ఈజన్మలో క్షయలోగము, పుష్టిగో స్తు, పుష్టిపన్ను మొదలయిన చెడులన్నియులు కనపడును. అదిన్నీ మూలను జట్టి గతజన్మపాపపుష్కరాపమును తోసి కొని వాటికిన్నీ విహిరప్రాయస్చిత్తమును చేయుచు కొవక సత్పురుషులతో సంపర్కము చేయకూడదని యా క్షోకములో నిరూపించినాడుకాని అనిష్కారములచే ప్రాయస్చిత్తమని నిరూపించలేదు. వీని రెండువాయి శ్లోక ములను చూడుము. “ర. 2. ఇహ దుశ్చరితైః కేచిత్ కేచి త్పూర్వకృతేషు. ర. 3. సువర్ణేనోరః కావశ్యం మరా పః శ్యావ పరితాం” అని చెప్పినాడు.

శ్యామః—పూర్వోద్ధరపదార్థాలను బాగా కప్పివేసి ఇంద్రజాలం తమామగా నీ చేపివారు. నోధపక్షాదితే. వరః—ఇంద్రజాలమే కాదు. విసుగునాకేత్తి పసపాదా అంటే.

శ్యామః—కాదుల్లా! ఇంకా కనుఖ్యప్రశ్నకు సమా ధానం చెప్పము.

శ్లో. ఇయం విశుద్ధి మదితా ప్రమాప్య కామతోన్విజమ్ కామతో బ్రాహ్మణవధే నిష్క్రూతి ర్నవిధీయతే. అనియే చెప్పినాడు. ‘అవిధీయమానం’ అనగా అవిర్రేళ్ళం “మరణాంత మనిర్రేళ్ళం” అను పరిభాష చేతున్న “శ్మశ్శస్తి పరేనా దృతే” అను నిరతపహర్షినిచవయల చేతున్న మరణాంతప్రాయస్చిత్తం సిద్ధిస్తున్నది కాదా!

అపరాధ్లు! వ్యాకరణజ్ఞానము దివ్యచోరంగా ఉన్నది. కావల్ ప్రవృత్త్యాంతముయనవిధిన్నీ, యప్రవృత్త్యాంత మయిన విర్రేళ్ళమున్ను తుల్యార్థకములెట్లు అగును? విధినిర్రేళ్ళములు భిన్నార్థకములు. కావుననే యేవ్యా ఖ్యాతియు నట్లు సమన్వయించలేదు. మల్లకభట్టు వ్యాఖ్య “ఇయం వితిః పరత్రప్రాయస్చిత్తం విశేషతః ఉపరేకమంతరేణ అకామతో బ్రాహ్మణవధే అభి హితం. కామరస్తు బ్రాహ్మణవధేనీయం నిష్క్రూతిః నైరే ప్రాయస్చిత్తం కిం ర్వితోన్విజాథక మరణాంత్య మితి ప్రాయస్చిత్త గౌరవాత్థం స తు ప్రాయస్చిత్తభావాత్థం ‘కామరస్తు కృతం మోహప్రాయస్చిత్తేః పుష్కస్తితే’ తితి పూర్వోక్తవిధాతో” ఇతి.

తా. పూర్వార్థమందున్న “ఇయం” అను సర్వ వాచకు ఉద్ధరవాక్యమందున్న “నిష్క్రూతి” అను పర మునకు విశేషణముగా సమన్వయించి అకామకృతిము నకు ఈపూర్వోక్త ద్వారకవార్షిక ప్రాయస్చిత్తము విహితమనిన్నీ, కామకృతిమునకు ఈ ద్వారకవార్షిక ప్రాయము విధించబడవనిన్నీ చెప్పి వైన్యగూఢమున్ను, మరణాంతికాయున్ను కామకృతిమునకు విహిరప్రాయస్చిత్త ములని చెప్పి ప్రాయస్చిత్తమే లేదంటే మనువుకు పోవత్తివిరోధమును చూపి సరసంగా సమన్వయించి వారు.

శ్లో. ‘ఇయం’ అంటే ఒక్కవ్యాపకవార్షికమునకు గ్రహణమెట్లు? మనువు దీనికి పూర్వమందు ద్వారకవార్షిక మును, మరణాంతికమును, అశ్వమేధమును, ఇంటి మరిగిన్నిటిని చెప్పినాడు కాదా?

వరః—అవును; ఆపతే ప్రకారము సమన్వయముచేసి చూడుము.

శ్యామః—“అకామతః ద్విజం ప్రమాప్య ఇయం విశుద్ధి ద్వారకవార్షికం మరణాంతికం అశ్వమేధాదిత ఉచితా” ఉక్తాఅంటే అకామకృతిమునకే మరణాంతిక ముమాడా సిద్ధిస్తుంది.

వరః—అపరాధ్లు! మహామహేంద్రజాలవా సంగోశే “ప్రాణాంతికం దియక్రోధం... తిత్కామకార విషయం” అని యున్నదిగదా. మరణాంతికప్రాయస్చిత్తము అకామకృతిమునకు చెప్పితే శ్మశ్శస్తిం రేఖవిరోధము రాదా? ఇంటే కావ యిదివరకే మరణాంతికమును మనువు విధించియుంటే తిరిగీ యక్కడ “సవిధీయతే” అవిధీయమానం అవిర్రేళ్ళం మరణాంతికం” అని ప్రాత్రగా మరణాంతికమును విధించలే! అకామకృతిమునకు కామకృతిమునకు రెంటి కిన్నీ మరణాంతిక ప్రాయస్చిత్తము మనువుచే విధిం పుడునా? ఆలోచింపుము.

శ్యామః—“ఇయం” అను సర్వవాచకు పూర్వోక్తబ్రహ్మ హత్యా ప్రాయస్చిత్తముల నన్నిటిని గ్రహించుటకు వీలులేదని యిప్పుడు స్పష్టమయినది. కాని ద్వారక వార్షికమునే గ్రహించుటకు ఉపపత్తి యింకను కన

నుండవలయునని యాతఁడు భీతి నొందినను. నడిచుచు
 లను విడిచి యాయల పరదేశమున నుండగలవా యని
 యాతఁడు సంశయించెను. కాని యిప్పుడారనికన్నులకల్లెడ
 లను చెలియలి చెలికత్తెలే యగవడిరి. మాలతిమాలమునఁ
 దా నందఱికిని దగ్గఱబంధువునమందుట కారణ దెంతయు
 సంభవించెను. ఇంటను బాతకాలలోను చెలికత్తెలు మాల
 తిమట్టును పండ్లగంపమట్టునువలె నమిగూడి యుండుదురు.
 వారి కందఱికి మాలతివట్లు నింఠ చెఱిమిగలుగుటకుఁ గార
 గము లేకపోలేదు. మాలతి మన్వభావముగలబాలిక ఈ
 క్రొత్తదేశపుబాలిక యుచ్చారణము, పాపదగట్టుకొనుట,
 జడయుడుమగొనుట మొదలగు చిన్న పను లన్నియుఁ దెలు
 నుబాలకుడు వింతలే. క్రొత్త పీఠివనవతుక మాలతి చెఱిమియే
 వారి హృదయముల నాకర్షించెను. గంజాము బాలిక
 లెట్లు పయలు చేసికొనెన రని యొక తెలికత్తె యడు
 గును. తలదువ్వకొడవపు దోఢిబాలిక లోరపాపట
 యెట్లు తీసికొందురని వేరొకతె ప్రశ్నించును. వారి
 దేశమున బాలికలు జడలో యుడుమగొను “చెయ్యిసం
 పెంగ” పూపు లెటులుండునని యింకొకసహచరి యచ్చె
 రువొంది యడుగును. తెలుగుబాలికలు తిన్న వేయు
 లెక్కలేని యిప్పిళ్ళిముల శ్రమయు విడివిగొనక, వా
 రికి మఱింత నోరూరునట్టుగ నుత్తరము లిచ్చుపైపుకృము
 మాలతిలే కలదు. వినినకొలది నింకను ఓఢిదేశమును
 గఱింపియే చెప్పవని యా మెమట్టు వారు మాండుదురు,
 పట్టిపాటలలోనే కాక, చదువునందును మాలతి వారిని
 మించెను. కావుననే తెలపుటకు ముందు చేయఁబడిన పరీ
 క్షలో మాలతి తనతరగతి బాలికలలో మొదటి దగుట
 చేరి, గొప్పలమామానమును బడసెను.

శశిభూషణుఁడు

శశిభూషణుఁడును దన చిల్లలివలెనే బహుచరుల
 హృదయముల నాకర్షించెను. సామాన్యవిద్యార్థులవలె
 నతఁడు భవనీయగ్రంథములే మోక్షదాయకములని నమ్మి
 యుండువాఁడు కాఁడు. ఎంతో కృప కోర్చి, సవిమ
 ర్శముగ నుద్బంధపరిచముఁ జేయును. ఇంతియ కాదు.
 అతఁడు విద్యార్థులకు తనశొక్కనిలే కాక, చేతయు
 లందఱికిని కేమానరెవను సుమద్దేశము గలవాఁడు. చేత
 తేమానెచ్చుచుచులగు కార్యములందుఁ బాల్పాపములందు

ననుట యాతని ముఖ్యాశయము. కావుననే యాపట్టి
 గమునందలి “సంఘోక్షివనసహజము”న కారఁడు సహో
 య కార్యవర్షి యయ్యెను.

శశిభూషణుఁడు తాను జరుపుకొనుట కేర్ప
 టుచున్న చిన్నగది రానురాను విన్నలు పెద్దలు
 విద్యార్థులు విద్యార్థితులును నీటికనమయమునఁ గార్యా
 లోచనము చలుపుటకువచ్చు రచ్చపట్టయ్యెను. తాను
 గంజామునుండలయన మన్న వృథు ఆంధ్రులకును ఓద్రుల
 కును గల వైషమ్యము లలంఘనీయములని శశిభూషణుఁ
 డు తలంచుచుండెడివాఁడు. “హమ్మ క్రాహ్మలు కొండ
 గ్రామాల”ని యాంధ్రుల నోద్రులను, “వడ్డివారు మడ్డి
 వార”ని యోద్రులను తెలుగువారును కలిచేసి ఒండో
 రులును ద్వేషబుద్ధితో నిందించుచునికి ఆతని కెలుకయే.
 కాని యన్యదేశయుఁడగుతా నాంధ్రదేశ కేంద్రస్థానమగు
 కొకపట్టణమున నిపు డొంటరిగ నున్నను, తెలుగువారు
 తనయొడల వనూయలేక మీయనిక్కిలి తనతోఁ గలసి
 పెలసి యుండుట చూడఁగా, వాతని కాశ్చర్యము గలిగి,
 దేశపితైక కార్యములవట్లు నందఱు కేళిభావము గలంగనని
 యాతఁడు సిద్ధాంతము చేసికొనెను. కేసుబద్ధిచరిత్ర ప్రజా
 క్షేమము నొడఁబూచ్చుపట్టిదేశసేవ చేయుటకే యాతఁడు
 పూనియుండెను.

ము ర హ రి

శశిభూషణపాధీకి గల తెలుగు మిత్రులలో ముర
 పారిముఖ్యుఁడు. ఇతనికి దేశోక్షివనసహజుల కార్య
 ములవట్లు పాధీకిగల యుత్సాహమున్నను, ప్రైమాత్ర
 పుట్టు గానఁబడువాఁడు కాఁడు. శ్రోతలకు హృదయగం
 జకముగ పాధీ యుక్తేయతో సభలోఁ బ్రవర్తించు
 నపుడు, మురపారి పుల్లవిలుపురూపు యొకటి ననుమఁ
 బ్రయోగించి, యుపన్యాసమునకాల్గి ను బంపములు గల్పిం
 చును. వాదనోపాగానుండలి విజయము నభిలషించి ముర
 పారి యెట్లు చేయవచ్చుకాఁడని యాఁడుచువురి హృద
 యముల వెలిగిన మిత్రులకుఁ దెలియును. పాధీవలె ముర
 పారి వాచాటఁడు కాదనియు, కార్యకూరుఁడనియు
 వందలు తెలియియున్నాడు.

ఒకనాఁటి సాయంకాలము గోదావరినదియొడ్డున
 చిల్లగారి నేదింపుడు మురపారి శశిభూషణుఁడు సామాన్య

డి యుండిరి. వలయమారుతము వీడుచుండినను, గొప్ప విషయములను గుఱించి వీరికి శీత్రచర్చ జరుగుచుండటం చేరి మానసములు మాత్రము తపాతపాపములను బెను. ఇంకఁ గొలఁదికాలములోనే విద్యావరీపూర్తియై యుండువురు వాపట్టుకము విడిచి పోయెదను. తాను బరీక్షలో జయ మొంది, యుక్తగన్వీకారము చేసినతోడనే, లోలోపకారకార్యములందుఁ జనకుఁ గల యుమిలోత్పాపావను నుహోప్రవాహముందు జవలహ్వానములు ముప్పులు వేయనటులు గావించెదనని శశిధూషణుఁడు పలికెను. మురపారి యట్లు ప్రసంగింప నొల్లక, తన యొడ్డురొడుగు ముందైన నంతియనుండుననియును, నిక్కువముగ లోకము నుద్ధరింపఁగలది మాటలకంటె పనులే యనియును విక్కాసించెను. అంత వారిద్దఱికిని బ్రులమైనవాదము జరిగెను. కాని దానిపర్యవసావము, “కేమం కోపేన పూరయేత్” అనువిధముగఁ బరిణమింపక ఆది వారిహృదయములను మఱింతవిక్రభావముతోఁ గట్టునట్టిపూత్ర మయ్యెను. కుట్టుకుదన పాఠీ, “అటులై నయెడల నీ వీకార్యమునకుఁ సిద్ధముగ నున్నావా?” యని యనఁగఁగా, “మీ రిద్దఱుఁ సిద్ధముగ నున్న యెడల, నేనును సిద్ధమే,” యని మురపారి పలికెను. ప్రేమ యుట్టిపడు నట్టులు నంత వాదిత్రులొకరినొకరు కొంగరించుగాని, తమయిండ్లకు చెదలిపోయిరి.

అన్న చెల్లెండ సంభాషణము.

ఆరాత్రి మాలతీ శశిధూషణులకుఁ గంటఁ గూర్చు నాడెను. వాడుమాటలనింపడిని నిద్రమాటయే మఱచిరి. రాత్రి యగుట, తెల్లవాఁట, ఇవి రెండు మాత్రమే వాణిచ్చులకుఁ బొడగట్టెను. కాని, తెల్లవాఁట లోప నేన్నయుఁ జెల్లెండు దీర్ఘకాలానుభవము చుటఁ గాని లేలని విషయములయొద్ద వర్చలను గావించుగానిది. ఆసోదరీకోదరలకు జరిగిన రహస్యసంభాషణ మంతయు నిచట చెల్లెచ్చ నొకరలేదు. ఇంకఁ జెల్లవాఁటు నవఁగా శశిధూషణుఁడు చెల్లెలు మాటాడు కొనిరి:—

శశిధూషణుఁడు:—“కాని, అమ్మయ్యా! నీకారెని యందుఁ గలయనురాగము, ఇదియు శిష్టము నూచింపఁప నూచింప లేదే?”

మాలతీ:—“అవధరములేని ప్రసంగములకు అంగనం పోయూడవని.”

శశి:—“మనలేలిదండ్రులు నీ కీవేషవిలో వివాహము చేయఁబూని యున్నారనుమీ!”

మాలతీ:—“నీ వేమి చేయఁ బూని యున్నావు?”

శశి:—“పెద్దవారలందఁగా విన్నవారేమిచేయఁగలదు?”

మాలతీ:—“నాతోటితోట టిమ్మనమాధానము విద్యాధికుడగు పురుషునితోట వివేచనమున్న జే!”

శశి:—“కారు మాలతీ! నీవు మనసిచ్చి ధారాశముగ మాటాడుము.”

మాలతీ:—“అన్నయే నాకివిషయమున దారిచూపవలెను.”

శశి:—“ఏలే విషయము మరపారి నాకుఁ బాగవమానము.”

మాలతీ:—“అన్నయ్యకు నాకును హృదయ మెంతటియే.”

శశి:—“అతఁడే నీకుఁ దగినవరుడని భావించెదను.”

మాలతీ:—“వివే?”

శశి:—“మనజననీజనకులు పూర్వాచారపరాయణులగుటచేత ఓప్రవచనపు నాంగ్రహమునీ కీయరని నా భయము.”

మాలతీ:—“భయపడి యేమి లాభము?”

శశి:—“కాఁట్టి యేమి చేయవలెను?”

మాలతీ:—“నీకుఁ దెలియదా?”

శశి:—“అంతరాత్మ ప్రబోధముముందుట జవనీజనకుల పట్ల మనకున్న విధుల నొక్కొంత తగ్గింపవచ్చును.”

మాలతీ:—“భైరవముతో మెలఁగఁగలవారే యిట్లుచేయవలెను.”

శశి:—“చల్లీ! ఈవిషయమున విద మాటలకంటె గ్రియలే ముఖ్యమని నేను మురపారియొడలందుచున్నాను.”

మాలతీ:—“నన్నులనూడ మీలోఁ జేర్చుకొనండి.”

శశిధూషణుఁడు తనచెలియలి హృదయ మెఱింగి, తనప్రాణమిత్రమును మురపారివలయము తా నొనఁ గూర్చుకలిగినవయస కెంతయు సంతసించెను.

మాలతీ వివాహము

ఈ సంభాషణము జరిగిన రెండుమాఁడు దినముల నిమ్మల నొకనాఁటి ప్రాణికాలమున రాజమహేంద్రవరమున గోపాలస్వామి దేవళమునందలి మునిగుండపుము

పచ్చనితోరణములతోను, మందగమున రంగులతోను నలంకరింపఁబడియుండెను. ఒకమాత్రం వాచ్యములు ప్రాసములగుచుండెను. పదములలోఁ బాలమంది పోయినట్లుగా భాషను చేయుయొనఁబడెను. సంఘసంస్కరణాభిమానులు, వయస్సువచ్చిన స్త్రీలకంటె బాలికలు మెండుగ నుండిరి. పురోహితుఁడు గ్రుక్కత్రిప్పక, మంత్రము వేరించుచుండెను. ఆచార్యుఁడు గూడవీధివల్లదను వరుని విద్యాబుద్ధులను గుఱించియు, వస్తువుయొక్కాభివృద్ధి గూర్చియు, ప్రశంసించుచు నుండిరి. ఎట్టకేలకు వివాహము పరిసమాప్త మయ్యెను. పదములు మంత్రములు వదిలి యాశీర్వాదము లొసంగిరి. అగ్రతంబుల మెదటి తీయవలెనను సంగతి యపు యాలోచింపవచ్చెను. అంత వఱకు ప్రముఖుల యనుమతితోవ్వన, ఒకప్రక్కఁ గూర్చుండియుండు వయోవృద్ధులొద్దకు నూతనపథ్యావయలు వచ్చి, ఆయనకు మ్రొక్కి, ఆయనచేతిలో నగ్రతంబులను నుంచిరి. ఆయన మంత్రములకూలమున వారీర్పడింపక పోయి పోరలేవచ్చు మత్సాహమున నాలుక తడఁపించుచుండ, మాటి మాటికిని నవ్వుదగ్గ నాఁచుకొనుచు లేటతలులను మాటలతో నిట్లు పలికెను. “మరహా! మాతా! హిందూకాంతియొక్కమువకును, దేశాభివృద్ధికి, పరమపాథనమున సంపూర్ణతీయవివాహపథమున మీరు మార్గదర్శులై గన్యులైతిరి. మీరు నేడు యాపించిన దైవ్యమున కీశ్వరుని నేను మిగుల విమలించుచున్నాను. శోభూషణా! నీవుకవలించిన కాశ్యాత్పాహ మంతయు క్లాగునీయమైవది!” అని పలికి, తాను రచించినగ్రంథరాజము లానూత్మ సంపతులకు మొదటికట్టుముగ వొసంగెను. ఈయనయే, సంఘసంస్కరణోద్వేగమును మధ్యరింపుటకును, దేశోపకారకార్యములు జరుపుటకును తనపద్యవ్యయము భారపోసిన పంతులుగారని యయలు చెప్పకొనిరి. పథ్యావయల వభిసరించుచు పదములలో నశేకులు బహుమతులతో వారలను నుంచితేరిరి.

వివాహవేదికనుండి నూతనదంపతులు క్రిందికి దిగుచుండఁగానే, యపుడే వచ్చిన పొంగుండిమండి నిగి, పెండ్లివా రెక్కడనని యడుగుచు నుండెలు బాచుచును నిద్రలు ముదుఁబడి లచటికి విచ్చేరిరి. మీ విశ్వవాధపాధీయును, ఆయనభార్యయును, అని చెప్పవలయువా?

తనయనుమతితోనే మహాయానము చేయుచున్న యాయకాస్త్రీయనును అనాచారము నను వినాశముసంగతి రంత్రిమాలమున వెవ్వతో క్రిందటికనుననే వారికిఁ దలియఁబడితిరి! లేదనింపును నడియవచ్చు పెద్దపులివలె పాధీ యాగ్రహవేతపరవశుడై, తనతనయులకు సమీపించెను. కాని విధూవకులు తక్షణమే యాయనపాదముల కెరచి, యాయనదీపవలంబున కిది తాని తనమని చెప్పిరి. వ్యారసంపతులను దీవింపుడని పదమృ లాగ్నపెట్టినఁ గడ విడిది. అంత పాధీగారియొక్కయు, ఆయన భార్యయొక్కయు దీనపలంకుగాని అగ్రత పెండ్లిగడుతును పెండ్లి హింసురును, అవ్వడే పట్టాభిషేకమునొందిన తాతను నేతేరియువలె చేజిల్లిరి. కొనునని కొను రితను, గొంగిరిందిగిని, పాధీయు భార్యయు నానంద బాష్పములు విడిచిరి కాని కోపావల మంతటితోనే యువశమించెను.

తరువాతి వృత్తాంతము విపులముగఁ జెప్పవలసిన ములేదు. విశ్వవాధపాధీగారిపుడు వయోవృద్ధులై యున్నారు. వేదాంత కాలక్షేపములు నలుపుచు నీయన, “ఆర్యజనైక్యము” అను గ్రంథరాజము రచించుచునున్నారు. దానిలో గూడ వ్రాసిదు లిరువురును ప్రాచీనాచ్యులసంతతివారలే యనియును, వివాహసంబంధములు భోజన ప్రతిభోజనములును వారలలో నుండుట న్యాయమనియును నాని నిర్ధారణచేయుచు, దీనికి కలపిన క్లాస్ట్రప్రమాణములను జూపించుచున్నారు. శశిభూషణుఁడు ఆంధ్రదేశమున దోంగొప్ప యుద్ధోగమున నున్నాఁడు. దేశములోని సంఘసంస్కర్తలలో మీరు శేతెన్నికగన్నవారు. మాత్రీ మురహారు విజయవాటిక యందుఁ గాఁపురమున్నారు. న్యాయపాధివృత్తిఁ జేసి మీ మరహారి ఋజువర్తనముచేసిన పరోపకారహారి గురిచేరను నందఱిచే గౌరవించఁ బడుచున్నాఁడు. మీ పుత్రులు పుత్రిగిలును, ఆంధ్రులకు ఓస్రులకును గలను నిగదోల్పములు గలిగి పట్టిలుచున్నారు. మాతరి యిపుడు తెజనాథలో హిందూకాంతియొక్కాభివృద్ధియై యదేశ విధములఁ గృషిచేయుచున్నది. మాతరి కుసుమపుర బరిమళంబయలవలె మాతరి నుగగణములు, ఎల్లెడల వ్యాపకములై, శ్రీ బాహ్యుద్ధరణమువలె దోడ్పడుచున్నది.

సృఖము

కూచినుంచి వేంకటరాజు గారు

I

భక్త నిష్ఠితాంతఃపురవంక్తియందుఁ

జారుతర రత్నదీపిత సౌధమందు

నమల మణిమయ దివ్యవర్ణంకమందు

లాలితం బగు రూగుటయ్యాలలందు

నిలువజాలదు సౌఖ్యంబు నిశ్చయముగ.

కులుకుజవరాండ్ర వైవ వక్షోజములను

రంగురంగుల వయ్యెదకొంగులందుఁ

బలుకులందును సొంపుసంగదలయందుఁ

దళుకుదెళుకులఁజూపుల కలిమియందు

నిలువజాలదు సౌఖ్యంబు నిశ్చయముగ.

రాజితంబగు శారదరాత్రిలందుఁ

బంకువెన్నెల తెలిసిగ్గువంటలందు

సలలితంబగు సెలయేటి పైకతముల

మరునిశరములభరమున మనసు విఱుంగు

దామరననేత్రపైఁ గూర్చి దగిలితగలి

తెలి : గారంపుమాడ్కులఁ దలఁచితలఁచి

యింతిచెన్నా రుహయలుఁదానెంచియెంచి

ఘల్లుఘల్లువనివి గుండె జల్లుమనఁగ

దిక్కు పీఠించి ప్రేయసీ దేచూచి

యెట్టె విగియారఁ గాఁగిట నాదరించి

చెక్కు ముద్దాడి ముంగురుల్ చిక్కుదీసి

* * *

ప్రీతిఁ గ్రీడించు వేడుక క్రీడలందు

నిలువజాలదు సౌఖ్యంబు నిశ్చయముగ.

II

ప్రభితధనధాన్యరత్న సంపచ్చయంబుఁ

గరము గలిగియు నిఱుపేదనదునిబోలె

పేమకూపంబులోఁ బడి యీదుచుండి

చిల్లిగవ్వకు వినతుడై చేయిచూచు

నేదిసంతృప్తి? జనుల కింకేదిసుఖము?

ఆశ విడనాడకున్న సౌఖ్యంబు గలదె?

అరయ నిఖలలోకముల నాశానలంబు

మించి మూలముట్టుగను దహించుఁ గాన

లేదు సంతృప్తి; సంతృప్తి లేకయున్న

నిలువజాలదు సౌఖ్యంబు నిశ్చయముగ.

ఆశ దుర్భరచింతల కాన్పదంబు

చింతగల్గిన మనసున శాంతి కల్గ

యి లేకును శాంతి లేకున్నఁ దృప్తి లేదు

లేదు సౌఖ్యంబు తృప్తియే లేకయున్న.

శాంతి, సత్యంబు, శౌచంబు, శమము, దమము

గలిగి తృప్తను వీడి నిర్లభ్యులుగుచు

సఖులద్రుల కాధారమైనవాని

నాదిమధ్యాంతరహితుడై యలగువారి

బరమపావను సఖలాత్ము భక్తిఁగొలుచు

వాడెవో నుఖ; సంతోషి వాడె కాదె?

కుటుంబరావుగారి సంసారగోష్ఠి

వెలువలి వీరరాఘవస్వామి గారు, బి. ఏ., ఎల్. టి.

కుటుంబరావుగారు:—జీవుడిచేత సృష్టించబడి, మనుష్యుడిచేత పెన్నె లేబడిన, ఈమానవుడవలె చుకంటా ముఖ్యమైనపదార్థములలో ఒకటి అయి ఉన్నటువంటిది—నిచ్చెన.

అయితే ఒక ఇల్లుమార్చి ఇంకొక ఇంట్లోకి వెళ్లేటప్పుడు నిచ్చెన లేకపోతే, మన అశ్శపవేదాశాం. ఇంటికప్పు, గోడలూ, బూజులేమంటా ములుపుకోడానికి, మున్నం గట్టా కొట్టుకోవడం వగైరా పనులన్నిటికీ మాడా నిచ్చెన లేకపోతే ఏలేలేదుగదా?

పోవీ, ఇరుగుసొరుగువారెల్లని అడుగుదావంటే, అవీధిని మనం కొత్తవార్లం ఆరుడంచేత, నిచ్చెననిండా మున్ను వేయవలసివస్తావో, లేకపోతే నాలంటి లేకమునుష్యులెక్కిలే విరిగేపోతుండో అనినిర్భయారామటంగా, అసత్యదోషం తగులుండవైవా అతికోపండా—“మాయు

ట్లో నిచ్చెనెక్కడుంటినాయనా, నిచ్చెనకేం భాగ్యం ఉంటే ఇప్పుడానికి” అని వాకట్లో మాచ్చున్న బోడియనలమ్మ జవాబుచెబుతుంది. నిచ్చెన ఎదురుకుండా గోడకు చేరవేసి కనబడుతూనే ఉంటుంది. అందుచాత—“అగోడము చేరవేసినిచ్చెన ఒకపర్యాయం ఇప్పిద్దుమా, మళ్ళీ ఇప్పుడే ఓగుంటూ పంపించేస్తాను” అని అడిగితే, ఆముసలమ్మ—“అనిచ్చెన మాదికాదు నాయనా! మా నిచ్చెన బంగారంలాంటిది ఎరువని తీసికెళ్ళి—వార్లమ్మ కడుపుకాలా!—మిరిది తీసుకొచ్చారు. ఈనిచ్చెన, ఆ వీధిమన్న కొవట్లుంది. నిచ్చెనకోసం ఇప్పుడే కబురు పంపించారు, కాకిది రాగానే పంపించేదావని ట్రెబు పెట్టాను. మానిచ్చెనైతే ఇంతసేపూ నాయనా! అడగ్గానే పట్టుకెళ్లమందుమా” అని చమత్కారంగా కథకల్పించి సంతసాగా మాటలు చెబుతూనే వెళ్లమంటుంది. ఇట్లాగ ‘ఉపకారంఉంటే ఉట్టిపంచే వెళ్లిపోతాం’ అని అననివా వెవరైతా ఎరువిచ్చివా నిచ్చెనపెట్టు దూరంగా ఉంటే ఇంట్లోపని చేసే కాపనులు చిన్నపనవంటే అనిచ్చెనెక్కలేక పదిమానేసి పారిపోతుంది. అందుచేత ఈ అవదంతా తప్పించుకోవాలంటే, స్వంతనిచ్చెన, పెట్టుబడ్డెరవడ్డెరనా ఉండేది, అత్యవసరంగా ఉండితీరాలి.

ఇంతంతా ఆలోచించే నే నోనిచ్చెన కొన్నాను. దానికొంగరి చాలాఉంది తరవాతిచెయితాను. ఇప్పుడు నిచ్చెనయొక్క అగత్యమానుగురించి మాట్లాడుతున్నాను.

ఒక్కకాపనుంటే కాదు, ఇంటి ఎజమానుడికీ, ఎజమానురాణీకీమాడా నిచ్చెనకనుంటుంది. పెద్దగడియారం, రవివర్ణాలొమ్మలూ, ఫోటోగ్రాఫలూ, అట్టి ఎక్కుగా తగిలించుకోవాలా? ఎక్కుగా తగిలించుకోకపోతే మారెండోగాడు మా పెంకినధన చేతిక్రతో పొడిచి తనకీకాదునీనామ్మ కింద పడేస్తాడు. చెబుతే వినడు.

ఒక్కకాపనుంటే కాదు, ఇంటి ఎజమానుడికీ, ఎజమానురాణీకీమాడా నిచ్చెనకనుంటుంది. పెద్దగడియారం, రవివర్ణాలొమ్మలూ, ఫోటోగ్రాఫలూ, అట్టి ఎక్కుగా తగిలించుకోవాలా? ఎక్కుగా తగిలించుకోకపోతే మారెండోగాడు మా పెంకినధన చేతిక్రతో పొడిచి తనకీకాదునీనామ్మ కింద పడేస్తాడు. చెబుతే వినడు.

కాడిలే ఏమిటాడు. ఏడిచేప్పటికి తల్లి “వాడి కేం తెలుసా! చిన్ని పిల్లాడూ—అయి! మీ నుండిబట్టి వాడికి లేకపోయింది!” అని నవకేసుకొస్తుంది. ఈ అవస్థంతా పడేశాన్న బొమ్మలే నిచ్చేసేమని అందుకు రాకుండా ఎత్తుగా తగిలించుకుంటేనే మంచిది—అంత ఎత్తుగా ఉంటే కనపడకలా మీ అర్థిప్రాయం? కలబడకపోలే అరేపోయిరి. ఏటెరెక్కోవైనా (Telescope) పెట్టి చూసుకోవచ్చు. కుట్టాడుపగలేస్తే మళ్ళీ కొనుక్కోలేము. అసలే గ్లాసు ముఖిరుగా ఉంది.

అబద్ధమీద ఉరగాయకుండులూ, పొయ్యిలో కర్రలూ, పిడకలూ, అప్పీ పడేసుకోవాలి. అవి ఎప్పటికప్పుడు తీసుకుంటూందాటి. ఒడిచూ రెండలెట్టుకోడానికి చాచా ఎక్కాలంటే నిచ్చు నుండి తీరాలి. మంటింట్లో, నెయ్యి పెరుగు పెట్టుకోడానికి ఉట్టె ఒకటిన్నీ, పోపులపెట్టా అది పెట్టుకోడానికి బల్లఒకటిన్నీ కట్టి ఇచ్చకపోలే, ఇంటువిడ చేరులాడించుకుంటో వచ్చి, “ఎల్లాగండీ! ఈయింట్లో కాపరంచెయ్యడం! గోడల్ని నూళ్ళూ లేపు ఏమీలేవు. నూడు తవ్వాలంటే ఇంటివాళ్లు చెప్పి లావతారాయనూ. ఓ ఉట్టిని ఓబల్లాడు కట్టి పెడిలేకే కట్టిపెట్టాడు. లేకపోలే ఈయింట్లో కాపరం చెయ్యడం వాళ్లుకానుసుమండీ!” అని తెలిసిస్తుంది. ఈవతులన్నిటికీచూడా నిచ్చిన ముఖ్య భారంగదా? నిచ్చినయొక్క ఉపయోగాలు ఇంటిలో సమాప్తమే సేమ కొన్న నిచ్చినసంగతి తెలుతాడు.

దీన్ని నుంచి మెట్టమెట్ట చెప్పవలసిన ముఖ్యం కం ఏమిటి అంటే. మీరవమా మూతం నేనుకొన్నలాంటి నిచ్చిన మూతం కొనొద్దని. ఎందుకు కొనొద్దన్నావో దానిసంగతంతా చెప్పితరవాత మీకే తెలుస్తుంది.

కొత్తగా అపానమంచి ఒచ్చాయి చూడుచిర ములుగా ఉపయోగించే మడతెనిచ్చినయ. దీనికే సేమ, ‘త్రిగుణ్యులెం’ అని పేరు పెట్టాడు. ఇది చూడుపనులకే ఉపయోగిస్తుంది.

ఒకాటి:—నిచ్చిన (ఎక్కిరిగదానికి)

రెండు:—గడమంచి (మంటింట్లో పడేకుకుంటే నుంచినట్లే దించరా అది పెట్టుకోవచ్చు)

మూడు:—శీటర్ లేక మేటాబల్ల (దానిమీద ఒకా అల్లులాంటి పడేకుకుంటే దగ్గరమానుని ఆక్కినుపసి

అది చేసుకోవచ్చును.) దగ్గరమానోడవేగాని దానిమీద కూచుంటే ప్రమాదంఉంది. ఆసంగతి తరవాత మనవి చేస్తాడు. ఈనిచ్చినకొన్ని స్ప్రింగులున్నాయి అని కొంచెం చూచుకుంటే సరి—ఇప్పుడు చెప్పిన నిచ్చిన, గడమంచి, శీటర్—ఈమూడింట్లో ఏడికావాలంటే అది అవుతుంది.

చానుండి:—“ఏకక్రితుద్వర్ధకరి” అన్నాడు. ఇది అంతకన్నా ఇంకోటి ఎత్తుకే “కరి” అని సరదా బడినాను. ఒకటికొంటే చూడగా కొన్నంతకంటె. ఈతప్పుకోజాల్లో కొంచెం ఎకనామిక్ (economic) గా వదులుకోవాలి అనున్నానుగాని నీనియకాపిరి యిట్టివని అప్పుడే తెలుసుంటే దానితోలికే ఎట్లా పోయియుండును.

ఏంజరిగించంటే:—నిచ్చిన కొన్నకోజానే కావ నుంటిని, పకాలూ, స్లోబాలు తీసి, గోడలూ వైనా చీపురుతో లావా దులపమని చెప్పి వీధులో కల్లాడు. అక్కడూ తియ్యడంలో ఓపక్కకి బయవావడంచేత, అక్కడ స్ప్రింగ్ కలెంబోగాని నిచ్చిన ‘చక్’ మని విరిగి శీటర్ గా మారిపోయింది. కావనుంట పథిమని తాటిపండు వడ్డెట్టు బోర్లాపడేపోయింది. చేతులో ఉన్నస్లోలు కింద పడి కుంలికుంటాలైపోయింది. మోకాలు రెడికి మని వడవలేకపోయింది. నే నింటిగొచ్చేట్టుప్పటికీ వీధంతా ఎగిరిపోయేట్టు అపగిపోయిన గాజు పెంజులమధ్య ముచ్చుని పత్తమస్థాయిని కోడకం చేస్తోంది.

‘ఇదేనిర్లటాబాబూ ఈకోర్తఉప్పద్రం అనుకొని ఒకచూపాయి తీసుకొచ్చి దానిచేతులో రెట్టి ఉబుళా మని బలిహాళి, కొంచెం అమృతంజనం మోకాటికి రాసి, తోచి, ఏంజెయ్యడం ‘నిచ్చినెక్కిరించి నాకాలు విరగ్నాల్సేకాను కుటుంబరావుగారు’ అని లేసుచేస్తే!! ఈకోజాల్లో ప్రతిదానికి లేవే కాదు! లేకపోలే ఇన్నికొర్ణెందుకు! ఇందరుపీడల్లెందుకు! మున్న నోకోజాన గట్టిగా తుమ్మేసరికి పక్కింటియవత కోపంగా పొచ్చి “మేమంతా వాడిపోయాం, మా పీప్ అఫ్ మైండు (Peace of mind) అంతా పడిపోయింది. మాకు నిర్దాళంగంకరింది. రాత్రి తొమ్మిదివాటింతరవాత ఈమూలు అంకిలిగా తుమ్మిచూడండి. ఏంజరిగించుకో చూడు”

దుగాని? కలులు మీమీద న్యూసెన్సు (nuisance)కి చార్జీ ఇవ్వకపోతే నేను బ్రాహ్మణ్ణికాను" అని గదవాం యించాడు. "ఇదేమిటా బాబూ పాడుగీడ! అనుకుని బప్పులుంచి స్వేచ్ఛగా తుమ్ముకోడనే ఉండుతున్నాను. అది ఆరాటంపట్టింది.

కావసుంటికి బండే తుడిచి వాల్చింటికి పంపించేసి కాలుజోప్పి తీసివేయవాలి పనిలోకి రావలసిందని కలురు పంపించాను. "ఆవిచ్చెన మీయింట్లో ఉన్నంతకాలం మీయింటికి పనిలోకిరా" వని తిరిగి కలురు పంపించింది. దీనికోసం బోలెడుసామెట్టి కొనుక్కున్న విచ్చె వెక్కుడపారెయ్యడం. ఇంకొకరైని తుడుక్కుటం అనుకుని కేబిల్ లాగ దానిమ్ముకు అదే ఎడ్జస్టు (adjust) అయిన విచ్చెన్నికచేసి సావిట్లో నేయించి దానిమీదే ఆసీనుపని అని చేసుకుంటుండే వాళ్ళి.

నాకేం ఉద్యోగం అనా అడుగుతున్నాను? కరెక్టుగా చేరిలో వాడ్డులకుప్రాగాటంటున్నాను. ఇప్పుడు 85 ఇస్తున్నారు. ఫార్మి (40) పెర్మనెంటు, ఓల్డుమెట్రీక్కులేట్టి, నావయిచ్చి?—రెండుమైనాటియో దాటి మూడోమైనాటిప్రకేరం అయింది. అనగా 87 వ సంవత్సరం. పదిపేదేళ్లు గవర్నమెంటు ఫర్వీకుంది. ఇద్దరినాసంగతి.

పరి:—దానిమీదే ఆసీనుపని అదీ చేసుకుంటుండే వాళ్ళి. ఒకలోలా వేలైంది, క్యాపిటల్ లెటించుకుంటుంటుంటే మర్యా ఏస్పీరింగుగదిలిందో గాని రెండు ఊరులు ఉన్న 'రవ' మని తన్నింది. నాంతో నాచేతులోఉన్న పొంగెక పెర్ ఎగిరిపోయి పోగోడకినమ్మగాని కలం రమ్మిడికి పనికెరాకుండా పోయింది. నానుకుమింప దొరగారికి ప్రెజెంటేషన్ నిమ్ముకాకుంలే బోడివ కట్టింది. కేబిల్ మీద రెండుపుస్తకాలుంటే అవి వైందుడేడిపోయి అట్టకిఅట్ట, లోపలి కాయతాటికి లోపలికాయతాలు,విడమర్చునట్టు ఎవరైక (analyse) అయిపోయినాయి. ఆసీనుకాయతాలుగొన్ని విరిగిపోయాయి, కొన్ని కత్తిరించుకుపోయాయి. మర్నాడు దొర ఇక ప్లెక్స్ కోకి ఒత్తున్నాడు. ఆరాత్రల్లా నాను ఆకాయతాలన్నీ తిరగరాసి నిద్రిముక్తుకున్నాం. తీరిపోయింది.

కేబిల్ ఇల్లి విచ్చెనరూపం దాన్చి గోడకి చేరబడి-తానుచేసినపని తప్పన్నభంగతి తెలుసుకేమో అన్నట్టు మోడంఆర్గంపించింది. ఈవిచ్చెన్ని ఇంట్లోఉంచనూ? తిరులో సారెయ్యగదా? (To keep or not to keep the ladder; that is the Question.) అని కొంచెం ఆలోచించేసరికి ఏంకోచింది—దీన్ని విచ్చెనగాను, కేబిల్ గాను ఉపయోగించిమాసి తిరగబడ్డాం—పోసి మూడోవిచ్చెగా గడమంచీగా ఉపయోగించుకుంటే పడిఉంటుందేమో అని, ఇల్లాలికి మేరాగీగా ఉండాలని మంటింట్లో పెట్టించాను. పెట్టించానేంటి—పదవకొప్ప—వేవే కట్టాను.

కొన్నార్లదాకా బాగానే పనిచేసింది పాపం! అయితే ఏరైండి మీయింట్లో రెద్దినం ఒచ్చింది. మంచి నీళ్ళిమ్మవ పడుతుంటుందా అని గంగాళం దానిమీదట్టింది. ఆగంగాళం మూడుచింతల నీళ్ళు పడుతుంది. నీళ్లప్రావ్యాడు మోన్న ఓకావిడి నీళ్లందులో పోసి రెండోకావిట్లోవిమాడా పీచిందినీళ్లందులోపోసి, నా అగోలింక కింద దింది చెల్లిపోయాడు. మంటిల్లు చిన్నదవడంచాలి ఆ వింతమాడా గడమందిమీద పెడితే వికలంగా ఉంటుందని ఇంటావిడ అట్లావేసింది. వింతపెట్టే పెట్టడంలో గడమంచి కరకెరమని వికలం ఆరంభించింది. మునుకు ఊరగా పరిమించింది. ఊరి ఊరి "రవ" మని తన్ను పెర్ట్లో తెగిరిపోయి మల్లి ముదటి ఆవతారం అయిన విచ్చెనరూపంగా, పెర్ట్లో నులసి కోటకి చేరబడి ప్రత్యక్షమైంది. వింత ఎగిరివెల్లి పోయ్యమీదపడి పోయ్య దిలికిపోయింది. గంగాళం తిరగబడిపోయి పంటిల్లు చిన్నచిన్నపులాగ రయాదైంది. మీయింటావిడికి గాళం చేసిపయగర్తు కొచ్చి:—

"ఏమండోయి! మీమీదొప్పునిచ్చిన పంటింట్లో మొగ్గలేసి, పెర్ట్లో సర్క్కులు చేస్తోంది. లింత సేగలేసి గంగాళాన్ని తిరగకోలేసింది. వాంట్లో రెయ్యిపో ధూతకో ఉన్నట్టుంది. ఇంకావయినే లింత నామీద పడలేదు; పోయ్యమీదపడి పోయ్య విరిగిపోయింది. కర్రలన్నీ తడిసిపోయాయి. సహవైదన వంటకూడా తగలజిపోయింది. అవతే పొచ్చెల్లందరి, పోయ్యమండలే

కని, ఏమయ్యారో ఎల్లాగండి కుంజయ్యమా!—వాన్ని
 తీసికొని చిలువలకు పుకావంగా పోదేశాడుమా.
 అక్కడ వెళ్ళుతూనే పాపం జరిగిపోయింది. ఎక్కడ
 చూడకుతామంటే దొరు ఎక్కడున్నా అల్లాటి వ్యవ
 రుద్దువులేకొని పట్టుకొన్నామా! చాపూజావహించి.
 అని అతిపీడించెనుతో కృష్ణుని మది ప్రారంభించింది.

కొంచెం పిదగాని బండ్లగిరి, నుంపుమాటగాది ఎలా
 పోలేదులుంటే కొని పెట్టెకావని పెట్టి మట్టి చుట్టకడకు
 తీసివెళ్ళు దానికి పెట్టివేసికొని వారిల్లలూం రోక్కా
 యింది. పాపంజాతవహించగా కృష్ణుడు మట్టి
 భావతో చుట్టె అలా పడ్డాడు. మట్టిలోను పాప
 జాతం తీసుకున్నాడు—పాపాది నిర్మలమౌతేమిరమ్మ
 నీ—అంగే కృష్ణుడి కానాశ్రయం. అయితే పా
 పవివరేతే మిమ్మని తీసికొన్నాది. పిదక అకారాంత
 మయ మునుమయ తీసికొనిపోయిపోయి బంధాతియ్యక
 పోవడం చాలి కృష్ణుడి కానా పోయి ఉంటే
 చెప్పబోయిపోయి.

ఇంటిపిల్ల పెట్టిక, ఈమామనానా గడిగడ
 కుంజించినాల్లాంటి పిల్లిపాలు పోతున్న పోయి గట్టిగా
 తురిమ్మకా, పట్టికా, అవతార భేదాలు పోయివడం అవం

భందింది. ఇది ఇలాపైతుంటే ప్రమాదం అది కమ్మ
 వాగ్దత్తగా పాపంపట్టి తీసికొని, పాప పాపం
 కట్టుతో పోయి పాపం తీసికొని. వాగ్దత్తమ
 ఎంతగా, ఏదైనా వానిమీద పడినై అది తీసికొని
 ఉంటే గడమంటిలాగ, గడమంటిలానుంటే, దిద్దుకోగా
 తిలంకల తానే మది అగడుతో పాపం నింపవలెను
 నేల్లా, నిర్మలమట్టిదంగా గడ్డయిపోయి గంతుతూ పిల్లి
 (గాది) తేస్తూఉంటుంది.

వెళ్ళిపోయి అయితే "ధూం, ధూం" అంటూ
 వాల్చి "ఏమిటాఅల్లరి!" అని సంభారంగా అడిగాడు.
 ఈమాట తప్పడంగా వాల్చి ఇన్ని మాటలెప్పుడు కేసుతే
 పాపంజాతవహించి నిర్మలమయమై అయినా బద్ధాగనినా
 ద్దాంఅని "అగలలో వెళ్ళులని చెప్పబోయిపోయి
 యా! నిర్మలమయమయి కేసుతుతో ఇల్లు మామది
 పట్టిపోతాం. ఈయింట్లో ఎవరయినట్లు కానా" అ
 న్నాడు. చెప్పించుకుంటేనే నిర్మలమయమయి పట్టి
 నిలబడ్డాడు. నిర్మలమయ, నిర్మలమయ, ఎదురెప్పుడు
 (Evidence Act) లో పదికొన్నానా కామిద్ద కేసు
 చెప్పినానికి అవకాశం దొక్కలేదు. చెప్పించు నిర్మల
 మయ అప్పుడుంటే అలాపాపంమట్టి మామంటికి
 దాతేదు.—(చేతనం)

అకాశము - వేదరాసి పెద్దమ్మ

(హాస్యకథ)

అధికార్లు సుర్యవంశాయుగరావు గారు పి. ఏ. వి. ఎల్.

వెన్నెల వీధిలో వందారనోను;
 అట తనన్నానాగి అడుగుదామె?
 అన్నము తింటుంటే రమ్మ నానమ్మ
 తనతో పైటి పోవకుమన్నా!
 అదితీదాట అల్ల పిమ్మికి?
 తలుపుమొగమునీ చాటికాశేవ?
 అటురావే చెలి అంచాలకిలి!

వనుమూరిచింక్రుమా వచ్చుతున్నాడె;
 చల్లనికరగాల బాపుతున్నాడె!
 మేఘాలవెన్నాడి మోవవచ్చుతును
 ఎదుగత్తుతున్నాడె ఎంకాలుపట్టి!
 నేలపై చెల్లుపై పాలవెన్నెలలు
 పోస్తూను పోయిగా పోతున్నాడె!
 "ఏర్పి బరలమూర మున్నాడెవాటె?"

రమ్మని వీలిస్తేను రావడం అక్కా?
 ఎంతదూరముయేమో నేచప్పులనా?
 వేలా అమలా మైల్ల మొక నున్నాడు?
 వచ్చువాడేదూరభారంబునందు.
 మనలుచుండేవాడు మనము నిల్వగనె?
 హాయిగా ఆటల నాడుటోటాని
 కిందరమే మగి యెవ్వరూలేన!
 లలితయింటికిపోయి వీలిదిరారాదె?
 మున్నుర నా లేక మున్నుటలేద!
 నోలి రిల్లిగావోగన, నొంగగావోగన
 మొన్నంటి నొంగని పదికొందువోగన
 మాయక్క నిన్ను రమ్మించనిపిలుపు!
 నీవు నచ్చేదాక నేనుండు నిచట!
 లలితను మెల్లగా పిలుచుచునుండ
 వెళ్లివద్దని యాడు రిల్లి యన్నాది
 అందుకదిరావట ఆడుకోటాన్ని.
 పోనిలే, ఆటలుమానివేతాము
 చిన్నగతయేదైన చెప్పవేనాను!
 ఆకాశమందు కననిదూరముగ
 పోయినదోనీవు పోయ్యుకోగలదె?
 చిన్నతానవు నీవు చెప్పకోలేవు,
 వినిపింతునే నీవు పొటావె చెల్లీ!
 అనగనగవోగనల్ల అవనియున్నాది,
 వల్లెలోవోగ చిన్నయిల్లు వెలిసింది.
 ఆయింటిలో చేదరాసి పెద్దమ్మ
 కవరునూ తిట్టినూ కాపురంపుండె!
 ఏలనో ఆమెను ఎరుగనుగాని
 చీకటిమాటికి నీకాసుమెందు;
 ఈరంతకోవమ్ము ఈ అనంగానె!
 పకవమ్ము లామె నని తెలిసిపోలేమ!
 పెనుగాలి ఒకనాడు పెట్టినచెల్లీ!
 చాలగావాకిట ధూరిపూడింది!
 ధూరిపూడినోలది ముఖముచ్చింది!

వడివాడినినేగ తుడవసాగింది.
 మునుపు ఆకాశమూ పొట్టిగాల్పంది
 వడివడిగా నట్లు తుడుచుచున్నపుడు
 పెద్దమ్మనీవుకే ఫెల్లని తగిలె.
 కల్లిగిడతలుకల్లి కందిందినదుము
 ఫెల్లమన్నంతనే వెల్లికోవమ్ము
 చెప్పిపెద్దమ్మనూ, చెట్టలేదామె.
 చీపురుతిరనేని ఛల్లిఛల్లిమని
 వదిందిపెద్దమ్మ బాధవడలేక
 అందిరితానికి ఆకాశమగిచి!
 చెల్లీ యాపెద్దమ్మ చెయ్యివడిపోను!
 కల్లిమణిగిందు ఆకాశాన్నియెంత
 పోచివీడనినెనె పారతోలిందె?
 ఆకాశమే మన కందుకోస్తేను
 ఎంతహాయిపుండునె చిన్న చెల్లీ!
 చూడనక్కరలేదు పాడుముత్యాలు
 చుక్కలేనాడు మనచక్కనేస్తంబ!
 ఇట్లుఅటూ మేఘాలు యాదాడుతుంటి
 దాగుడుమనాళగు చాపులేలేనె?
 కొంతరంగులచిట్టిపిట్టలన్నీని
 అంతమొడికిపోక చెరిమిండువట?
 దిగువనే చంద్రుడు తిగుగుతుంటిను
 రమ్మని లలితను లలితమాలికే!
 వెళ్లివద్దని దాని రిల్లి అవనెల?
 ఇట్లుమనపొలిటి కేలపుట్టిందో
 రాకాసిలా చేదరాసిపెద్దమ్మ?
 చంద్రుడు మేఘాల చాటు నిక్రింద.
 వెలుగు లేదావంగ నేమిలేదె!
 ఎంతనీపాతుకో యిచగగచ్చాము
 భోజనాదీపాటి ముగిసివ్వంటాయి
 వచ్చుచున్నామన చెలకనేలేదు.
 వేగముపోతుంటి నెడకునుంటారె!
 దమ్మమచేయక చలచెల్లగాను

జంతువు లెట్లు పగతీర్చుకొనును?

డా. పులివెందులగారు

డా. మాతృక శ్రవణరాంశర్మ చరన్ద్రవ్యాకీ లోప్తవన్,
అశ్వర శ్రవణసారాని యు. శత్రుతి న పశ్యతి.

ప్రపంచము మేలునుగాని కీడునుగాని జ్ఞానము పెట్టుకొనుటయు దానికి ప్రతిగా మేలునుగాని కీడునుగాని చేయుటయు మనుష్యులలో సామాన్యముగా నున్నది. ఇట్టికి నోరెరుగని జంతువులలోగూడ నున్నదన్న సాధారణముగా నూటికొక్కటిగా నుండువని తలచెదనగాని జర్వసాధారణముగా నున్నదనుట నన్యజాలకు. శారణ మేమనగా: ప్రత్యేకకారాచారములను చేయుటకు జాల జ్ఞాపకశక్తియు, ఇంగిరెజ్జావమును, యోచనాశక్తియు కావలసియున్నది. ఇట్టిశక్తులు జంతువులకు సాధారణముగా, లేవమనమ్మకమేమింక; కాని యివిపారభాటు కొద్దిగనో గొప్పగనో జంతువులకు నిష్టిశక్తులు గలవు. ఏదో నీటికొఱకు పోవుచుండిన నీనుగు, రేవకు ప్రతిదినమును తినుట కిచ్చుచుండిన చర్మివాని యెద్ద కొకనాకు వాడుకొప్పవన లోవుటయు, వా వావాకు తినుట కిచ్చుటకు చూచుగా తనమాదిలో దానిలోండమును లోడుచుటయు నాయేయగు తత్కాలముగ కేవలము దెలియని దానివలెనే చేటిలో లోయ నీరు ప్రాచీత్యండునుండి బురక్షటిన నింపుకొని మరల వచ్చువచ్చుచు చర్మివానిని, వానికొత్తుట్టులట్టు

లను వాబురక్షణిటికోరచిది జగతీర్చుకొనుటను కథాయోవమున మన బాలురు వాటిచేత పున్నకములో జదివియున్నారు. ఇంకను నిట్టి పెన్నియో గలవు.

ఒకానొక నమయమున నొకమనుష్యువానర మొననాచలో తీసికొని పోవసలట్లు తలస్థించెను. ఒకలోనివారందఱు నీవానరముతో నకనక్కము లాడుటకును అటలాడుటకును నిష్పచ్చుచుండిరి. అదియు వెనుదీయక వారిలో నమానముగ నేడుకలోననించుచు వానిని నవ్వించుచుండెను. వారు లోననముచేయునపు వందయు వారియొద్ద గది పోవుటయు, దానికి వారు తినుచు పదార్థము నిచ్చుటయును జరుగుచువచ్చెను. ఇట్లు కొంత కాల మాకోరి, యోచనులనడుమ వనపునో మెలగుచుండెను. అంత నొకనా వాయోచలోనికి నూతనప్రయాణికులు వచ్చిరి. వారి యొద్ద నొకచిన్నపిల్ల యుండెను. అచిడ్డ చాలముపు గొలుపుచున్నందున నాయోచలోని వారికి నీటిపాత్ర మయ్యెను. ఇట్లు వారియొక్క గ్రీరియు అయ్యెమును దినక్రమమున నాచిడ్డ నై పులియగుటయు వానరముతో నాటలను గొంతవరకు మట్టగిందిరి. అకోరి వా చిచ్చుచా

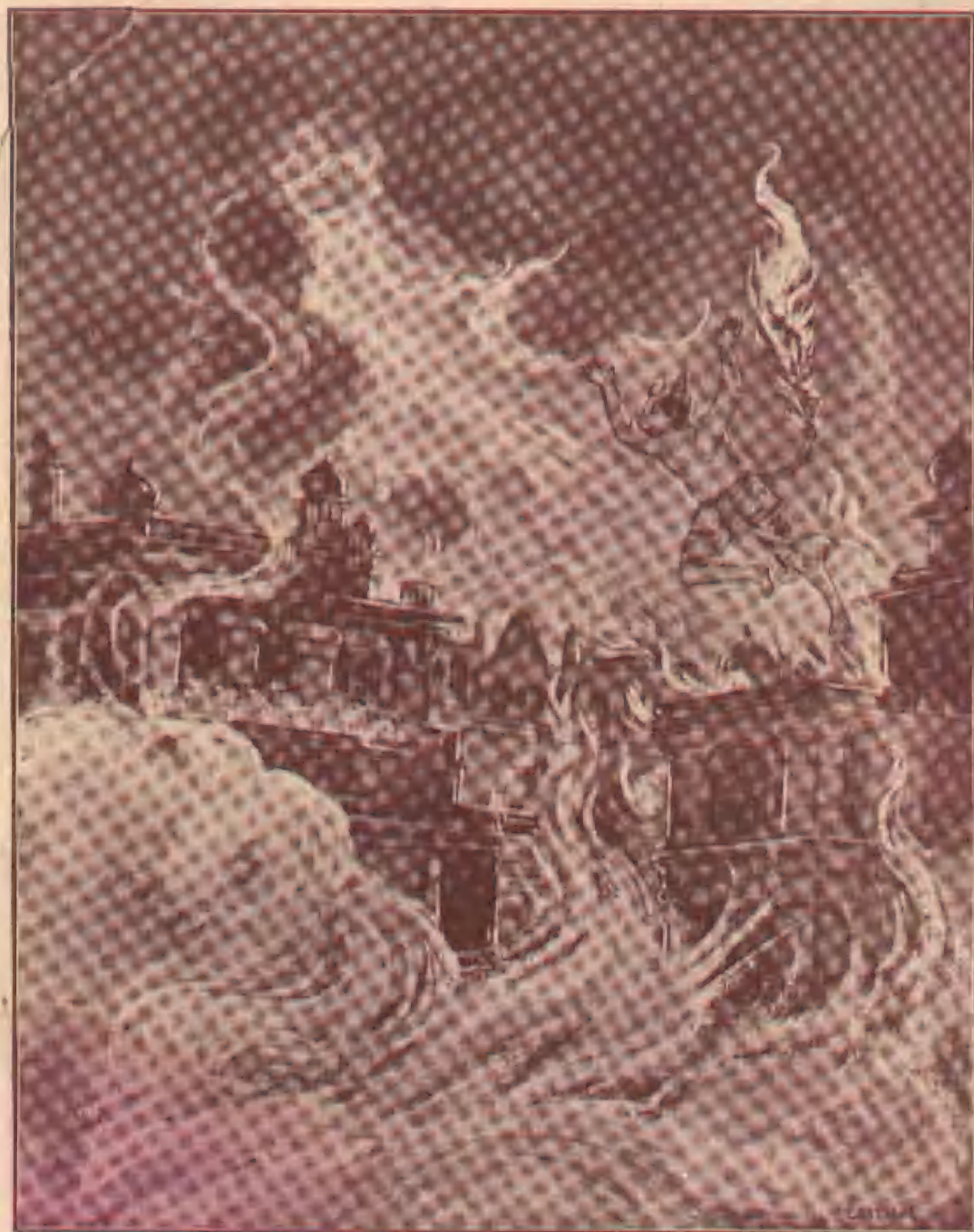
విష్ణుయందలి ప్రేమాశీశయమున నన్నాదరిం
చుట మానిరని గ్రహించి చింతాక్రాంతియై
యుండెను. తానుగా విలిచినగాని యెవరియొద్ద
నును బోవకుండెను. బోయినను ఎక్కువ చెర
లాటమాడకుండెను. దానిమనస్సులోని యో
చనయెట్టిదో యెవరినిచెలియదు; కాని ఆయో
చనలో బ్రయాణమొనరించుచుండిన వ్యభావ
కాశ్రమ్యకాశకుమార్తము దానియందు గల
భేదమును గ్రహించి దానిచర్యలను గమనిం
చియు యుండెను. కట్టుండ నెవనా దాదోడ
లోనివారందరు భోజనమున భోగచోట చేరి.
కోతియు వేయియు నెరుగనిదానివలె వాచుక
ప్రకారము వారీయొద్దకు తేరెను. అందఱు
వక్కడికి వచ్చి చేరెరాయని చూచుకొనియా
భోగిమార్తము భోజనము చేయునయే వారి
యొద్దనుండి తేరిపోయెను. వ్యభావకాశ్రమ్యకు
మార్తము నీదిని గనిపెట్టినతనను బుద్ధిగో
దానును లేచి చేతిమీచితో దానిననుకనే
దానిని గెలియకుండుకొని పంపించెను. అట్టి
నమయమున పొలిడ్దకల్లి, నిక్రపోపుచుండిన
నివలిడ్ద మయ్యాలలో పెట్టి క్రింద వచ్చి
యుండెను. దానిని గుర్తించినది గాన వాగోలి
మెల్లమెల్లగా మయ్యాలకడకు బోయి లిడ్ద
నెత్తుకొని వేగముగా నమ్మిడ్దములో చేయ
మరించువది. నాజంతుకాశ్రమ్యకు కటాక్షున
వడ్డవది తొపానని గాల్చువానివలె వలించును.
కోతియు భయపడి లిడ్ద వక్కవనే పాకపైచి
తాను దప్పచేసినవంగతి వాగివదిగోన వం
కును; వంకును వాగినికాళ్లపై బడి మున్నీం
ప చేతుదానివలె నీవముగా ముండెను. అప్పటి

నుండి దానిని కైచుగా చేసి భక్తతనగా కని
పెట్టి యుండిరి. ఇట్టిదని చేయుటను దాని కెం
తయోదవయు, క్రోధమును నుండియుండవ
లెనో యోచించెను.

ఒకానుకనమయమున స్పనికులకు నీరు
తావలవీడచ్చును. పిల్లను, చెరువులును ఎండి
వంకున వారికి బాపలే గతియయ్యెను. అట్టి
తనగామున మిగదానియొద్దకు వాగికి తన
తొండమున బొగ్గనతోను, మరొకటి యూ
రకయు రొజేనులలు మావటివాండ్రతో
వచ్చివది. బొగ్గనతోనిదేనును బలముగల
దిగా నుండెను. ఈయేనుగు వ్యూహిధివలననో
మావటివానిగు బలవలననో చిన్నయేనుగుయందీ
కటాక్షున నానాకృపను బాగుకొనెను. బల
హీనతవల్లను చిన్నదియైవండునను అంతేనును
బదులు చేయబాలనందన, వచ్చటికి జగద
మామ నుద్దేశ్యమును జూపలేదు. అపెద్దయేను

గును దాను ముఖమున జంబుంచినందులకు

ఈ మంబరమువల్ల వ్యవస్థాపక సభకు 200,000 రూపాయల వరకు అవకాశము కలిగినది. ఇట్లు మంబరము వల్ల వచ్చినది 200,000 రూపాయలు. ఇట్లు మంబరము వల్ల వచ్చినది 200,000 రూపాయలు.

பாடல் - கந்தர்வமுகம் - மருதநாயகம்

౪. కనుగొంటే నీరే నీమం, బావ నున్నది చిన్న భావమునదికొని నా
 తన రావ రావ వ్యవయం, చుకు చా దూరాక అడుగుచూచుచు నెట్లమకా.

భావ్యరరామాయము - మందరకాండము

గర్వమును నిర్లక్ష్యముగ వాచావలయున్నది నది నమోదమున పరాశగ నుండును సమయము కొరకు వేదయందేసినది గాన నా చిన్న యేనుగు ఇదిగో నమయమని యెంచి కలుగున పెద్ద యేనుగును చాచిలోలి క్రొవను అగ్ర శ్రగ నుండినదిగాన పెద్దయేనుగు చాచిలో పడెను. తర్వాత చాచిలోలి పెద్దదూలముల దింటియామాదిలొప్పుదానిని పైకి లాగితేది.

ఒకయోడపై నుండిలిసూర్య ప్రయాణముచేయుచుండెను. సోకర్యార్థము నాచులను వేరులు పెట్టి పిల్చుటకు మారుగ సంఖ్యల నున్న పిచ్చియందేది. అటులే యాకొలి '4' సంఖ్యను గుర్తుగా పెట్టుకొని యుండెడి. ఎడసంఖ్యను చిల్చి పాదు కలుగుచుండెడి. భోజననమయమున ఒకటి, రెండు ఉని సంఖ్యలను పిల్చుటలో వేరుకారము '1' ను పిలువకయే తక్కినసంఖ్యలను పిలిచిన నాకొలి తన్ను పిల్చునంతవరకు పోల్చినది కాదు. '4' అనిపిలిచినవంటనే యది పోల్చును. ఒకనాడు పిడిబగనా, క్రోవను శుభ్రకరచుటకు బాక్కలలో నీరు తేచ్చి యోడను కడుగుచుండెడి. క్రియ వాడతనేతా నెకలాక్కనపిలిచి యోడను కడుగఁముదలు పెట్టెను అప్పుడు గుంటరిచనివా తొకను కనియెంతయు తిలగ నెనుక నొకలాక్కన వింటి పిలిచిదిచ్చి యాకొలిముఖమున భోషి చుచున్నది పోయెను. అదియు చాచినేమి చేయుటకు నవకాశము దొక్కవందున పగ రిచ్చుకొనుటకు వేదయందెను. మరెయొకరహస్యమున పనివారందరు పిడి పె భాగమున మరమృతములు చేయుటకొరకు

త్రాళ్ల నచ్చెనల నక్కి చనిచేయుచుండె. అప్పుడాకొలియు చాచు చనిచేయుచాచిననె నెక త్రాటిమండి మరయొకత్రాటి త్రాగుచు ప్రతి గులివానిముఖమును దేరిచాచుచాచి పోల్చుచుండెను. కుంకకువనమీద నీరుగ్రమ్మకొంచిన పనివానియొక్కకు కాగాన వానిని గుర్తించి వాచిరెండుచాచలను కరచి తక్కించుకొని పారి పోయెను. ఈకొలి కన్ను పిలుచుట కవ్వలచిన సంఖ్యయు అసంఖ్యను పిలువకున్నదన్న పిలువ లేదను తక్కినయు, దన కడకారము చేసిన వానిని గుర్తించుకొనియు నుండుట చిత్రిములు గదా!

కలిలయందను పెట్టి పగరిచ్చుకొను గుణము గలదను. గుడ్లనూలులు తాల్చిందరములు గదా! అవి తాల్చులందు తక్కినదిన్న పక్షులకు కేయు నచాయము వికరతముగా నుండును. అయిన నవి దిహాంధములు నాన తక్కి ఒకరి పగటిపూట బయటకి రావలసిందన, పూర్వవికోధమున దిద్దుకొనుటకు సూచలను తరుముటకును నొడుచుటకును గుంపులుగా కేరుపిట్టలను చాచియే యందుము. ఈదిగ్గు పిట్టలచేతను, కాకులు యెదలగు పక్షు

లచేతను చేయించుచును యీ సూర్యుని కాపు, ఇతరమూసాహారములును చేసి, గ్రద్ద మొదలగు పక్షులు కూడను వానియవస్థను వాచియే యుండుము. కోపిలు ఈ మంగ యితర చిన్న పక్షుల వేధించుచున్నచో అంత యితర పెద్ద పక్షుల బాధనుండి తప్పించుకొనుటకు బాధ పడుచున్నది.

ఒక్కొక్క నమయమున గొన్ని పక్షులు తమ సొంతను కట్టుకొని వాటియవయోగము దీక్షనమున వానిని వదలి మరువంపత్పరమున కొత్తవాటిని గొట్టుకొనక వాసూండ్లకే వచ్చు వాచుగలదు. ఇటు లాసూండ్ల పాత కాపులు వచ్చులోపుల వేలాడచుచు వాని వాక్రమించుకొనుటయు గలదు. ఒకపాటి యొకపక్షి యొక సూటి వాక్రమించుకొనుటయెడల దానిని వెడలవదియుట కష్టము. వీలవన లోపల చేరి తన వాడియొక్కవలయుటగల యెన్నిపక్షులైన వారికొందగలదు. అట్టి క్రమయములయందు సూండ్లను కట్టవడి కట్టుకొని యిక్కడు వాటి ననుభవించి నోచుకొనని చిన్న పక్షులకు గల మనస్సంతాపము వర్ణించ వలెకన్యము. లోపలి పిట్టను బలవంతముగా బయటికి లాగలేకపోయినను తమ కపకార మొనర్చిన యాకస్మత్తనము వేలువిధముగ కిక్కిరిపి బ్రయత్నించును. పిట్ట లన్నియు వక్షణము పోయి తడిబంగమిద్దని తిసికొనివచ్చి కూటిపైన నూటిని(కోటను) గట్టును. లోని పక్షి తనను మూచుకొను కనుగొనకాలకు లోపలనే యుండి యుండును. ఇట్లు క్రమముగా బయటికోట పూర్తయగుచు లోనిపక్షి బయటికి రా మార్గము లేక

ను, ఊపిరియాడకను వాననలవి వచ్చును. ఇట్టిదని కట్టయోవన కావలెపో యొందువు.

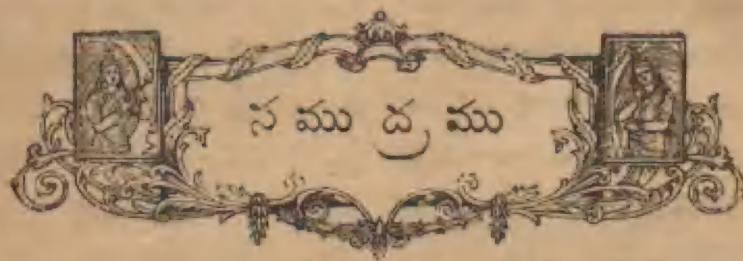

ముక్త్యములు నమస్తమున గల యొక విధమగుప్రాణుల కీరములలో గలుగువనని చాల మందికి తెలివయే యున్నది. నమస్తమున గల సూక్ష్మచేతములు మెల్లగా నీ ముక్త్యపురుషులలో ప్రవేశించగలుగుచున్నవి. అటును ప్రవేశించగనే సూక్ష్మా లాముక్త్యపురుషులలో మిగిలినమున తీర మాముక్త్యపురుషులు గలను, మనకంటె నలునువడినదీతి, నంకలము గలుగ వేయను. ఆబాధ విహారించుటకు పురుగు తనలో ప్రవేశించినయాప్రాణి యొక విధమగుక్రవముతో గట్టయవచ్చును. ఇట్లు క్రమక్రమముగా గట్టయవయోగించబడినచి బాధముగట్టికడి ముక్త్యముగా నేర్పడుచున్నది. అందులో తక్కినయాప్రాణి వలించుచున్నది. ఒకవత్తగుల్ల భేదనూచులో ప్రవేశించినదా దాని వాణిచిటిగలు నలునైపుల మీ కుట్టుటయే కాక దానిచుట్టును మైనపుసూటిని గట్టి వంపుచున్నది.

ఇట్టినిదర్శనములఁ బట్టియు, యింకను
మన కనుభవగతములగువిషయముల బట్టియు

జూడ కీటకములు, పక్షులు, జంతువులు
మొదలగువాటిలో బ్రతిస్తాణియు దనకే క్షయ
నుసారము తనకు సంభవించినకీడునకు దగిన
రీతిని బగ దీర్చుకొన జూచుచున్నవి. వాటిజ్ఞా
నమునకు దగినట్లు చేసినమేలునకు బ్రత్యుప
కారమును జేయుచునుజూడ నున్నవి. కాన
నోరులేనిజీవముల బాధించక యాచిన్నప్రా
ణులను సహితము తనవలెనే చూడవలసినది
మనుష్యునకు విధియైయున్నది.

పసిపవాజు అప్పారావుగారు పి. ఏ.

పాతలోతుంటిందా
యీసముద్రము చిట్టి!
అంతులేనలేద
వంటిరుకాదా?
ఈసముద్రముదరిని
నీ అగాధపువ్వునయ

మదియేమొ, చిట్టి, నా
కట్టె తలపొచ్చింది!
బ్రహ్మాంశమైవసి
ప్రణయార్థిలోబడే
పిల్ల కాలవను నా
ప్రేమలెళ్ళాజమా?

క లి కి - చి లు క

నేటూరి ప్రభాకరకాశ్రి గారు

“కలికి! నాలుగుదివములనుండి నీచెలికారమున నెంతసంతోషపెట్టుచున్నదో చెప్పటకు నాకు చేతగాకున్నది. అహ! భవభూతికవి ఉత్తరరామచరిత్రలో ‘అద్వైతం సుఖదూఢయోః’ అని ఆరంభించి దాంపత్యమునుగూర్చి ఎంతమంచోపద్యము చెప్పినాడనుకొన్నావు! ఏదీ! నీవు సంస్కృతము నేర్చుకోవై తివిగదా! మీనాయనగానికి అప్పుడప్పుడు ఉత్తరాలలో వ్రాస్తూవచ్చినాను. ‘మీకుమార్తెకు సంస్కృతము నేర్పించండి’ అని, అట్లా యేమీ జరుగలేదుగదా! అబ్బ! అయనమాట అయనమాట అయన నింకొకరు చెప్పి ఒప్పించడము కష్టసాధ్యము. ఇంతవరకు వారియిష్టము. అయినది అయినది గాని, యిక్కడ నానా దగ్గరకు వచ్చివతర్వార సంస్కృతము నేర్చుకోవలెనుమా! నేర్పుతాను; ఏమయినది చెప్పువు నీవ్రయాణముమాట యింతకూను? మీనాయనగారు, అమ్మగారు, ఏమనుకొంటున్నార? ఇప్పుడు వంటిస్తారా? గట్టగా కనుక్కోవద్దూ! ఎట్లా యిక మరి? నీవూ కనుక్కోలేకపోతివి; అంతకంటె నేను అసలే అడుగలేకపోతివి; పాడుపిగ్గు. నిన్నసాయంత్రాలము అట్లా వీధిలోకి వెళ్లివచ్చుడు ఎట్టాగో మనసును గట్టిపాటుకొని మీఅన్నయ్యతో చెప్పి

నాను; కాని, ఆయన ‘నా కనగాలితో అనకపోయినావా, నాతో చెప్పితే ఏమి లాభము, నామాట వింటారా? అయినా చెప్పిచూస్తాను’ అన్నాడు. అడిగితే ఆయన అడుగవలసినదే గాని నే నడుగలేను సుమా! నాకు అసలే మీనాయనగానిని చూస్తే కాదు! ముఖము చాటగా ఉన్నప్పుడు ఏదయినా ఉత్తరాలలో వ్రాస్తే వ్రాయగలను గాని ఎదట బడితే మెదలలేను. మీనాయనగానికి మీమీద వెజ్జిస్తేమనుమా! మీమీద అంటే కూతుళ్లు మీదనే, కొడుకులమీద అంతలేదు. కూతుళ్లను పంపించండి అని అడుగుకుండా ఉంటే అల్లుళ్లుమీదకూడా అంతస్తేమ ఉంటుందిగాని ఆమాట వస్తేమాత్రము బెడుతుంది. ఇక నాకు సెలవులేదు. అదీ కాక ఇంటిదగ్గర మాఅమ్మ ఒక్కరే ఉన్నది. రేపు వెళ్లిక తిప్పుడు. నిన్ను విడిచి వెళ్లడానికి కార్లాడడము లేదు. ఎట్లాగయినా తీసుకొని వెళ్లివలెనని ఉన్నది.” అని శ్రీరామయూర్తి మధ్యాహ్నము భోజనమయినతర్వార పడకగదిలో కూర్చుండి తాంబూల మియ్యవచ్చిన ప్రేయసిగో సీతతో మువ్వుటిం చెను.

ఎదట ఎవరూ లేకుండుటను చూచి సీతగదితలుపు ఓరవాటిగా వేసి కవటాకులను

చిలుకలుగా చుట్టి ప్రేమలకు పెట్టుకొని పోయి పారం అర్చెల్లు కాలేదు. ఎవడు చెప్పాడో!

ఇప్పుడే సంపించమని
ధర్మ! వల్లకాదు. ఆ
మాట ఇప్పుడు ఎక్క
రాదు. కొన్నాళ్లదాకా
సంపించడానికి వీలేలేదు.
మరికూ వసుదంబిస్తుండట
వదిలో నాల్గవతర్కాల్లో!
అని నాన్నగారు మరల
గడ్డిందివారు గానీ, మా
అమ్మ నిమ్మకాయలకొద్దిం
చి ఎట్లాగోవర్తి మీలో

క్రీటిగా వల్లభులైన ముగ్గులకు అందిస్తూ
ఈవిధముగా పదులు చెప్పెను. "నన్ను మీ
రిట్లా అడిగినారని మా అన్నయ్య ప్రోత్సహ
నాన్నగారిలో అన్నాడు."

శ్రీరామ:—ఏమిటి! భావ అడిగినామా!
మీ నాన్నగారే మన్నాడు? మీ అమ్మగారే
కనుకొంది?

నీర:—నాన్నగారు కనుకొన్నారని.
'ఇప్పుడే మీలోయి సంపించడము? అయినా నీ
పక్షగడమేమిటి? నీకు పదులు చెప్పడమేమిటి,
పోవోమ్మని;

శ్రీరామ:—మీ అమ్మగారే మన్నాడు?

నీర:—మా అమ్మ మీ పక్షము మాట
డింది. "ఎందుకు అట్లు కనుకొంటారు భావ
మరికవతర అడిగి నీ దివ్యవచ్చిందా మేమిటి?
ఎట్లాగూ సంపాదన కష్టమేదా? ఇంతకా
నానంతో నాలో కష్టమౌయి పుట్టినదికము
సంపాదన వస్తున్నది అది అయినవర్తకాల్లో పంపి
నావని చెప్పండి" అన్నది. "కార్య మయి వడ

ఈవిషయము చెప్పమని మా అన్నయ్యలో
చెప్పినది. వదిలో నాల్గవతర్కాల్లో సంపిస్తా
నన్నది. కాని మా నాన్నగారికి ఇప్పుడులేదు."

శ్రీరామమూర్తి ముఖము చిన్నబుచ్చు
కున్నాడు. కలకట కుప్పాడు. ఏమి చెయ్య
గలడు! అలోచించినాడు. తోచలేదు. 'నా
ఇంటికెట్లా నేనూ, గట్టిగా ఉత్తరము
వ్రాస్తాను. ఇంతకంటే ఏమి చేసేది.' అను
కొన్నాడు.

సంపాదనములో చిలుక కొరికలకొంది.
మూన్నాళ్లనుండి దానిముచ్చటలతో కూడా
కొంత విశదము అతనికి కలుగునూ ఉండేది.

శ్రీరామమూర్తి ఇప్పుడు నీరను వదిలి పె
ట్టెడిమీ కాక చిలుకను వదిలి పెట్టడముకూడా
దుస్సహమే అని తోచినది.

శ్రీరామ:—నీచియోగదుఃఖము నాకు
దుస్సహముగా ఉంది. ఇంటికి వెళ్లిన
దీర్ఘకాలము ఎట్లాగో నాకు తోచ
లేదు. నీచిలుకలకు పదులు చిలుకవలకు

లయినా వింటూ ఉంటే కొంతటిబును చోకగా ఉంటుంటేమో! దీనిని తీసుకు వెళ్లుచునా? దీనిని తీసుకువెళ్లుచానీ మాత్రమేమోమలచె తన మక్కర లేదుగదా!

సీత:—యీసంతోషమునకు నా కొక కావలసిన వేమున్నది? రక్కర తీసుకొని వెళ్లండి; కాని దానితో ఏకోదము కుదిరి నన్ను మరచిపోతావేమోనని దిగులుగా ఉన్నది. మళ్లెవ్వము వస్తారు? ఎప్పుడు వస్తారో? నన్ను కూడా తీసుకువెళ్లుచునా!

శ్రీరాము:—గన్నుల మీరు కమ్మగా— ఏము చెప్పేది. ఉత్తరము వాస్తాను గదా? ఇక్కడ తీసుకువెళ్లుచునా? నీ వేమునా అడిగి ఏర్పాటుచేయగలిగితే సగ! నేను గట్టిగా ఉట్టుకట్టి అడగలేను."

అంతలో కావముచి పావడిలో కావ ఎక్కడున్నా? దీనినిదానినదియు విని శ్రీరాముమూర్తి గదిలోనుండి రయటికి వచ్చెను.

శ్రీరాముమూర్తి ఒక్కడే వెళ్లెట్టు కొర్రలుయినది. అల్లుడు ఒడు అడగ అంగీకరించి కొంచులకు మామగారు మహానందభరితులయినారు. కూతుర్ని ఎంపండి అని కోరి నపుడు పుట్టివతలపులన్నీ యిప్పుడు బోలెడండు లయినది. అంతకుముందు వదిపెడండుయోధా యలదోవతులచాపు కట్టవెట్టులను కొన్న వారు ఏంపిదూపాదలప్పుడేయము ప్పంయంకోవరి, కట్టచిచ్చివారు. రైలుచార్జీకింక చ తికదూపాయ లిచ్చివారు. సోనుండి ఒక ముఖి ఎడ్లబండియొక వెళ్లి రచ్చాక రైల్వొవలెను. తెల్లవారుజామున దివారము

చేతనైనా బండివాడు పోయిపోయి బండి తోలుకొని రావటోలే ప్రయాణము ముండి ఇదిపోతుంటేమో, మళ్లీ కూతుర్ని ఎంపండిని అల్లుడు అడిగిపోతాడేమో. నని దిగులుచేత మామగారు సాయంకాలానికి బండి తెప్పించి వాటిమునుకర ఉపద్రులుంచినారు. అబండిని బాచి, శ్రీరాముమూర్తి, సీత, కంబిడి వెళ్లు కో సాగించినారు. అవకు ఉద్యోగపు శాం దరముదలయినదప్పుడు ఎల్లా ఉన్నా శ్రీరాముమూర్తి అప్పుడు ఏదయినా వారిగము ఏర్పడి ప్రయాణము నిలిచిపోతే బోను అడు కొంటాడు.

మీరుమిరపకాయలు, బువ్వమిరపకాయలు, మక్కజన్నకంఠలు, మొదలయిన తినుబండారములు మూటకట్టినాడు. ప్రయాణము సర్వసద్దమయినది. చాచి శ్రీరాముమూర్తి, సీతకు, కనికరవిచారము ఎట్టికో పాయపునంతులు కొంతయినా తెలుస్తో గలను. తెల్లవారుజామున బండి సిద్ధపడించి మామగారు అల్లుని పిలిచినారు. బాలుగు పిలుపులు పిలిచినరచ్చాక విర మొకువ నటిస్తూ గన్నులు ములుముకొంటూ ఉన్నట్లు కన్నీడు తుడుముకుంటూ, శ్రీరాముమూర్తి ఎంకపంపరము చేత పుయ్యకొని గదిలో నుండి రయటికి వచ్చివాడు.

గదిలోనుండి వచ్చేటంతకు ముందు అగడు, సీతచిరచెంగున చో ముడిచేసి రచ్చాక చూంకొమ్మరిచెప్పెను. కాశ్యము నామ కట్టినట్టు బంగారమేమో కట్టినా రను కొని సీత కన్నీడు వారుమా యొకరికే ఉంచు

దనుకొంటే, అన్నిచూపాలులు కళ్ళుపెట్టి
కట్టుబట్టులు అవీ కొనిపెట్టేవాళ్ళట! ఏమీ
కావీకాదు. మళ్ళీ ఆటా పోగిందాడు. పిల్ల
చిలక పెద్దడు తీసుకు వెళ్ళమన్నాడు? తుపెట్టు
తెవ పెట్టమన్నాడు? నిజమే వ్రాయరాదు?
చిలక పెద్దాయనకు? చిలకా? నిజమే అనే
మరేమీ ఘటవాలేదులే! నాలుగురోజులు
పోతే అదే ఆటవాలు వచ్చింది. ఇట్లాగనే
పదులు వ్రాస్తాను. కన్నులలో మెడలుకూ
ఉండే కన్నులల్లిన విడిచి వేసుకగలనా? నన్ను
విడిచి మా అమ్మాయి ఇంకగలదా? అనికన్నీ
రు తెచ్చుకొనినా!

కుమారుడు:—వాన్నా! మీ రెన్న
మాట నిజమీ కావ అమ్మాయిని కంకంపని
కావాలిగా వ్రామలేక చిలకమీద పెం
పెట్టి ఉత్తరము వ్రాసినాడు. అతనిస్థితికవ
మును గుర్తించి మీరు అమ్మాయిని పంపిస్తే
బాగుంటుంది. నాలుగురోజులు పోతే కంక
పీడి చిలక ఆటవాటకడుతుందని మీరంటి
గదా! అట్లాగే నాలుగురోజులు పోతే మీకూ
కంకపీడుతుంది. లావాటపుతుంది అమ్మ
యి! అంతే;

తండ్రి:—ఒరీ! నీకక్కనీపుట్టావురా
వాకు! ఏమీ అంటే పైకి అంటావు!

అంతలో కోడలు వచ్చి మామగారు
చూడసేంకా తర్తకు ఏదో మోచించి చు
రువమీద ఉద్దేశ్యమే నీలుచుంటును.

కొడుకు:—కాదు వాన్నా! అన్నెల్ల
యినా అమ్మాయిని పంపడానికి అభ్యంతరము
చెప్పడము బాగుండలేదు. కలుగదమీద కలుగ్తు

కువించి నలలోనే కోడలిని మనము తీసుకు
వచ్చినామా లేదా? అది తలుచుకోవటా?

తండ్రి:—నీదిమర్యాదదా! 'కోడల్ని
వెంటనే ఎందుకు తీసుకురావడము? నన్ను
కొన్నాట్లు పుట్టిటనే గుంకనిమ్మని అన్న దేవక
పోయినావల్ల! ఏ బులబులాన్ని చెట్టికాదు
నే నవ్వుచు అన్నికలున్న కంటికి; తీసుక
వచ్చింకేమి! అది నా కన్నడు కంటా అయినదీ?

కొడుకు:—వాన్నా! అన్నచు నాలుగు
చాటాన్ని బట్టి మీరు తీసుకువచ్చినట్లే,
ఇప్పుడు కావబులచాటాన్నిబట్టి పంపించందని
కోరుతున్నాను.

తండ్రి:—భా! పో! పిల్లగానీ కేమి తెలు
స్తుంది. నీముఖము! నీవు చెప్పేదేమిటి! నేను
చినదేమిటి! అని తుటాకించి భార్యనుచూచి-
ఏమిటి ఏమంటావు? నీవుజ్జేక చేయి! మా
టాదవు. నేను నిన్నటికీ ఏదేమీ అదులు
చెప్పవస్తాడు.

భార్య:—న నేమి చెప్పమంటారు!
మాయిష్టము. నే నేరైనా చెప్పి తే కొడుకుకు
గలిగినచీవాట్ల నాకు తగులని మీరు ఎవటి
వాల్లను గురించి మాట్లాడేటప్పుడు మిక్కి
మరిచిపోతాడు. వచ్చి వ్యర్థావ ఉన్నాడు
మానాడున; అనేవాడుమిమ్మల్ని 'నానానా!
నీకుపుగూడా నాలుగుకాయలు కాస్తే నే
గాని తెలియ"దని. అయిన ఆకీర్వనము
ఫలిందివది. నన్ను కార్యమయినవరకావర
కువాడునిద్రలు అయినకోడనే ఈడుచుకు
వచ్చాను. భావమున్నదా? నన్ను చిన్నప్పటి
నుండి కెంచిన కెడ్డముడ మానాయనమ్మ

శ్రీ. బ్రహ్మచారిం శుభద్రుమరణి పూర్తి వయోమయే, మగ్ధ్య పుష్పకవాహనీ మనీషిణీ వివాహరే చంద్రకాశి
అగ్రే వానయశ్చివ్రంజనమగ్రే రిత్తం మునిర్మయః పరం, వ్యాఖ్యాంతం భరణాంభిః పరివృతం రామం భీ
(వా. మం. ౧౦)

మంత్రిమూలచేతగా నాయనా! మునుపప్పు
నీరీ చూచునుచు నదిలో నుండునరరూపంబు
నీరీ నది మానవాన్ను చెల్వనూ ఉంటు వనీమిరా
అని పట్టుచుట్టి తీసుకు వస్తుది. మరచిపోయి
నారా యేమిటి? పశే! అకాలము అగ్రభాగి
పోయింది. ఇక్కడ నెందుకో! దిన్నవాళ్ళ ప్రేమలు
దిన్నవాళ్ళ మున్నులు కొంత అలోచించుకో
వదా! అదిన్నవాడు ఎదుట అదగలేక పల్ల
చిత్తరము వ్రాసినాడు. మీరంటివాడే అయి
తే అక్కడే పట్టుచుట్టవాడు. న న్నుమిగు
తున్నామిగులక వ్యాధితున్నాను సంశయం వం
చిది. అరిడు బోధిస్తును మనం వంటిదే మనం
గోనెవ్వడు సంపాదక అరెదో బుద్ధి పట్టు
తుంది. ఎట్టునూ వాళ్ళ దిక్షగాని ముదిక్షగాను
గదా!"

నంక్రికి అందుమూల అగ్రహము, న-
తుమూల అగ్రహ, చిదిముడిచివది. నీరను
చేరలియి వర్గరహిత్వంపట్టుకొని కన్నులు
సంయోగము. నీర దిక్కుముగము పట్టును.

"నామాట నేని గాని, చిదిముడి ఎట్టు
సంకేతి పల్లి ఉండునలదా! దిక్కుముఖం
పట్టినది. నమయనా నరే ఇట్లును సంయోగ
సంయోగం నంక్రి నీర వదిలను—అమ్మా! నీ
దేమింటావు?

నీర:—(వెడల్పుబాధరగా) ఇప్పుడే
సాహసించి అనకపోలే నడుతుందని లోక
అనుకొని, "నాన్నా! చిదిముడిచివది. అదే
అమ్మా యింకా నీరే చెప్పునున్నదిగాని
నంక్రి ఈ చెది కట్టిటట్టు లేదయ్యెను. నీ
వము వచ్చినది. నీవు చిదిముడిము మనస్సు

లో కట్టినది. పట్టుమని లేచినాడు. "నీరీ
నేవో మెల్లంబో మందిలో చూచి ప్రయా
గం చేరి దిగిదిగిర వండునూ కట్టి కొడు
కును;" అంటూ కట్టుచెప్పలు నోడునుకొని
కట్టుచేకపుట్టుకొని "పోలానికేపోతున్నా"నని
భార్యతో చెప్పి బయటికి పల్లివాడు. మూడు
రోజులు అయినరక్కాతే అట్లు అంటిందినాను.

గీ. చిదిముడిచివది మయ్యకొని
చిదిముడిచివది కట్టినమనదగమున
చిదిముడిచివది కట్టినమనదగమున
చిదిముడిచివది కట్టినమనదగమున

శ్రీకృష్ణగారనైవధము.

౩

నీర వచ్చి చిదిముడిచివది అయినదిగాని
యింతలోన దిక్కు మనయినది. నీడు గారా
బయటో కన్నులలో కన్నులొని వెండిక కట్టి
ని నంక్రిచి వదిలి వచ్చినదిగా మూచిన్న
దానికే మన్ననముగా ఉండెను. కంటిచివది
పులుకుపులుకున గిట్టును. భక్త చేరవచ్చి
వచ్చిడు కొంతవమ్మలించుకొనునుగాని దిక్కు
దిక్కుడు అక్కడేగాక కన్నులు కార్చు
చుండును. ఈచెట్లవ్యము చూచి భక్త తన
యగా ఇట్లు చెదరించుచుండెను. "నీరీ మిక్కిలి
ముఖమన్నావు. నడుచుకొంటే అనారమునాదా
తిలకము లేవని మూలమృ అంటున్నది. మీ
నానునగాని వ్రాస్తాను. వచ్చి తీసుకువెళ్ళవల
సినదని; నియ్యిముఖము ఉంటే నా కేని
ముచ్చట గదా! పుట్టిపండికగ్గిరనే దిగులు
లేకుండా ఉండునలగాని." ఈమాటలకు నీర
మరింత దిగుబండి చిదిచి పోకు ఉన్న చిత్త
మును చేరదీసుకుంటూ ఉండెను. నంక్రిచి

చూచినచేతని కోరిక ఉన్నదిగాని, ఆయన
పాత్ర తన్ను పట్టికొంటే ఏమగువెట్లుకావలెనని
అదితనధర్మమే కాక తనకుగూడ నున్నహామీ
అనిన్నీ అనిన్నది తెలుసుకొన్నది. తల్లిదండ్రు
లనువిడిచి వచ్చుట ఎంతవినయముగా ఉన్న
దో, ధర్మను విడిచి వెళ్లుట అంతకంటె పె
ద్దుగా వినయము ముఖ్యమని అనిన్నదానికే
అప్పుడు కాగా తెలిపవచ్చునది.

అకనాడు ఉదయము తొమ్మిదిగంటల
వేళ సీత జాక్సో ఏజో పని చేస్తూ ఉండగా
అత్తగారు వచ్చి 'పిల్లల! మీనాయనగారు
వచ్చినారు. అల్లుడూ మామూ పోయిపో
ఏమీ నిర్దుటగా మాటలుచుంటున్నాడు"
అన్నది.

అదివిని సీత చీకాకునడి తొండరగా
దొడ్డిబావను గదిలోనికి వచ్చి తలుపుదాటిన
నిలిచి వానిమాటలు వికను అప్పటి వారి
మాట గవి:—

మామ:—ఎవడు చేప్పినాడోయి ఎవరు?
వచ్చినవెదికోలలోనే అటువంటి ఉత్తరము
ప్రాయముంది. అంతకొండరా! కష్టముఖాలు
అలాంటివే కష్టరలేదా? కన్నరూపాయి,
కడుపుతీపు, ఎట్టిదో నీ కష్ట బట్టా తెలు
స్తుందో వచ్చి తీసుకువెళ్లవలసివచ్చని కూడా
ధిమూకా?

అల్లుడు:—అంతకంటె ఏమి చేయుటకూ
నాకు తోచలేదు. నావద్ద ఉన్నదన్నవంతో
షము నా నేమీ లేదామొను. ఆతొరము రిక
దామొను కన్నులనిండా నీకుతెచ్చుకొని విక్ర
చూపులు చూడడము, పలుకరిపీ పలుకరి

పొడవిము, చూడటప్పటికి ఏమవుతుందో
అని నాకు దిగులు తోచింది. ముచ్చటా అచ్చ
టా లేక చిక్కి చీకాకయి, చదువూ ఉంటు
ఏమి చేసేదీ? అతర్వాత ఎందుకు తెలుప
లేదని మీకోమన్నా అయ్యోమీ అని
కూడా తోచింది. అక్కడ మీరు అంత
ప్రేమతో పెంచుకొంటే, నాకెందుకు ఈ
దుఃఖము? మీ కెవరయినా వచ్చి తీసుకు
వెళ్లుకొరని అట్లా ప్రార్థనాను.

మామ:—“వదికోలు అటువంటిదేలే
కొంతకరమ! దాని కంత పిచ్చముగా వెంటనే
కావలసివచ్చని ప్రాయశఛలించేదేనా? ఇందు
కోవమేకాలోలు పిచ్చకొని తెచ్చుకొన్నదీవరే
నాయనా! ఏముచ్చక కారమి ఇదిగి స్తనిగదా!
ఎట్టానూ పిల్లనిచ్చుకొన్నతర్వాత వంగివంగి
సలాములు చేయవలసివచ్చేదే!” అంటూ అక్కడ
నుండి లేచి, ముత్యుని కూచుటకు కాజోలు
అయిన తోడలిక పెట్టెను. సీత గదితలుపుపై
చిటికవేసి కదలెను. శ్రీరామకూర్చి గది
లోని కదలెను. తెలికన్నులు తెలుపేసి కన్నీరు
లంకగా, కెదపులు అదరగా వక్కురకతో
సీత మగనిచేతులు రెండుపట్టుకొని యిట్లా
చలికను.

సీత:—“నన్నా! నన్నేనా! పుట్టికంటికే
కంటితేవారా? నేనుచుచ్చున్నావని, వచ్చితిరుకు
వెళ్లవలసివచ్చి, మానాన్నకు ఉత్తరము ప్రాస
పీడించినారా? నావల్ల మీరు ఆవంశము
కలదములేదా? అప్పటికే మీరు వ్యాకులత
కలుగతుందని నేను ఎంతో కంగదగమింకు

శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పదాచార్యుల చరిత్రము

பி. டி. சிவசுப்பிரமணியன்

కైరవ దళములందు గల 'కాలి' యను అగ్ర
 తరములందు చాతాపు యే ప్రవర్తింపఁ
 ప్రవర్తింప 'చిత్తాపురాణ' అను చార్మకమానుకుఁ
 పండిత క్రిమిం చేయఁచెను. అతనికి కిరముయొకఁడు గల
 పుత్రుఁడు జన్మించెను. ఆ కిరముపుత్రుని జాత్యులయకు
 నిర్వాహ్యులందు కిరంగియే పుత్రుఁడు జన్మించు
 జన్మించెను. కిరమని యనుగ్రహముచే జన్మించు
 వారకు శాస్త్రం కిరంగిని పరి కేమిచ్చెను. ఇట్లే మఱ
 యాచాతుకుఁడు. ఈ కిరంగులు గాఢముగా మర్మ
 వేత్తలే కామగ్రీక శాస్త్రములందు నుభయములగఁగను
 అని చెప్పుటచేత చిత్తాపుని జన్మజాతీయఁ యాచాతుకు
 పండితమును గలగంజీకరుదుండుబరే (కిరంగులకు
 ను, కిరమింజేయవారందు శాస్త్రం) కిరంగిని పరి
 కిరంగియే చార్మక మనెను. కిరమని వాచేందుకేళయ
 క్కాలమున సైకవ్యాకు భుజికిముందు పుంజరేఖ
 యని గణియుండెనుచేత యాచాతుకులందఁ జాతాతుకు
 పరి కేమిచ్చెను-పరాకలని కిరమింజేయఁ

[illegible]

మం దేనుగాని ఇది మంగళం కాదు కలకావలెననియు
వ్యర్థమనియును కాదు.

అంతకుముందు కేంద్రమునందు కలుగజేసి భుజియి
యినది. అంతకుముందు కేంద్రమునందు కలుగజేసి భుజియి
యినది. అంతకుముందు కేంద్రమునందు కలుగజేసి భుజియి

[illegible]

యందు గురువులవారెక్కువనిమానము చూపుచున్నారని
 తెలించి పసందునియందు చక్రినవేర్చు లందఱు నీకు
 బహించి యుండెగా ఆచార్యులవా శిష్యులై తేజోని
 పసందునిగురుత్వైవి వారీకె యెవలయెవని భావించి
 బిగ్గవాడు వదియం దినరేయెద్దవందరు వా ముండి యె
 కలి బిద్ధవందరున్న పసందుని గమ్యుని ఆచార్యులవారి పిలి
 చిరి. "అగాధజలమే యెటులు బోవువది" యని ఇరువుం
 రెద్దొక పంకయింపక వదియండు దిగి అవలయెద్దవంద
 వదిలబోవుచూడగా నీటియందు నొక్క పద్మము గవం
 బడుచుండెను. ఆపద్మములమీద కాలుకెట్టివదియను గురు
 వులవారీకమీపమునకు పసందుడు వచ్చెను. ఈయర్థుల
 చక్క వచటగలశిష్యు లందఱు చూచి యది మొదలుకొని
 పసందునియందు చానున్నా భక్తికేగియుండిరి. వాటి
 నుండి పసందుడు పద్మపాదుడని ప్రసిద్ధిని పొందినెను.
 తరువాత పండితు లెందఱో ఆచార్యులవారి ఉపనిష
 ద్బాహ్యుద్విగ్రంథములకు ఖండించుటకయి వచ్చు వాద
 వివాదములు సరిపి యొడిపించి శిష్యులయిరి. తరువాత
 పరస్పరభేదభావము కారితక భాష్యము (మాత్ర
 భాష్యము)ను రచించి శిష్యులకుఁ బ్రచురము మొనర్చు
 నుండెను.

వ్యాసశంకరసంవాదము

శంకరచార్యు లాకవాడు గంగానదయందు
 స్నానము చేసి ఆస్థానము చేసుకొని మహాద్వీకాపట్టా
 మవ అటువలెశిష్యులచేతఁ బరివేష్టించఁబడినవాడయి
 శిష్యులకు భాష్యగ్రంథముల బోధించుచుండగా ఒకా
 నొకమహాప్రభావ్యుడగు శంకరునికడకు వచ్చి "నీ
 శేషా వ్యాసమాత్రములకు భాష్యమొనర్పితిమి ఇకటి
 వారలు చెప్పగా విని నిన్ను గొన్ని నిమయము లదఁగటకు
 వచ్చినాడను. నిజముగా వ్యాసమాత్రార్థమును నీవేలీం
 గియే యెన్నయెడల మూడవ యధ్యాయపాఠంభయమున
 గల "తదంతరప్రతిపత్తౌ రహితి పంపరమ్యక్తః ప్రశ్న
 నిరూపణాభ్యాం" అనుమాత్రముయొక్క భావ శేషమునొ
 రెల్పును" అని యడిగెను. తనకుఁ బరిపఁయర్థమును
 శంకరుడు విదించెను. అనుమాత్రవాప్యండు దానివిధ
 ములుగా శంకరుడు చెప్పినదియయిన ఖండించెను.
 శంకరుఁ డాచార్యులుని వాదము ఖండించెను. నులు

ఆచార్యులుడగు శంకరునియొక్కల నన్నిటిని ఖండిం
 చెను. ఇటులు వారిరువుఱకు శనిమిదిదిగములు వాదము
 జరుగుచుండగా ఒమీపమునందున్న పద్మపాదుఁ డామన
 ద్విభావ్యుని వ్యామనిగావేజీంగవాడయి"గురువరా!
 మీరు సాక్షాత్పుం రావలయులు. ఈచార్యులలో తముడు
 వారాయణాపత్మఁడను వ్యాసభగవానుడు. మీ మీ
 పున వాదించుచుండగా మే మేమిచేయుల"మని వలు
 కఁగా శంకరుఁ డాశ్చర్యపడి చెంటు నే గుండునల్లిచార్యు
 యనకు వందఁబడెన్ "వాభాష్యము వ్యాసపర్యాయును
 నెవల స్వయముగా నిజరూపమున వ్యాసభగవానుడు
 వాకు దర్శన మిచ్చుగా" యని ముంకగా పరేష్వం
 యి వ్యాసుఁడు, దర్శనము పంకి భాష్య
 మందయుఁ బరికించి "నీ భాష్యము వాకు పర్యుగా
 మని పరక శిష్యులకేరియగ మునుండి చెడలిపో
 వుటకు వ్యాసుడు ప్రయత్ని పనుచుండఁగా"యనిసార్వ
 భౌమ! నీ నందులకు వచ్చివాడనో ఆచార్యము నె
 చేసినది. శంకరకాల మిటులజేయుండుము. నీపమ్యమును
 నీమణిగ్ధికాక్షేత్రమున నీశరీరమును వదలఁబడితిని"
 అని శంకరుడు పలుకఁగా" నీ వింకను దిగ్విజయ
 మొనర్చి యదైక్యతేజాంతిమును బ్రచార మొనర్పవల
 యును. నీకు మొదలు

౧. త పంపర్యయల ఆయుష్సును శంకరుఁడె ము
 గ్రహించివాడు.
  ౨. నీవు నీశక్తివలన త పంపర్యయల ఆయుష్సు
 ను గడించితివి.
  ౩. మఱియు ౧౬ సంవత్సరముల ఆయుష్సును
 పరమేశ్వరుడు నీ కనుగ్రహించును.
- అని మునుకు వ్యాసుఁడంభావించెయ్యెను.

దిగ్విజయము

శంకరుఁడెంత దిగ్విజయార్థము బయలుపెడచి
 శేషపామూర్తములేరై తైవజాత్మాదీవేదవాప్యనరులు
 జయించివకుమారింభట్టును జయించి తనభాష్యమునకు
 వాస్తవము జేయించవలయు నను సత్సాహసముతో
 ప్రహరగతిగ్రహజనులను వచ్చి త్రివేణిస్నాన మొనర్చి
 మహాలింభట్టును సంవర్షింప వదిలెందలకు ముందే తుమిగ్ని
 కుండమునందు దిగి శేషమును వదిలెటకు శంకర్పిం

మనది అనామికాన్ని అనేకము కేటాము కానియున్న
సమయమున నావార్యులవారు నమూరిల్లట్లును వారి
కనిపాత్రాన్నివలయుడయి స్వీకరణమునకును వా
యన్ని వి శిరంపంచేసి నమూరిల్లట్లు కేటాయాకు నన్ని
తాగ కలగకుండవలయులొకన్వ బ్రతుక్తింపగా "యతి
సర్వా! నానంజల్లుతును ఇతరేషానిన్యు. సేవ గర్వల
నాచరించినై కాకము నీర్థించునది మర్యాదముకేసి
పగమీశ్వరపజ్ఞానమును గూర్చి యంగీకరింపవైతిని
దత్తావతరహాన్వ మీనుపాన్ని యంగు బ్రచేరితిని.
నాశిష్టుడని నంపవనిక్రందన గలడని. అనివి జయించి
మీశ్రవచారము చేయుడు, 700ని నమూరించు పలుకగా
వలవికి బత్త్యవచేశముచేసి మండవనిక్రందనపావనకు
వీయి యనినతోపి స్వీకరణమునుజేసిచి వారించు
పక్షం బ్రతిష్టనైతిని యరనివత్తియు వినుషీవనియునను
ఉభయపాదరిని మాన్యస్థుగ వంగి రించియుభయకుం
దమరమునిదొంగెములగూర్చి వారించ నిశ్చయించు" నిది

'పీడిపీడియవకాచి జయించివచ్చెను' కి ముందు
 బయి వారిలో శ్రమమును గ్రహించి తీరవలయును' అని
 పండితుని నిర్ణయించుకొనిరి. ఆయనభయమును బట్టి దేని
 మీది దినములం వాదము జరుగుచున్నగాఁ జరిపెను ముందు
 విశ్రాంతి డోడిపొయెను. మండవతి శ్రునివత్తి యగు
 మధుసూదనరాతి భిక్షునియొక్క పరాజయము వంగిగరించిన
 పై 'మీది మండవతి శ్రుని పగమునాఁడ్రము జయించిరి.
 తిక్కిన యభిభావ మగు నన్నుఁగూడ జయించినగాని
 సంప్రదానముగ జయించినట్లు కాదు' అనిపలుకగా శేంగరుఁ
 'దేవత' యని యంగీకరించెను. పరలాశాస్త్రములందు శేంగ
 రునితోడఁ బ్రథమమున నామి నాదించి వాదించి 'ఈ
 శాస్త్రములయందు దీర్ఘనిజయించుట యసాధ్యము. బాల్యము
 నందే నన్ను న్నించినవాఁడు కావున కళాశాస్త్రమున నిర
 నిజయించెద' ననిభావించి 'నాస్త్రనిబంధములను ప్రశ్ని
 లను గొన్నింటిని వేయగా శేంగరుఁ డంగులకు నొక
 మాటయు గడువు నీకు నని పరకాయప్రవేశపెట్టెనెర
 జియింపవలెను చాలామొక్క మామయి ప్రవేశించి రిచ్చా
 స్త్రము నభ్యసించి విదవ నామామను మనకి న్నదేమాము
 గంతుఁ బ్రవేశించి యుభయభారతిఁ దెనుచు, మాతా భ్రా
 తృమందరు పైర మామెను జయించెను. పరశ్వశ్రుతికార
 మగు నామె నెల్లవే దేమామును బాలించి ప్రమాదముఁ

మునుకు బోధించిన ప్రయత్నములలో బహుశా నీవు నాకు
 పోలించబోవు నీకును అందు నెల్లప్పుడు నీసాన్నిధ్యము
 నగ నీయించునట్లు అనుగ్రహించుట నీ ప్రాధికారముగా
 యును యంగీకరించి బహుశా నీవు నుండు బోధయను.

పిదప నుండవచ్చును. అది కాక ప్రభువు
 సన్నుతిని బ్రహ్మచరీయము లంది నుత్యము
 వానిని దేవువానియే వహించెను.

శంకరాచార్యుల జీవితము ననుభవించుచు
నుండుగాఁ గానాటికనుకష్టముల కైకలు పడునపుడు
శ్రీకృష్ణమునకే నారాచార్యుని జంతువులు భాగా
లన్నియునును కలిపియు నుండి వ్యవహరించుట
దేయి నానిని జరిగెను.

నయపారి శంకరదేవుని గోకర్ణశ్రీప్రముఖము
 బోయెను. అత్యగ్రహమునకుగల బలియగ్రహారమునకు
 పది బ్రాహ్మకమునకులలో గల ప్రభాకరదేవుని బాల
 కుడు పిచ్చివానివలె నుండేగా వాని పరిదండముల
 బాలకుని శంకరని కడకు పిలుచుచు నున్నది. శంకర
 బాలకుని నీవెవ్వనియని యగుగ "నానాం జడః కిం
 జడః ప్రపత్తతే" మన్నగల్గి కమలలో నర్చియింప
 నుండును నా బాలకుడు విడిచిపెను. శ్రీయందున్న
 యునికకామునవలె నర్చియింప నుండును నా
 మలయందు శ్రీయవచ్చునుండుటలేదే శంకర బా
 లకుని "నాస్తావలకుడుని" నంబోధించి నర్చియింప
 నిగ్రహించి నుండుగ్రాతీరమున కృంగరికి బోయి
 యున్నట్లు విద్యాకీచమున స్థాపించి చుకేర్చియ నాచీకమున
 కన్నకునిగా నేర్పరచెను. శంకరుని శిష్యులలో గరి
 యను శేషుల నుంచవలయును శిష్యులు పర్యవసాని
 పరమావధి ప్రధానముగ భావించి యాయాచీకమున
 లంకు భాష్యము నిరీక్షింపబడవలెనని గలది ను
 వుంచెను. మాత్స్యబుద్ధిగల శిష్యులందఱు "మంద
 బుద్ధి"యని యనవలె బరిహసించుచుండిరి. ఇంకా
 శిష్యులందఱు భాష్యమును జనువునకు శంకరునికడకు
 పర్చిరి. ఆసమయమునందు నయపులవారికామయశస్త్రి
 ముల నుడుకుచు గిరి యుండెను. శిష్యులు కాంచితము
 నుపద్రమించిరి. 'గిరి వచ్చుచును నిరీక్షింపుడు' అని
 శంకర దేవరగా 'మందబుద్ధియగు నిరీక్షకు భాష్యమునకు
 వ్రలు కనరాదు. చదివినను జనువు బోయినను ఆరని

మృత్యువేదో యని శిష్యులందఱును. పరమపరమాత్మను
 శోకించుచున్నట్లు శిష్యులగర్వమును గ్రహించి గిరియను
 శిష్యునకు నుపన్యసించి పరమపరమాత్మను ననుగ్రహిం
 చెను. అది దేవుడే సకలవిద్యాసాధుడనియు శోచక
 వృత్తులచేర వైద్యులై త్వమునయు వర్ణింప శిష్యులం
 యు నాయనృతమును గాంచి ఆశ్చర్యపడిరి. గిరి తోట
 కాచార్యుఁ డాయెను.

తరువాత శోకరాచార్యశిష్యులందఱు వైద్యులమల
 మును సూర్యయు ఆచార్యులవారిభౌమ్యమునుగూడను గ్రం
 థములను వ్యాఖ్యానములను రచించిరి :-

౧. వైద్యపాదుఁడు పంచపాదకమునచేర కాశీ
 రోభామ్యమునకుఁ జీకను రచించెను. ఇది పూర్వభాగ
 ము. తక్కినభాగమునకు వృత్తియని ప్రసిద్ధి. 'విజయ
 పిండిమ' మనుచేర వ్యాసమూర్తియలకు వివరభాషా
 మంగ్రంథమును రచించెను.

౨. కురేశ్వరుఁడు తైత్తిరీయ బృహదారణ్యకోప
 నిషాద్భామ్యములకు వాద్యములను రచించెను. వైష్ణవ
 ర్మ్యసిద్ధి యనుప్రకరణగ్రంథమున గూడ రచించెను.
 మఱిగిందఱు శిష్యులు కొన్నిగ్రంథముల రచించిరి.

తరువాత పద్మపాదులవారు వీర్ధయాశ్రమః తో
 యిరి. శోకమునకు శృంగేరియందే కొంతకాలము నిత
 సిందియందంగా యోగశక్తిచేతఁ దల్లికి మరగకాల
 మానర్పముయినవని గ్రహించి కంటచే తేరతేతేయవం
 గున్న తల్లికడకుఁ జోయి యా పేతు వందన మొనర్చుగా
 సంకల్పించిరి 'నాయనా! నా కొలలోకవాంఛ లన్ని
 యుఁ దీరివది. నీవును సమీపమునం గున్నావు. నీదేహ
 మును వదులుదలచివాను.' అని తల్లి యనెను. ఆమెకుఁ
 దత్తవ్రతచేరమును శోకముఁ జూపెను. సంగుప్తమృతయ
 యై యామె పాంచభౌమికతీరమును వదలెను. మాతృ
 వాత్సానుసారము శోకముచే దల్లికి యపానాదిసంస్కార
 ముల వాగరించెను. దేహవాదినసంస్కారముల వాదరించు
 లకు సధికారము లేదని భ్రాతృబంధము పడికి శోకమునకుఁ
 దోష్యుడగ నోయిరి పిదపఁ గొంతకాలమునకుఁ వీర్ధయా
 శ్రమః తోయిన పద్మపాదుఁడు శోకముని వచ్చి కలిసికొని
 యెను ఆదేశవాసియగు రాజశిఖాధూపాయఁడు తాను
 రచించిననాటకశ్రయము నాచార్యులవారికి వివేదించి
 సంస్కరించికొనియెను.

తరువాత పద్మపాదుఁడు రాజశిఖాధూపాయని
 శిష్యులతోడను దిగ్విజయార్థము శోకమునకుఁ బయలు
 పెడచి ప్రభుమనున సేతువునకుఁ జోయి పాండ్య చోడ
 ప్రసిద్ధ తేజముల పందెందుముఁ గాంచినవగరునకు విచ్చే
 పెను. తరువాత క్రమముగ వాల్మీకీశ్రమః, శేంకట
 చలము, విదర్భము, కర్ణాటకము మున్నగు దేశములకుఁ
 జోయియదునుండుపండితులను జయించి తనశిష్యులనుగా
 నొనర్చుకొనుచు సోకర్ణతేజ్రమనునకు విచ్చేసి నీలకం
 ఠండిమనతో స్వస్థిస్థాంతమును బ్రతిపాదించుచు కా
 చార్యుఁ డాధుక్రమింపగా నిట్టి స్వల్పవిషయమునందు
 గురువులవారి శ్రోతవదఁ నత్కరతనని కురేశ్వరా
 చార్యుఁడే నీలకంఠుని మరణము భరించెను. పాద
 దత్తాదిశిష్యబృందసహితముగ నీలకంఠుఁడు శంకరము
 శిష్యుఁడాయెను. పిదప మరయనాదిపండితులు సరావళి
 లయిశిష్యులయిరి. తరువాత సారాస్వతి జలయిని బాస్తిక
 దదవ భరణి భారదీవ మను పాంచాల కామరూప ఆంధ్ర
 వంగ గంగాదిదేశములను దిగ్విజయముచేయుచుఁ బండితు
 లను శ్వశిష్యులనుగాఁ జేసికొనియ మరణమును వ్యాపింపఁ
 చేసిరి.

ఆచార్యులవారిచేర జనుఁడయిన యభినవకృత్తుఁ
 డను మాంత్రికుఁ దధిచారశ్రయఁ నొనర్చెను. ఆశ్మ
 ర్మములను నామధములనవి నివారించఁ శిష్యులుగాని
 "భగవదర శోగము" ఆచార్యులవారికి సంభవించెను.
 పహింపకకృముగాని బాధను శోకముఁ దనభవించు
 చుండెను. తోటకాచార్యుఁ డహస్తిశ్రమముల పరివర్త
 చేయుచుండెను. ఆచార్యుఁడు బలమి వారియమున్నను
 శిష్యులందఱు భవ్యంరేకుబ్ధులగు వైద్యుల నావించి
 చికిత్సచేయించిరి. ప్రయోజనము లేకపోయెను. అశ్మ
 చారికముచేతఁ గలిగినయూరోగ మామధములచేర నివార
 యించబడదని పెద్దలు చెప్పగాఁ బద్మపాదుఁడు విని జగ
 ద్ధయసాగ్యభౌమునియందుఁ గూడ నిట్టి రుష్మశ్మశ్మము
 చేయునరాధముఁ దుండువాయని శ్రోధముతో నీరసంహ
 ముల్రమను జపించినవెంటనే శోకమునకు శోగవినివృ
 త్తయెల్లెను. ఆదేశోగముతో అభినవకృత్తుఁడు మర
 జించెను.

పిదప గంగాతీరమున నోకవాటి సాయంకాల
 మున నాచార్యులవారు బ్రహ్మశత్రువునంధానము చేయు

మండగా శంకరుని పరమగురువులగు గౌడపాదాచార్యులవారు గవంబడి 'వత్సా! నీవు భాష్యదిగ్రంథముల నొనర్చితివని నోపందయులి చెప్పగా విని నిన్ను జూచుటకు వచ్చిచాడోనని పలుకగా స్వకృతభాష్య గ్రంథములను బరమగురువులగు గౌడపాదులవారికి సమర్పింపగా వారివస్తువులు పరిశీలించి సంతృప్తిలయి పరమేశ్వరి యంకిత్రాను లయిరి. ఆచార్యులవారు తమ శిష్యులలో గౌడపాదాచార్యులవారి సంతర్పనము మున్నగువారిని పెరిపిరి.

మమనా మధ్యమున గంగాతీరమున స్నాన మొనర్చి ప్రారతాహ్నికమున శంకరాచార్యుండు చేయు మండగాఁ "గా స్మరదేశమునందు కారదాదేవిపిక మొకటి గలదనియు, ఆమునకున నాల్పాదిక్కుల వాలుగుద్వారములు గలవనియు, సర్వజ్ఞుడయినవాడగుగాని వాద్వారమును దెలువవాలందనియు వా కారదాలయముయొక్క ప్రాకృప్తిమోతరదిద్వారము లాయా దేశపండితులు స్వసామర్థ్యముచేత దరవగలిగినదియు వాక్షిణాచ్యులలో సర్వజ్ఞుడగువా డొకఁడను లేనందువలన వాద్వారములై మూయబడియున్నదనియు" ననిదిజనప్రతుతి వాలింబి దాక్షిణాచ్యులకు వచ్చిన యపకీర్తిని చోగొట్టుచలచి కాశ్మీరకేశమునకుఁ బోయి కారదామకమునకుఁ బోగా దాక్షిణాచ్యులయందుంబుగాడ సర్వజ్ఞుడగు పండితుఁడుండువా యను దురభిమాంకారముతో నొకరితర్వార నొకరు చొప్పున సరలకాస్త్రపండితులు శంకరునితోడ వాదించి పరాకరులయి శిష్యులయి జయజయధ్వావము తానెప్పుడుండ సర్వజ్ఞులము నభిప్రీతించి సర్వజ్ఞ పదమును స్వప్రీతింబిరి.

తరువాతి శంకరుఁడు ధర్మకార్యవిర్యపాతార్థము మతచారపరిపాలనార్థము;

- ౧. తూర్పున జగన్నాథమున గోవిందసమకమును,
  - ౨. పశ్చిమమున ద్వారకయందు కారదామకమును
  - ౩. ఉత్తరమునఁ గోదారమున శ్కృతిర్మకమును,
  - ౪. దక్షిణమున శృంగేరియందు శృంగగిరిమఠమును
- స్థాపించి అచట శిష్యులను వచ్చిర్వపాతార్థము నియమించి కేదారక్షేత్రమునకుఁ బోయి యచట కొంత వాసులు గలిగి ప్రాంతదేశము చేరి

ఆచార్యులవారు కాంచీక్షేత్రమునందుఁ గానుకోటి పీఠమునుగూడ స్వయముగ స్థాపించిరినెడల పెద్దలు చెప్పుచున్నాయు.

శంకరుఁ డొనర్చినగ్రంథములనూదెయు, శంకరుని కాలవిర్ధయముమనూర్చిన బహువిధములగు పట్టిప్రాయ భేదములను మతోకపర్యాయము వివరించెదను.

ఆచార్యులవారు ౨౨ మఠములవారిని జయించి ౪౧ ముద్రసిద్ధి:

కొన్నిమఠములనామముల నిట పేర్కొనుచున్నాఁడను

- ౧ తైవమఠము
- ౨ శివమలైక దేశమఠము
- ౩ భాగవతమఠము
- ౪ వైష్ణవమఠము
- ౫ పాంచరాత్రమఠము
- ౬ వైఖానసమఠము
- ౭ కర్మహీనవైష్ణవమఠము
- ౮ ద్రౌగ్యగర్భమఠము
- ౯ సౌరమఠము
- ౧౦ ఆగ్ని మఠము
- ౧౧ మతోగణపతిమఠము
- ౧౨ హరిదాగణపతిమఠము
- ౧౩ ఉచ్చిష్టగణపతిమఠము
- ౧౪ సుమీరిస్వర్గపంతాపగణపతిమఠము
- ౧౫ శక్తిమఠము
- ౧౬ మహాలక్ష్మీమఠము
- ౧౭ వాగ్దేవతామఠము
- ౧౮ వానూచారమఠము
- ౧౯ కాపానికమఠము
- ౨౦ కాపానికైకతేశమఠము
- ౨౧ చారాత్రమఠము
- ౨౨ సౌగరిమఠము
- ౨౩ వైసవమఠము
- ౨౪ బౌద్ధమఠము
- ౨౫ వల్లారిమఠము
- ౨౬ పరమేశ్వరమఠము

- ౨౪ ముద్గుహామతము
- ౨౫ కుశేరమతము
- ౨౬ ఇంద్రమతము
- ౨౭ యమమతము
- ౨౮ విరుణమతము
- ౨౯ ప్రాణమతము
- ౩౦ భూమిమతము
- ౩౧ శూన్యమతము
- ౩౨ వరాహమతము
- ౩౩ చతుర్దశలోకోపాసకమతము
- ౩౪ గుణమతము
- ౩౫ సాంఖ్యమతము
- ౩౬ కలిమతము
- ౩౭ అణువాదిమతము
- ౩౮ కర్మవాదిమతము
- ౩౯ చంద్రమతము
- ౪౦ రాహుమతము
- ౪౧ శ్రుపణమతము
- ౪౨ పితృమతము
- ౪౩ శేషోపాసకమతము
- ౪౪ గరుడోపాసకమతము
- ౪౫ సింధుమతము
- ౪౬ గంధర్వమతము
- ౪౭ భూతేశ్వరమతము
- ౪౮ దిగంధమతము
- ౪౯ భక్తమతము

అచార్యచరిత్ర వలన మనము గ్రహించదగిన
ఉ ప దే శ ము లు

౧. "వ గాయత్ర్యైః పరం మంత్రం న మాతః
పరవైచిత్రమ్" అను ప్రమాణమునను ననుసరించి అందఱు
దర్శింపజేయుచు పరిపూరించవలయు నను భక్తమును బాహు
సన్నాహితాశ్రమమునందండియుఁ దర్శియింపగ యోగ్య
కర్మ వాదించి లోకులనుగూడ నశ్లేషపరిపూరించవలయు

నని కాసిందురుఁ దమయాచార్యత్వమును సార్థకపఱచి
వారు.

౨. శేకరదేశియులను గర్మవ్రద్ధులనుగా శపిం
చుటచేత వాచక్కలమునం దందఱు నొకరినొకరు సహా
యముచేయుట విధియనియుఁ బట్టిరిది వత్తిరిమింపు దప్తు
లను విగ్రహించుటయు సహభృత్యులను వాచక్కలను వాచ
శ్మకమునియుఁ బ్రకటికరించిరి.

౩. తాము సాక్షాత్పూజనీయులము బ్రహ్మశ్రీయు
నంతయుఁ దెలిసియున్నను గరూపదేశకరహిరిముగ
సార్వభౌమము నులపహాదము కాస్త్రీయపంపుదాయ
మును గోవిందభగవద్వాదులపారికిఁ జెప్పులై కాపాడిరి.

౪. సంసారమునం దెట్టిసౌఖ్యములభించినను నది
తృప్త్యను విషయమును బ్రహ్మచర్యమునుండియే సన్న్య
సింది లోకులకు గనబడదని.

౫. నిర్వాణభక్తితో గడుజుక్రమచేయువా
నిక విద్య అవశ్యము లభించు ననువిషయమును మంద
మతియుని లోబకాచార్యునకు సందృష్టానుగ్రహముతో
పక్షవిద్దుల నొసంగి ప్రకటించిరి.

౬. తాము బ్రహ్మచర్యమునుండియే సన్న్య
సింది సీతాధిపత్యమునపొందినను సర్వజ్ఞత్వాదిగ
విశిష్టులవారలు గృహస్థులయు సన్న్యసింపినను సీతాధి
పత్యమునకు నర్హు లగుదురను విషయమును మరేత్యరా
చార్యుని శృంగరసంగమున సభిష్ఠింపజేసి ప్రకటించిరి.

౭. జ్ఞానము మైత్రము తీర్థయాత్రల నేవించి దేవ
తాదులఁ గొనియాడుట అవశ్యక మనువిషయమును స్వయ
ముగ వాసిరహిమాచలము తీర్థయాత్రచేసి నిరూపించిరి.

౮. జగద్గుహికము సభిష్ఠించినవారలు దుర్మత
ఖండనపూర్వకముగ స్వపరిశోధనమును జేయుట అత్య
వశ్యక మను విషయమును స్వయముగఁ వా మాచరించి
లోకులకు బోధించిరి.

౯. సాధనచర్యయనంప త్రిగలవారలు ప్రతిబం
ధకాతిగయుచేత గృహస్థులయియున్నను వారిఁ బ్రహ్మ
విద్యయం దధికారము గల దనువిషయమును బ్రాధిక
రాధిపతులకుఁ దత్త్వపదేశ మొనర్చి విశదీకరించిరి.

ప్రేమతత్వము

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

ప్రేమతత్వ నిరూపణము

(ప్రథమ భాగము)

ఫలమతియైనకాపు చిటకత్తె యొక్కర్తుక మింకగాంధ్ర రూ
కలఁ దనివోక పొద్దన నొకానొకభూసురు నిల్లుచొచ్చి రోఁ
కలిగొని యెంట నున్నతఱి కన్నియ నెత్తి పగిల్చి కంటకా
సులు హరియించె మొన్న నొకఁ జూడఁడు దుర్దన శాంతు మెట్టిదో!

చ. తమవయి వారిఁ గన్మోక్షగి దగ్గఱఁ జేసినవారియొద్ద లం
చములు గ్రహించి బండుగులచాటున భూములు విల్చి వానితోఁ
దమయధి కారవృత్తులకుఁ దప్పినవారలఁ జూచియైన లం
చములు గ్రహించుకొందురె విచారణయొందు నొకో ధనార్థికిఁ

చ. దుఃఖము చూడఁబోరు జనదూషణ మొన్నఁగఁబోరు కాళికే
శ్వరి తమయిష్టసిద్ధుల నొనంగునయంచుఁ దఁచి శక్తికిన్
గరకరిఁ గోడఁగొట్టెలను గానుక లిచ్చుటయే! లభించినన్
వరబలిసూడ నిత్తురు ధనంబున కూరిమి కన్ను గానునే!

ప్రేమ తత్వము - ప్రథమ

గీ. వెలఁది జూదంబు పానంబు వేట యనెడి, వ్యసనములఁ ప్రేమ కామదోషావిలంబు
పరుషవచనార్థదూషణఁ పుష్కరంజనాభిరతి యొన్నఁ గోపదోషావిలంబు.

చ. పానతిఁ గోర్చి రావణఁడు వాలియఁ బానముచేత యాదపులే
పరుషవచనమాటఁ జొరవులు, పానపు వేటను బొందురాక పం
క్తిరథుఁడు, జూదమాడఁగ యుధిష్ఠిరుఁ డున్నలఁ, డరనిందతోం
దర బలివక్రవర్తి, కడుదండన మాగధుఁ డెగుఁచెందరే?

ఉ. ఈయవకార్యముల్ నటల క్షిప్తిఫలంబు లొనంగునంచు రా
మాయణభారతాదు లనయంబును మొట్టలు పట్టుచున్న, నీ
సేయకృతుల్ నొనర్చు మతిహీనులపాటులు చూచుచున్న, ఏ
వ్యాయుతులైనవారిమదులైనను వీనిని గోరకుండునే?

ఉ. అఁకలి నీరునట్లు నణఁగారు, దమూరస మింకిపోవు, బెం
జీకటి క్రమ్మినట్లులు నశించును దృష్టి, పణులు రాకయుం
బోకయుఁ గానరాదు, చెడిపోవుట బుద్ధియు నాలుబిడ్డలకొ
నాఁకదు జూదపుండమిని పాఁకని దుర్గుణ మొందు గల్గునే?

చ. అలవడెనేని యొక్కవరి యా చెడుజానము నాడ నెంతవా
రలమనమేని ముందుగనఁబోదనుచోఁ బరమప్రమాణమై
నలుఁగడఁ బెద్దపెద్దలె కనంబకుచుండఁగఁ ద్రాగుఁబోతునీ
చులహృదయంబు దానిఁ జవిచూచినఁ జూచునె ముందు కెన్నఁనున్.

చ. చొరవయు నేర్పు గల్గు నెకజాదరి యెప్పుడు గల్గుదానికిన్
బరకితపుల్ నహింస కొకపండుగునాఁడు మఱి క్కచో దురో
దరమని చెప్పి పుచ్చిరి, యెంతను జూదపుఁ గూర్చి వారిమ
చ్చరము గణంప కేగి తనసంచయుఁ బ్రాణము లిచ్చి వారికిన్

ఉ. పానము నొక్కనాగరికవద్దతిగాఁ దలపోసి వేటివి
ద్యానిధులందుఁ గొండలు దురాసవసేవల నరక క్తి వి
జ్ఞానము లోటుకొన్నచు పిపాదకరస్థితిఁ గాంచుచుండె, న
జ్ఞానులు త్రాగుఁబోతులయి కష్టము లొందుచు నున్ని చిత్తమే?

ఆ. ఒడలు గుల్లయైన నుడుగును వెలయాలి, కోర్కె యొడలు నిల్లు గుల్లయైన
నుడుగకుండుఁగాదె చెడుగు త్రాగుదుకోర్కె, ద్యూతచౌర్యములకు నాఁత యగుచు.

చ. సురయనఁ బ్రాణమిచ్చు నెకశుంత నిజాంగనఁ గూడఁ గూర్చిమై
నరయుచు నుండు, నాతఁ బోకయవ్వడు త్రాగఁగ డబ్బులేక వం
దురి కరభూషణం బడిగి కయ్యలిం, గోరిక తీర కానరీ
శరమును ద్రుంచి యాముసుగు చే కొనిపోయెను బానతాలకున్.

ఉ. కోపము పెంచు నస్థిరతఁ గూర్చు ధనంబు హరించుఁ జిత్తనం
తాప మొనర్చు నత్యకరుణానుచితాదులఁ ద్రుంచు నమ్మికన్
బాపు బలుంబు కాంతి మతి నాకముచేయును వేయనేల! యే
పాపగుణంబు లీచెడుగుపానమునం గనరావో చూడుఁడి!

ఉ. సారమతోన్నతం బమలసాంఘికజీవన మార్గధర్మవి
స్తారమకేషభూసలి నుదారగుణంబుల కాదిమంబు వి

ద్యౌరమణీయనాగరకతన్ గణుతింపఁ బురాతనంబు నా
భారతదేశ మిప్పు డతిపానరతిం జెడుచుండె నక్కటా!

ఉ. న్యాయము చెప్పవారును సమరవదంబుల నుండువారు శా
క్తేయులుఁ గొందఁ జిన్నిటను దీనినవారయి మద్యకూషపా
సియము గ్రోలుచుండి రన, నీచపువెంగలిమూఁక కల్లుసా
రాయిని ద్రాగునంచు వనరం దగునే? మధువాంఛ యెట్టిదో?

ఉ. నాటికినాఁడు మద్యము సనారత మానినఁగాని దానిపై
గాటపుఁగూర్చి తీరనియొకం జొకకాసు గణంపలేక యా
రాటము చెంది తాడు లెగఁబ్రాకుట నేరిచి యొక్కరేయి పె
త్తాటిని బ్రాజి లొట్టికలు ద్రాగియు డిగ్గుచుఁ గూతె విస్మృతిన్.

ఉ. సారపువృత్తి గాదు, సుఖసాధకమార్గము గాదు, తననా
ధారము గాదు, కాని తనదారిని బూరిని మేసి కానలొ
కేఁడది లేడిఁగూడ నడగించుచు నుండురు గొందఁ జిట్టిని
మ్మారణహింసఁ జొచ్చు తమకంబునకుం జొరరాని దున్నదే!

ఉ. ధారణఁ బొట్టపోసికొన దారు లనేకము లున్నఁ గొందఱా
బారుబుతీరి కన్నులకుఁ బండువుగా దివిసేగు శారీకా
శీరకపోతవారముఁ గేలిమెనుగ గుణివెట్టి కొట్టఁగాఁ
గారణమేమి? వేటతమకంబ, బో తమి కడ్డమున్నదే!

చ. ఘనమృగయందు వేటతమకంబునఁ గానకుఁ బోయి మచ్చమే
కను దినవచ్చు జెబ్బుని గాంచి తుపాకిని గాల్చి కూల్చి వెం
టనె పరుగెత్తి వేడ్కఁ జరణంబున దానిమొగంబు దన్ని కా
లిని బులిసోటఁ బట్టి కబళింపఁగఁ జచ్చును గొన్ని నాల్లకుక

గీ. పరుషచనార్థదూషణపరుషదంకనంబు లణఁగించుచుండె లోకంబు నిట్లు
యెహికాముష్మికసుఖంబు లణఁగఁద్రొక్కు, పమతేత్రపు వ్యసననక్షకముగాదె?

అధికాయలు - ప్రేమ.

ఉ. పిన్నలయం దవజ్ఞయను బెద్దలయందు సనాదరంబు నా
కన్నులయందు నిర్దయత బండుగులం దవలేప మరనం
పన్నులయందు నీనును సమానులయందు సనూయ దీనులం

చ. చులుకన చేసి యెల్లరను జూచు బుజుబులు శంఖచక్రముల్
మొలచినయట్లు చూచుఁ బెడమోమిడివల్కుచు మీఁదఁచూచుఁ బె
ద్దలు తను మ్రొక్కఁజూచుఁ దనదర్శన మిచ్చుట యధికోటికిం
గలిమి యటంచుఁ జూచు నధికారబలప్రియుఁ డెట్టి మోహమో!

ఉ. భూసురపాపభంభజనమున్ ధన మన్న మొసంగి తన్నుచుక
గాను గడింపకుండి తనకల్గినముప్పదిపుట్ట భూమిఁ గాఁ
తేసి యొకండు పుత్రులకుఁ జప్పయఁ గట్టయఁ జేలి కిచ్చి న
న్నాన్యసులఁజేసి నవ్వితిరణప్రియతామహిమంబుఁ గంటి నే?

ఉ. లోకమునందుఁ గొందఁ జతిబుద్ధులు పిల్లిక భీష్మవేయ న
రైకపరాయణత్వమున నార్జనచేయుచు విజ్ఞప్తిఁగి ను
శ్లోకతఁ గోరి తా ముధయలోకనుఖంబొనగూర్చరాని యే
వో కొఱగానికార్యముల కూరక దుర్వ్యయ మాచరించరే?

చ. తనగతిఁ దా నెఱుంగి వదాన్యతకుం బరుగెత్తు, ముందువె
న్నను గనఁ, డైన దాకునను గానిది కంచమునందుఁ బెట్టు, వం
చనము నిజంబుగాఁ గను, విచారణ చేయఁడు కార్యశీతి నే
ర్పొనర, ముఖస్తుతిప్రియల నుబ్బులరంగఁడు దుర్విదగ్గుఁడై.

ఉ. ఇంతకు వంతచేచ్చి వదిలించుచు నన్నిటియందు నాత్మవృ
త్తాంతము దూర్చి వానికి నుదాహరణంబు ప్రమాణమంచుఁ ద
న్నెంతయఁ దానె చాటికొను, నేమనుకొందురొ యన్నచింతయా
వంతయు లేక గొప్పకయి యాత్మనుతిప్రియుఁ డెట్టిమోహమో!

రసమలఁ ప్రేమ

శృంగారము:—

గీ. హాస్యరతిశోకకోపధయాదులైన, స్థాయిభావాబులకు నెల్ల నదననైన
మానవంబు ప్రవృత్తిప్రేమమున నగుట, నకలరనములు ప్రేమమూలకము లయ్యె.

ఉ. కోరికలూరువల్కులను గుల్కులుచిల్కెడి నవ్వఁ బువ్వఁ
దేరెడి మోవి తావి తరిదీపుల ముక్కుల మేను మేనునొం
గారెడికఁగిలింతల నుఖానుభవంబనుజేరఁ దీరు శృంగ
గారము రాజధానిగ జగంబును బ్రేమమహిమఁ దేరెడిన్.

చ. పరిణయబంధవిజ మనుభావబలాంకుర ముత్సవక్రియా
 కరిచయమాల ముల్ల సితభావణపల్లవ మాద్యసంగమ
 స్థిరహృదయానుసంధిమ కదివ్యసుమంబగు ప్రేమకల్పవ
 ల్లరి సుఖని స్థరామృతఫల సదమై యజరామరం బగున్.

మ. కనులారం గని యాననాబ్జ మనురాగ శ్రీనివాసయు నె
 మ్మన ముప్పుంగ, వచోఽమృతం బధరబింబంబాని సూర్యిం జరి
 ర్చిన మైదీగను దాఁకి మే నలరఁగా కేష్ఠాంతరాత్మండు పా
 వనసంపూర్ణ సతీసుఖామృతరసాస్వాదై కలోలుం డగున్.

మ. స్మరబాధం బడలేక రాశ్రిచరుడై సంకేతముం తేరుచో
 బరు లిక్షించుదురన్న సంకయభయభ్రాంతుల్ మనంబందు ము
 ప్పిరియై నేచిన, మానలేక చని యల్పిష్ఠాంతరాత్మండు దా
 బరకీయాసుఖమద్యపానవివశ ప్రజ్ఞావిమూఢుం డగున్.

సీ. సరివారుచూచిరా! కరియాచకముచేసి, చిచియటంచు దూసింతు కేము
 తమవారు చూచిరా! తలయెత్తికొని యింట, నల్లాడ మొగ మి.కఁ జెల్లదేమొ
 మగనికిఁ జెలిసెనా! మఱిలేదు తప్పక, ప్రాణాలమీఁదికే వచ్చునేమొ
 పెద్దాము చూచెనా! పెటవారి కెఱిగించి, తిట్టిపోయుచు రచ్చఁ బెట్టునేమొ

గీ. యనెడిసందేహముల గుండె లదరుచున్న, జారిపోయె లనురాగసారసుఖము
 లనుభవింపరే? చూడఁడి యయ్యలార! వలపు వెలరేగు చెడుగునర్పిలి విధంబు.

మ. ఎవ కేమన్నను నిర్వయాత్మండయి మే లిల్లాలినేడ్పించుచో
 నవమానంబును నోషముం గవక త న్నానేత్య కామింప రో
 యి విశేషంబని కాంచలేక మదసూయిష్ఠాంతరాత్మండు వా
 రవధూటిమృగతృప్తి కాసుఖజల భ్రాంతాక్షి కామం డగున్.

కీర్తము:—

ఉ. కోరినయట్టియర్థమునకుం బ్రతిబంధము గల్గినంతనే
 పోరాననించెయం, గరుణఁ బూని పదార్థము నిర్వహించెయన్
 నోరిక దీప్తియుం బటలకున్, ఘను లిష్టమునిర్వహింతు రా
 వీరము ప్రేమరాజునకుఁ బెట్టనికోట గుణత్రయంబునన్

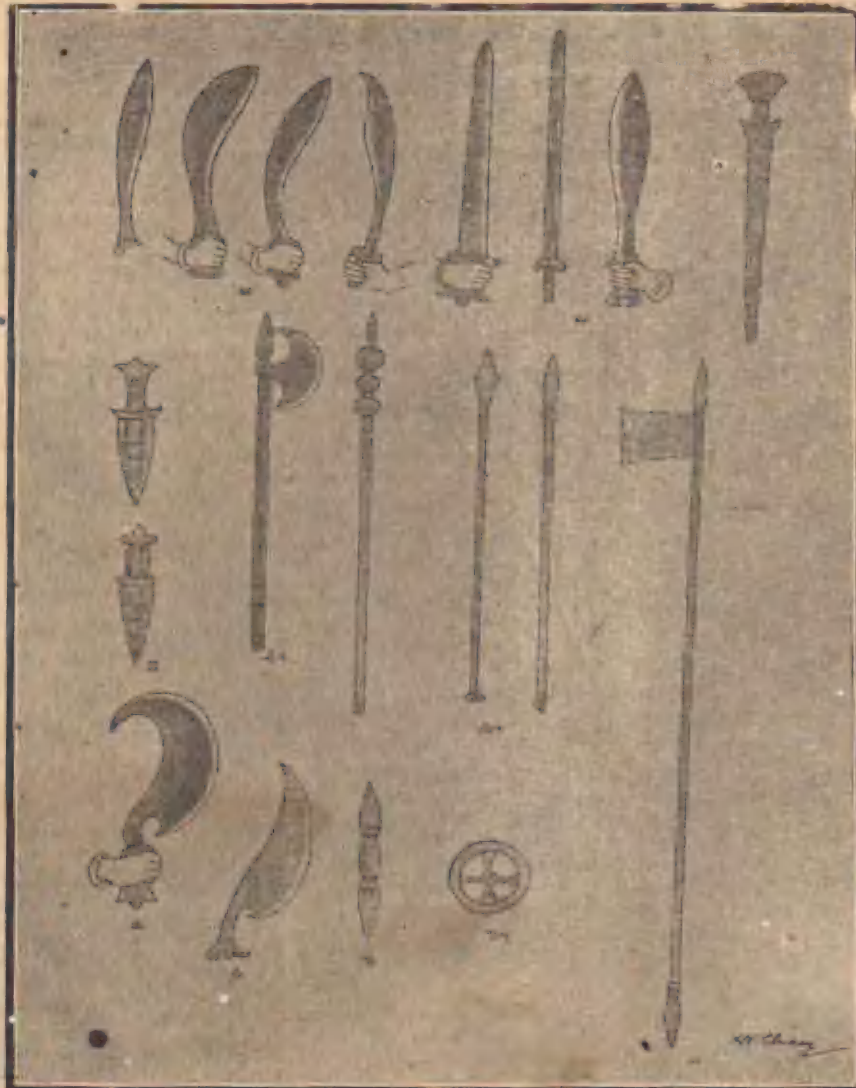
ఆజంతా చిత్రములలోని ఆయుధములు

కొ. నరసింహాచారిగారు

౧ ఆయుధములు

బృహద్రథయుగమునాటి ఆయుధములును యుద్ధవికరములును ఆకాలపుజనుల కాలములోఁ జూడ నుపయోగములో నుం నాగరికతావిశేషములను, యుద్ధనైపుణ్యమును చూప వారికి ర్తి వినుమనెంపఁ జేయుటయే.

పటము ౧

కత్తులు వంకర గానుండి, 1 పటము "అ"లో సంపుత్రులు వాదర కలిగియున్న వి. కొన్ని కత్తులు సాధారణముగా వంకర లేక యున్నవి. 2 పటము "భ" పూర్వపు ఒరక త్తిని తెలియఁ జేయుచున్నది. దాని విడియంనుగల పనితనము చిత్రకళా కళలమును జూపుచున్నది.

బాకులు 1 పటము "ఇ" పూర్వము సర్వసాధారణము గానుండిన ఆయుధములు.

1 పటము "ఉ" పూర్వము రాక్షసులుపయోగించుకత్తులను తెలియపరచుచున్నది.

1 పటము “ఈ” పరశువు లేక గండ్ర గొడ్డలి. ఇదియు సాధారణమైన ఆయుధముగా నుండినది.

1 పటము “ఊ” కురుచగానుండు బల్లెములు వీటికి కిడివైపు పెద్దగుబ్బ లున్నవి.

1 పటము “ఎ” పొడుగైన బల్లెము. కొన్ని సమయములలో దీనికే ఐతాకములనుగూడ కట్టుట కలదు.

పటము ౨

చీనా, టిబెట్టు మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములలో మిక్కిలి ముఖ్యముగా చిహ్నముగాను, ఇండ్లనియోక్త ఆయుధముగాను నుండు “వజ్రము” పూర్వకాలపుయుద్ధభటులు వాడు ఆయుధము (1 పటము “అ”) గాగూడ నుండినది. శ్రీకృష్ణుని ఆయుధవిశేషముగా “చక్రము” (1 పటము “ఇ”) కూడ వాడబడుచు వచ్చినది. దీనికిచుట్టును వెలివైపు వాదరం గలిగియున్నది.

కేడములు లేక డార్లు

కేడములు సామాన్యముగా నలయ, చతుర్భుజ, త్రిభుజాకారములుగలిగియున్నవి. అన్నియు లోవైపు పల్లముగా (తాబేటికివృత్తం నున్నవి. 2 పటము “క, ఖ, గ, చ” ల పైన వింతయగు వికారరూపములు చిత్రించబడియున్నవి. చతుర్భుజాకారము లగు కేడములు పొడవైనవిలువంపుగా నున్నవి. వీటికిలించులయందు (2 పటము “ఘ, ఘ,”) పట్టుకుచ్చులు - అ. కారా రము కట్టబడియున్నవి 2 పటము “గ”

చిత్రమగు చిహ్నములతో గూడి ౨వ పటము “ఘ” లో చూడబడియున్నది. కొక్కులు తగిలించుమాదిరి పూర్వమున్నమా యున్నది.

కత్తియు డాలును తోలుపట్టాకు గట్ట దిరియే ఇవ్వడును ఉన్నదని ఈచిత్రమునుండి బడి భుజమున వ్రేలవేయుట కనువగుమాదిరి తెలియనగును.

పటము ౩

విండ్లు

విండ్లు రెండువిధములు. ౩వ పటము “క” ఒకటేబద్ధము గలిగియున్నది. ౩వ పటము “ఖ” రెండుగాని మూడుగాని బద్ధలను కట్టి రెండు వంపులు వచ్చునట్లు చేయబడియున్నది.

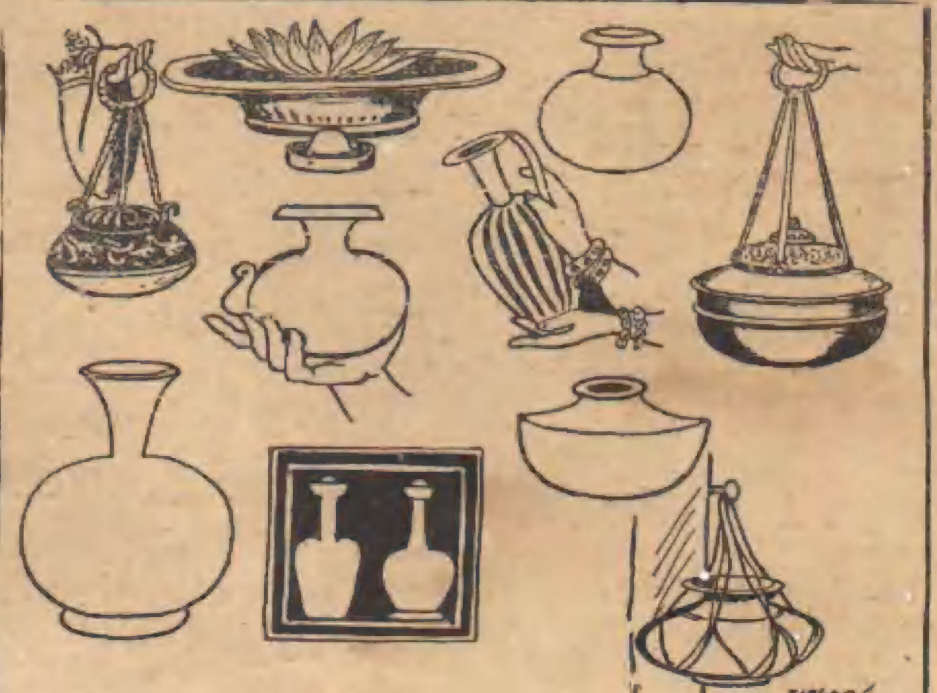
వేలములు మొదలగు పరికరములు.

కోలలు, వేలములు, బల్లెములు, (౩వ పటము “గ,ఘ”) పూర్వపుయుద్ధధతులఆయుధములలో తోనవే.

వేలములు ౩వ పటము “ఘ” వెండి, బంగారు మొదలగు విలువగల లోహములలోఁ గూడఁ జేయబడి, మంచి చెక్కడపుబనితోన మును జూపుచున్నవి.

సతాకములు సాధారణముగా చిత్రవర్ణములు గలిగి యుద్ధవీరుల కుత్సాహదాయకములై యున్నవి.

3 వ పటము
 “జ, ఛ,” అం
 కు శ ము ల
 చిత్రములు.
 భారత యుద్ధ
 ములో భీముని
 హస్తములలో
 కలించి దుశ్యో
 ధనునిగర్వము
 నడచిన గద
 యుఁ (3 వ
 పటము “జ,”)
 బుద్ధ యుగము
 లో నుండియు
 గ్నడి. ప్రస్తు
 తము దీనిని
 బోలు లోడిల
 (Clubs) ను
 యుద్ధములలో
 నుపయోగించు
 క పోయినను,
 వ్యా యా మ
 ము నలుపు
 వారు చేరె
 త్రిప్పట నభ్య
 సించుట కుప
 యోగించు
 చున్నారు.

మక్కలు
దేవులవలె శేంకటకృష్ణ
శాస్త్రు, పి.ప.

మింటు నెచ్చటా మొలయు మక్కల

గంటు జూచికి గాంక్ష లూరంగ

గాంక్ష లూరంగలది జక్కలె

కాంచి బ్రదుకే గదపిలిక.

చేతి కందెడు పూలకొత్త

చేయి చావక చేసే కోరక

మారముగ లే వండు వానిని

మాటి వవలిరిని.

మింటు జొక్క లచ్చకృమయెను

చేతికందెడు పూలు వాడెను

సారహీనపు తీరితమునకు

గోరికలె మిగిలెన.

పక్షివలె నాకాశ నిర్మల

పథవిహార స్వేచ్ఛ గోరితి

పక్షములు లేవం చెఱుంగక

ప్రాణులందు మోసిరిలిక.

ముగిసిచనె నూ శేక్ల బ్రదుకిటు

మూడునాళ్ళక ముక్కలాయెను

మోడుప్రాంతై పూయకుండుగ

వాడితూరిన తీవరై.

రకుట బంగదు తారలేలా?

తలను మీటివ తలపు లేలా?

వలది పొంగుగ గగననూమములు

కలయె తీవరము!

వేదావలీరాగిణి

భా ర తి

సంకేతరీతిం దయలేచ దత్తా వితస్వతి భూషణ మంగళేభ్యః
ముహూ స్మరంతీ స్మర విష్ణు దేవం వేదావలీ నీలసరోజకాంతిః

శో వియోగిణీ కాంతిర్వీర్యగ్రాత్రా, ప్రజలం బహంతీ వల్లభాచ సుహృద్భిః
జ్ఞానంబరీ రాగిణి

కాశీనాథుని ధైరవమూర్తి గారు

శ్లో. పంచే వాగ్మవ మైందవాత్మసదృశం వేదాదివిద్యాగో
భాషా దేశసముద్యవాః పశుగతా శృంహంసి నప్తస్వరాన్,
తాళాన్ పంచమహాభర్తాన్ ప్రకటయ త్యాత్మప్రసారేణ య
త్త స్థీరం వదవాక్యమానందనకం శ్రీమాత్మకే తే జరమ్.

పాండిత్య సంపదయందు నిరూపించబడిన అట్టిభక్తిచే నాయాయుంధియముల నీశ్వరాయుత్తముల జేయుటయే ముఖ్యమని శ్రీశంకరులవారు నిరూపించిరి. శ్లో. మనస్తే పాదాబ్జే నివసతు వచః ప్రాత్రభరతే, 1 ర శ్చభ్యర్చయ్యాం శ్రుతిరపి కథాశర్లవపిభా; తవ భ్యానే బుద్ధి ర్నయ నయుగళం మూర్తివిభవే, 2 ర గ్రంథాన్ తైర్వా పరమశివ! జానే జరి మతః. (శ్రీమద్భక్తరాచార్యకృత శివానందలహరీ) ఇటులనే శ్రీత్యాగరాజస్వామి శ్రీరామభాగవతకర్తృయగుటకై వేదమోనియన్నారు. భరతమూర్తి - శ్రీశంకర

(శ్రీశంకరాచార్య విరచిత శివానందలహరీ)

పాండిత్య సంపదయందు నిరూపించబడిన అట్టిభక్తిచే నాయాయుంధియముల నీశ్వరాయుత్తముల జేయుటయే ముఖ్యమని శ్రీశంకరులవారు నిరూపించిరి. శ్లో. మనస్తే పాదాబ్జే నివసతు వచః ప్రాత్రభరతే, 1 ర శ్చభ్యర్చయ్యాం శ్రుతిరపి కథాశర్లవపిభా; తవ భ్యానే బుద్ధి ర్నయ నయుగళం మూర్తివిభవే, 2 ర గ్రంథాన్ తైర్వా పరమశివ! జానే జరి మతః. (శ్రీమద్భక్తరాచార్యకృత శివానందలహరీ) ఇటులనే శ్రీత్యాగరాజస్వామి శ్రీరామభాగవతకర్తృయగుటకై వేదమోనియన్నారు. భరతమూర్తి - శ్రీశంకర

అ. చుక్కలరామునిగేతు మోముగల
 నుదతి సీరమ్మ, సామిత్రి, రాముని కిరు
 ప్రక్కల.

చ. తనువుచే వంశవ మొనరించుచున్నారా?
 చనువున నామకీర్తన సేయుచున్నారా?
 మనమున దలచి మైమరచి యున్నారా?
 నెనరుంచి త్యాగరానితో పాడిపార
 మీరిరు. ప్రక్కల.

మఱియువారు "సంగీతశాస్త్రజ్ఞానము సామాన్యసాఖ్యదమేమనసా" (ఇది ప్రకమసంజీవ యందు ముద్రితము) అని చెప్పియున్నను మరి యొకచో భక్తియుతమగునేని సన్మార్గసాధన మగు ననిరి.

ధర్మాపి - ఆది

ప. సంగీతజ్ఞానము భక్తియేనా సన్మార్గము గలదే? మనని!

అ. భృంగి, నటక, సమీరజ, ఘటజ, మాతంగనారదాదు లుపాసించు సంగీత.

చ. న్యాయాన్యాయములు దెలుసును, జగములు, మాయామామయమని దెలుసును, దుర్గుణ, కాయబాదిషడ్విపుల జయించెనే కార్యముదెలుసును త్యాగరాజనకు-సం.

అనగా సంగీతానుభవము గల్గియున్నను దాన భక్తిచేరనిదే గానమున కుద్దేశించబడిన జరమపాధనమగు నట్టియు, చిత్రైకాగ్రతా మూల క మ గు న ట్టి యు, మోక్షప్రాప్తికి సోపానమును బడయజాలరు. దీనికి దార్శానికముగ పాశ్చాత్యాధునికధీము దన బలుని శాంఖ్యోపనిషదులు తమ శరీరవ్యాయా మవిధులందు, మెక్కొక్క కరిషరమునకును

దాని యభివృద్ధికై నియామకమగు పరిశ్రమ నొనర్చునపుడు, సంపూర్ణ సాఫల్యము నొందవలె నన్న తనచిత్తమును నామాకండరప్రదేశ మందు నిల్పవలెనని వక్కానించియున్నారు. మనస్సు నన్యథా యుంచి శారీరవ్యాయా మము చేయుచో సంపూర్ణ సార్థక్యము లేదనిరి. అట్లు ఏదనియించెనను చిత్రైకాగ్రతయే ముఖ్యము. చిత్తము ప్రమత్తమైనచో కార్యసా ఘ్యము నందుట దుర్లభము. గానమునకును ముఖ్యసార్థక్యము మనసు నిల్పుటయే యనిరి.

అ ధో ౩ - ఆది

ప. మనసు నిచ్చి శక్తి లేకపోలే
 మధురఘంట విరుల పూ జేమిచేసును?

అ. ఘనదుర్మదుడై తా మునిగిన
 కాచేరి మందాకిని ఎటు ప్రోచును? - మ

చ. సోమిడమ్మ సొగసుగాండ్ర గోలెన
 సోమయాజి స్వర్గార్హు డానే?
 కామక్రోధుడు దవమొనర్చిన
 గాచి రక్షించురే? త్యాగరాజనుత - మ.

అని నుడివియున్నారు. కాని మనకు నిల్పుటనిన సన్మార్గముననేకాని, దుర్మార్గమున గాదనిరి. అనగ చౌర్యచారత్వాదిపాపకర్మలం దానక్రిం దగుల్కొనియెడు చిత్రైకాగ్ర తవలన చెడుగే కాని మంచి లేదు. గానమునకు జరమమిత్తమైముక్తి సాధకమగునట్లొనర్చునట్టి ది భక్తియే. అట్టిభక్తి నవలంబించి, అంతర్నిద్ర య బహిరింద్రియముల నిగ్రహించి సమ ద్వింది యీశ్వరాపాదసమందు గానముచేసి నచో గానమునకు ముఖ్యద్దేశమగు తీవేశ్వ రైక్యకారణమును సచ్చిదానందసంఘాతము

వగుచున్నది. యిట్టిది భక్తియుత గానము.
దీనిని శ్రీ త్యాగరాజస్వామివా రిట్లుపాడిరి.

వరస కన్నడ - రూపము

వ. నినువినా నామ దెందునిల్వదే శ్రీ
హరి హరి. నిను.

అ. కనులకు నీ సాగసంతో - కమ్మియున్నది
గనుక-నిను.

చ. నీదుకథలు వీనులందు - నిండియున్నది -
రామ, శ్రీద! నీనామము నోట - తెలిగి
యున్నది గనుక రామ-నిను.

నేను ఎచట జూచినను నీవై యున్నది-
రామ, భానువంశిలక! నీకు-భక్తు డనుచు
పేరుగనుక-నిను.

కపటమా మాటలెల్ల కమ్మనై నది-నాడు,
తపముయొక్క ఫలము నీవే, త్యాగరాజ
సన్నుత-నిను.

కం. ఇందు గలఁడందు లేడని
సందేహము వలదు చక్రి నశ్శోభితం
దెందెందు వెదకి చూచిన
సందందే కలఁడు దానవాగ్దాత వింటి.

(భాగవతము)

అనువట్లు త్యాగరాజస్వామి తనమనసు
వర్ణించుటచే నీత్యరుని స్థావరవింగమములం
దంతటను జూచుచు నానందవారాంధ్రియం
దునిమిగ్నుడౌట గమనింప నగును ఇట్టిభక్తి
యను సామ్రాజ్య మబ్బినవారినందర్శనమా
త్రమే పరమానందదమని నుడివియున్నారు.

కృష్ణుగాళ - అది

ప. రామభక్తి సామ్రాజ్య మేమానవుల
కబ్బెనో మనస!

అ. ఆమానవుల సందర్శన మత్యంతబ్రహ్మ
నంద మే మనస! రామ.

చ. కలఁగని వివరింపలేను చాలా స్వామిభవ
వేద్య మే, లీలాస్యవృక్షత్రయమున
కోలాహల త్యాగరాజనుతుడో - రామ.

అని పాశ్చియందుటయేకాక అటువంటి
మహానీయ మూర్తుల వివరించి వర్ణింపుచు
వందనములు వర్ణించున్నారు.

శ్రీరాగము - ఆది

౧. ఎందరో మహానిభావు లందఱికి వందనము-
లెంద.

అ. చందరువర్ణనిలంబ- చందమును హృద
యార - కిందవయ జూచి బ్రహ్మా - నంద
మమభవించువా-లెంద.

చ. సామగానమనఁజలావగ్యభక్త్యమూర్ధన్య-
లెందరో.

మానవజనచరవరసంచారము నిలిపి
మూర్తి బాగుగ బాడగనెడువా-లెంద.
నరగున పాదములకు స్వాంతి మను
నరోజమును సమర్పణము సేయువా-లెంద.

వలితపావనుడగు వరాహుని గురించి, భర
మారమగు నిజమా - ర్థముతోను బాడు
చును నల్లాడముతో స్వరలయోదిరాగ
ముల చెరియువా-లెంద.

హరిగుణమణిమయ - సరములు గణమున,
శోభిల్లు భక్తకోటు లిలలో, తెలివితో
తెలియి శోగరుణ గల్గి, బగమెల్లను
మధాద్యష్టిచే బ్రోచువా-లెంద.

హయలుమీర నడలు గల్గు నరసుని
నదా కనుల జూచుచును పులకక.

రీరులై యానందపయోధినిమగ్నులై
ముదమ్మునను యశముగలవా - రెంద.
పరమభాగవతమానివర శశి-విభాకర నవ
కవనందన-దిగీశ సుర కింపురుషకనకకళిపు
సుత నారద తుంబురు. పవనసూను బాల
చంద్రధర శుక సరోజభవభూసురవరులు,
పరమపాపనులు ఘనులు శాశ్వతులు, కమ
లభవసుఖము నబానుభవులు గాక - ఎంద.
నీమేను నామవైభవంబులను, నీపరాక్రమ
శైల్యముల శాంతమానసము నీవను న
చవనత్యమున రఘువర! నీమోక్ష, నదృక్తి
యు జనించకను దుర్మతములను, కిల్ల
జేసివట్టి నీమది, నెటింగి సంతతంబునను గుణ
భజనానందకీర్తనము జేయువా - రెంద.

భాగవత రామాయణగీతాది స్తుతిశాస్త్ర
పురాణపు, మర్మములక శివాదిష్ట్యుత
ముల - గూఢములక మువ్వదిము-కోటి
సురాంతరంగముల భావంబుల, నెటిగి భావ
రాగలయాదిసౌఖ్యముచే చిరాయువు గ
లిగి నిరవధిసుఖాత్ములై, త్యాగ-రాశాపు
లైన వా - రెంద.

ప్రేమ ముప్పిరిగొనుచేత నామము దలచువారు
రామభక్తుడైన త్యాగరాజనుకుని నిజ
దానులై నవా - రెంద.

ఇట్టి మహానీయులకు వందనమర్పించుచు
శ్రీ త్యాగరాజస్వామి భక్తియుతగానోపాప
కుల వివరము విచ్చియున్నాను. దీని నమన
రించి గానము సుపాసించియనేకులు తరించి
వట్లు గమనింపనగును. భక్తియుతగానము ;
ఇట్టిది పరమోత్కృష్టదశయం దుండవలసిన

దిగా ముఖ్యోద్దేశము. ఇయ్యది వైస్యస్థితిసంది
హీనజాతి పాత్ర నను భక్తిసహితముగునేని
యన్యుంచువారిని సన్మాన్యవలంబ కులుగనే
చేయుననుట కర్హివాదాంతము. కాని నానాటికి
గానమువకులు భక్తిని విరోధము ఘటించి
యనేక శృంగారరసప్రధానములగు జానకీలు
మొదలగువాటిని కల్పించి శృంగారరసప్రవా
హా ద్వేగ జనితా గాధా వత్తముల
ముద్ది, వెలువడ మార్గము గనుటకేని యిచ్చ
జనించకయ, జనించియు గానకయ, నభివ్రత
న మొనరించుటచే, నీగానముయొక్క మొదటి
యుద్దేశ మడుగంటిన దనవచ్చును. ఇట్టిహీ
నదశ ఆధునికగాయకోత్తమోపాసితగానము
నకే యనదగును. హీనజాతులందును గొంత
యెనను గానము భక్తియుతముగ గవనగును.
స్తతిగ్రామమునందును "రామయ్య నీనామ
మెంతరుచిరా" అనుచు బాడుచు నాడుచు
తన్మయత్వము బొందువారిని గవనగును. గాని
గాయకులన్ననో పిజేలువాద్యకుడు మార్దంగి
వికుతో, మార్దంగికుడు గాయనితో, గాయ
కుడు తాళముజేయువానితో, పరస్పరము
కరాకరి, బాహాబాహి, కేళిపాతము లూడి
పోయి అవస్థపడి పోరాడుచున్నట్లు గావనగు
నేకాని, పాడుచున్న పాటయొక్క భావము
నెరుగుటకాని, దాని ననుభవించుటగాని
తనచిత్తమున నాభావమును గల్పించి
యారాధించుటగాని యేదియును గానరాదు.
హాయి హాయియని శ్రోతలు తలలూచుటయు
గనుచున్నాము. ఇదియు గొంతమేలే. గాయ
కుడు "చారచోరశిఖామణి" యను బిరుదము

నకు గురియగు కెంతయు శోచనీయము.
 దీనికి ముఖ్యకారణము, యాగానవిద్య
 నిపుడు పాసించువారు విశేషముగ వేశ్యాం
 గవలాటయు నగును. ఏలనన వారికి తగిన
 ప్రోత్సాహ మున్నదిగనుక. శృంగారరసభూ
 యిష్ట మగు గానమునే వా దుపయోగించుట,
 వినువారి నాకర్షింపుట మే, వృత్తియుగము
 వారి ముఖ్యద్వేషము. ఇదిమిగులననర్థక మగు
 చున్నది. ఇదిగాక వివాహాదిసందర్భములం
 దును, దేవతాద్యుత్సవాదులందును, దేవతా
 దర్శనమునకన్నను, దేవునివిగ్రహ ముందు
 తావునకన్న, అవిగ్రహముతో నూరేగు
 వేశ్యాంగనాసమీపమున నెక్కుడు జన
 సమూహము గాననగును. ఇట్టి దేవతా
 దర్శనమునకు బోయి, బహువిధాలంకృతులై,
 శృంగారరసప్రభావములై, దేవతయందు చిత్తై
 కాగ్రతానిమగ్ను లగుటకుమారుగ, నచట
 నటించు వేశ్యాద్యంగనాదర్శన, వృద్ధన, భా
 షణ, శ్రవణ, మననముల దదేకధ్యానపరా
 యులులై, దేవతారాధనమునకు దూరులై,
 కామాదిదేవతాలోలత్వమున చిత్తైకాగ్ర
 తను సాధించుచున్నారనట మిగుల శోచనీ
 యము,నింద్యము. మరియు గానము సర్వజనా
 కర్షణము. అందు శృంగారమిత్రమయిన మణి
 యు పామరులకేగాక పండితులకుగూడ సమ్మో
 హనము. (అనగ ష్రీత్రయ్యగారి కదములు
 మొదలుగునవి ఇందు చేరవు. వివరము ముందు
 వ్రాయబడును). దీనికి తార్కాణముగ ఇట్టి
 వినా సంగీతఫలమునకు శ్రీత్యాగరాజస్వా
 మివా రిట్లు చెప్పియున్నారు.

ఉదాహరణ చక్కది - ఆది.

ప. ఎంత నేర్చిన, ఎంతజూచిన
 ఎంతవారలైన, కాంతదాసులే.
 అ. సంరతంబు శ్రీకాంత స్వాంత సి
 ధాంతమైన మార్గ - చింతలేనివా - రెంత.
 చ. పరహింస పరభామా న్యధన పరమానవా
 పవాదపరజీవనాదుల కన్పతమే - భాసిం చెద
 రయ్య! త్యాగరాజమత - ఎంత
 దీనినిబట్టి ఎట్టివారైనను కామాదిగో
 భులగుటచే శృంగారరసయుతమై మణియు
 నంగనాదునిసాధినయముగ నాట్యమాడుచు
 గాన మొనరించిన జనుడు పడిపోవుచున్నాడు.
 ఇట్టిది వీరికి బోధించుగురువులగు నాధునికగా
 యగులకు పై చిరునము నాలోపించబడినదనిన
 నాక్షేపణ ముండదు. కాని దీనికి బాసి తిప్పిం
 చుకొనినవారుచుహానీయులుబహుకొలదిమంది
 మాటి కొక్కరు వేయికొక్కరు మాత్రము
 లేకపోలేదు. వారికి పంపనశతములు. "బ్రహ్మ
 కై న బుట్టు రిమ్మతెగు" లనినట్లు సామాన్య
 గాయకుడు నిష్ప డిట్టిదురవస్థకు లోలుడు గా
 పలసివచ్చుచున్నాడు. ఇయ్యది గానము ఇత్తి
 విరహితమగుచో మాత్రమే గాయకుల కిట్టి
 దుస్థితి చేకూర్చునది. కాని ఇత్తియుతగానము
 మాత్ర మట్లుగాక యపానకుని పరిశుద్ధునిగ
 నొనర్చుననియు నందు గల్గునా నందము
 వర్ణనాతీత మనియు శ్రీత్యాగరాజస్వామివా
 రిట్లనిరి.

కాపి - ఆది

ప. ఇంతసాఖ్యమని నేజెప్పుజాల
 ఎంతో ఏమో ఎవరికి దెలుసుకో?

అ. దాంత! సీతాకాంత! కరుణా
స్వాంత! ప్రేమాదులకే తెలుసునుగాని. ఇం
చ. స్వరరాగలయనుధారనమందు
వరరామనామమనెడు శంక చ
శ్చైర మిక్రము తేసి భుజించు శం
కరునికి తెలుసుకు త్యాగరాజవినుత. ఇంత
స ఏవ శంకరో ప్రేమి నమగ్రం ప్రేమి నావరః
ప్రస్తుతమున వ్యవహరించ బడు చున్న
మనగానము దాని ముఖ్యసాధక్యసాధనమును
గోల్పోవుటయే కాక తద్వ్యతిరీక్తమగు దీని
దశ నందియున్నది. ఇట్టితరుణముననే “సంభ
వామి యుగేయుగే” యనునట్లు శ్రీత్యాగరా
యలు మొదలగు వాగ్గేయకారకథాగ్రాసేనరు
లుచ్చి విల్లి భక్తిరస ప్రధానములగు గేయముల
రచించి తమ దు స్తీర్ణు లగుటయే కాక, పండిత
సామరజనులందరి నుత్తరించ తేయుటకై పాడి
యుండిరి. వీరి యుద్దేశము ననుసరించి గాన
మును భక్తిరసముతో తేల్చి పాడుభక్తజనులకు
నైహికాముష్మికములు కరతలామలకములై
యొప్పురుననుట నిర్వివాదాంశము. ప్రతిమను
జుడును దనయంతరాత్మ నరియని బోధించిన
రీతి సాధించి మొనరించుట ముఖ్యకర్త
వ్యము. ఈతరున అత్మ బోధించినరీతిని తనమ
నను ఆచరించునట్లొనర్చసాధించుటకు ముఖ్య
సాధనము భక్తియంతగాన మీ.

శంకరాభరణము - ఆది.

ప. స్వరరాగసంధారనయంతభక్తి
స్వర్గావవర్గమురా - ఓమనస.

అ. కరమాపందమను కమలముపై
బకభేకము గలిగియేరు. స్వర!

చ. మూలాధారజనాద మెరుగుటే
ముదమగుమోక్షమురా
కోలాహలన ధ్వన్వరగృహముల
గురుతే మోక్షమురా ఓమనస. - స్వర.

బహుజన్యములకు పైని జ్ఞానియై
బరగుట మోక్షమురా
నపాపభక్తితో రాగజ్ఞానసహితము
ముక్తుమరా ఓమనసా! - స్వర.

మృతతాళగతులు తెలియక యే
మర్తించుట సుఖమా?
శుద్ధమనసు లేక పూజచేయుట
సూకరవృత్తిరా ఓమనసా! - స్వర.

రజతగిరీశుడు నగజకు తెల్పువ్వ
రాన్దవమర్మములు
విజయముగల త్యాగరాజా కెఱుకే
విశ్వపించి తెలుసుకో ఓమనసా! - స్వర.

దీనిని గమనించి గానముచేయుటచే గా
యకు లుపాపందవలసినవిధు లుద్బోధితము
లగుచున్నవి. అట్లు గానము భక్తియుతము
గావలెనని పెద్దలయుద్దేశము గావున నిట్లారా
ధించి గాయకులు తమచెడుదిరుదమును మా
పుచేసికొనుటయు నైహికాముష్మికముల సం
దుటయు సుకరము.

ఇందు హిందోళ యనురాగమునకును
దత్త పంచరాగములకును ధ్యాన శ్లోక రూపపట
ములు ముద్రితములు. వాటి వివరము:—

హిందోళ రాగము.

శ్లో. హిందోళికా (=హిందోళము) నిధత్యక్తా
నత్రయః కథితో ముద్ధైః, మూర్ఖానాం శుద్ధ
మధ్యాస్యా దాధవః కాశలీయతః.

శ్లో. నితంబినీ మందతరంగితాను డోలానుఖేలా
నుఖ మాదభానః, సర్వః కపోతద్యుతికా
మయుక్తో హిందోళరాగః కథితో మునిం
దైః—దీనికీస్వరము 'సగమచనిస'

రాగరూపము:— పీఠాంబరములను రత్న
యుష్ణీవమును ధరించి, కాంచనదేహ
కాంతి గల్గి మన్మథుడను నాహ్వాయమంది,
పేమనోలికయందు మిగుల తావ్యముగు
కంకన్వరమున బాడుచున్నట్లు గలడు.
భార్యలు మహాత్మాహాలై యీతని
యందే మోహపరవశతై ఎల్లప్పుడు నేమ
రిక యీతని జట్టి యందును. ప్రాత
స్నాయంతాలములందు గేయము.

కళాపీ = విలసత్ = విహార

శ్లో. దైవతాంశ గ్రహన్యాసః పూర్ణా వేళా
వలీ రిథా; పైరపి మూర్ఛనా క్షయా రసే
వీరే పయజ్యతే.

శ్లో. సంకేతదీక్షాం దుర్యతేన దత్వా వితస్వతీ
భూషణ మంగీకేళ; ముహూ స్మరంతీ
స్మర విష్ణుదేవం వేళావలీ నీల సరోజ
కాంతిః. పాతాన్తరము (కేవలత్వరత్నా
కరం) "వితస్వతీ" యనుటకు "నితంబినీ",
యనియు "స్మరం" అనుటకు "స్వరం"
అనియు గలదు. దీనికి స్వరము:—'ధని
సరిగమపధనిస, దనిసరిగమపద.'

రాగరూపము:—

విద్యుల్లతా భాతిదేవకాంతిగల్గి, రక్తాం
బరములను నల్లనిమీలిముసుగును ధరించి
ద్వాదశవిధము లగు భూషణముల నలంకరించి
కొని సాంకేతికస్థలమునందా, సర్వమునుమ

రచి, తనవిభునిరాకకై వ్రతీయించుచున్నట్లు
గాని దర్శనమందు తన ముఖముకు జూచు
కొనుచున్నట్లుగాని గాననగునని కలదు. ఉద
యాది ద్వితీయయామమున గేయము

రామకీడు - రామకీడు - రామకీడు

శ్లో. వడ్డగ్రహంశ కన్యాసా పూర్ణా రామ
క్రియా మతా, మూర్ఛనా ప్రథమా
క్షయా కరుణే నా ప్రయజ్యతే. వడ్డ
గ్రహంశన్యాసమువధధైవతవర్జమని కొం
దరు, పవర్జమని మరికొందరు "శ్లో. రిధ
త్యక్తమైశ్చిత్తు కైశ్చిత్పంచమవర్జితా"
ఇతి

శ్లో. హేమపభా భాసురభూషణావ, నీలం
విచోళం వపుహ వహాన్తీ, కాన్తేనమోపే
వజమాశ్రితేపి, మానోన్నతారామ కిరీ
మలేయమ్ "కజమాశ్రితేపి" యనుటకు
'కమనీయక కా" యని పాతాన్తరము. స్వ
రము:—'సరిగమపధనిస. సగమపనిస. సరి
గమపనిస' అనిగలదు.

రాగరూపము:—

మహాగర్వభూయిష్ఠయై ఎల్లపుడును ప్రి
యనితో సరిగియుండుననియు, ఆమె సంతన
ముదయింప కాంతుడువచ్చి నఖులంతవేడి
ప్రయత్నించి విసిరినను, తనకా తుడు వచ్చి
తన పాదములను ముద్దులెట్టుకొను వరకును
త్పవీనెందకాలదనియు గలదు. ఆవిభుడువచ్చి
పాదప్రణామమాచరించి తనను క్షమింపుమని
మిగుల దైవ్యముగ వేడికొనునట. ప్రాతకాల
గేయము సంగవకాలగేయమనియు పాతాన్త
రము.

కేశాభ = దేశభాష్య = దేశాక్షి.

శ్లో. పాదప బోధవః ప్రోక్తః సంపూర్ణశ్చ
త్రిధా మతాః; ఏకే రసే వ్యంజితరసోమ
హర్షా, నిరుభ్య యుజ్ఞే సవిలాసబాహుః,
ప్రాంశుః ప్రచండా కిల భంద్రరాగా, దేశా
క్షిరాగః కథితో మునీంద్రైః.

శ్లో. దేశాక్షి పాదపా జ్ఞేయా సత్రయోగవిభా
షితా, ఋషభే వారియుక్తానా శార్దూలే
వేన కీర్తితా. నిరుభ్య “సంబద్ధ” యని
పాతాస్తరము.

స్వరము. - ‘గమపరచగనినగ, గమపద
నివరిగ.’

రాగరూపము:—

స్థూలతాయము గల్గియు సౌందర్యవతి
యనియు, నీలవస్త్రముల ధరించి, తనభర్త
వద్దకు మరి యేడ్చితిగాని పోసియక యాతని
మిగుల శ్రేమించువనిగలదు. దేహవర్జితమ
జేసిన యోధునివలె పురుష వేషధారిణియై,
ఖడ్గపాణియై, యుద్ధవన్నధనువలె కాన్పించు
నని మరికొందరు వర్ణించియున్నారు. ఉద
యాది ద్వితీయయామమున గేయము. ప్రాత
గేయమనియు గలదు.

రాగరూపము:—

పదమంజరీ - పటమంజరీ - ఫలమంజరీ.

శ్లో. సందమాంశగ్రహన్యాసాపూర్ణావ పదమం
జరీ, ఋషభే మూర్ఖనా జ్ఞేయా రసికానాం
సుఖప్రదా “ఋషభే” యనుటకు హృ
ష్యకా” యనియు గలదు.

శ్లో. వియోగిని క్షాంతవిశిష్టశాత్రా, స్రజం
వహంతీ పపుమాచ శుష్కా, ఆత్వాస్యమా
నా ప్రియయాచ సఖ్యా, సుధూనరాంగీ
పదమంజరీయమ్.

“విశ్రోధరా బద్ధవిలాసబాహు” అనియు

“విధూనరాంగీ” యనియు, పాత బేధములు. స్వర
ము: - పధనిసమప-సరిగమపమ. పధనిసరిగమప.

భర్తవై విరహవేదన నొందుచు శు
ష్కాంగియై, దేహతాపమున పుష్పమాలయు
వదలియుండ, రేయంబవగులు ప్రియునికై
నిశ్చింపుచు తదేకాయత్తచిత్తయై, మంచి
యడుపునైన, భరింపనొల్లక యంచుననిగలదు.
రాత్రి ప్రథమయామమున గేయము.

ల రి త

శ్లో. రిపవరాచ లలితా బోధవా సా త్రయా
మతా, మూర్ఖనా శుద్ధమధ్యాస్యాత్
సంపూర్ణా కేచి దూచితే; దేవతాత్రయ
సంయుక్తా ద్వితీయా లలితా మతా.

శ్లో. ప్రపుల్లనక్షచ్ఛవమాల్యధారి, యువాచ
శాలోల్లనదానసస్త్రి; వనే శ్వసన్ దైవ
వళాత్స్వభాతేవిలాసవేషాలలితా ప్రదిష్టా.

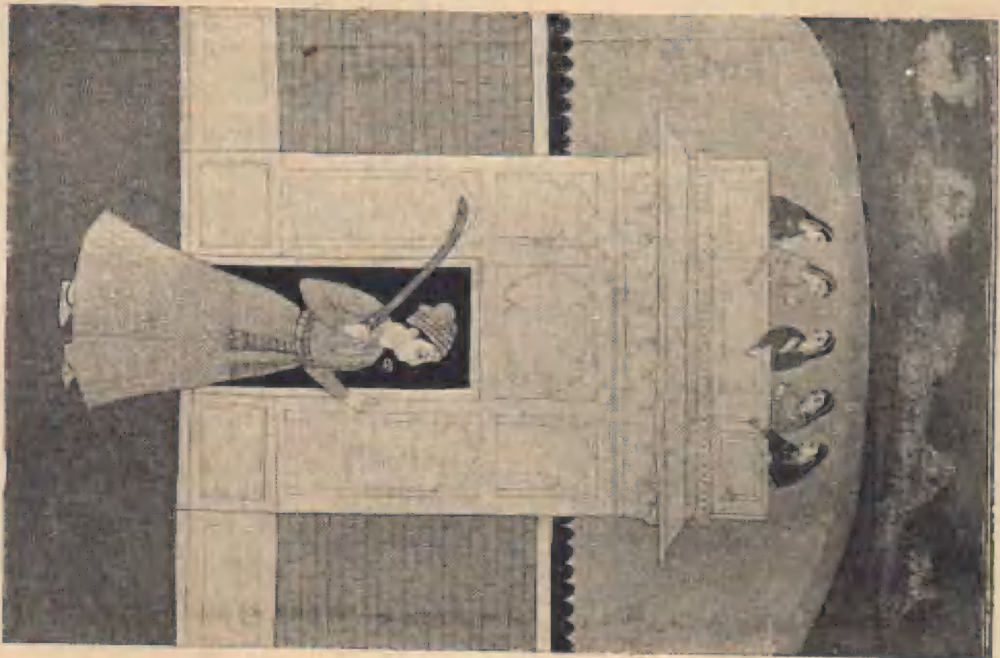
“యువా...స్త్రి” యనుటకు “యవాచ
శాలోల్లనలోచనస్త్రి”, యనియు “వనేశ్వసన
న్” బదులు “విశ్రితా” “విలాస ప్రదిష్టా” బదు
లు” యస్యాః కలి స్సాలలితా ప్రదిష్టా.”

స్వరము:—‘పగమపదనిన’ అధవా-‘ధని
సరిగమద’

పాతాస్తరము:—నగమపదనిన. దనినగ
మద, యనియు గలదు. రాగరూపము:—

మిగుల సన్ననివస్త్రముల ధరించియుం
డుటవలన విక్కిలి సౌందర్యవతియగు నామె
మెరుగులేవనంటి మైచాయగిననగు ననియు,
మందహాసమున మెప్పి పూర్ణక శాంకుచి గేకు
వదనముగలి యుండుననియు గలదు. కొందరు
భర్తృవిరహిణి యనియు. పుష్పమాలికా
హస్తము చేత రయిక్కితై ప్రకృను నిలువఁ
బడియుండినట్లును వర్ణించిరి. ఉదయకాలగే
యము. సాయం గేయమనియు పాతాస్తరము.

3. పాఠశాల వ్యవస్థలో మూడు, నవగ్రామ పంచాయతీలలో నాలుగు; ప్రాంతీయ ప్రాంతానికి ఐదా, పాఠశాలకు నలుగురు ఉంటారు.

[illegible]

శ్రీ. నిత్యం నీ మందరం రాజాను జోరాను శ్రీరాముని మాదధానం,
పద్యం. కవిప్రభుత్వానుయంత్రం విందోశరాగం. కళానా మనీషి.

శ్రీ. వేదప్రభా భానుభూషణానం, నీలం వివోశం వల్లనా మోనీ,
కాశీ. కవిప్రభుత్వానుయంత్రం విందోశరాగం. కళానా మనీషి.

ఆంధ్రకవ్య

తులగా వేయటరానుయ్యగాను

రా! నాదకుమారా!

రాగలోకసంచారా!

గోపిహృదయవిహారా!

కోమలజలదాకారా!

అయము నాశోయములే

యదమే? చలి యేటికి! నా

కాటుకకన్నీటియేటి

కరడుల జలకేరి చేలు: రారా!

నేటికె బృందావన! మే

నాటిదో! సాంపేరు మధుర

పరిమళాల: పొంగునాంధ్ర

వనపీఠుల విహారింపగ: రారా!

తుమ్మెద లాననిపూవులు

తోటల్ల వెదకి తెచ్చి

వేసిన రాగ్నాటికి నీ

తీయనికంతాన: చాల్చు: రారా!

కోయని తీయనిమామిడి

గున్నల తోటగఁబండిన

తోలిపండులపిందుకు మా

తోటకు రా వేటికిరా: రారా!

అప్పుల: విడికినపొంగే

యారని తీయనిపాలం

గేగుడు: బ్రావుడు: తాండవ

కేరీలీలల: చేలగ: రారా!

ప్రాభాతసుమాంబుప్రలం

బదనగువలపుంగందము

చేతులార: బూపెద నా

చెంతకు నీవించినదల! రారా!

వేణుగాచవీధుల నీ

విశ్వము నాడింతువే! నా

వీణానాదసుధాలహ

రీసవదోలల నూపెద! రారా!

ప్రేమపువ్వుతోటల బూసిన

యామనిపూవులపానుపు

వలపు:దరంగాల సుధా

భరితకరల: చేలింపుదు! రారా!

తెల్లనివెన్నెలవెన్నెల

తెన్నుల: బూపెద నా

మామోహనపుష్పలతా

మండిరముల కాతీరిన: రారా!

తెల్లనివెన్నెలకాంతుల

నల్లనయిన నీమూర్తిని

జగముల్ల గ్రహించుననే

నందేహము వలదువలదు: రారా!

పరునాలినిగాను రాచ

కడఁతిని గా నవలె, నింద

పడ వోయి! నాయంతనె

వలచినకన్నెకు భయమే: రారా!

నిను: బూరింపగఁ బెంచిన

నిరుపమానరాగసుమము

నంటక ముట్టక నింకే

యంబుధిలో: బడనైతువు: రారా!

మాయామర్మము లేక న

మాయికహృదయము విచ్చిన

వెలుగుంగన్నియ నీలా

వెలుగుల: బెట్టుట మేలా: రారా!

అమ్మ నెఱుంగ నయ్యనెఱుంగ

ననలే యెఱుంగను లోకము

కమ్మనై న నీరూపమే

కన్నుల: దాండవమాడును: రారా!

నేటి తెలుగు కవిత-ఒక మిత్రుని ఆందోళనము

పోషించి సూర్యనారాయణ కర్ల గారు

కవిత్వ తత్వమున నేకుల నేకవిధములుగ నిర్వచించియున్నారు. ఎట్లైన గవిత్వము భావావేశవ్యయు. రసైకప్రధానము. అద్వైతవిరహహృదులగుచేరి భావనావశ్యముగ గవిత్వవచనము దానగును. చిత్రకారుడు ప్రకృతిని శ్రద్ధించి ముదముగ గొల్పినట్లు కవియు స్వభావవర్ణనమును బాతకుల దనియించును; కోకిల వనంశమును గానముచేసినట్లు పరమేశ్వరునిస్వస్థివిలాసముల గీర్తించుచుండును; బాతుల నజ్ఞానాంశకార మలముకొని నప్పుడు తన యఖర్వ హితీశక్తిచే బ్రబోధించి విజ్ఞానచంద్రికల బర్వజేసి ప్రజలకోడుడుపును. ప్రకృతిరహస్యమును వెల్లడించుటయే యాతనిపని. బతుల నిందాస్తుతుల నాతడు గణించడు. మానవనిర్మితశాసనముల కాలేడు కట్టువడడు. అట్టికవి మానవ యత్నమువలనను, అధ్యానబలమువలనను నగువాడు కాడనియు నాతనిశక్తు లీశ్వరాపాదితములే యనియు “కవి ర్థాయ తే నత్తుక్రియతే” యను సూక్తియే చాటుచున్నది.

తొలుత ‘తెలుగుకవులు అంతకుమున్ను గల ప్రయోగముల నరసి సంస్కరించియు గ్రాత్వి చేర్చియు రసావేశము నీశాసనలొకటికొనించవలెను. ఈ యావద్యముల మామముగ గూర్చవలెను. ఈయక్షరగణబద్ధమీ

వృత్తము.’ ఇట్లు యేవో భాషానిబంధనలను ధంకోలక్షణములను నేర్పరచిరి. వాని నన్నిటి నానాదే పాటించక కవు లెవరియిచ్చుచచ్చిన మధ్యన వారు కలుపకల బోయి రని యిప్పుడు ధీమంతులుగ పోదరులు పరిశోధించి వ్యాసములమూలమునను దేశన్యాసములమూలమునను బోధించుచున్నారు అట్టి సంవర్ధముల వాడుకలనే గొన్నిటిని మనవారు నేడు మహాకవి పయోగముగనుట సాధ్యమైనదను. అట్లు కొన్ని యుక్తాంశములు స్వతంత్రరీతుల బదులువెనలి యనేకవిషయముల విజ్ఞానవ్యాపకమునకుఁ గారణములైనవి. “నిరంకుశా కవయః” అను లోకాక్షి పుట్టిన దట్టిపేతువుల నేమోక్షిగన్న కాచికులగునన్నయశ్రీనాథాదు లితరలక్షణములవలన స్త్రీమకవులేయని చాలిని భాషాభిజ్ఞు లంగీకరించుచునే యున్నారు. అకవులనుబట్టియుఁ గొన్ని లక్షణగ్రంథములవలనఁ చినవి. తరువాత గొండ్లకవులు ఆయానిబంధనలను, కల్పనలను, ప్రయోగములను కూడ నక్షరధర్మములుగా గ్రహించి యనుకరించి యంధవరంధరగాఁ గేవలశృంగారరసప్రధానములగు కావ్యములను లిఖించి యొకటిచదివిన నింకొకటి చదువ నక్కఱలే ననిపించిరి. ఆకాలముల బాతులబుంగలగు గ్రంథములును బదులుదేరకపోలేదు. అందులకును

వానిని నిందింపరాదు. అప్పటి మహాకవిలల మెప్పించుటకు వా రట్లు చేసియుండవచ్చును. నాటివాని కవి రుచిండియుండవచ్చును. అది యంతయుఁ గాలమహిమ!

ఇట్టి పరిస్థితిలో మామిత్రులు శ్రీనాథుక్కులూరి లక్ష్మీనారాయణగారు 'సంసారి... యెట్టినా యెంకి' అనుకీర్తికతో నేటికావ్యరచనను నిరసించుచు గతపంచికలో వ్రాసిన లేఖను బాడ వర్ణన వచ్చినది. ఆంధ్రకవితామతల్లి స్వతంత్రవీధిని విహించుచున్నదని వీరివిచార మైనట్లున్నది. ముందు చెప్పబడినట్లు కవిత యాతీతినేగదా విలసిల్లవలసినది! ఆమెను బంధించుచాందను లేదు? కవితకును స్వేచ్ఛ యుండఁగూడదా? కవితయన్న వీరిభావము పోగునెడల విరింతశ్రమపడివలసిన పనియే లేదు. 'యెట్టినా యెంకి' అనుపేరితో నొకరు వ్రాసిన పాటను మీరు నిదర్శనముగాఁ జూకొనిరి. దానినే కీర్తికగాఁ జేసిరి. ఛందోనియమాదులు లేదని మీ యాక్షేపణము. చాళుకివర్ణము బంధకమాలలో వ్రాసినయెడల మీరు సంకరింతురా? కవిత ఛందస్సు నాధారముచేసి కొన్నదా? ఛందము కవితపై నాధారపడి యున్నదా? కవితకు బట్టియేకదా ఛందస్సు బయలుపెడలుట! అట్టిచో నొకకవి తనరచనకు ఛందమును దానే పేరు విధింపించుకొనఁగూడదు?

అందలిభావమును వివరింపఁ బనిలేదని. భావమేలేదనియో అయ్యది యసభ్యమనియో వీరియభిప్రాయ మైయుండును. కొడువపెషయములలో నయ్యది కవిత్య మనిపించుకొనఁ

బాలదట. లక్షణవిషయము ముందే చెప్పింపఁబడినది. వీరిని లేచినది భావయా? కాదు. ఆ సంగతి మీరు కేల్పలేదు. రసమును గురించి యేమో మీ కసహ్యము?

వీరివాదమును ఖండించుట కా దిదట కాపలసినది. వాదమే లేలనిది ఖండించుటెట్లు? ఖండించువా రెవరు? సమరసభావ ముండవలె నుగాని యట్లుచేసి యంతము చేయఁగలరా? తుదకు వ్యక్తిదూషణలతోనికే దిగుట? ముఖ్యముగా నాకుఁ బ్రసక్తికల్గిందనది మీ విమర్శనస్వభావము; తన్నిరంశకత్వము. ఆ ఖంకకావ్యకర్తగారే భారతి నది; అకు రెండు మారు లాంకరించి ట. రెండుమారులే కాదు. అనేకసారు లలంకరించిరి. భారతిపత్రికలో వారు వాయఁగూడదనియో వీరియభిప్రాయము? కానిచో భాషాయోష నలంకరించుట కవి బాధ్యత కాదా? ఒక్కవారే కాదు. పలువు రలంకరించిరి. పలుపెషాగుల భూషణములచే నలంకరించిరి. ఇప్పుడే కాదు. శతాబ్దులక్రిందటనే బయలుపెడవసాబులను, పదములను, వర్ణములను, కృతులను వినరోకిరు? అట్టి రచనలను కవిత్యమనరో పెద్దవాలు?

రసలోలుఁడగు కవి యొక్కొక్కయెడ నెక్కొక్కరసమును ప్రదర్శించుచుండును. దుర్మీతిబాధకము సంఘబాధకము కావంత వఱకు నట్టి రచనలను గ్నాంశవలసిన పనియేమి? దాన వాఙ్మయమునకు గల్గునవర్థకమేమి? బంధబూతులను బంధవద్యముల నట్లిన నుపయోగమేమి?

‘ఇట్టి వెట్టిశృంగార రసప్రభాసఖండి కాన్యములందలనులేలాకో’ అని వీరు, అంధ శృంగార ప్రబంధముల మచ్చనకేని లేకుండ మంట బెట్టవలె ననిరట యెవరో, ఆ విమర్శకులను హెచ్చరించుచున్నారు. ఇందలిరసము వీరేవగించుచున్న ట్లిందుమూలమునఁ దేట నడినది. శుద్ధప్రణయరసమును గవియైనవాడు చిత్రింపకుండరా? దీనిని జిత్రపటములు ప్రదర్శింపఁగూడవట. వీరు గొప్పసంస్కారమును గోరుచున్నారు. విపరీతమైనసంస్కారమనుట నిజమునకు దూరమా? వీరికోరిక ప్రకారము చాలదూరము పోవలసివచ్చును. అదంతో చిత్తరువులవంటి యనేకప్రాచ్యకళలను నాశము చేయవలసివచ్చును. వాఙ్మయమునుండి చాల గ్రంథములఁ దొలగింపవలసివచ్చును.

ఇంతటితో వీరు తృప్తి నొందక కవిగారు యొకిని, యొకి భారతిని విడువజాలకున్నారు కాఁబోలునని యొకవక్త్రోక్తి బ్రయోగించిరి. అది కవిగానిమాట యటంచఁ బాఠకులకే కలుపుగాఁ దోచుచున్నదని నా యభిప్రాయము. నామట్టునకు నాకవి యసభ్యముగఁ దెట్టుచున్నది. యొకి చేరును విడిచిన మాత్రమున వీరికి శాంతిజవించునా? వీరిసోతోపదేశము విని విమనఃదలంచు కొనిలేమో కవిగారు! ఏరంత యాగ్రహణీయము కృపావల్లి భారతిమధల్లి యెట్లు తిరస్కరింపఁగలదు?

“కాటకకంటి నీరు నమకట్టునయింపడ సేలయెచ్చితో
తెలుగులైత్యులదమని గాదిరి కొదల! యాననంబి యా
నాటగగర్భభాణి! నిను నాకటికం గొనిపోయి నుల్ల
కంబులవలంబోమల కమ్యుఁ ద్రికుత్తిగ నమ్యుభాణి!”

అని పరమభాగవతోత్తముఁడు పోతన యభయవాక్యము వల్కినటు లట్టి యశ్వత్థ సమయములఁగాని యేమిట్లులతోఁగి యెంచిన నామె యురదదు? తనయనుగు విక్షల మృదు వాక్యములను దల్లి శ్రోసిపుచ్చునా?

శ్రమము దప్పి యట్టిరచన లొనర్చు వారు ముందుమెనుకల సక్షరసంకేతములుగల విద్వాంసులు సాహితీవిశారదులు నట! వారు చేయరచనలను—భారతి విడువక చేట్టుచు న్నచనలను—నక్షమమార్గమునకుఁ దెచ్చుటకు ఏ టిట్లు విమర్శించుచున్నారా? వారేదో నహించిరన్న స్వేచ్ఛను వీరు నహింపలేక భంగము చేసెనరా?

ఇక నొక వాక్యముతో శ్రీలక్ష్మీనారాయణగారి విమర్శనము పూర్తియైవది. “అట్లు బాబ్! కొన్ని వచనంబులు వచనంబులు దెచ్చుచున్నవి”. అట్టివచనమున ముఖ్యమైనదానిని గదా విమర్శకులు ముడుంచిరి. అంతకన్న వీరికి వచనంబులు దెచ్చుననియొకడు. పాపము! దానిపై విచికున్నయనెహ్యభావము నంతయు నిందులో వెడలఁగ్రక్కిరి. ఇక నైన శాంతింతురా వీరు! అనఁగా విడివ్యాసమున నుదహరింపఁబడిన పాట మీ కింతమోటుగాఁ దోచుచున్నదా?—కాదు— వచనములఁ దెచ్చుచున్నదా?

శ్రీవాసు లో కానుభవము భావానుభవము గలవారవి వాదివ్యాసమే చాటుచుండుటలేదా? పెద్దలగువారికి వేట విన్నవించవలసివడిలేదు. అభిప్రాయము భిన్నముగ నున్నప్పుడు వెల్లడించవచ్చును. దోసములని నోచి

నవానిని విమర్శించవచ్చును. తమకు నచ్చినయె
డల నభిప్రాయము మాన్పుకొనవచ్చును. కాని
యేమిది? విమర్శనవికారమా? సంస్కారమా?
సంస్కారరహితస్వరణమా? నిష్కారణనిగర్హ
ణమా? మొదలు విద్వాంసుల కవనమును
గూర్చి ఏరికి యేవకలుగుచుండి దమలేఖ కట్టి
ప్రత్యేకవ్యక్తినిందార్థమాచకమగు నామమి
డుటా? భారతిని బెడలించుటా? ఇది యరసిక
జనసమాజానోరణియో? ఎల్లఱు నల్లు విమర్శిం
పవలసిగదా? మాలోంట్లందఱకు మార్గదర్శ
కమా యిది? అని నాయట్టివాఁడనవలసి
నదా? నారాయణా! నీకోడలు వాస్తవమెడఁ
బ్రసన్నుడవు కమ్ము!

ఇంతదనుక నంటరానివాఁడు ననరాని
వాఁడు ననఁబడినవాఁడు నేడు సంఘమునందు
సమాన ప్రతిపత్తికారవములఁ బడయుచున్నాఁ
డు. దానికేమి? చుట్టలఁ గాల్చువారు వాతా
వరణమంతయు పాశుభామముతో నింపుచుండ
సహించుట లేదా? మోటకుబండ్లవలనఁ జెల
లేగుపెంఱానిని ఛరించుచు పాదచారులు
ముక్కుమూసికొని పోవుట లేదా? ఇట్టిహం
సయైనను ఆరచనలలో విమర్శకులదృష్టి
కిఁ దగితేనా? లోకము స్వాతంత్ర్యవాయు
పూరితమైయున్నదని వారే నెఱివిచ్చిరే? ఎం
డుం గిందరగోళము? వృథాయానము? భిన్న
భిన్నముల కన్నియు నవశ్యములే యగుచు

న్నవే? సమరసభావమును నవయుగసీతని బ్రాజ్ఞ
లవలంబించుజనదా? ఎవరికిఁ బరికిరాని దేదైన
దానియంత నదియే నశించదా? బుద్ధి
మంతులు నసంబద్ధవివాదములతో గాలము
గడుపుచున్నందులకు సిగ్గుపడుచు మిత్రులగు
లక్ష్మీనారాయణగారియెడఁ గలచనపుపెంపున
నిట్టియనర్థకలేఖనముల విరమించి సానధాన
మగు భాషాసేవఁ తేయఁబూనుడని వేడుకొ
నుచున్నాఁడ.

పూర్వానునికపరిశీతకవిత రోమణుల
యందలి సంపూర్ణకారవముతోనే యియ్యది
వ్రాయఁబడినది. ప్రాచీనుల ప్రయోగములను
వ్యాకరణాదినియమములను బాటింపుచుఁ
బద్యములు పెచ్చ కేటనముల నిండిపలేదు.
ఛందోబద్ధముగఁ గూర్చినదే కవిత్వమని నూత
నవకగాముల సేనడించి దూషణలతోనికి దిగు
వారి దురభిమాన దురహంకారములు పరి
త్యాజ్యములని వెల్లడించుట నాయుద్దేశ్యము.
మామిత్రులయాగ్రహమునకుఁ బాత్రమయిన
యాభింకకాద్యమునందలి యుక్తవృత్త భావ
ములనించుకేనియుఁ గాంచునటులఁ జేయగల్గు
నేమో యనునానతో 'యెంకి' అనుపేరును
గూడ మాని యివిద్యమును వ్రాయ సాహ
సింపితిని. కవిగారును, పాఠకులును పోనఁగు
లను మన్నింపఁ బ్రార్థన.

చ. వెనుకటి జన్మమందునను లేయసి! యెవ్వరహాచునుంటిమో
యనఁగను వ్రేడచే నగుచు నద్భుతమందె; నికెట్టి బామును
గనెద మొ ముందు చెల్వ! యనఁ గ్రక్కువఁదాఁ చెల్వఁబోయె; నింతిరో!
మన కిటు లెంతకాలమొ యమందనుఖంబుల నందుటన్నఁ గ
న్దొనలను శాష్పతోయమును గొల్బున రాల్చె నదెట్టి ప్రేమయో. *

నే ను

[చి క రు]

జ్జలఁగు వననాల మణిమయోజ్జ్వలమనోజ్ఞ
కాంచనాంచితభూషణగణముఁ బూని
రాజపీఠుల రతనాలరథము నెక్కి
వెడలు నిరీవపాపాణవిగ్రహంబు
చిమ్మచింతి బొగల నిరీకమందు
క్షుద్రమందిరాంతరక్షరక్షకుష్యతలము
లందుఁ గన్నులు మూసి, యానందశత
యోగవిజ్ఞాన మప్పిన యోజ, నెడలు

మఱచి కులుకు దివాంధమా! మెఱుంగులొ
చలువరాతి మేడల చెటసాలలందుఁ బ్రకు
దళుకు బంగారు సంకెళ్ళఁ దాల్చి, లోక
పాలకుని వోలె మురియు నో బానిసీక!
ఒకుటిల వన్నగమ! చెవి యొగ్గి వినుడు!
ఏను స్వేచ్ఛాకుమారుడ నేను, గగన
పథవిహారవిహంగమవతిని నేను,
మోహనవిలజలధిమూర్తి నేను,
ప్రళయ నిందఱు ప్రథం జన స్వామి నేను!

* [శ్రీసంహారి వేంకటసుఖ్యారాగారిచే
రచింపబడిన “ఎత్తినాయెంకి” పై అనుకూలము
గను ప్రతికూలముగనుకూడ వ్రాయబడిన విమ
ర్శనములను ప్రకటించితిమి. వాఁపాటలలో భావ
సంపదయందుట వలననే భారతిలో వానిని
ప్రకటించితిమి. విమర్శకులును ప్రతివిమర్శకు
లునుకూడ పాటయందలి భావమును వివరింప
బూనికొనక అవసరవిషయములలో తమ
వాదకౌశల్యమును ప్రదర్శించిరి. ప్రాకృతజ
నుల జీవితమును రసవంతముగ వాఁకి నహజ
మగు భాషలో గేయరూపమున బ్రదర్శించి
వారి కుత్తేజమును పాఠకులకు విసోదమును
మానసికానందమును గూడ గూర్చునెంచు

శ్రీసుబ్బారాగారి ప్రయత్నము స్లాఘ్యము.
విమర్శనపాఠ మైనపాటలో నసభ్యకగాని య
నాచిత్యముగాని తేదని మావిశ్వాసము. ప్రాకృత
జనులు ముందు వెనుకల జీవితమును పారజూచి
కొని సంతోషవిచారాదిభావానుభవముల
దెందు రసావస్థయే ఇందు యథోచితరీతిని
బ్రదర్శింపబడినది. కాని పాఠకులయొక్క రుచి
భేదములను ప్రదర్శించునను నూహతో మా
త్రమే అనుకూలప్రతికూలవిమర్శనముల
రెండిటిని ప్రకటించితిమి. ఈపాటను గూర్చిన
చర్చను ఈపత్రికయందొకటితో విరమించు
చున్నాము.]

సంపాదకుడు.

హిందూ వేశమునందలి గోదుపరిశ్రమ

గోదును తయారుచేయువిధము దాని కగువ్యయము

వి. ఎన్. చిన్నస్వామిగారు, బి.ఏ., సూపరింటెండెంటు, గవర్న మెంటు గ్లాస్కోల్డ్, మద్రాసు.

గోదు పరిశ్రమాలయము

వస్తుసామగ్రిని తయారు చేయునపుడు విగులు వ్యర్థపదార్థములను మరియొకదానికి ఉపయోగించుటకంటె పారిశ్రామిక ప్రపంచములో అభ్యున్నతి సూచకమగునది మరేయొకటి గానరాదు. అందు ఒకపరిశ్రమ దానికి గావలసిన ముడివస్తువులకు చర్మపరిశ్రమలోనివ్యర్థపదార్థములపై నాథారపడి యున్నపుడు అది చాల నభివృద్ధి నొందినదనుట స్పష్టము. సంశ్లేషణద్రవ్య (గోదు) నిర్మాణమునకై చర్మములను చివ్వగా వచ్చు నిరుపయోగమైన పొలసుపదార్థము జర్మనీ దేశమునకు విశేషముగా ఎగుమతి చేయబడుచుండెడిది. యుద్ధకాలమున వెల్లడియైన అనేక

వాణిజ్యోపావ్యయములలో నిది యొకటి. ఒక్కచెన్నపుడినుండియే యిప్పుడు లక్షరూపాయలకు మించియున్న కిమ్మతొగల యాపాలను పదార్థ మెగుమతి చేయబడుచున్నది.

దిగుమతి చేయబడుచున్న తక్కిన అన్ని రకములగోదులకంటె చర్మమునుండి చేయబడు గోదు గుణమునందు శ్రేష్ఠతరముగా నుండుటచే, పారిశ్రామికశాఖవారు 1916 సంవత్సరమునందే, చర్మశాలలయందు ద్వితీయపరిశ్రమగా దీనిని తయారుచేయుటకు యత్నములు నల్పిరి.

రక్తాక్షి పథతి

చర్మశాలలలో దొరకు నీపొలను పదా
ర్థము మొదట యంత్ర సహాయమునను, తదు
పరి రసాయనములవల్లను నీటిలో పరిశుభ్రము
చేయబడును. నీటియందు కఠగబడిన యీ
పొలను గట్టిగా నదుమబడిన తరువాత యం
త్రములలో (ప్రెస్సెర్లలో) నేయబడును.
అచ్చట నది ద్రవమై పరిశుభ్రముగా చేయబడి
అవసరమగుచో తెలుపు
గా కూడ చేయబడును.

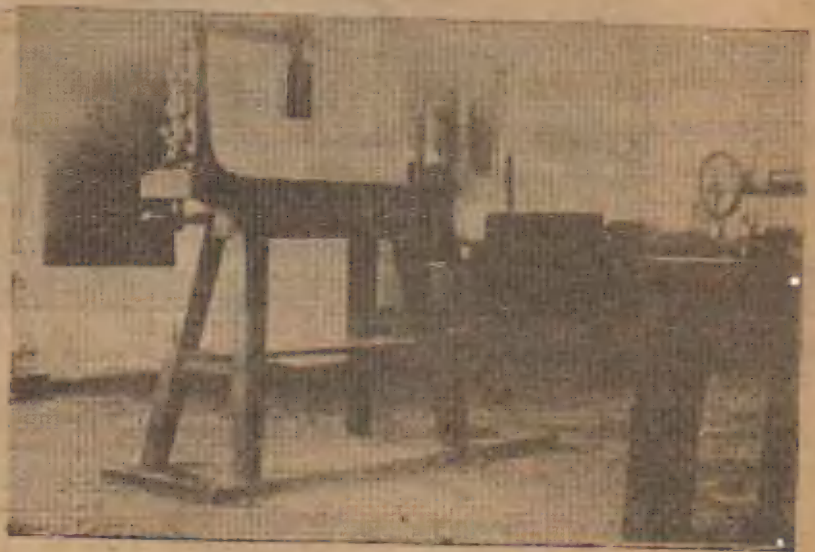
శ్రమక్రమముగా కాచు
టవలన యీగోధుద్ర వము
మార్పు చెందును గా. న
నుష్టమును బెంపొందించు
చలుయంత్రముల (ప్రీహీ
టర్సు, ఫిల్మ్ ఎవాపరే
టర్లు, వ్యాక్చ్యూష్యన్సు)
సహాయమున కాచబడు
ను ఆపిమ్మట ద్రవరూపము
ననున్న యీ పదార్థము
లోతులేని పల్లెరములలో
పోయబడి ముక్కలుగా
గోపి యొండబెట్టబడును.

ముడిపదార్థమును దానిద్రవమును కాచు
నపుడు ఎంత వ్యయకాలము వినయోగించిన
సంత మించిది.

ఉపయోగములు

గోధు నిత్యవైమిత్తిములలోనిది కాక
పోయినను, దానియొక్క యుపయోగము లనే
కములై దినదినాభివృద్ధి నొందుచున్నది.
వక్త్రంగిని పుస్తకములపైండుచేయువానికిని
నిది అత్యంతావశ్యకము. నిష్పపుల్లలకును,

రత్నములకు మెరుగుతెట్టు కాగితములకును,
మెరుగుకాగితములకును, అచ్చుకాగితముల
పరిశ్రమలకును నిది ఉపయోగింపబడుచున్నది.
దీని తెల్లసీనము సీమనున్నము రంపపొట్టు
లతో కలుపగా చిత్రపువనలలో కొన్నిటికి
పనికివచ్చు నెకపదార్థముగా తయారగును.
గ్లిసరీషతోచేరి అచ్చుయంత్రముల లోలట్లు
చేయుటకు పనికివచ్చుచున్నది.

పరిశ్రమయంత్రము

గోధుపత్తికము పాముఖ్యము

హిందూదేశములోని పదార్థ మెంత
దిగుమతిచేయబడుచున్నదో తెలుసుకొనినట్లు
యిన నిపదార్థమునకు భరతఖండమున ప్ర
స్తుత మెంత గిరాకియున్నదో తెలియును.
కడదిన కొన్ని సంవత్సరములలో 4 లక్షల
రూపాయలవిలువగల దాదాపు 600
టన్నుల గోధు హిందూదేశములోనికి దిగు
మతి కాబడినది. సంవత్సరము పొడుగునను

విరివిగా దీనిని తయారుచేయుటకు గల యములు చాకగా ముడివస్తువులను సంపాదించుకొనుటకు (సాధ్యమైనంతవరకు) చర్మశాలలకు చేరువలో నుండవలెను. ఈశానములవలనను గూరి యితరేశానములవలనను ఈచరిత్రమకు చెన్నపురియు కాన్పూరును మిక్కిలి తగియున్నవి. ఈగోదా తయారుచేయుటకు మరియొకమార్గము కలదు. ప్రస్తుతపు పరిస్థితులతో నున్న చర్మశాలలలో నొకయంగముగా గాని లేక యెరువులు తయారుచేయు పరిశ్రమాలయములలో నొకయంగముగా గాని యుండవచ్చును. మొదటికి నైనచో చర్మశాలచేయవలసినవిధులు రెండుగలవు. గోదా అమ్మకము, గోదాలో నిగిలిన అవవనరపదార్థముయొక్క అమ్మకము, రెండవరీతి నైనచో గోదాఅమ్మకము తక్కు అవవనరపదార్థమునమ్ముటలో కష్టముండదు. ఏలయన: ఎరువులు తయారుచేయువారు వ్యర్థపదార్థమును త్వరగా అమ్ము గలరు. అదియును గాక చర్మశాలగోదాను ఎముకగోదాను కలిపి భక్తినిమిశ్రమమును తయారు చేయుదురు.

ప్రస్తుతపు పరిస్థితులతో నున్న చర్మశాలలో నొకభాగముగా గాని, లేక యెరువులు తయారుచేయుస్థానములలో నొకయంపంగముగా గాని యాచరిత్రమను సాగించినయెడల కలుగులాభముల నించుమించుగా సీక్రింది వివరములు చూపించగలవు. ఈ చరిత్రమకు కావలసినఅపిరి, నీరు, శక్తి చర్మశాలలలోని యంత్రములుగాని, ఎరువులు తయారుచేయుయంత్రములుగాని నెట్లయి చేయననునమ్మకము కలదు. అందుచే వానికి గావలసిన

ప్రస్తుతపు పరిస్థితులతో నున్న చర్మశాలలో నొకభాగముగా గాని, లేక యెరువులు తయారుచేయుస్థానములలో నొకయంపంగముగా గాని యాచరిత్రమను సాగించినయెడల కలుగులాభముల నించుమించుగా సీక్రింది వివరములు చూపించగలవు. ఈ చరిత్రమకు కావలసినఅపిరి, నీరు, శక్తి చర్మశాలలలోని యంత్రములుగాని, ఎరువులు తయారుచేయుయంత్రములుగాని నెట్లయి చేయననునమ్మకము కలదు. అందుచే వానికి గావలసిన

పెట్టుబడివిషయ మీక్రింది లెక్కలలో చేర్చి ఆదిరి మొదలగు వానికి నెలకు బకలేదు.

చొప్పున రు 500

రు 6,000

కూలీలకు నె 1-కి

రు 500 చొప్పున

రు 6,000

రసాయనశాస్త్ర

వేత్తకు నెలకు

రు 500 చొప్పున రు 6,000

అగిను ఖర్చులు,

ప్రకటనలు రు 3,000

పెట్టుబడిమీద

వడ్డీ రు 3,000

మొత్తము రు 48,000

పనుచూపు

I సంక్రష్టానకు వలసిన మూలధనము

6 టైటిల్స్	రు 1500
2 రియాక్టర్ వాల్లు	రు 500
2 ఫిలిప్ నివాస కేటర్లు	రు 12000
2 ఫీనిషర్లు	రు 10000
స్టీల్ కెక్స్ నుకు	రు 1500
టైయింగు ర్యాకులు, మోల్డుపేట్లు	రు 5000
శుభ్రముచేయుట మొదలయిన వాని కగు వ్యయము	7800

మొత్తము రు 38,000

III సంవత్సరమునకు అదాయము

100 టన్నుల గోదూ, టన్ను 1 కి	
రు 600 చొప్పున	రు 60,000
100 టన్నుల గోదూలో మిగిలిన	
వ్యర్థవదార్థము టన్ను రు 20 చొప్పున	రు 2000
మొత్తము	రు 62,000

ఈవిధముగా యంత్రములపై వెచ్చించిన ధనము 3 సంవత్సరములలో తీరిపోవును.

పై సచ్చెప్పబడిన విషయములుగాక యీ కర్మాగారము ననుసరించి రోల్ గు కాంపోజ్షను రక్తముల మెరుగుపెట్టు కాగితములు మెరుగు కాగితములు మొదలగు చిన్న పరిశ్రమ లు చేయవచ్చును. రోల్ కాంపోజ్షను పరిశ్ర

II ఒక సంవత్సరము పరిశ్రమను సాగించుట కావలసిన సామగ్రి.

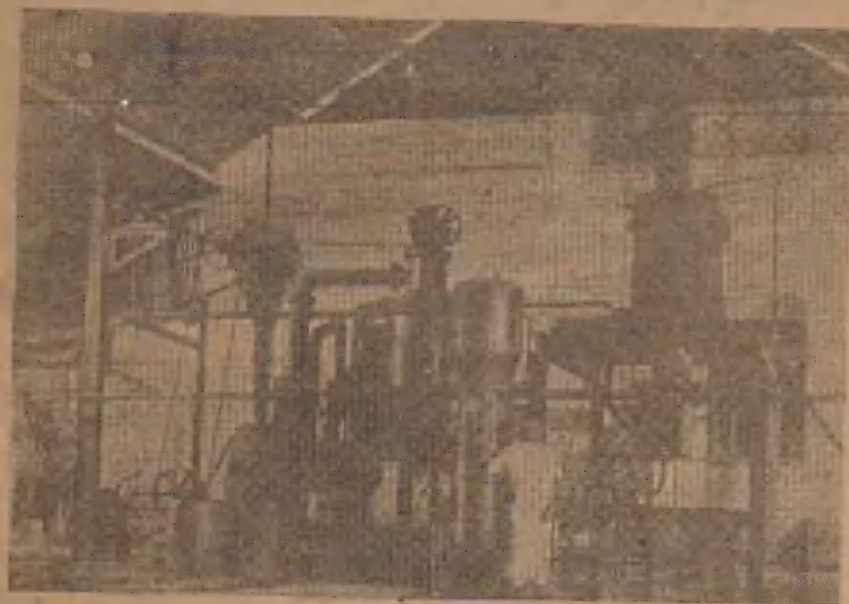
400 టన్నుల పాలను	
టన్ను 1-కి రు 60 చొప్పున	రు 24,000

కూడ నొకవా శిష్యురహస్యము. ఇప్పుడు హిందూ దేశశీతోష్ణప్రతితి తగినరొలగు కాంబా జనుల తయారుచేయుటకై సలుపు పరిశోధన లభిస్తున్నది. ఇందువల్లమును సరిగా తేసి అమ్మగలిగిన యెడల కర్మాగారము స్వతంత్రముగా నడుచుననుట కెట్టిసంశయమును ఉండదు.

బడినది. కాని దీని సమ్మతంలోను, విదేశపు పోటీల నెరుక్కొనుటలోను గల కష్ట మింకను తీరలేదు. దిరకాలముగా పాపించబడియున్న విదేశకర్మాగారములు పోటీకష్టములను బాగుగ నెరుక్కొన గలవు.

హిందూ దేశములోని పర్రకులలోను పారిశ్రామికులలోను గల వెలుపురు ప్రముఖులు

వివాహకేటము

యీ కర్మాగార స్థాపన ముల విషయమున భిన్నాభిప్రాయములు గల వారై యుండిరనుసంగతి యెల్ల రెండినవిషయము. వీలయిన: ఇది “బలవంతపు బాహ్య కార్యమనియు ‘అలవాటులేని బాహ్య’య నీయవీరియభిప్రాయము. కాని వీ రొకముఖ్యవిషయమును మరచిపోవుచున్నారు. అదేదన: హిందూదేశమును కేసలము పరిపాలించుటయే

గోదాపరిశ్రమ రాసాయనికవా శిష్యము. పైన చెప్పినవానింట్టి వా శిష్యునందన యీ పరిశ్రమావృద్ధికి సాయపడగలడు. ముడి వస్తువులపై విధించబడు కేస, యీపదార్థము విరివిగా తయారుచేయబడినయెడల తగ్గుచు మియు. తయారుచేయుటకగువ్యయముకూడ తగ్గును. హిందూదేశములో గోదాపరిశ్రమ ముఖ్యమైనది. మంచిగోదను బాగుగా తయారుచేయుట కగుకష్ట మిదివరకే సవారింప

కాక రక్షణను కూడ చేయవలసినవిషయ ప్రభుత్వమునకు. ప్రజలయొక్క ముఖ్య శయములను రక్షించుటయే కాక వృద్ధిపొందించుటకు తగిన సదుపాయములు కల్పించుట కూడ విధియైయున్నది. మరియొక విషయము; హిందూదేశమున విద్యయు వ్యాపారసాహసమును చాలతక్కువగా నున్నవి. అందుచేత పరిశ్రమల స్థాపించుబాధ్యత ప్రజానాయకుల లపై నాధారపడి యున్నది. అంతయేల?

ఇట్టికర్మాగారములను స్థాపించుట ప్రజలకు వర్తమానమహాకాన్డతపారిశ్రామికపద్ధతుల యందు విద్యగరవుట కాని అన్యముకాదు. కావున నిటువంటి ముఖ్యమైన పరిశ్రమను స్థాపించుటకు ప్రభుత్వపు సాయము అత్యవశ్యకముగా కన్పట్టచున్నది. ఇంతకంటె కొంత కాలమువరకు దిగుమతి సరకులపై పన్నును విధింపుమని క్రొత్తగా నేర్పడినటాచిఫ్ బోర్డువారు సూచించి చీఫ్ ప్రకారము కాననము లేర్పరచినట్లయిన హిందూ దేశములోని ప్రయివేటు పెట్టుబడిదారులు తమపరిశ్రమలను సాగించుకొనుటకును గట్టిపరచుకొనుటకును సాయపడగలదు; కాని ప్రభుత్వమువారుదానిని నిర్వహించుచున్నంతకాలము తక్కువఖర్చులతో దానిని

నడుపుచు అభివృద్ధిగాజోవు పరిశ్రమను స్థాపించుటలో తమ విధిని తాము నిర్వహించితిమని ప్రజలకు తెలుపుట ప్రభుత్వమునకు విధియైయున్నట్లు కన్పట్టచున్నది. చెన్నపురిలో నున్న కర్మాగారము 60-80 లక్షల గోడులకు తయారయ్యేయశక్తిగలది. మూడువందవత్సరముల నుండి పనిచేయుచున్నది. కాన పెట్టుబడిదారులు ముందంజవేసి యీ పరిశ్రమ నభివృద్ధిచేయుటకు అనుకూలముల నరయవలసి యున్నది. ఇది కావలసివవారలు అనుకూల విమర్శనచేసి దీనిగుణమును పెంపొందించుటకు మార్గములను చూడవలసియున్నారు. పారిశ్రామికభాగ్యమునకు దీని స్థాపన మరియొక లాభముగా ప్రజలు తృప్తి పొందుదురు.

ఒక నాడు

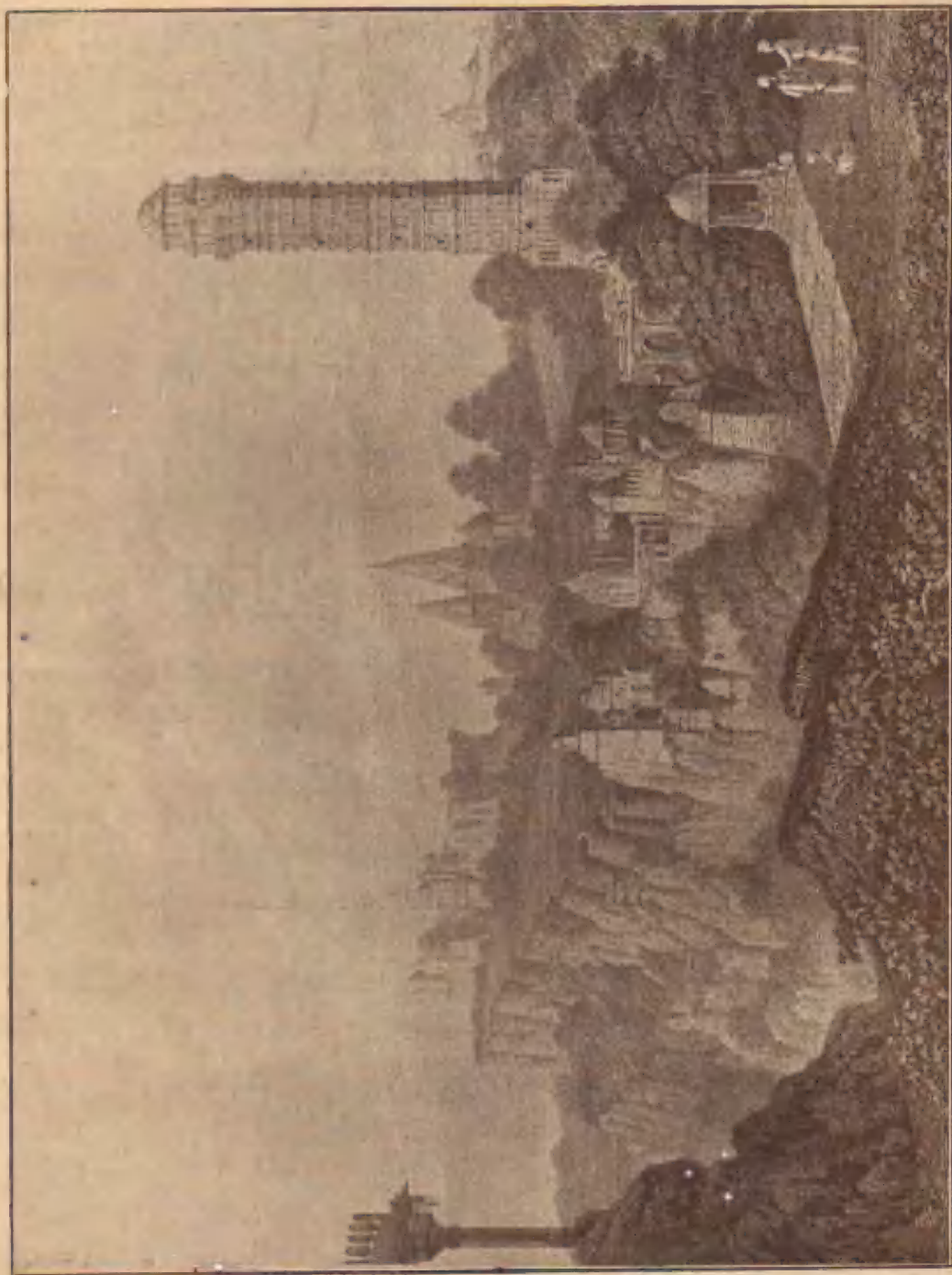
పంచాయతీ సంఘములవారి కార్యదారు

మేడిపండువోలె మిగమిసలాడక,
వేళ్ళతోలె వెళ్లి వేడలములు
కానుపించబోక, చాన యించుకనవ్వి
సాకుమార్యమెల్ల నాకుఁ దెలిపె.
అరయరాని తావులందుఁ బుట్టువుగాంచి
ప్రణయరసము నేత్రవల్వలముల
నినిచెఁగెలఁకులందుఁ దొనికె నానందము
పక్కతి యెల్లఁగనులపండువయ్యె.

మహాక నాడు

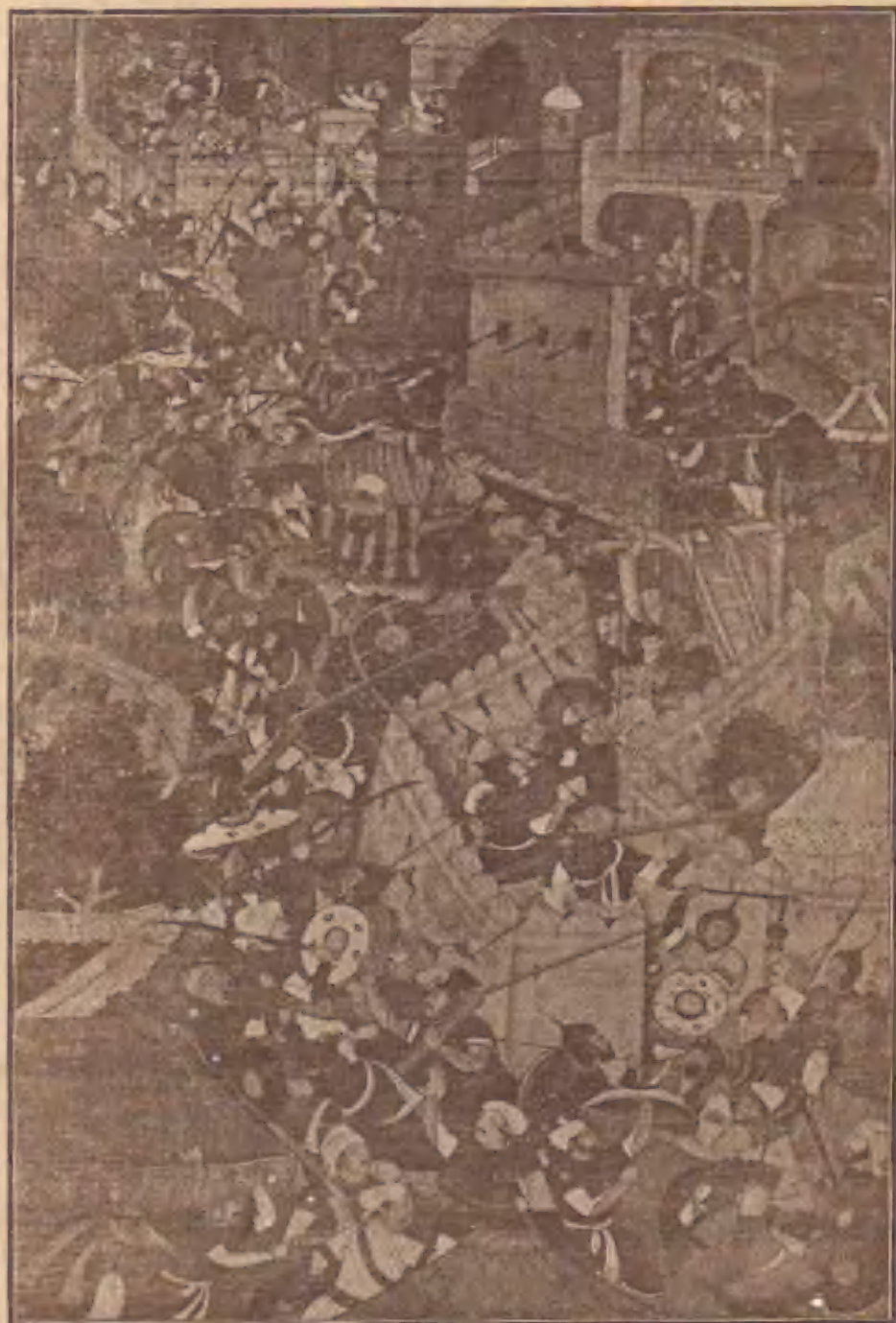
చెలకుదంటు తీపిదోఁడగిన విధమునఁ
గలికి కనులు ముదము చిలుకరింప
వకట, పెదవులందు నణఁగిన యెలవత్వ
జెలయదిపుడు, సిగ్గువిడువదపుడు.
విన్నుమానికంబు విఁయింపలేదట
తమ్మిపూవునలపు దప్పించెనెను?
కన్నుదోయి జగముగాంచగా లేదట
వెల్లివిరిసి వలపు గొల్లగొనెనెను?

చిత్తూరు - హమ్పినివాసము

18. చిత్తూరు - మంగళాధిపతి

పుట్టసింహుడు

(చిత్తూరు ముట్టడి)

గలాయి చక్రవర్తులలో నాశ్వరు
చండశాసనుడు. అతని తీవ్ర
వెటారి రాజసాసమున దలి రాజ
ములన్నియు నతని యశీనము
రాజ్యముమాత్రము కాద
రాజపుత్ర పీఠము ధైర్య
యిందువారలు కావున
గొనకొనిరి. అయ్యది
యశల్యమువలె నహింప
నిన్నిసాగులో యతఁడు
చిత్తూరుపై దండ
ధరితము లేకపోయెను.
రమునఁ జిత్తూరు రాజ
హములు పుట్టెను.
గి యాశ్వను వెంటనే
ను ముట్టడించెను.
యల ధైర్యపాహ
మాశ్వరునకు నువి
తొక్క మిగిలి
పుట గం. చాత
కాని యతఁ
సాగించెను.
పులఁ బది
ముచ్చివె

అసమయమునఁ జిత్తూరు నుదయసిం
హుడు పాలించుచుండెను. అతఁడు మిక్కిలి
పిటికివాఁడు. యుద్ధముమాట చెవినిబడినమాత్ర
మున నాతనికి దిగులు పుట్టెను. పీఠాగ్రములచే
నొప్పగుచుండిన మేవారు రాజవంశమునకతఁ
కరింకమును గూర్చెను. మొగలాయి సేనలను
గాంచి యతఁడు భయమునుజెంది ధైర్యము
తోపాటు పురమునుగూడ విడిచిపాటిపోయెను.
పాలకఁడు లేకున్నను చిత్తూరు ప్రజలు పీఠాగ్రము
మునఁబిగవదేశమునురక్షించుకొనఁ దలఁచిరి.
వారు తమదోఁ గొంతలు పరాక్రమశాలురను
నమకు నాయకులుగా నేర్పరుచుకొనిరి. వారల
ముందుంచుకొని దేహములఁ బ్రాణములుండు
వలకు మూర్ఖ దేశరక్షణార్థ మనల్పప్రయత్న
ములు గావించ నిశ్చయించుకొనిరి. రాజపుత్ర
పీఠము కనుప్రక్కను గాలనర్పములవలె వ్రేలు
చున్న ఖిల్లములు కేవల మలంకారములు గాక
శతశతకంఠ క్షమును ప్రాలంబాలినవనియెఱుఁగు
దగు. కాదననే పాను యుద్ధమునకు వెను
డియైరి.

అయ్యనకు రాజపుత్ర పీఠము మాచి
పరాక్రమము వర్ణనావీతము.
నసామాన్యధానం కా
నం

ర్థము పలంకరించిన వారు కడునాల్గురు. వారి కీర్తి నీనాడును రాజస్థానమునందలి కవిశ్వ రులు శాశవముతో గానముచేయుచున్నారు. ఆవనునాల్గురిలోఁ బేరన్నికగన్నవారనియ్యదు. వారు బెహ్మారు జయమల్లుడు, శిబ్బ పుట్ట సింహుండు వనువారలు. వీరివామముల నాకృ తుచక్రవర్తి స్వస్థాశ్రమములతో మేవారు చరి త్రమునఁ జేర్చెను. మేవారు రాజపుత్రులలో వన్నగాంచిన యీ వీరాగ్రులు నామము లాచంద్రతారకము రసపుత్రుల స్మృతిచిహ్ నమును విశవముల యతిశయోక్తి కానేరదు.

మొగలులు పట్టణమును ముట్టసింది సూర్యవారమువలనఁ గోటలోనికిఁ బ్రసేదించిరి. వారినాగి యనేకులు రాజపుత్ర వీరు లచ్చట హతులైరి. తరువాత ద్వారనరక తుణము పుట్టసింహుని పాలబడినది. ఆతఁడ పుడు కడునాలు సంవత్సరముల ప్తాయము వాడై యుండెను. అంతదనుక నాతఁడాటల యందే కాలముగడపుచుండెను కాని యుద్ధము లయందుఁ దన పరాక్రమమును జూపించు నావశ్యకత లేకపోయెను. ఐన నాతని బాహు బలము, శౌర్యము, యుద్ధముల నాటిలేచిన పోటుమానుసులకై నను దలవంపులు గల్గించు చుండెను.

పుట్టసింహుండు జన్మించిన సంవత్సరము త్త మునది. పుట్టసింహునికంద్రీ యతిపరాక్రమ మును గానము న్నచట జరిగిన యొక

గావించుటకై తల్లి భర్త గావించక జీవించియుండెను. తో నామ పుత్రునిబొంది గురు లను పేర్పించెను. పట్టణమునంద కటిలో నాతఁడు మేటియదె పట్టిపుత్రునిగాంచుటచే దన మువ్వెవని యానందించుచు పుట్టసింహుని తల్లి చిత్తు వస్థకుదుఃఖతయై ప్రియపుత్రుడ కేరి చెక్కిలి నెక్కి ముద్దాడి రా! ఇంతకాలము శత్రువృత్తి లేన యీచిత్తూరు రాజ్యం లచే జక్కనున్నది. పదరులు దేశాధిమానవి, మునీషి యాయొక్కట్లు లతోఁబోరి తమ ప్రాణ చున్నారు. నీత్రను దేశా పరాక్రమమును శత్రు గ్రణియవి చేరుగాం వెట్టుము. పెంటనే విజయలక్ష్మిని పో పుము. ఒకపేర ది దువేని పిరవ్వర్ణం వెలకు రణరంగ రకుకొచ్చి దేశరక్షణకై వీరుట మే గునట్లు

కుత్సాహమును గలిగించెను. అతని శరీరము పులకించెను. రోషమునగన్ను లెఱ్ఱనయ్యెను. చేతులతోడించి యతఁ డనుష్ఠ చేసెను. చాత్ర రస మాకారమును దాల్చెనో యన్నట్లున్న కుమారుని బలుమాటలు తల్లి ముద్దాడి యానందాశ్రువుల నభిషిక్తుని గావించి సమరమునకుఁ బోవ ననుష్ఠించెను.

అక్కడనుండి పుట్టసింహుడు ప్రేమగృహమునకుఁ బోయెను. అతనికి వివాహమై యష్టతి కల్పకాలమే యయ్యెను. అతఁడు భార్యను మిగులఁ జేరించుచుండెడివాడు. నిర్మల హృదయముతోఁ దూఁగుటయ్యెల్లపైఁ గూర్చుండి సవిలాసముగ నూఁగుచున్న పౌండర్యరాశియగు భార్యనుగాంచెను. అకాలమున వచ్చిన భర్తనుగాంచి స్త్రీభ్రమమును సిగ్గును వెనగొన నుయ్యెలనుండి దిగి విశయముతో నామె నిలువఁబడెను. పుట్టసింహుడు ప్రేమార్త హృదయముతోఁ బ్రియురాలిని గౌరవించుకొనియెను. యుక్తోచితాలంకారములఁ గని యతని రాకకుఁ గారణము నడుగకయే తెలిసికొనియెను. కన్నుల నానందబాష్పములచే నింపెను. వలసినతోడామీ యుద్ధమునకు సిద్ధమగు రాజపుత్రయువకులు మగఁడు యుద్ధమునకుఁబోవునన దిగులాండుదు లే? అను ధర్మిణి నిజయనూచకముగ భర్తకంటసీమను బుష్పదామముతో నలంకరించి సంకోషముతో ననుమతిని దెలిపెను. పుట్టసింహుడు ప్రేమబంధముతోఁ బ్రేమసిమైదీగెను బట్టియున్న హస్తబంధమును వీడి వెలువలికి వచ్చెను. ఆయత్తముగనున్న యుత్తమాశ్వము నెక్కి యుద్ధభూమి వంకక మరలెను.

రణరంగమునండి వినవచ్చుచున్న భయంకరధ్వను లాతని శోర్యమును స్వదేశాభిమాన

మును నినుమడింపఁ జేసెను. అతఁడొక చిత్ర దళితభమేఱయనుచున్న నిశితఖడ్గమును వేటొకచేతఁ గల్గెమునుబట్టి గుట్టమును పడివడిగనడపుచుండెను. గుట్టము మెఱుపు మెఱసినట్లు లొక్క మొగిని జనతూవ్యములైన చిత్రారుపట్టణపు వీధులఁ దీవ్ర వేగమునఁ బోవుచుండెను. అచట సాధములునుండి యంగనామణులు తమ తమ భర్తలు, పుత్రులు, సోదరులు మొదలగు వారు యుద్ధమున నెఱపుచున్న పరాక్రమము ననన్యమానవలై చూచుచుండిరి.

కుసుమసుకుమారములగు నాపొలఁత కలహృదయరంగములు రోషకలుషియు ములై యానమయమున రణరంగముకంటె భయంకరములై యుండెను. పుట్టసింహుని తల్లియు రాశియు నట్టియువతీబృందముతో నుండువాగుననుండి. పుట్టసింహుఁడతి జవముతోఁ బోవుచు నొక్కవతి తన దృష్టిని వెనుకకు మార్చెను. అతని దృష్టి సౌధముపై నిలువఁబడి లేమ్మ గాంచుచున్న రాశిపై పాలెను. ఒక్క మాటుగఁ బ్రేమవాహినిపొంగి పారలి యాత్మ మనస్సును గలఁచి వైచెను. ఇంచుక సే పాత్ర డుతన్ను దామఱచియుండెను. ఆహా! ఎట్టి దుఃఖనమయము? నూనూగు మీసాలప్రాచయము భార్యకూపనవతి; నుండరాంగి. యుద్ధమున జయముగాంచి వచ్చుట సందియము. ఇట్టి నయమున నెట్టివాఁడనఁ జెంతానిమగ్నుఁడ కాకుండునా? దైవముచేతలను దప్పింప నెవరితరము?

పుట్టసింహుని విచార మొక్కనిముసను ననే దూరమయ్యెను. పరాక్రమశాలుగు కుత్స మగు మోహపాశములచే గట్టువడుచు గోత్రరక్షణమున నాతఁడు సూర్యద్వారమున తేరెను. నాయకవిహీనులై నిరుత్సాహులై

జయవాడములు నలిపిరి. పూర్వనాయకుల
మరణమున వారివృద్ధయముల నణగియుం
డిన ప్రతాపాగ్ని యపుడు దేదీప్యమానమై
ప్రజ్వలిల్ల సాగెను. పుట్ట సింహుడట్టి సేనలను
బురికొల్పుచు నెక్కడను దానమై శత్రువులకు
భీతిని గలిగించుచుండెను. అంతనుభయసేన
లకును ఘోరముగఁ బోరాటమయ్యెను. రాజ
పుత్ర సైన్యమును నడపుచు యుద్ధమును జేయు
చుండిన పుట్టసింహుని చాతుర్యము వర్ణనాతీత
ముగ నుండెను.

పుట్టసింహుని భార్యయుఁ దల్లియునంతః
పురసౌధమున నుండి యతని రణపాండిత్య
మును గాంచుచుండిరి. మొగలు సేనలు పెచ్చు
పెరిగి రాజపుత్ర వీరులపైఁ బడుచుండుటయుఁ
గ్రమముగ రాజపుత్ర వీరులబలము తగ్గుచుండు
టయు నెఱిగి పుట్టసింహునకు జయముకల్గుట
సంభవమని యాయువతులు తెలఁచిరి. వారి
చిత్తము లంత రోషపూరితముయ్యెను పుట్ట
సింహుని మరణానంతరము తాము బడికియుం
డుట భావ్యముకాదనియు, స్వదేశసంరక్షణము
కొఱకయి పోరాడి తామును గౌరములఁ
గోలుపోవుట లెస్సయనియు వారునిశ్చయించిరి.
వెంటనే కవచములఁదొడిగి కత్తులను గైకొని
గుట్టముల నెక్కి యుద్ధరంగమునకుఁ దరలిరి.

అపుడు పుట్టసింహుడపారవరాక్రమ
మును నెఱపుచు శత్రువుల నుఱుమాడుచుండె
ను. అతని సమరకౌశలమారితేజిన పోటయల
తైన నాశ్చర్యము గలిగించుచుండెను. అంత
తేంజములుగఁ దన్ను మూఁగుఁదన్న మొగలు
లను వీరావేశముతోఁ దన విశిష్టభిక్షమున కెఱ
సేయుచుండెను. ఇట్లు లెంత సేపాతఁ డొక్కఁడు
పై పయినము ప్రతిరంగములవలె బొంగిపచ్చు

శత్రుసేనల తాకున కొచ్చినలువగలఁడు! అతని
శక్తిసాహసములు గ్రమముగ శుద్ధులగు
చుండెను. అతనికన్నులు చీకట్లు గ్రమ్ముచుం
డెను. గెలుపాన యాతనిని ధైర్యముతోడ
వీడిపోయెను. మరణము సమీపించుచుండెనని
యతఁడించుక విచారమునుజెందెను. కన్నుల
వీరు గ్రమ్ముచుండ రాజధాని వంకకు మరలి
చూచెను. గుట్టముల నెక్కిపచ్చుచున్న యిరువు
రు చక్కని యవతుల నాతఁడుగాంచెను. వారి
నలఁడు గుర్తించెను. వారినిజూచినమాత్రమున
డస్సి యన్న యతఁ డుత్సాహపూరితుడై
పూర్వముకన్న వినుమడిచుగు బలవరాక్రమ
ములతో నెఱ్ఱాని ప్రళయకాలునివలెఁ జూచు
వారలకు గుండెదిగులై యుండెను. అతనిని
గాంచి తల్లి “ఈదినము నుదినము, నేను ధన్య
రాలను. నిక్కముగ నిప్పుడు వీరమాతనయితి”
నని తెలఁచెను భార్య “నే నీనాఁడు వీరవర్షిణ
యితి”నని యానందించెను.

ఆ ముగ్గురు నుత్సాహభరితులై పగతు
రను మార్కొని భయంకరముగఁ బోరిరి.
హతశేఖలగు రాజపుత్ర సేనలును వారివెంబడి
ద్విగుణీకృతోత్సాహమున కత్తువులనుదాకిరి.
వేలకొలది మొగలుల నామువ్వరు చంపిరి.
స్త్రీధువులు పురుషులు పైతము మెచ్చుకొను
నట్లు యుద్ధముచేసి తుంపకుఁ జిక్కురు సూర్య
ద్వారముకడఁ బుట్టసింహునితోఁ దమపాద
ముల నర్పించి వీరస్వర్గమును జూఱకొనిరి. ఇట్టి
వారిదేకదా జగ్గము!

ఈ దండయాత్ర సమయమున నాక్కగు
చక్రవర్తి స్వవిజయచిహ్నముగఁ దానువిడిసి
నచోటఁ గట్టించిన ముప్పదియడుగులమొత్తుగల
గోపుర మీనానాఁడును గలడు. దానిని “అక్కర
కాడివా” అందురు. గ. సు.

గ్రంథ ప రి చ య ము

కన్నీరు:—ఈపాటలలో తమను రచించిన కవి
శ్రీ దేవులపల్లి వేంకటకృష్ణశాస్త్రి గారు, వి. యే.
కాని సహజయగ్యులగుటచేతను పేరుతో గ్రంథమును
ప్రకటించలేదు. ఈగదిగారు పీఠికాపురమునందు పూర్వ
మాధావ కవిశృంగులుగనుండిన శ్రీ దేవులపల్లి వేంకటకృష్ణ
శాస్త్రిగారి కుమారులై చైత్యభవముగ కవిలాక క్రింది
బడినది, “కవిత్వాయ లే” అనునూ క్రింది లక్ష్మీధూతులై ఎదిమి
లేండ్రప్రాయమునుండి గుం పరవశవత్వము కెప్పుడుండి
నను వేటివరకును వక్షారముగనే యుండునను నిశ్చయం
దిరి. కాని పుష్ప మాతలసంధువ దాగియుండుమని యెం
తయిన్నించెను దానిపూరకమే దానిని బయలుపెట్టక
మానను కదా? పుష్పమునకు పీఠికను వ్రాసిన శ్రీపెద్దా
ద కామసౌఖ్య యం.యే. గారుమాడ కవిసౌందర్యమును
పుష్ప పరచిలేకాని కవివాచుమును మాత్రమును బయలు
పెట్టలేరి. తెరచాయననున్న కవిగారిని కొంచెము పది
కనులయెదులు నిలేపించును వారు మమ్ము మన్నిం
చుని కొరెదము.

పుష్పమునందు కవి రస విచారమును జీవిత
రమేశ్వర్యవను నివేదించి యూరిని ప్రణ
యము వేడు నుడువ్వాడు. “కన్నీరు” అను
ఇందలి కవిరసమును చూచిందు
మన్నిది. లాలోపలరాంగి భూర్జిలైదు దుఃఖినిమద్ర
నైదు వి కి న ప్రళయోపద్రవజనక మునవేమాయను
నవే కాలోలు కవిగుణమంతయు సొక్కొన్నటి
మమపురూపమున వలెనుచ్చెను. ప్రియనికివి ప్రియరా
నిని మధ్య గోప్యమాను మొగపాటుమియు పెట్టుండవో
కేటము తమ భగవంతునకును మధ్య సేగోప్యమును
మునుండవగను బ్రత్యభ్యంత్ర సంప్రదాయ

ము నవలంబించి కవి రస కష్టవిఘ్నరములను పరమేశ్వరవన
కు నివేదించు నివాడు. కవిత్వమున గా నుపోస్థులై
లామరాకుపాన్ములపైవను పాంసతూఃకాకల్పములపైవను
తూనుటుమ్మలపైవను పారలాడుచు వ్రేలుచుండెడి
యేప్రాతకాలపు రాజగవ్యలయొక్కయు రాజలయొక్క
యు చరిత్రములతో వర్ణించు ప్రబంధములుమాత్రమే
యనియు, కవియొక్క స్వంతకష్టవిఘ్నరములను ఆశ్రయ
ములను భావములను నివేదించు గీతములును ఖండకావ్య
ములును కావనియురానిందువారికి వచ్చుకెప్పుడు లాభము
లేనివని. పట్టించయులగువారమాత్ర మిట్టిభావనివేదనము
పరవశవత్వ మని యంగీకరించి తీరదు. ప్రబలవాగ్ధి
పీడితుడై నిరంతరమృత్యుశాన్నిధ్యమున దిగులుపడి
గ్రుక్కుచు పరమేశ్వరుడే తనదిక్కనినన్ని జీవితము
పెట్టెట్లో భరించుచుండిన కవికి భగవంతుని ప్రణయము
గ్రహము లభించినప్పుడు కన్నీరుగాక ఇంక నేవావ్యా
భ క్తివిష్ణుయు ప్రకటితమునకే భక్తియొక్క పరిణామ
ములగు న్నేహము, వసతు, అదురాగము మొదలగు భావ
ములన్నియు నించలి గీతములలో బ్రవర్ణితములైనవి. పీఠిక
వ్రాసినవారు కవిగారి పాటలలోకన్న పద్యములలో
సెక్కువ ప్యాకస్యమున్నదని యభిప్రాయమిచ్చిరి. రస
తంగమున ఫణితిని జనువలవాడు చదివినచో నీపాటలు
మాడ పద్యములకన్న సెక్కువమధురముగను భావోద్వే
గకములుగను మందలవని మావిశ్వాసము. గీతములయం
లేమి పద్యములయందేమి మృదుమధురమై సలక్షణమైన
తైలి యుపయోగింపబడియున్నది. ఈమధురతైలి వీరికి
జన్మకలి. లభించియుండవోవునని మాయమాపా. గ్రంథము
విలయువారు పీఠికాపురము హైస్కూలునందుపాఠ్యా
యులుగనున్న గ్రంథకర్తగారికి వ్రాయవలెను.

పత్రికావిమర్శనము

కావడము:—సంపాదకులు కాలా క్రమమునా ప్రతి
 గారు, ముచిత్రపట్టము. ప్రతిపత్రికయొక్క ప్రతిభాను
 సంచిక మాకార్యస్థానము చేరవది. ఇందు సామాన్యపాఠ
 కులకు విశేషమును విశ్లేషమునుగూర్చు “అప్రెసియేషన్
 శీటు” “రింగ్రూపు” “యూనైటెడ్” “అప్రెసియేషన్
 “భారతీయలరాజనీతి” “సంఘము-వ్యక్తి”, “ప్రస్తుత
 పరామ రాజ్యాంగపద్ధతి” అను వ్యాసములను, క్రీబలి
 శేషలి లక్ష్మీకాంతముగారిచే రచింపబడిన ఉత్తరరాజ్య
 వనాటకవిమర్శనమును “హిమలియ”, “కార్యము”,
 “అంధునికభ” “విభలనశారదభిలషనము-రచింపబడిన కథ
 కనువాదము” మొదలగుకథలను కలపు. అధికార్య మార్గ
 వారాయణరావుగారిచే రచింపబడిన “విభదేలరాజే”
 యను ద్విపదభంవకావ్యమునందు శృంగారహాస్యరసము
 లునక్కగా మేలివింపబడి నేటివాడుకభావము చరి
 వాపుగావచ్చు కులభిక్షేపి ప్రదర్శింపబడినది. అనంత
 వంతుల రామలెంగప్పయ్యగారు నటకులకు తాము చెప్ప
 దలచుకొన్న నీతులన్నియు వచనములో చెప్పక క్రేమ
 పడి పద్యములలో నేలచెప్పవలసిో మామోహము కా
 కున్నది. పద్యముయొక్క రసప్రయోజనమును గుర్తించి
 రసవత్తరవిషయములందుమాత్రేమే దాని ముసయోగిం
 చుటయే రసకథార్యమగును. కొలసిరి వేంకటకృష్ణారావు
 బహదరుగారిచే “మార్మిదేశము”నగున్న రచింపబడిన
 పద్యము బుద్ధికృతీయమై భారతీయమై యున్న
 ను విషయము వేలము రాజీయమగుటచే రసభావప్ర
 బనమునకును భావనాకర్తి ప్రవర్ణనమునకును తగినంత
 యవకాశము లభించియుండులేదని యాహా పాదమును
 న్నుది. లోహములను కుద్ధిచేసి పోరపోయుటకు అగ్నిచం
 ప్కారమెట్లువరమో, కావ్యమెప్పుడు రసవంతముగ
 ప్రదర్శించుటకు భావనాకర్తియంతయువరము.
 (Imaginative Idealism) చాణివంతలేదని ప్రస్తుతరా
 జకీయసమస్యలనుగూర్చి రచింపబడిన పద్యములు రస
 వంతములు చేరజాలవు. “భిక్షుకుడు” అను ను

నందంటచే సమరసవృత్తి కవి కలనడకపోవుటయందు
 వైదివిష్ణున్నేతములు కలిసియుండటయందు సమాజము
 శేయగునని తోచుచున్నది. అడివిబాపిరాజుగారి “ప్రా
 త్తతాపు” అను పాట తమమాగానే యున్నది. వాల్మీ
 చరణమున కస్వయము కుదరకున్నది. దువ్రావారిరామకృష్ణ
 గారిచే రచింపబడిన “అనర్కానీ” యను భంవకావ్యము
 నందు కరుణరసము వాచ్యముగ ప్రదర్శింపబడినది. మో
 ఉప్పక ఈమెనుగూర్చియేరచించిన గీతమునందు కవి
 రసము వ్యంగ్యప్రధానముగవర్ణించెను. రామకృష్ణగారి
 మను తిలకించియేయుందురని మా రిలంపు. చిలకూరి శివ
 భద్రరావుగారు “ఇదికలియంగమాకాదు” అను వివరీకరిం
 యునునుగూర్చి యాభ్యుదయప్రవాహమును రచించి
 ఉప్పటివరకు కలియంగగోర్చుపద్యమును పరాశరమున
 భారతీయోపన్దయము పరాశరముననుబడినది. ప
 కృష్ణరెవెనాయనుడు క్రీస్తున 165 సంవత్సరముల క
 త్తావ్యముకారని తేల్చిరి. ముందేమిలేలన్నవో
 లు గ్రమ్మగా భూతములు వైబుచెన్నట్లు
 భావరాజ వేంకటకృష్ణరావుగారు ప్రస్తుం
 నమగున్న కావించిన యంతేనెలములు ని
 యంగీకరింపక తిప్పరు. వివిధభావము
 బొంగుకొప్పును వివిధభావములయొక్క
 నములనను వర్ణనములను వాచ్యముల
 వలెను అట్టిపద్యములలో కావ్యప్రాణవనము
 మునుగల ప్రాధాన్యమునుకొనిన వేలము ప్రేమ
 రంజనమే యుద్యముగా గ్రహించు పాటకుదులను
 తెప్పలుగారించు ప్రస్తుతాంధ్రనాటకరచయిత
 పూర్వోక్తావమును వసుంధరమతమును కొలనడ
 దించుట రచింపబడిన కర్తవ్యమేయగునని
 నలు అవకాశము గొంతపోక న్ను
 నశ్వేషింపవలసిన కృష్ణరావుగారి కొనస
 లు విశ్వమునుగ పాటించునదియెన్నది. రచన
 లనవద్యములను చంకితముతో మేలింది
 నునది యున్నది. కావున యుద్యోగిని

యంగీకరించిన కృష్ణ రావుగారు రసవత్తరమైన పాటలను
తరచుదితగావళుతులలో పాడుటకేల యశ్యంతర
పై తెప్పలవలె! యూహించ కృష్ణముగాకున్నది. ఓ
స్పియర్, మిల్టన్, ఈస్టిలా, పాఫ్లా, గీగ్, ఓ
టూగూరు మొదలగు కవిశేఖరు లందఱును తమవారికము
లందు పాటల జూప్పించియేయున్నారు. కాళిదాసాది
పంప్రసాదపులహాద తమకాటకములందు ద్విపదీ ఖం
దు లాదిగాగల గేయభావముల జూప్పించియున్నారు.
ప్రపంచజగదూపము లగు యక్షగానాదులయందును
పాటలే యెక్కువగా వాడబడుచున్నవి. జ్యోతిర్మయు
ను, ప్రత్యేకరసప్రయోజనమును గుర్తించి పాడువడినవో
పాటలుహాద కాటకమున నుపయోగార్హములగునని మా
మరయు. పదనముకన్న పద్యమును, పద్యముకన్న పాట
యు శ్రోతల కెక్కువ రసావేశము జనింపజేయుననుట
నిశ్చయము.

సాహిత్యాకాండ్రామిగూర్చి వేలూరి సత్య
నారాయణగారు వ్రాసినవ్యాసము తదుపుట కింపుగ
మచ్చిరి "మృతాప్యేషు" మమవ్యాసమునందు నూరి
వేలవేలాక్షరీగారు ఆమృతమును గూర్చి శృతి స్మృతి
పలయందును మహామృదియసారస్వతమందునుగల
వివరించియున్నారు. నిజముచెప్పవలసినదొక
టియే! వ్యాసములలోకెల్ల "కరుణరసము—
సము క్షికితో పా. రామమూర్తి గారు
వ్యాసము రసకహనయంగమమై యొప్పు
కావ్యార్థకపులు ద్వంద్వముచే కవిత్వమున
యజ్ఞాంతరూపములను రచించిననుట
య్యేమేయైనను, వ్యాసరచయితలను వారూహించి
య్యేచేక్షకులును ననుగవనిన "వికా కిం" అను ప్రశ్న
పడు సమాధానము ద్వివ్యాస తప్పక ముగిరింపగలదు
సముననే పాశ్చాత్యకవులు చెప్పక విడిచిరకట
లుము. సాధననియెక్క నివితమంతయు నీ "వికా
ప్రశ్ననుగూర్చిన మోహంసలోనే గమపదగిన
వి. ఈమోహంసయొక్క భిన్నపరిణామములే
విధూతులు. సాధనము కాంక్షించుచు నిద్రి
న తేజల లక్ష్మప్రాయమును నూర్చ్యమును
కడమున కార్యమునుమాత్రము కాకాలము.
కొందరు సంస్కృతలక్షణములు మరలస

ము లనుమాట నంగీకరింపక రసము తెలిపినదియే యని
యు, ద్వంద్వాతీతావస్థను వర్ణించుకాంతి తొమ్మిదవరస
ముగ నంగీకరింపదగినది కాదనియు వాదించిరి. కావున
ప్రాచ్యపాశ్చాత్య సారస్వతములందలి రసపరమార్థముల
గ్రహించ నెందు విమర్శములు విశాలవృద్ధితో సుప్రదా
య భేదముల మాటుననడగియున్న లక్ష్మ్యకృష్ణము నుపలక్షిం
పవలెనని మంచిజ్ఞువీ.

వ్యాసములు కాక సందేహించు "బుద్ధదర్శ
నార్థము వచ్చిన మహారాజులు, రాజులు, భిక్షువులు—
ర్ణప్రజ" అను నజాంతాచిత్రమున, క. ఆనందమోహ
నకాస్త్రీగారిచే రచింపబడిన 'జయ్యల' యను రంగుల
పటమును, పందకోచిత్రిములను నితరపటములను కలపు.

సాహితీ:—తెజవాడయందలి కారదాభాండా
రమద్రాశాలాభిధానలచే ప్రకటితము. సాహితీ ప్రతిక
ఈమధ్య చేతులు మారినను దాని ఆచర్యములు మాత్రము
యేమో మారనందును సంతోషమగుచున్నది. నవీవాంధ్ర
పృథులుముల మొలకలెత్తుచున్న కార్యరీతిముల నీసా
హితీప్రతిక చక్కగ, నీకావ్యసింహించినదిన్నావును. దేశ
కాలప్రేరేకుల ననుసరించి సారస్వతస్వరూపస్వభావ
ములు మారుచుండునను సత్యమువాత్రయించి ఈప్రతికా
నిర్వాహకులు నవీనభావలతో రచింపబడు పాట
లను పద్యములను హాస్యరసప్రపూర్ణములగు కథలను ప్ర
దురించి పాఠకుల జుల్లాసము కలిగించుచున్నారు. మొ
త్తముమీద మీరు ప్రమరించెడి కథలన్నియు వాడుక
భాషలోనుండినవి. పద్యము లెక్కడకో చెందుమాడు
లిప్ప సామాన్యముగ గ్రాంథిక భాషలోనే యున్నవి.
వాడుక భాషను సరసకావ్యరచనయం దుపయోగింప
గల పనుద్ధరింప చాలతక్కువమందిగనే యున్నారు.
సామాన్యజీవితవిషయములందలి సారస్వమును గ్రహిం
చి దానిని రసవంతముగ కావ్యములయందు చిత్రిండు
నేయ్య సాహితీప్రతికయొక్క విశేషయలలో చాలమంది
కికలదు. కాని ఇంతవరకు ఈనేయ్య జీవితముందలి లో
తుసాకుల దెలుపు గభరవిషయమునగానామన నుపయో
గింపబడుటలేదు. ప్రతికానిర్వాహకు లీసాహితీమునుయథా
సంకల్పితముగ గ్రహించెదరుగాకయని కోరుచున్నాము.
మాఖిభాణుగమాసముల సంచితయందలి పద్యావళులలో,
సావినీవేంకేశ్వరరావుగారి "మద్దు"; కొత్తపల్లి నుబ్బ

వాచావిద్యలుగారి "అంధకారము", "సోరి సరసియాత్రాస్ర
 గారి "అర్ధక్షణ ప్రసము", "రత్న", "శివతాండవము", "అనా
 గతము", "అంబాలి అంబాలియశివర్యగారి "కవిత్వాగమము",
 "పెండ్లిపూతుడు", వివేకవరకాస్త్రీగారి "పుష్పపూర్ణిమ
 ము", మునిమాణిక్యం సరసింహారావుగారి "నేనుగీతి" అను
 నవి ప్రశంసాపాత్రములుగ నున్నవి. "ఇల్లాలుమాటకపు
 టిందా" అనుకథలో కేమిద్రిరమాకవులు ప్రాకృత
 జనుల యమాయోధ క్రియొక్క ప్రభావమునుచూపించు
 బతు యర్పించిరికాని కొంచెము వాక్పాదమ్య మచ్చ
 టుచ్చట కథలో కావనగుట విచార్యము. ముదిమాణిక్యము
 సరసింహారావుగారిచే రచింపబడిన "పదోయేట" అనే
 వ్యాసము రమామీగానున్నది. "శుపాను" అను కథలో
 కొప్పర్తి వారాయణమూర్తిగారు చిన్నిపీల్లల మనకప్రవృ
 త్తి, దుపాపాపాలు మొదలైనవానిని సరసముగ వర్ణిం
 చిరి. "పరిశ్రమంతులు" అనుకథలో (Originality) విశే
 షముగ లేకపోయినను కథారచనావిధానముమాత్ర మిం
 పుగనన్నది. "కారదా" పత్రికలో ప్రకటింపబడిన క్రా
 సింగ్ కల్పద్రుమమునకు సంబంధించిన రమామీకథ సోక

దానిని కొప్పర్తి వారాయణగారు సరసముగ రచించిరి.
 తమ క్రాసింగులు కల్పద్రుమములోని కల్పలేకని విచ
 రించెడి లాకాలేశీ విద్యార్థి, ముల్లియ్య కెట్టి, ముగళ
 దొంగిగార్ల సంభాషణమున, గడ్డి ముచ్చాటట్టు అయ్య
 ప్రలాపములు, సర్వక్షరనిపుణులకృష్ణ నాయకయగా
 ఉపన్యాసభోరణి, కారద స్త్రీయగుటచే ఆనంద క్రా
 సింగులను మందుగా కల్పద్రుమములో చేయవలెన
 తత్ప్రతికాధిపతి వెంటనే పత్రికాముఖమున తుమాప
 చేయవలెనని గర్జించిన స్త్రీయొక్క చాతుర్యము
 హాస్యజనకముగనున్నది. "మార్గహాస్" అను నాట
 మయొక్క ద్వితీయాంశములో మార్గహాస్ క్రాంత్య
 త్రాడుల యొత్తివలన భర్త వాత్సాప్రతీకారదీక్ష
 పడలేంది తుమకు తనభర్తయొక్క హత్యకు గారగభూ
 దైన జవాంగీశుపాదుచుకు రాణియగుట కంగీకరించెన
 ఎంతమనోవేదన చూడబడింది యందు కియ్యకొనెన
 అతిరసవంతముగ వర్ణింపబడినది. "తైలాంశురము" అను
 కేకాంతు-వన నుద్దిప్తరసభావమునకు మైయొగ్గుచున్న
 ది. పత్రికయొక్క ముద్రణము చూడలేదు. ముప్ప

ప్రళయభీతి

దామరాజు వుండరీకాశుండుగారు

నాంధ్యరాగంబు రక్ష వస్త్రంబుదాల్చి
 ప్రళయలీలల నాట్యంబు నలుపుచుండె
 భూనభోతరాశింబు బంధోయటంచు
 చీకటి మరుంగుజొచ్చి పాల్చినవి తలలు;
 నాయకుడు లేని పెక్కి సైన్యంబులి
 శంభకార పరంపరలందు దగిలి
 కొనుకు మినుకన చుక్కలు మిడుకురండె,
 ప్రళయ కాలాహితన నిండువడవిప్పి
 వేడిసుడిగాడ్చు వీడ్పుల వినకుచుండె;
 కాలముము డంతమే భూస్త్రిజాల మూని
 ఉరుము లురుముచు రుద్రమహేష్వాగ్రలీల

భీకరాకృతి సంగ్రామ వీరివెడలె,
 కాలమున కిందుకొనలేక కాంక్షమయ
 దూరమునఁ జొగ్గొంధికార హ
 బ్రద్దలుఁ జల్చు భళిభల్ ప్రస
 మెఱుపుతీగల బాణముల్ బజపు
 ఆశలున్నవో లేవో! యూపజయము
 లడుఁబోకుము ధైర్యులు విడువఁట
 నమ్మువారికి విజయమే నుమ్ముమనన
 నమ్ముకుండిన చింతయే నాస్తిమనన
 భక్తి విశ్వాసములె నొకపథము

సా భి ప్రా య వి శే ష ము లు

క. మనమున ధర్మము వర్ధంబును కామముఁ గలుకొనక పారపోయెమటై

నవ భుజియొకటంబుల మద్యమను నైవ్యముఁ బొందకునికి మోక్షకరమగుకా. — భార. కాం.

మహాభారతమున పురుషార్థములందు ధర్మార్థ కామమోక్షములతార తమ్యంబును దెలుపుట కొకయితీహాసంబు గలదు. ఈ యితీహాసరహస్యము నకల్పము లందును ధర్మారాధనానసరమును బోధించు చున్నది. ధర్మరాజు విడుచుని పాండవులను చతుర్విధపురుషార్థములందును అవశ్యానుష్ఠేయధర్మమును దెలుపు మని కోరెను. ధర్మజుని ప్రశ్నకు విడుచుడు ధర్మంబు త్తమమునష్ఠేయ ధర్మ మని తెలిపెను. పార్థుడు ధర్మకామము లకు మూలంబై పయర్థము త్తమం బని తెలియ బలికెను. నకులసహదేవులు ధర్మార్థంబులు త్తమములని తెలిపిరి. భీముడు చతుర్విధ పురుషార్థములును ననుష్ఠేయములని తెలిపెను. ధర్మజుడు సుఖదుఃఖములను మద్యదైవ్యము లను గమనింపకను ధర్మార్థకామముల నారాధించుట యు త్తమమార్గమని తెలిపెను. వర్తమానకాలమునందు గాంధీమహాత్మునకును దేశబంధుదాసునకును శాసనసభాబహిష్కార సందర్భమునను జరుగుచున్న ధర్మసందేహ నిరూపణమున కీయితీహాసము ప్రమాణముగ నున్నది. అసహాయోద్యమసిద్ధాంతము ననుష్ఠించుటకు పంచవిధబహిష్కారము మూలమని గాంధీమహాత్ముడు నిర్వచించుచున్నాడు.

అనిర్వచనమును కాంగ్రెసు ఆమోదించినది. స్వరాజ్యసంపాదనమునకు దౌర్జన్యరహితమైన యసహాయయోగము సాధనమని కాంగ్రెసు నిర్ణయించినది. ఈ సిద్ధాంతము సంగీకరించెడి వారందఱును కాంగ్రెసునందు సభ్యులుగ నుండిగలరు. కాంగ్రెసు విధానము నామోదించుచు పంచవిధబహిష్కారము నామోదింపకపోయినను కాంగ్రెసునందు సభ్యుడుగ నుండవచ్చును. ఈ సిద్ధాంతము ననుసరించి కాంగ్రెసుసభ్యులు శాసనసభలయందును శాసనసభాసభ్యులు కాంగ్రెసుసంఘములందును జేరవచ్చును. ఇది సందేహమైనను కాంగ్రెసుమూలసిద్ధాంత మీయర్థమునకు వ్యతిరేకముగ నున్నది. కాంగ్రెసుసిద్ధాంత మీ ధర్మమును సామాన్యధర్మముగను సంగీకరించిన శాసనసభాబహిష్కారము నిర్భక్తమగును. ఢిల్లీ కాకినాడ కాంగ్రెసులు స్వరాజ్యపక్షము వారికి శాసనసభా ప్రవేశమునకు నమ్మతించినను అసహాయోద్యమమునకు మూలమైన బహిష్కారసిద్ధాంతమును సయితము పునఃప్రతిపాదనమును జేసినది. ఆ తీర్మానములు కాంగ్రెసుధర్మమును సంరక్షించుచు స్వరాజ్య పక్షమువారికి శాసనసభా ప్రవేశమును గోరెడి వారికి నమ్మతి నెసంగినది. ఢిల్లీ కాకినాడ

కాంగ్రెసు తీర్మానములు మూలసిద్ధాంతములను మార్చలేదు. మూలసిద్ధాంతములకు విరుద్ధముగను బ్రవర్తించెడివారు కాంగ్రెసు ధర్మమును సంరక్షించుటకు దగియున్నారు. మానవుడు కెందు కై వముల నొకనమయముననే కొలువజాలడు. శాసనసభలను గొలిచెడివారు కాంగ్రెసును గొలువజాలరు. శాసనసభలయం దసహాయయోగా భ్యానము సాధ్యము గాదని అయిదారుమానములయనుభవమును విశదముచేసినది. రాగలయనుభవమీవిషయమునందలి యనంబుదత్తను విశదముచేయగలదు. ముఖ్యము గాంధీమహాత్ముడు దెలిపినట్లులు కేవలము ప్రతిష్ఠంభనము వార్జన్యరహితమైన అసహాయోద్యమధర్మమునకు ప్రతికూలముగ నున్నది. శాసనసభలను దేశ ప్రయోజనముల కుపయోగించదలచినవారు లోకమాన్యతిలకు నిర్ణయించినట్లులు ప్రయోజనమున కనుకూలముగను సహాయయోగము నవలంబించుట దేశాభ్యుదయమునకు ప్రయోజనకరము. కాంగ్రెసుధర్మమసహాయయోగమైనను సహాయవాదులు సయితము కాంగ్రెసునందు జేరి వారిశక్తికొలది దేశాభ్యుదయమునకు పాటుపడవచ్చును. అట్టివారు కాంగ్రెసు నీలిన అసహాయవాదులకు వదలుటయే ధర్మానుకూలమును శ్రేయస్కరమును అని గాంధీమహాత్ముడు దెలిపిన భావములు యభార్థములుగ నున్నవి. గాంధీమహాత్ముని నిర్భయత్వమునకును సత్యప్రియత్వమునకును వారిభావములు నిదర్శనములుగ నున్నవి. కాంగ్రెసువక్షములందు మహాత్ముని

భావములు సంక్షోభమును గలుగజేయకను స్వధర్మారాధనమునకు వినియోగపడు నని నమ్ముచున్నాము. రాగల భారతజాతీయమహాసభోన్మేళనంఘసమావేశమునం దీవిషయము యథోచితముగను రాగ ద్వేషావేశములులేకను నిర్ణయింపబడు నని నమ్ముచున్నాము.

* * *

సప్తాహములు.

పూర్వకాలమునందు మహాత్ములు ధర్మోపదేశములను శేయుటకు దీర్ఘమైన సత్రయాగములను కేసినపిదమును పురాణములు చెలుపుచున్నవి. సత్రయాగములందు మహాత్ములు చేసిన ధర్మోపదేశములు సూతాదిక గురువులు పురాణరూపమునను లోకమునకు సుతమలచినవిధమును పురాణప్రస్తావనలు విశదముచేయుచున్నవి. ఆ యుచారపారంపర్యము నేటిసప్తాహములందు గోచరమగుచున్నది. ఇటీవల ఆంధ్రగీర్వాణవిద్యాపీఠస్థాన మైన కోపూరునందు జరిగిన సప్తసప్తాహములు సత్రయాగవిషయములను సంస్మరింపజేయుచున్నవి. నలువదికొమ్మిదిదినము లంతరాయములేక ననుకూలమును శ్రీరామనామసర్వరణముతో ప్రతిధ్వనిల్లిన యాంధ్రగీర్వాణవిద్యాపీఠనిలయము పుణ్యాశ్రమమైనది. వేల జనులుగూడి రామనామమును తాళగానములతో నేకగీతముగను మహాహరమును సత్సాహముతో సంకీర్తనముచేయుచు ప్రళయనంతను రామనామమయము చేయుచుండిరి. హరిదాసు సంహరి రామచూర్తిగాను రామభక్తి పరవశులై సంకీర్తించుచు

సన్నాహము

(రకింద్రుని గీతాంజలి

౯౦ వ పద్యమున కనువాదము)

నిడుమోలు కనకసుందరముగారు,

బి. ఏ. (ఆకర్ష)

మృత్యుదేవత నియంటియెందు నిలచి

తలుపుచెట్టి నేమోయఁ దలచినావా?—

అనానా! నాతీషభాండంబు నతిథిప్రకార

నిడుదు, కిక్తహస్తంబుల సేగనీయ

వేసవినిశ్చిమల నంబురొగు లోడ్డు

దవముల, స్వేకరించిన తీపిచిరులు,

తదయఁ బైఱుంగని నాతీవికంబునందు

దలపుమై గూడఁచెట్టి న స్వార్థైకహారం, ౧

మృత్యుదేవత నాయంటి యెందు నిలచి

కెలుమనాడు నమర్పింపఁ దలచినాడె.

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయమున దొరకు

అమూల్య గ్రంథములు

సత్యవత్ససామ్యము-పద్య కావ్యము. కవిత్వము కడురి సవంతమ్మ ముద్దులుమూట గట్టుచున్నది. కల్పనలు మెండు. ఈ గ్రంథమును జేపట్టిన పాఠకుల కొకపద్యమేని నదల మది బనింపదు.	1-0-0
శ్రీ గురుబోధామృతము అను వేదసారగ్రంథము. భక్తిపాటలు, శ్రీమతి కట్టమంచి తిరుమలమ్మగారు వ్రాసినది.	0-4-0
తత్సయచంద్రిక వెల 1-0-0 సటీకా ఆంధ్రశబ్దదంతామణి	0-12-0
తీలక్ మహాశయుని జీవితము సంపూర్ణోపన్యాసములు. (మా. సత్యనారాయణశాస్త్రి విరచితములు)	2-4-0
హిందీ బా. శిక్ష (తెలుగు తెలిసినవారందఱు స్వయముగా హిందీ నేర్చుకొనుటకు అనుకూలమగునట్లు వ్రాయబడినది)	0-6-0
హిందీ మొదటిపాఠకము డిటో	0-6-0
హిందీ తెలుగు పాఠ్య డిక్షనరీ వెల 1-0-0 శంగీతశమంకమణి వెల	0-8-0
ఆంధ్రోద్యమము-మొదటి అయిదు ఆంధ్రమహాజనసభల ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్ష అధ్యక్షకోపన్యాసములు తీర్మానములు చిత్ర పటములు కలిగినది.	1-8-0
శ్రీరామవిజయం నాటకము 0-8-0 శారదాంబ-శ్రీధర్మబోధినాటకము	0-4-0
ఆరాధనవిధి 0-4-0 అర్చకజ్ఞానా సంఘము 0-8-0 శబ్దకాముని	1-4-0
శ్యామాసుందరము (రంపయ్యధ్యమునకు సంబంధించిన నవల)	1-0-0
నవచోళచరిత్ర తొమ్మిదిగురు శైవభక్తుల కథలు గలది ద్విపద	0-12-0
మనశ్శరీరములపై కరిసరముల ప్రభావము	0-12-0
కవిత్వతత్వ విచారము	1-8-0

పోస్తు ఖర్చులు ప్రత్యేకము

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము,

7, తంబు శెట్టివీధి, మద్రాసు.